શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળા-પુષ્પ ૧૧૫ મું.

શ્રી ઋગ્વેદસંહિતા.

શ્રી સાયણાચાર્યભાષ્યાનુસાર

અષ્ટક ૨ જું; વિભાગ ૨ જો.

અનુવાદક

મોતીલાલ રવિશંકર ઘોડા, બી એ એલ એલ બી. વકીલ,
ગુજરાતી ભગવદ્ ગીતાના અનુવાદક
રે જુનાગઢ, હાલ-નડિઆદ

પ્રકાશક

અંબાલાલ વિઠ્ઠલભાઇ ઠક્કર
માલિક, લુહાણામિત્ર સ્ટીમ પ્રિં. પ્રેસ—વડોદરા.

ઈ સ ૧૯૩૨
વિ સ ૧૯૮૮ } કિંમત રૂ ૨-૦-૦ { પ્રથમાવૃત્તિ
પ્રત ૫૦૦

વડોદરા-લુહાણામિત્ર સ્ટીમ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ઠક્કર અંબાલાલ વિઠ્ઠલભાઇએ
પ્રકાશક તરીકે તા. ૧૫-૬-૭૨ ના રોજ છાપ્યું.

વિજ્ઞાપન.

આપણા દેશી ભાષાના સાહિત્યની અભિવૃદ્ધિ કરવાના મહુદ્દેશથી શ્રીમંત પતિતપાવન મહારાજા સાહેબ શ્રી સયાજીરાવ ગાયકવાડ, સેનાખાસખેલ, સમશેર બહાદુર, જી. સી. એસ. આઇ., જી. સી. આઇ. ઇ., એલએલ. ડી., એઓશ્રીએ કૃપાવંત થઇ બે લાખ રૂપિયાની જે રકમ અનામત મુકેલી છે તેના વ્યાજમાંથી “ શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળા ” રૂપે વિવિધ વિષયોને લગતાં પુસ્તકો તૈયાર કરાવવામાં આવે છે.

તદનુસાર આ “ **ઋગ્વેદસંહિતા** ” અષ્ટક ૧ લું; વિભાગ ૨ જો નામનું પુસ્તક રા. રા. મોતીલાલ રવિશંકર ઘોડા, વકીલ, બી. એ. એલએલ. બી. એમની પાસે તૈયાર કરાવવામાં આવેલું છે, અને તે ઉક્ત માળાના એકશો પંચાણુમા પુષ્પરૂપે, આથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

ભાષાંતર શાખા પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર **વડોદરા.** તા. ૧૦-૬-૩૦	**મં. ર. મજમુદાર** ભાષાંતર મુન્શી	**ભા. ક. ભાટે** વિદ્યાધિકારી, વડોદરા રાજ્ય

શ્રીયુત મોતીલાલ રવિશંકર ઘોડાના અન્ય અનુવાદ તથા પ્રકાશનો.

પુસ્તકનું નામ.

(૧–૩) શ્રીમદ્‌ભગવદ્‌ગીતા (શ્રીશંકરાનંદીની સંપૂર્ણ ટીકાસમેત)

*(૪–૧૯) શ્રી ઋગ્વેદસંહિતા ભાષાંતર (શ્રીસાયણભાષ્યાનુસાર)

(૨૦–૨૨) શ્રી મચ્છંકરાચાર્યપ્રણીતા ઉપદેશસહસ્રી

(૨૨–૨૩) શ્રી ભક્તિરસાયન (શ્રીમધુસૂદનસરસ્વતીકૃત)

(૨૪) શ્રી બ્રહ્મસહસ્રનામ.

*(૨૫) શ્રી ઇશોપનિષદ્ (સંવાદાત્મક ૭ ટીકાસાર સમેત)

*(૨૬–૨૭) શ્રી શુક્લયજુર્વેદ સંહિતા (શ્રીમત્ ઉવટાચાર્ય તથા મહીધરના સંપૂર્ણ ભાષ્ય સમેત)

*(૨૮–૨૯) અનુભૂતિપ્રકાશ (શ્રી વિદ્યારણ્યમુનિકૃત)

(૩૦) શ્રી જૂનાગઢનિવાસી શ્રી નાથભવાન ઊર્ફે સ્વામીશ્રી અનુભવાનંદકૃત શ્રીમદ્ ભગવદ્‌ગીતા (શ્રીધરી-સુબોધિની ટીકા સમેત)

*(૩૧) શ્રીનાથભવાન ઊર્ફે સ્વામીશ્રી અનુભવાનંદકૃત શ્રી બ્રહ્મગીતા સ્કંદપુરાણાન્તર્ગત (પદ્યાત્મક)

(૩૨) ગાયત્રી વાર્તિક (વાર્તિકકાર શ્રી સુરેશ્વરાચાર્ય પ્રણીત) ...ઇત્યાદિ

* આ ચિહ્નવાળાં પુસ્તકો હજી અપ્રસિદ્ધ છે.

નિવેદન.

આ ગ્રન્થનું પ્રકાશન કરવામાં અનિવાર્ય કારણોને લઇ વિલંબ થયો છે તે માટે વાચકવૃન્દની ક્ષમા માગું છું. મારા જ્યેષ્ઠ પુત્ર સ્વ૦ સુરેન્દ્રલાલ ૧૯૮૬ ની સાલમાં આશરે આઠ માસની બીમારી ભોગવી સં ૧૯૮૬ ના શ્રાવણ વદ ૧૪ શનિવાર તા. ૨૩-૮-૩૦ ના રોજ બીકાનેર (રજપુતાના) મુકામે ગુજરી જતાં, આ વિગેરે સંયોગોને લીધે કાલક્ષેપ થતાં વિગતવાર પ્રસ્તાવના તથા શુદ્ધિપત્રક પણ તૈયાર થઇ શક્યું નથી.

ઉપરમા, મારે રાજકોટનિવાસી મુ શ્રીયુત ગુલાબશંકર વજેશંકર છાયા જેઓએ 'ઋગ્વેદ તત્ત્વસાર' નામક ગ્રન્થ હિન્દિમાં પ્રગટ કરેલો છે, જેઓ ધર્મપરાયણ જીવન્મુક્ત જીવન ગાળનારા તથા અમારા પરમપૂજ્ય વડીલશ્રી પુરૂષોત્તમરાય સુંદરજી ઝાલા તથા મારા સ્વ૦ પિતાશ્રીના પરમ સ્નેહી હતા તેમનો આ સ્થળે આભાર દર્શાવવો એ મારી પવિત્ર ફરજ સમજું છું. તેઓશ્રીએ મને મારી વેદવેદાન્ત વિષયક પ્રવૃત્તિમાં અનેકધા સહાય્ય તથા પ્રોત્સાહન કરેલાં.

આ ઉપરાંત, અમદાવાદનિવાસી મારા મિત્ર શ્રીયુત બંસીલાલ મણીલાલ મહેતા, બી એ. એલ. એલ બી. તથા શ્રીયુત ગોરધનદાસ કેશવલાલ પારેખ, વકીલ (અમદાવાદ)નો પણ તેમની પ્રસંગોપાત્ત સહાનુભૂતિ તથા સહાય્ય માટે ઉપકાર માનું છું.

આખા ઋગ્વેદની વિસ્તરશઃ પ્રસ્તાવના પ્રભુકૃપાથી આગળ ઉપર પ્રસિદ્ધ થશે.

સં. ૧૯૮૭ ના અધિક અષાડ
(પુરૂષોત્તમ માસ) વદી ૧૩
સોમવાર. મુ૦ નડીયાદ

મોતીલાલ રવિશંકર. ઘોડા.

પ્રથમ અષ્ટકનો સંક્ષિપ્ત પરિચય.

પ્રથમ અષ્ટકની અંદર દરેક અધ્યાયમાં કેટલાં સૂક્ત તથા ઋચા છે તથા તેના ઋષિ કયા છે તેનું કોષ્ટક આ ગ્રંથના છેવટના ભાગમાં સામેલ કર્યું છે.

'ઋષિ' શબ્દ વેદમાં મંત્રદ્રષ્ટાના અર્થમાં વાપરેલો છે. સામાન્ય રીતે મંત્રદ્રષ્ટા અને મંત્રકર્તા, 'यस्यवाक्यं स ऋषिः' એમ વ્યાખ્યા પ્રમાણે એકજ હોય.

પહેલા અષ્ટકમાં ૧-૧૦ સૂક્ત મળીને ૧૦૨ ઋચાનો મધુચ્છંદ છે. તેમનું સામાન્ય નામ 'શતર્ચિન' પ્રાપ્ત થયું છે

'यस्य वाक्यं स ऋषिः' અને 'या तेनोच्यते सा देवता' આ વ્યાખ્યા અનુસાર જેનું વાક્ય હોય તે તેનો 'ઋષિ' અને તે વાક્ય વડે જેની ઉક્તિ કરાય તે તેનો 'દેવતા' કહેવાય છે.

આ ગ્રન્થની અંદર જુદા જુદા સૂક્તોમાં રોગ તથા યજ્ઞક્રિયાવિષયક મહત્વના ઉલ્લેખ જોવામાં આવે છે (જુઓ ૫૦-૧૧-૧૨; તથા ૧૧૬-૧૫, ૧૧૬-૧૨;) સૂક્ત ૩૨ મું અત્યંત પ્રાસાદિક છે તથા વાચનીય છે તેમાં ઇંદ્રનાં સર્વ પરાક્રમો પ્રાયશઃ એકત્ર કરેલાં છે. અશ્વીદેવોનાં સૂક્ત ૧૧૨ તથા ૧૧૬ પણ વાચનીય છે આ સિવાય ૩૭, ૬૮, ૩૯ સૂક્તો (મરૂદેવોના) પણ સુંદર તથા ઉપમાપ્રચુર અને ભીતિપ્રદ વર્ણનવાળાં છે આ ઉપરાંત અગ્નિ, વિશ્વદેવ તથા મિત્રાવરુણનાં સૂક્તો પણ ઉત્તમ છે

આ ગ્રન્થમાં વળી, ૧ શુનઃશેપકથા (૨૪-૩૦), ૨ ગોતમકથા (૮૫) ૩ ત્રિતકથા (૧૦૫), તથા ૪ બારીક બારીક કથાનાં ભરેલાં (૧૧૨ ૧૧૬, ૧૨૦) એમ કથાસૂક્તો છે

अष्टक १-विभाग २ जो.

अध्याय सूक्त ऋचा तथा शब्दार्थकोशनी पृष्ठवार अनुक्रमणिका.

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	६२	१	१	
,,	,,	२-३	२	
,,	,,	४-५	३	
,,	,,	६-७	४	
,,	,,	८-९	५	
,,	,,	१०-११	६	
,,	,,	१२-१३	७	८-१०
,,	६३	१-२	११	
,,	,,	३-४	१२	
,,	,,	५-६	१३	
,,	,,	७-८	१४	
,,	,,	९	१५	१५-१७
,,	६४	१	१७	
,,	,,	२-३	१८	
,,	,,	४-५	१९	
,,	,,	६-७	२०	
,,	,,	८-९	२१	
,,	,,	१०-११	२२	
,,	,,	१२-१३	२३	
,,	,,	१४	२४	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	६४	१५	२५	२५—२७
”	६५	१	२७	
”	”	२—३	२८	
”	”	४	२९	
”	”	५	३०	३०—३१
”	६६	१—२	३२	
”	”	३—४	३३	
”	”	५	३४	३४—३५
”	६७	१	३५	
५	”	२—३	३६	
”	”	४	३७	
”	”	५	३८	३८—३९
”	६८	१	३९	
”	”	२—३	४०	
”	”	४—५	४१	४२—४३
”	६९	१	४३	
”	”	२—३	४४	
”	”	४—५	४५	४६
”	७०	१—२	४७	
”	”	३—४	४८	
”	”	५—६	४९	५०
”	७१	१	५०	
”	”	२—३	५१	
”	”	४	५२	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
५	७१	५–६	५३	
,,	,,	७–८	५४	
,,	,,	९–१०	५५	५६–५७
,,	७२	१	५७	
,,	,,	२–३	५८	
,,	,,	४–५	५९	
,,	,,	६	६०	
,,	,,	७–८	६१	
,,	,,	९	६२	
,,	,,	१०	६३	६३–६४
,,	७३	१	६४	
,,	,,	२–३	६५	
,,	,,	४–५	६६	
,,	,,	६–७	६७	
,,	,,	८–९	६८	
,,	,,	१०	६९	६९–७०
,,	७४	१	७०	
,,	,,	२–४	७१	
,,	,,	५–७	७२	
,,	,,	८-९	७३	७३–७४
,,	७५	१–२	७४	
,,	,,	३–५	७५	
,,	७६	१	७६	,,
,,	,,	२–३	७७	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोष
१	८२	३–५	१०४	
,,	,,	६	१०५	
,,	८३	१	१०६	,,
,,	,,	२–३	१०७	
,,	,,	४–५	१०८	
,,	,,	६	१०९	,,
,,	८४	१–२	११०	
,,	,,	३–५	१११	
,,	,,	६–८	११२	
,,	,,	९–१०	११३	
,,	,,	११–१२	११४	
,,	,,	१४–१६	११५	
,,	,,	१७	११६	
,,	,,	१८–१९	११७	
,,	,,	२०	११८	११८–१२०
,,	८५	१–२	१२०	
,,	,,	३–४	१२१	
,,	,,	५–६	१२२	
,,	,,	७–८	१२३	
,,	,,	९–१०	१२४	
,,	,,	११–१२	१२५	१२५–१२७
,,	८६	१–३	१२८	
,,	,,	४–६	१२९	
,,	,,	७–९	१३०	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	९०	३–४	३०७	
,,	,,	५–६	३०८	
,,	,,	७–८	३०९	
,,	,,	९–१०	३१०	
,,	,,	११–१२	३११	
,,	,,	१३	३१२	३१२–३१३
,,	९१	१–२	३१४	
,,	,,	३	३१५	
,,	,,	४	३१६	
,,	,,	५–६	३१७	
,,	,,	७–८	३१८	
,,	,,	९–१०	३१९	
,,	,,	११–१२	३२०	
,,	,,	१३	३२१	
,,	,,	१४	३२२	
,,	,,	१५	३२३	३२३–३२५
,,	९२	१–२	३२६	
,,	,,	३–४	३२७	
,,	,,	५	३२८	
,,	,,	६–७	३२९	
,,	,,	८–९	३३०	
,,	,,	१०–११	३३१	
,,	,,	१२–१३	३३२	
,,	९३	१४–१५	३३३	३३४–३३६

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	९३	१–२	३३७	
,,	,,	३–४	३३८	
,,	,,	५–६	३३९	
,,	,,	७–८	३४०	
,,	,,	९–१०	३४१	
,,	,,	११	३४२	३४२–३४४
,,	९४	१	३४४	
,,	,,	२–३	३४५	
,,	,,	४–५	३४६	
,,	,,	६–७	३४७	
,,	,,	८–९	३४८	
,,	,,	१० ११	३४९	३५०–३५२
,,	९५	१–२	३५२	
,,	,,	३–४	३५३	
,,	,,	५–६	३५४	
,,	,,	७–८	३५५	३५६–३५८
,,	९६	१	३५८	
,,	,,	२–३	३५९	
,,	,,	४–५	३६०	
,,	,,	६	३६१	३६१–३६२
,,	९७	१	३६२	
,,	,,	२–३	३६४	
,,	,,	४–५	३६५	
,,	,,	६	३६६	३६६–३६७

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	९८	१–२	३६८	
,,	,,	३–४	३६९	
,,	,,	५–६	३७०	
,,	,,	७–८	३७१	
,,	,,	९	३७२	३७२–३७४
,,	९९	१	३७४	
,,	,,	२–३	३७५	
,,	,,	४–५	३७६	
,,	,,	६–७	३७७	३७८
,,	१०	१–२	३७९	
,,	,,	३–४	३८०	
,,	,,	५	३८१	३८२–३८२
,,	११	१	३८२	
,,	,,	२–३	३८३	
,,	,,	४–५	३८४	
,,	,,	६–७	३८५	
,,	,,	८–९	३८६	
,,	,,	१०–११	३८७	
,,	,,	१०–१३	३८८	
,,	,,	१४–१५	३८९	
,,	,	१६	३९०	३९१–३९३

श्रीगणेशायनमः ।

श्री ऋग्वेदसंहिता.

અષ્ટક ૧ વિભાગ ૨ જો.

અધ્યાય ૫.

सूक्त ६२.

ઋષિ—નોધાગૌતમ. દેવતા—ઇન્દ્ર. છન્દ—ત્રિષ્ટુભ્.

ॐप्रमन्महेशवसानायशूषमाङ्गूषंगिर्वणसेअंगिरस्वत् ।
सुवृक्तिभिःस्तुवतऋग्मियायार्चामार्कंनरेविश्रुताय ॥ १ ॥

પ૦— प्र । मन्महे । शवसानाय । शूषम् । आङ्गूषम् । गिर्वणसे । अंगिरस्वत् । सुवृक्तिऽभिः । स्तुवते । ऋग्मियाय । अर्चाम । अर्कम् । नरे । विऽश्रुताय ॥ १ ॥

અ૦—સામર્થ્યવાન્, સ્તવન કરવા યોગ્ય આ ઇન્દ્ર માટે, અંગિરસની માફક ચાલો આપણે કલ્યાણકારક સ્તોત્રો ગાઇએ; સુંદર સ્તોત્રો વડે ઋષિઓ આ દેવની સ્તુતિ કરે છે. યજમાનોને આ દેવ પૂજ્ય સ્વરૂપે છે. તેથી ચાલો આપણે સ્તોતાઓ તેના સ્તોત્રો ગાઇએ. ૧

*प्र वो॑ म॒हे महि॒ नमो॑ भरध्वमाङ्गू॒ष्यं॑ शवसा॒नाय॒ साम॑ ।
येना॑ नः॒ पूर्वे॑ पि॒तरः॑ पद॒ज्ञा अर्च॑न्तो॒ अङ्गि॑रसो॒ गा अवि॑न्दन् ॥ २ ॥

प० — प्र । वः॒ । म॒हे । महि॑ । नमः॑ । भ॒र॒ध्व॒म् । आ॒ङ्गू॒ष्य॑म् । श॒व॒सा॒नाय॑ । साम॑ । येन॑ । नः॒ । पूर्वे॑ । पि॒तरः॑ । प॒द॒ऽज्ञाः । अर्च॑न्तः । अङ्गि॑रसः । गाः । अवि॑न्दन् ॥ २ ॥

અ૦—(હે ઋત્વિજો !,) આ અતિપ્રબળ ઇન્દ્રદેવ અર્થે, રથાન્તર-આદિ પ્રૌઢ સામસ્તોત્રનું ગાન કરો (પણિઅસુર ગાયોનું અપ-હરણ કરી ગયો ત્યારે) તેનો પતો મેળવનાર આપણા પૂર્વજ-અંગિરસોએ તેની સ્તુતિ કરવાથી ગાયોને પ્રાપ્ત કરેલી ૨

इन्द्र॒स्याङ्गि॑रसां चे॒ष्टौ वि॒दत्स॒रमा॒ तन॑याय धा॒सिम् ।
बृह॒स्पति॑र्भि॒नदद्रिं॑ वि॒दद्गाः समु॒स्रिया॑भिर्वावशन्त॒ नरः॑ ॥ ३ ॥

प० — इन्द्र॑स्य । अङ्गि॑रसाम् । च॒ । इ॒ष्टौ । वि॒दत् । स॒रमा॑ । तन॑याय । धा॒सिम् । बृह॒स्पतिः॑ । भि॒नत् । अद्रि॑म् । वि॒दत् । गाः । सम् । उ॒स्रिया॑भिः । वा॒व॒श॒न्त॒ । नरः॑ ॥ ३ ॥

અ૦—ઇન્દ્ર તથા અંગિરસ ઋષિની પ્રેરણાથી સરમા નામની દેવ-શુનીએ તેના પુત્રને અન્ન અર્પણ કર્યું; (ગાયોનો પતો મળ્યો એટલે) દેવોનો અધિપતિ ઇન્દ્ર, અત્રા (ભક્ષક)રૂપ અસુરને ભેદીને ગાયો પાછી લાવ્યો એટલે આ ગાયોની સમેત આ દેવો પણ હર્ષનાદથી કીકીયારી કરવા લાગ્યા ૩

---

* १ अभिरक्षाशूर । ऋ० म० ८-३-२१ । २ गीतिषु सामाख्येति जैमि० अ० २-१ ।

(આ સંબંધમાં નીચેનું શાટ્યાયનક આખ્યાન છે, પણિઅસુર

*ससुष्टुभासस्तुभासप्तविप्रैः स्वरेणाद्रिंस्वर्योनवग्वैः ।
सरण्युभिःफलिगमिन्द्रशक्रवलंरवेणदरयोदशग्वैः ॥ ४ ॥

प० — स । सुऽस्तुभा । स । स्तुभा । सप्त । विप्रैः । स्वरेण । अद्रिम् । स्वर्यः । नवऽग्वैः । सरण्युऽभिः । फलिऽगम् । इन्द्र । शक्र । वलम् । रवेण । दरयः । दशऽग्वैः ॥ ४ ॥

અ૦—નવગ્વા તથા દશગ્વા, આ બે પ્રકારના પોતાની કલ્યાણગતિને ઇચ્છનાર (મેધાતિથિથી માંડીને અંગિરસાદિ) સપ્ત મેધાવી પુરુષોને, ઉદાત્ત આદિ શ્રવ્ય (રૂડા શ્રવણ કરવા યોગ્ય) સ્વરોપેત, અથવા મન્દ્ર તથા મધ્યમ આદિ સ્વરયુક્ત સ્તોત્રો વડે તે દેવ સુપ્રાપ્ય અથવા સ્તવન કરવા યોગ્ય છે, હે શક્તિમાન્ ઇન્દ્ર !, તે વજ્રવડે આદરણીય–છેદન કરવા યોગ્ય–મેઘજનમય આ વલાસુરને (મેઘ) ત્હારી ગર્જના વડે ભયભીત કરી નાખ્યો, અથવા તે પર્વત, મેઘ તથા વલાસુર તારી ગર્જનાથી ભયભીત થયા ૪

गृणानोअंगिरोभिर्दस्मविवरुषसासूर्येणगोभिरन्धः ।
विभूम्याअप्रथयइन्द्रसानुदिवोरजउपरमस्तभायः ॥५॥१॥

प० — गृणानः । अंगिरःऽभिः । दस्म । वि । वः । उषसा । सूर्येण ।

ગાયોનું અપહરણ કરી ગયો ત્યારે દેવશુનીને બોલાવીને તેના પુત્રને શોધ માટે મોકલવાનું કહેતા, “ગાયોનું ક્ષીર આદિ અન્ન અર્પણ કરે તો મોકલું ” એમ કહેવાથી તે અન્ન અર્પણ કરવાનું કહેતા તે શ્વાન ગાયોનો પત્તો લઇ આવેલો).

* देवा ऐषा लोका पर्यपश्यन् । ऐ० ब्रा० ६-२४. ।

गोभिं । अन्वं । वि । मूम्यौ । अप्रथय । इन्द्र । सानुं ।
दिव । रजं । उपरम् । अस्तभाय ॥ ५ ॥ १ ॥

अ०—હે સુંદર અથવા શત્રુહિંસક દેવ !, અંગિરસ ઋષિઓ વડે તારી સ્તુતિ થતાં તેં ઉષા, સૂર્ય તથા કિરણો વડે અંધકાર નો વિનાશ કર્યો, વળી હે ઇન્દ્ર !, આ વિષમ પૃથિવીને તેં સમાન કરી તેમજ અંતરિક્ષ લોકના મૂળને તેં દૃઢીભૂત કર્યું ૫(૧)

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત

तदुप्रयक्षतममस्यकर्मदस्मस्यचारुतममस्तिदंसः ।
उपह्वरेयदुपराअपिन्वन्मध्वर्णसोनद्यश्चतस्रः ॥ ६ ॥

प०— तत् । ऊं इति । प्रयक्षऽतमम् । अस्य । कर्म । दस्मस्य । चारुऽतमम । अस्ति । दंसः । उपऽह्वरे । यत् । उपराः । अपिन्वत् । मधुऽअर्णस । नद्यः । चतस्रः ॥ ६ ॥

अ०—આ સુંદર દેવનું આ કર્મ, અતિ પૂજ્ય તથા સુંદર છે, (તે એ કે) તેણે પૃથિવી વિષે મધુર જળવાળી મુખ્ય ચાર નદીઓનું સ્થાપન કર્યું ६

*द्विताविवव्रेसनजासनीळेअयास्यःस्तवमानेभिरर्कैः ।
भगोनमेनेपरमेव्योमन्नधारयद्रोदसीसुदंसाः ॥ ७ ॥

* १ तदायास्यउद्गीथमुपासांचक्रे एतमुएवायास्यमन्यन्ते आस्याद्यदयतेतेनेति । (छन्दोग्य)
२ तेंगोनु ह्यनुसोभूयानङ् यमसश्रुतेःयमास्याङ्गरितो- तिपूर्वपदुपासाफोप्ययास्य । (ब्राह्मणोक्त)

૫૦— द्विता । वि । वव्रे । सनऽजा । सनीळे । अयास्यः । स्तव-मानेभिः । अर्कैः । भगः । न । मेने । परमे । विऽओमन् । अधारयत् । रोदसी । सुऽदंसाः ॥ ७ ॥

અ૦—સુદરવડે અસાધ્ય, સ્તોત્ર ગાનારની સ્તુતિવડે સર્વદા સુમાપ્ય, અથવા અંગિરસ ઋષિ વડે ગાનેના સ્તોત્રોથી સર્વદા વિદ્યમાન—હોના—એવા તે ઇન્દ્રે, સાથે જોડાયેલા બન્ને દ્યુલોક તથા પૃથિવીને ભિન્નભિન્ન રૂપે સ્થાપન કર્યા, વળી—મનનીય, પરમ ઉત્કૃષ્ટ—આકાશ વિષે રહેના સૂર્યની માફક સુંદર પરાક્રમવાળો આ દેવ તે બન્ને લોકનું પોષણ કરે છે, અથવા તે, દ્યુ તથા પૃથિવી નામની બે યુવતિઓનું પોષણ કરેછે ૭

सनाद्दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिरेवैः ।
कृष्णेभिरक्तोषा रुशद्भिर्वपुर्भिरा चरतो अन्यान्या ॥ ८ ॥

૫૦— सनात् । दिवम् । परि । भूम । विरूपे । पुनःऽभुवा । युवती । स्वेभिः । एवैः । कृष्णेभिः । अक्ता । उषाः । रुशत्ऽभिः । वपुःऽभिः । आचरतः । अन्याऽअन्या ॥८॥

અ૦—(શુક્લ-કૃષ્ણતાને લઇ) વિરૂપસ્વરૂપ, પુન પુન ઉત્પન્ન હોનાર, બે તરુણ યુવતીઓ (રાત્રિ તથા ઉષા) પોતાની કૃષ્ણ વા દેદીપ્યમાન સ્વરૂપ ગતિ અનુસાર, દ્યુલોક તથા ભૂમિ વિષે લાંબા કાળથી એકમેકના પરિવર્તન કરે છે. ૮

सनेमि सख्यं स्वपस्यमानः सूनुर्दाधार शवसा सुदंसाः ।
आमासु चिद्दधिषे पक्वमन्तः पयः कृष्णासु रुशद्रोहिणीषु ॥ ९ ॥

प०—पैनंपि । मुरुष्म् । सुँदअवस्यमानः । सुनु । दाधार । शर्व ॥ सुदस्मो. । अँगासुं । नित । दुधिंयं । पक्वम् । अन्तरिनिं । पर्यः । कृष्णासुं । रुशंत् । रोहिंणीषु ॥ ९ ॥

अ०—મહાન્ પરાક્રમી, બલયુત્ર, (રૂડા યાગાદિ) કાર્યકુશલ ઇન્દ્ર, (યજમાનોનું) પુરાણું સખાપણું ધારણ કરે છે તે (ઇન્દ્ર) અપરિપક્વ (નવીન વેતરની) ગાયો વિષે પક્વ દુધ ઉત્પન્ન કરે છે. અને કાળી તથા લાલ ગાયો વિષે ધોળું દુધ ઉત્પન્ન કરે છે ૯

सनात्सनीळाअवनीरवाताव्रतारक्षन्तेअमृता सहोभिः ।
पुरूसहस्राजनंयोनपत्नींर्दुवस्यन्तिस्वसांरोअह्रंयाणम् ॥१०॥२॥

प०— सनात् । सऽनींळा । अवनीं । अवाताः । व्रता । रक्षन्ते । अमृताः । सहःऽभि. । पुरु । सहस्रां । जनंय. । न । पत्नीः । दुवस्यन्ति । स्वसांर. । अह्रंयाणम् ॥ १० ॥ २ ॥

अ०—લાંબાકાળથી એકજ ઠેકાણે રહેનારી ગમનરહિત અંગુલિઓ, આલસ્યરહિત મતી, પોતાના સામર્થ્ય વડે, ઇન્દ્રના અસંખ્યાત વ્રતો-કર્મોને પાળે છે. પાલયિત્રી એવી અંગુલિઓ દેવપત્નીની પેઠે, નિર્લજ થવા સુંદર ગતિવાળા ઇન્દ્રને ભજે છે (અર્થાત્ અંજલી-બંધન કરી ઇન્દ્રને પ્રસન્ન કરે છે) ૧૦,૨)

सनायुवोनमंसानव्योंअर्कैर्वसूयवोंमतयोंदस्मदद्रुः ।
पतिंनपत्नींरुशतीरुशन्तंस्पृशन्तित्वाशवसावन्मनीषाः ॥११॥

प०— सनाऽयुवंः । नमंसा । नव्यंः । अर्कैः । वसुऽयवंः । मतयंः ।

दस्म । इन्दु । पतिम् । न । पत्नीं । उशतीः । उशन्तम् ।
स्पृशन्ति । त्वा । शवसावन् । मनीषा ॥ ११ ॥

અ૦—હે સુદર દેવ !, તું શત્રુરૂપ મંત્રોનડે નમસ્કારપૂર્વક સ્તુત્ય છે. અગ્નિહોત્રાદિ નિત્યકર્મ તથા ધનની કામનાવાળા બુદ્ધિમાન ઉપાસકો, ત્હારી પાસે દોડી આવે છે હે બળવાન દેવ !, કામી સ્ત્રી, કામુક પતિને આલિંગન કરે તેમ આ સ્તુતિઓ તને પ્રાપ્ત કરે છે ૧૧

सनादेवतवरायोगभस्तौनक्षीयन्तेनोपदस्यन्तिदस्म ।
द्युमाँअसिक्रतुमाँइन्द्रधीरःशिक्षाशचीवस्तवनःशचीभिः ॥१२॥

प०— सनात् । एव । तव । रायः । गभस्तौ । न । क्षीयन्ते । न ।
उप । दस्यन्ति । दस्म । द्युमान् । असि । क्रतुमान् ।
इन्द्र । धीरः । शिक्ष । शचीऽवः । तव । नः । शचीभिः ॥ १२॥

અ૦—હે રૂડા ઇન્દ્ર ! પુરાતનકાળથી જ ત્હારા હસ્તવિષે રહેલી સંપત્તિ, વિનાશ પામતી નથી કિંવા, (સ્તોતાઓને અર્પણ કરવા છતાં) ઘટતી નથી હે ઇન્દ્ર !, તું બુદ્ધિમાન અથવા પરાક્રમી તેજસ્વી, તથા લોકરક્ષણ-કર્મયુક્ત છે, હે કર્મવીર દેવ !, તું ત્હારા પરાક્રમવડે અમને સંપત્તિ અર્પણ કર્યું ૧૨

सनायतेगोतमइन्द्रनव्यमतक्षद्ब्रह्महरियोजनाय ।
सुनीथायनःशवसाननोधाःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥१३॥३

प०— सनाऽयते । गोतमः । इन्द्र । नव्यम् । अतक्षत् । ब्रह्म ।
हरिऽयोजनाय । सुऽनीथाय । नः । शवसान । नोधाः ।
प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ १३ ॥ ३ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ગોતમનોધા આદ્ય ઋષિ છે. હે બલવન્તા દેવ !, તેણે અમારા માટે, હરિદ્વર્ણ ઘોડા જોડનાર તું-સુનેતા અર્થે નવીન સ્તોત્ર તૈયાર કર્યું છે. (એથી) બુદ્ધિસંપન્ન વા કર્મવીર ઇન્દ્ર, પ્રાતઃકાલે જલ્દી પધારો. ૧૩(૩)

सूक्त ६२.

१ शवसानाय = शव = बलतद्विवाचरते = સામર્થ્યવાન.
२ गिर्वणसे = गोभिःस्तुतिलक्षणैर्वचोभिःसम्भजनीयाय = સ્તવન કરવા યોગ્ય.
३ शूषम् = सुखहेतुभूतम् = કલ્યાણકારક.
४ आंगूषम = સ્તોત્ર.
५ अर्क = મંત્ર. (अर्कोमंत्रोभवतियदनेनार्चन्तीति अर्च्यते नेनन्त्यर्कः (नि. ५-४)
६ धासिम = અન્ન. (धेट्पानेधीयतेपीयतेइतिधासिः).

२३ स्तुभा = स्तोत्र वडे (स्तोभतिः स्तुतिकर्मा).
१४ सरमा = देवशुनी. (सरणात् सरमा । नि. ११–२४).
२५ स्वर्यैः = सुष्ठुप्राप्यः यद्वा शब्दनीयः स्तुत्यः=सुप्राप्य; यथ्वा स्तुत्य. (स्वृ शब्दे).
२६ नवग्वाः = नवग्वा नामना पुरुषो (नवनीतगतयः । नि. ११. १९ । नवभिर्गुणमनैर्येपांते)
२७ मरण्युभिः = सरणंशोभनांगतिमिच्छद्भिः = शोभन गतिने ईच्छनार.
२८ फलिगम = प्रतिफलंप्रतिविंबंतदस्मिन्नस्तीतिफलिस्यच्छमुदकंतद्गच्छत्याधारत्वेनेति । यद्वा व्रीह्यादिफलंतदस्मिन्स्तिमवतीतिफलिवृष्टिजलंतद्गच्छतीतिफलिगः = जलमय.
१९ वलं = मेघ (वृणोतीति वलः).
२० दरयः = अभायय = भयभीत कर्यो (दृ विदारणे भयेधा)
२१ उपरं = उत्तंमूलप्रदेशं = मूळ प्रदेशने.
२२ प्रयक्षतमम = अत्यन्त पूज्य (यक्षपूजायां)
२३ उपह्वरे = उपह्वतेरवे गन्तव्ये पृथिव्याः समीपदेशे = पृथिवी विषे. उपह्वरन्तिगच्छन्त्यस्मिन्नयद्दतिउपह्वरो भूप्रदेश । ह्वृकौटिल्ये).
२४ उपराः = उप्ताः स्थापिताः = स्थापन कर्युं.
२५ अयास्य = यासः प्रयत्नः तत्साध्योयास्यः नयास्यः= युद्धरुप प्रयत्नो वडे असाध्य. यद्वावत्रवृत्तिर्मुख्यः प्राणः सहिआस्यान्मुखादयतेगच्छतिनिष्क्रामति तदुपासकोऽगिराः = अयास्य नामनो अंगिरा उपासक.
२६ सनजा = नित्यजाता = सर्वदा विद्यमान होनार. (जनी- प्रादुर्भावे).

२७ द्विता = द्विधा = ભિન્ન ભિન્ન.

२८ मेने = મનનીય; પથ્થા યુવતી. (मेनामाइतिस्त्रीणां मेना मानयन्त्येनाइति । नि. ३ २१)

२९ एधैः = ગમન વડે. (इण्गतौ).

३० अयता = રાત્રિ.

३१ स्वपस्यमानः = स्वपः शोभनंकर्मंतदियाचरन्=કાર્યકુશલ.

३२ आमासु = आमासु = અપરિપક્વ.

३३ सनेमि = પુરાણ.

३४ अवनीः = આંગુલિઓ. (अवन्तिकर्माणीति । नि. ३. ९)

३५ स्वसाद्ः = પોતાની મેજે સરતી.

३६ अह्रयाणम् = લજ્જા રહિત; પ્રગલ્ભ.

३७ दुवस्यन्ति = પરિચર્યા કરે છે. (दुवस्यतिःपरिचरणकर्मा).

३८ सनायवः = सनातनंनित्यकर्मआत्मनइच्छन्तः = નિત્ય કર્મેચ્છુ.

३९ मतयः = સ્તોતાઓ.

४० सुनीथाय = सुष्ठुनेत्रे = રૂડા નેતા અર્થે.

४१ शवसान = બલવન્.

सूक्त ६३.

ऋषि–नोधा गौतम; देवता–इन्द्र; छन्द–त्रिष्टुप्

त्वंमहाँइन्द्रयोहशुष्मैर्द्यावाजज्ञानःपृथिवीअमेधाः ।
यद्धतेविश्वागिरयश्चिदभ्वाभियादृळ्हासःकिरणानैजन् ॥ १ ॥

प०–त्वम् । महान् । इन्द्र । यः । ह । शुष्मैः । द्यावा । जज्ञानः । पृथिवी । इति । अमे । धाः । यत् । ह । ते । विश्वा । गिरयः । चित् । अभ्वा । भिया । दृळ्हासः । किरणाः । न । ऐजन् ॥ १ ॥

अ०–હે ઇન્દ્ર !, ગુણોવડે તું સર્વશ્રેષ્ઠ છે. નિશ્ચે, અસુરોનો ભય ઉત્પન્ન થતાં, તું ઉપજતાં વેંતજ ત્હારા સામર્થ્ય વડે દ્યુલોક અને પૃથિવીને ધારણ કરે છે. (અર્થાત્ અસુરોના ભયથી મુક્ત કરે છે.) નિશ્ચે, ત્હારા ભયથી સર્વ વસ્તુમાત્ર, પર્વતો તથા મહાન્ અડગ પદાર્થો પણ સૂર્યના કિરણોની પેઠે કંપાયમાન થાય છે ૧

आयद्धरीइन्द्रविव्रतावेरातेवज्रंजरिताबाह्वोर्धात् ।
येनाविहर्यतक्रतोअमित्रान्पुरइष्णासिपुरुहूतपूर्वीः ॥ २ ॥

प०–आ । यत् । हरी इति । इन्द्र । विऽव्रता । वेः । आ । ते । वज्रम् । जरिता । बाह्वोः । धात् । येन । अविहर्यतऽक्रतो । अमित्रान् । पुरः । इष्णासि । पुरुऽहूत । पूर्वीः ॥ २ ॥

अ०–હે ઇન્દ્ર !, તું જ્યારે વિવિધ પરાક્રમવાળા અશ્વોને રથે જોડે

છે ત્યારે ઉપાસક, (સ્તુતિ વડે) તેના બાહુ વિષે વજ્ર ધારણ કરાવે છે તે વજ્રના યોગે હે ધનપ્રદાતા, બહુસ્તુત દેવ!, તું શત્રુ તથા તેમના અનેક નગરો ઉપર હલ્લો કરે છે ૨

त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षा नर्यस्त्वं षाट् ।
त्वं शुष्णं वृजने पृक्ष आणौ यूने कुत्साय द्युमते सचाहन् ॥ ३ ॥

प०– त्वम् । सत्यः । इन्द्र । धृष्णुः । एतान् । त्वम् । ऋभुक्षाः । नर्यः । त्वम् । षाट् । त्वम् । शुष्णम् । वृजने । पृक्षे । आणौ । यूने । कुत्साय । द्युमते । सचा । अहन् ॥३॥

અ०—હે ઇન્દ્ર!, તું સર્વોત્કૃષ્ટ છે આ (શત્રુઓ)નો તિરસ્કર્તા છે ઋભુઓનો સ્વામી, તેઓ મધ્યે નિવાસ કરનાર, વા મહાન્ પ્રદીપ્ત છે તું શ્રેષ્ઠ મનુષ્યોનો હિતકર્તા છે તું શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર છે. સંગ્રામવિષે તેજસ્વી, તરુણ કુત્સ અર્થે તે શુષ્ણાસુરને હણ્યો ૩

त्वं ह त्यदिन्द्र चोदीः सखा वृत्रं यद्वज्रिन्वृषकर्मन्नुभ्नाः ।
यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूँर्योनावकृतो वृथाषाट् ॥ ४ ॥

प०– त्वम् । ह । त्यत् । इन्द्र । चोदीः । सखा । वृत्रम् । यत् । वज्रिन् । वृषकर्मन् । उभ्नाः । यत् । ह । शूर । वृषमनः । पराचैः । वि । दस्यून् । योनौ । अकृतः । वृथाषाट् ॥४॥

અ०—હે વૃષ્ટ્યોત્પાદક, વજ્રધારી ઇન્દ્ર!, જ્યારે વૃત્રાસુરને હણ્યો ત્યારે નિશ્ચે, તે (કુત્સની) સહાય કરી તેને તે (પ્રસિદ્ધ) જય વા યશસ્સંપત્તિ સંપાદન કરાવી. હે શૂરા, ઉદાર-મનસ્ક ઇન્દ્ર! તું (શત્રુઓનો) અનાયાસે પરાભવ કરનારો છે નિશ્ચે, તે

જ્યારે સંગ્રામ મધ્યે, શત્રુઓને છેક પરાઙમુખ-પૂર્વક છિન્ન-ભિન્ન કરી નાખ્યા (ત્યારે કુત્સને સર્વ યશ સિદ્ધ થયો). ૪

त्वंह त्यदिन्द्रारिषण्यन्दृळ्हस्य चिन्मर्तानामजुष्टौ ।
व्य१स्मदा काष्ठा अर्वते वर्घनेव वज्रिञ्छ्नथिह्यमित्रान् ॥५॥४॥

प०— त्वम् । ह । त्यत् । इन्द्र । अरिषण्यन् । दृळ्हस्य । चित् । मर्तानाम् । अजुष्टौ । वि । अस्मत् । आ । काष्ठाः । अर्वते । वः । घनाऽइव । वज्रिन् । श्नथिहि । अमित्रान् ॥ ५ ॥ ४ ॥

इति ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તું કોઇ બલિષ્ઠ માનવીની પરવા રાખતો નથી. (તથાપિ) અમે સ્તોતાઓને શત્રુ સાથે અ-રણ થાય ત્યારે અમારા અશ્વાર્થ, તું સર્વ દિશાઓને મોકળી કર્યે. હે વજ્રધારી દેવ !, શત્રુઓને કઠિન પર્વત જેવા વજ્રવડે ઠાર કર્યું ૫(૪)

त्वांह त्यदिन्द्रार्णसातौ स्वर्मीळ्हे नर आजा हवन्ते ।
तव स्वधाव इयमा समर्य ऊतिर्वाजेष्वतसाय्या भूत् ॥ ६ ॥

प०— त्वाम् । ह । त्यत् । इन्द्र । अर्णऽसातौ । स्वःऽमीळ्हे । नरः । आजा । हवन्ते । तव । स्वधाऽवः । इयम् । आ । सऽमर्ये । ऊतिः । वाजेषु । अतसाय्या । भूत् । ६ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, યુદ્ધ કરનારને લાભદાયક વા, ઉદક-નિમિત્તક કિંવા, ઉત્તમ ધનલાભાર્થ યુદ્ધવિષે, શૂરા યોદ્ધાઓ તહારૂજ

આહ્વાન કરે છે (તેથી) હે બલવન્તા વા, અન્નસંપન્ન દેવ ! સમાગે તથા યુદ્ધવિષે, અમને રક્ષા સંરક્ષણ નિરંતર અભિમુખ હો. ६

त्वंहत्यदिन्द्रसप्तयुध्यन्पुरोवज्रिन्पुरुकुत्सायदर्दः ।
बर्हिर्नयत्सुदासेवृथावर्गंहोराजन्वरिवःपूरवेकः ॥ ७ ॥

प०— त्वम् । ह । त्यत् । इन्द्र । सप्त । युध्यन् । पुरः । वज्रिन् । पुरुकुत्साय । दर्दरिति दर्दः । बर्हिः । न । यत् । सुदासे । वृथा । वर्क् । अंहोः । राजन् । वरिवः । पूरवे । करिति कः ॥७॥

अ०—હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, કુત્સ (ઋષિ) અર્થે યુદ્ધ કરતા, તેજ તે સાત નગરો વિદાર્યાં સુદાસ અર્થે, અંહુ (અસુર) ની જે સંપત્તિ તેને તેજ દર્ભ-ઘાસ-ની પેઠે, સહજ છેદી નાખી (તદનન્તર) હે સ્વામિન્ (ઇન્દ્ર) !, તેંજ હવિ-પૂરયિતા (સુદાસ) ને ધન અર્પણ કર્યું ७

त्वंत्यांनइन्द्रदेवचित्रामिषमापोनपीपयःपरिज्मन् ।
ययाशूरप्रत्यस्मभ्यंयंसित्मनमूर्जंनविश्वधक्षरध्यै ॥ ८ ॥

प०— त्वम् । त्याम् । नः । इन्द्र । देव । चित्राम् । इषम् । आपः । न । पीपयः । परिज्मन् । यया । शूर । प्रति । अस्मभ्यम् । यंसि । त्मनम् । ऊर्जम् । न । विश्वध । क्षरध्यै ॥ ८ ॥

अ०—હે તેજસ્વી ઇન્દ્ર !, ચોમેર ભૂમિ વિષે વૃષ્ટિજળની પેઠે તું અમને ઉત્તમ અન્ન વડે સમૃદ્ધ કર્યું હે શૂરા !, તે અન્નની યોગે ચોમેર વહેનારા જળની પેઠે, તું અમને જીવન અર્પણ કરે છે ८

अकारितइन्द्रगोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्तानमंसाहरिभ्याम् ।
सुपेशसंवाजमाभरानःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ ५ ॥

प०— अकारि । ते । इन्द्र । गोतमेभिः । ब्रह्माणि । आऽउक्ता ।
नमसा । हरिऽभ्याम् । सुऽपेशसम् । वाजम् । आ । भर ।
नः । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥९॥५॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, ગોતમોએ સ્તોત્ર રચ્યું છે. હવિરન્ન વડે યુક્ત
થઇ તેઓએ, અશ્વયુક્ત-તું તેની અભિમુખ સ્તોત્રમાળા ગાય.
તું અમને ભાતભાતના અન્ન અર્પણ કર્યું. બુદ્ધિમાન ઇન્દ્ર,
(રોજ) પ્રાતઃકાળે (અમારા સંરક્ષણાર્થ, જલ્દી પધારો ૯ (૫)

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ६३.

१ जज्ञानः = प्रादुर्भूतः सन् = ઉપજતા વેતજ (जनीप्रा-
दुर्भावे).

२ अमे = भये = ભય વિષે.

३ अभ्वा = મહાન (आसमन्तात्भयन्तिसद्भावं प्राप्नुव-
न्ति इति).

४ आवेः = आगमयति = જોડે છે (वीगत्यां).

५ जरिता = સ્તોતા; ઉપાસક.

६ अविहर्यतक्रतो = ઇષ્ટપ્રદાતા. (हर्यतिप्रेप्साकर्मे = नि०
७. १७.)

७ इष्णासि = अभिगच्छसि = હલ્લો કરે છે. (इष गत्यां).

८ धृष्णुः = ધર્ષયિતા=તિરસ્કર્તા.

९ ऋभुक्षा = ઋભુઓનો સ્વામી તેઓ મધ્યે નિવાસ કરનાર વા મહાન ઇન્દ્ર (उरुविस्तीर्णंभातियश्चाऋतेनवहोन भातिभवतीतिवाऋभु । क्षिऐश्वर्यकर्मणिनिवासगत्यो वा)

१० नर्य = મનુષ્યોનો હિતકર્તા

११ षाट् = શત્રુનો પરાભવ કરનાર (सहअभिभवे)

१२ वृजने = હિંસક સંગ્રામ વિષે (वृजहिंसायां)

१३ पृक्षे = स्पर्धनीय योधर्षेषु प्राप्तव्ये = શ્રેષ્ઠ

१४ आजौ = યુદ્ધ વિષે

१५ अम्ना = अनुम्ना = अहिंसी = હણ્યો (णमतुभ-हिंसायाम्)

१६ पराचैः = परागमने = પરાઙ્મુખ.

१७ सृथापाट् = અનાયાસે શત્રુનો અભિભવ કરનાર

१८ व्यवृक्त = व्यच्छिन्न = છેક છિન્નભિન્ન કર્યો कृती-छेदने).

१९ अरिषण्यन् = रेषणमनिच्छन् = પરવા, વા રિષ = હિંસાની ઇચ્છા કરતો નથી

२० अर्णसातौ = अर्णानामन्नानांसातिर्लाभायस्मिन् = યોદ્ધાઓને લાભદાયક, વા ઉદક મેળવનાર (ऋगतौसनुदाने)

२१ स्वर्मीळ्हे = सुष्ठु अरणीय मीळ्हधन यस्मिन् = ઉત્તમ ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર

२२ समये = સંગ્રામ વિષે

२३ अतसाय्या = योद्धृभि प्राप्तव्या = યોદ્ધાને પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય (अतसातत्यगमने)

२४ दर्द = विदार्यो (दृविदारणे)

२५ वर्क् = अपृणकच्छिन्न = વિચ્છેદી નાખી (वृजीवर्जने)

२६ यग्मियः = धन.
२७ पूरये = हवि वडे पूर्ण करनार
२८ क = सकार्पीः = संपादन कर्युं.
२९ पीपयः = समृद्ध कर्युं (स्फायीओप्यायीवृद्धौयप्यापी-ह्रूपाने).
३० विश्वध = विश्वत = योग्य.
३१ क्षरध्ये = क्षरितुं = वेहेवा
३२ त्मनम् = आत्मानं = जीवन

सूक्त ६४.

ऋषि-नोधा गौतम; देवता-मरुत; छन्द-१-१४ जगती, १५ त्रिष्टुभ्।

वृष्णेशर्धायसुमखायवेधसेनोधःसुवृक्तिमभरामरुद्भ्यः ।
अपोनधीरोमनसासुहस्त्योगिरःसमञ्जेविदथेष्वाभुवः ॥ १ ॥

प०— वृष्णे । शर्धाय । सुमखाय । वेधसे । नोधः । सुवृक्तिम् । प्र । भर । मरुत्भ्यः । अपः । न । धीरः । मनसा । सुहस्त्यः । गिरः । सम् । अञ्जे । विदथेषु । आभुवः ॥१॥

अ०—हे नोधा !, कामनाओना वरसावनार, यज्ञार्ह, (पुष्पफलादिना) कर्ता एवा मरुद्गणार्थे, सुंदर स्तोत्र कर्युं बुद्धियुक्त अने श्रद्धाजनित थइ हुं (नोधा) मनवडे रुडीरीते मरुद्गणसिद्ध स्तोत्रो करुं छुं. अने यज्ञोविषे तेनी पर्जन्यनी पेठे वृष्टि करुं छुं. १

*तेजज्ञिरेदिवऋष्वासउक्षणोरुद्रस्यमर्याअसुराअरेपसः ।
पावकासःशुचयःसूर्याइवसत्वानोनद्रप्सिनोघोरवर्पसः ॥२॥

प०— ते । जज्ञिरे । दिवः । ऋष्वासः । उक्षणः । रुद्रस्य । मर्याः । असुराः । अरेपसः । पावकासः । शुचयः । सूर्याःऽइव सत्वानः । न । द्रप्सिनः । घोरऽवर्पसः ॥ २ ॥

અ०—તે સુંદર, તરૂણ, (શત્રુઓનો) નિરાસ–પરાભવ કરનાર, પાપ-રહિત, સર્વશોધક–પવિત્ર, સૂર્યની પેઠે તેજસ્વી, (પરમેશ્વરના) ભૂતગણુની પેઠે અત્યંત બલપરાક્રમી, (વૃષ્ટિના) જળબિન્દુ-યુક્ત, ઘોર–સ્વરૂપ રૂદ્રપુત્રો, અન્તરિક્ષમાથી પ્રગટ થયા. ૨

युवानोरुद्राअजराअभोग्घनोववक्षुरध्रिगावःपर्वताइव ।
दृळ्हाचिद्विश्वाभुवनानिपार्थिवाप्रच्यावयन्तिदिव्यानिमज्मना ३

प०— युवान । रुद्राः । अजराः । अभोग्ऽघनः । ववक्षुः । अध्रिऽगावः । पर्वताःऽइव । दृळ्हाचित् । विश्वा । भुवनानि । पार्थिवा । प्र । च्यवयन्ति । दिव्यानि । मज्मना ॥ ३ ॥

અ०—તરૂણ, જરારહિત, દેવોને હવિ અર્પણ ન કરનારને હણનાર, અનિવાર્ય ગતિવાળા, પર્વત સરખા દૃઢ, રુદ્રપુત્રો, (સ્તોતા-ઓને) અભીષ્ટ પ્રાપ્ત કરાવવાવાળા છે. પૃથ્વી તથા દ્યુલોકવિષે

---

* आतेपितर्मरुतांसुम्नमेतु । ऋ० सं० २-७-१६ ।
२ अघोयेमस्यत्तस्थानः । तै० सं० ४-५-१. । ३ सूर्दांन-यन्ति इति = मरुतः । तै० सं० २-४-१०. ।

સર્વ અડગ વસ્તુઓને પોતાના પવિત્ર સામર્થ્યવડે હચ-મચાવી નાખે છે. ૩

चित्रैर॒ञ्जिभि॒र्वपु॑षे॒ व्य॑ञ्जते॒ वक्षः॑सु रु॒क्माँ अधि॑ येतिरे शु॒भे ।
अंसे॑ष्वेषां॒ नि मि॑मृक्षुर्ऋ॒ष्टयः॑ सा॒कं ज॑ज्ञिरे स्व॒धया॑ दि॒वो नरः॑ ॥४॥

प०— चि॒त्रैः । अ॒ञ्जिऽभिः॑ । वपु॑षे । वि । अ॒ञ्जते॒ । वक्षः॑ऽसु । रु॒क्मान् । अधि॑ । ये॒ति॒रे॒ । शु॒भे । अंसे॑षु । ए॒षा॒म् । नि । मि॒मृ॒क्षुः॒ । ऋ॒ष्टयः॑ । सा॒कम् । ज॒ज्ञि॒रे॒ । स्व॒धया॑ । दि॒वः । नरः॑ ॥ ४ ॥

અ૦—શોભાર્થે, તેઓ ભાતભાતના આભરણો વડે પોતાના શરીરને અલંકૃત કરે છે. શોભાર્થે, વક્ષઃસ્થલ ઉપર ચળકતા હાર ધારણ કરે છે. તેમના ખભા ઉપર ભાલા ચળકી રહેલા છે. તે પરાક્રમી રુદ્રપુત્રો, બળભેર અન્તરિક્ષમાંથી પ્રગટ્યા. ૪

ई॒शा॒न॒कृतो॒ धुन॑यो रि॒शाद॑सो॒ वाता॑न्वि॒द्युत॒स्तवि॑षीभिरक्रत ।
दु॒हन्त्यूध॑र्दि॒व्यानि॒ धूत॑यो॒ भूमिं॑ पिन्वन्ति॒ पय॑सा॒ परि॑ज्रयः ॥५॥६॥

प०— ई॒शा॒न॒ऽकृतः॑ । धुन॑यः । रि॒शाद॑सः । वाता॑न् । वि॒ऽद्युतः॑ । तवि॑षीभिः । अ॒क्र॒त॒ । दु॒हन्ति॑ । ऊधः॑ । दि॒व्यानि॑ । धूत॑यः । भूमि॑म् । पि॒न्व॒न्ति॒ । पय॑सा । परि॑ऽज्रयः ॥ ५ ॥ ६ ॥

અ૦—(સ્તોતાને) ધનાધિપતિ કરનાર, (મેઘાદિને) કંપાવનાર, શત્રુઓનું ભક્ષણ વા નિરસન કરનાર (રુદ્રપુત્રો), પોતાના સામર્થ્યના યોગે, વાયુ તથા વીજળી ઉત્પન્ન કરે છે. ચોમેર ઘૂમનાર, (મેઘાદિને) કંપાવનાર (રુદ્રપુત્રો), દિવ્ય-મુલોક

વિષે હોનાર ઊર્ધ્વસ્થાનીય અભ્રો-વાદળનું દોહન કરે છે. (તદનંતર) પૃથ્વીને જળવડે સિંચિત કરે છે. ૫ (૬)

ઇતિ છઠ્ઠો વર્ગઃ સમાપ્ત.

[illegible]
[illegible] ॥६॥

प०— पिन्वन्ति । अपः । मरुतः । सुऽदानवः । पयः । घृतऽवत् । विदथेषु । आऽभुवः । अत्यम् । न । मिहे । वि । नयन्ति । वाजिनम् । उत्सम् । दुहन्ति । स्तनयन्तम् । अक्षितम् ॥६॥

અ૦—દાનશૂર મરુતો, દૂધના જેવું પુષ્ટિદાયક જળ સિંચે છે. યજ્ઞ વિષે ઋત્વિજો ઘૃત સિંચે તેમ મરુતો જળ-સિંચન કરે છે. અશ્વને કેળવે તેમ મરુતો, વેગવંત મેઘને જળ વરસાવવા નીચે વાળે છે. (તદનંતર) ગર્જના કરનાર અક્ષય મેઘનું દોહન કરે છે. ૬

महिषासो मायिनश्चित्रभानवो गिरयो न स्वतवसो रघुष्यदः ।
मृगा इव हस्तिनः खादथा वना यदारुणीषु तविषीरयुग्ध्वम् ॥७॥

प०— महिषासः । मायिनः । चित्रऽभानवः । गिरयः । न । स्वऽतवसः । रघुऽस्यदः । मृगाःऽइव । हस्तिनः । खादथ । वना । यत् । आरुणीषु । तविषीः । अयुग्ध्वम् ॥ ७ ॥

અ૦—અરુણવર્ણની (રથે જોડેલી) ઘોડીઓને જોરભેર જોડો છો ત્યારે મહાન, માયાવી-પ્રતાપવંત, સુંદર કાંતિવાળા, પર્વતના જેવા સામર્થ્યવાળા, શીઘ્રગતિવાળા હે મરુતો! તમે સુંઢવાળા હાથીઓની પેઠે વૃક્ષોને પણ ઉખેડી નાખો છો. ૭

सिंहाइवनानदतिप्रचेतसःपिशाइवसुपिशोविश्ववेदसः ।
क्षपोजिन्वन्तःपृषतीभिरृष्टिभिःसमित्सबाधःशवसाहिमन्यवः॥८

प०— सिंहाःऽइव । नानदति । प्रऽचेतसः । पिशाःऽइव । सुऽपिशः । विश्वऽवेदसः । क्षपः । जिन्वन्तः । पृषतीभिः । ऋष्टिऽभिः । सम् । इत् । सऽबाधः । शवसा । अहिऽमन्यवः ॥ ८ ॥

અ૦—અત્યંત જ્ઞાનવાન મરૂતો, સિંહની પેઠે ઘોર ગર્જના કરે છે. તેઓ રૂરૂનામક મૃગના જેવા રૂડા, સર્વજ્ઞ, (શત્રુનો) નાશ કરનાર, (સ્તોતાઓને) પ્રસન્ન કરનાર, પોતાના બળ વડે ઘાતક ક્રોધવાળા થએલા, ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિવાળા છે. પોતાની (વાહનભૂત) ધોળાં ટપકાંવાળી હરિણીઓ અથવા મેઘમાલા તથા ભાલા વડે, ઉપદ્રવ પામેલ (યજમાનો)નું એકી વખતે (રક્ષણ કરવાને આવે છે.) ૮

रोदसीआवदतागणश्रियोनृषाचःशूराःशवसाहिमन्यवः ।
आवन्धुरेष्वमतिर्नदर्शताविद्युन्नतस्थौमरुतोरथेषुवः ॥९॥

प०— रोदसी । आ । वदत । गणऽश्रियः । नृऽसाचः । शूराः । शवसा । अहिऽमन्यवः । आ । वन्धुरेषु । अमतिः । न । दर्शता । विद्युत् । न । तस्थौ । मरुतः । रथेषु । वः ॥९॥

અ૦—સપ્તગણ રૂપે અવસ્થિત યજમાનોનું (હવિ અર્થે) સેવન કરનાર હે શૂરા દેવો !, તમારા બળવડે ઘાતક ક્રોધવાળા સતા, તમે દ્યાવાપૃથિવીને ચોમેર ગજાવો છો. હે મરૂતો ! તમારૂં

તેજ, વન્ધુર–બેઠકવાળા રથવિષે, નિર્મળ તથા સુંદર વીજ-
ળીની પેઠે આરૂઢ થયું છે. ૯

विश्ववेदसो रयिभिः समोकसः संमिश्लासस्तविषीभिर्विरप्शिनः।
अस्तार इषुं दधिरे गभस्त्योरनन्तशुष्मा वृषखादयो नरः ॥१०॥७॥

प०— विश्वऽवेदसः । रयिऽभिः । समऽओकसः । संऽमिश्लासः । तविषीभिः । विऽरप्शिनः । अस्तारः । इषुम् । दधिरे । गभस्त्योः । अनन्तऽशुष्माः । वृषऽखादयः । नरः ॥ १० ॥
॥ ७ ॥

અ૦—સર્વજ્ઞ, ધનાધિપતિ, સામર્થ્યસંપન્ન, મહાન, (શત્રુઓનું) નિરસન કરનાર, અનવચ્છિન્ન બલવાળા, ઇન્દ્રરૂપ આયુધવાળા અથવા સોમપાન કરનાર શૂરા મરુતો, પોતાના બાહુ વિષે બાણ ધારણ કરે છે. ૧૦ (૭)

ઇતિ સાતમો વર્ગ સમાપ્ત.

*हिरण्ययेभिः पविभिः पयोवृध उज्जिघ्नन्त आपथ्यो न पर्वतान्।
मखा अयासः स्वसृतो ध्रुवच्युतो दुध्रकृतो मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥११॥

प०— हिरण्ययेभिः । पविऽभिः । पयःऽवृधः । उत् । जिघ्नन्ते । आऽपथ्यः । न । पर्वतान् । मखाः । अयासः । स्वऽसृतः । ध्रुवऽच्युतः । दुध्रऽकृतः । मरुतः । भ्राजत्ऽऋष्टयः ॥११॥

* पृश्नियै वै पयसो मरुतो जाताः । तै० सं० २-२-११ ।

અ૦—રથ યષ્વા છૂટા હાથીની પેઠે વૃષ્ટિજળને વધારનાર આ
સોનેરી મરૂતો, ચક્રોવડે મેઘ વા પર્વતોને ઉખાડી ઉંચે
ઉરાડી નાખે છે. તેઓ (મરુતો) યજ્ઞાર્હ, દેવયજન દેશ પ્રત્યે
પ્રમાણ કરનાર, (શત્રુઓ પ્રત્યે) પોતાની મેળેજ સરનાર–
પ્રમાણ કરનાર, (પર્વતાદિક) નિશ્ચલ પદાર્થોને હલાવનાર,
દુષ્ટોના પરાભવ કરનાર, યષ્વા દુર્ધરસ્વરૂપ તથા તેજસ્વી ભાલા
ધારણ કરનારા છે. ૧૧

घृषुंपावकंवनिनंविचर्षणिंरुद्रस्यसूनुंहवसागृणीमसि ।
रजस्तुरंतवसंमारुतंगणमृजीषिणंवृषणंसश्चतश्रिये ॥१२॥

૫૦— घृषुम् । पावकम् । वनिनम् । विऽचर्षणिम् । रुद्रस्य ।
सूनुम् । हवसा । गृणीमसि । रजःऽतुरम् । तवसम् । मारु-
तम् । गणम् । ऋजीषिणम् । वृषणम् । सश्चत । श्रिये ॥१२॥

અ૦—શત્રુંના બળનો વિનાશ કરનાર, સર્વશોધક–સર્વને પવિત્ર કર-
નાર, વૃષ્ટિપ્રદ, સર્વદ્રષ્ટા એવા રુદ્રપુત્ર–મરૂદ્ગણનું સ્તોત્રવડે
અમે સ્તવન કરીએ છીએ (હે ઋત્વિજ તથા યજમાનો) ',
ધૂળ ઉડાડનાર, પ્રવૃદ્ધ–પરાક્રમી, સોમપાન કરનાર, કામના-
ઓના વરસાવનાર મરૂદ્ગણનું ધનાર્થ સેવન–ઉપાસના
કરો ૧૨

प्रनूसमर्तःशवसाजनाँअतिंतस्थौवऊतीमरुतोयमावत ।
अर्वद्भिर्वाजंभरतेधनानृभिरापृच्छ्यंक्रतुमाक्षेतिपुष्यति ॥१३॥

૫૦— प्र । नु । सः । मर्तः । शवसा । जनान् । अति । तस्थौ ।
वः । ऊती । मरुतः । यम् । आवत । अर्वत्ऽभिः ।

वाजम् । भरते । धना । नृऽभिः । आऽपृच्छ्यम् । क्रतुम् । आ । क्षेति । पुष्यति ॥ १३ ॥

અ૦—હે મરુતો ! અનુગ્રહ વડે તમે જેનુ રક્ષણ કરો છો તે મનુષ્ય અન્ય પુરુષોથી બળ વડે શ્રેષ્ઠ થાય છે તે અશ્વોવડે અન્ન, તથા અનુચરો વડે ધન સંપાદન કરે છે ચોમેર પૃચ્છા થાય (પ્રશંસનીય) તેવા અગ્નિષ્ટોમાદિ કર્મ કરે છે અને (પ્રજા તથા પશુઓ વડે) સમૃદ્ધ થાય છે ૧૩

*चर्कृत्यंमरुतःपृत्सुदुष्टरंद्युमन्तंशुष्मंमघवत्सुधत्तन ।
धनस्पृतमुक्थ्यंविश्वचर्षणिंतोकंपुष्येमतनयंशतंहिमाः ॥१४॥

प०—चर्कृत्यम् । मरुतः । पृत्ऽसु । दुस्तरम् । द्युऽमन्तम् । शुष्मम् । मघवत्ऽसु । धत्तन । धनऽस्पृतम् । उक्थ्यम् । विश्वऽचर्षणिम् । तोकम् । पुष्येम । तनयम् । शतम् । हिमाः ॥ १४ ॥

અ૦—હે મરુતો !, તમે (હવીરૂપ) ધનસંપન્ન યજમાન-ઉપાસકોને સર્વકર્મકુશલ, સંગ્રામવિષે અજેય, તેજસ્વી, (શત્રુ) શોષક-બલસંપન્ન, ધનસ્પૃષ્ટા-ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર, વા ધનપ્રીત, પ્રશંસનીય અને સર્વજ્ઞ એવો પુત્ર આપો. અમારા પુત્ર પૌત્રાદિક સો વર્ષ જીવો અને ઉત્કર્ષને પામો ' ૧૪

* शतंत्वाहेमन्तानिन्धिषीयेतिवावैतदाह॥ तै० १-५-८।

नृष्ठिरंमरुतोवीरवंन्तमृतीषाहंरयिमस्मासुधत्त ।
सहस्रिणंशतिनंशूशुवांसंप्रातर्मक्षूधियावंसुर्जगम्यात ॥१५॥८॥

प०— नु । स्थिरम् । मरुतः । वीरऽवन्तम् । ऋतिऽसहम् । रयिम् ।
अस्मासु । धत्त । सहस्रिणम । शतिनम् । शूशुऽवांसम् ।
प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात ॥ १५ ॥ ८ ॥

अ०—હે મરૂતો !, તમે અમને સ્થિર રહેનારી, પુત્ર વા વીર્ય-સંપન્ન, શત્રુનાશક, સેંકડો હજારોપટ વધનાર ધન વડે યુક્ત તથા સમૃદ્ધ પુત્રસંપત્તિ, અર્પણ કરો. બુદ્ધિમાન મરૂદ્ગણ, દરરોજ પ્રાતઃકાળે જલ્દી પધારો. ૧૫ (૮)

ઇતિ આઠમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ६४

१ शर्धाय = સમૂહ. (शृधुप्रसहने).
२ सुवृक्तिम् = सुष्टु आवर्जकं सुष्टु प्रवृत्तं वा = સુંદર.
३ आभुवः = યથાશાસ્ત્ર પ્રયોજેલા; દેવોને અભિમુખ કરવાને સમર્થ = સિદ્ધ.
४ ऋष्वासः = સુંદર (ऋषीगतौ वृद्धौ).
५ अरेपसः = પાપરહિત.
६ सत्वानः = ભૂતગણ. (षद्लृ विशरणगत्यवसादनेषु).
७ घोरवर्पसः = ભયંકર–રવરૂપ.
८ प्रप्सिनः = જળબિન્દુયુક્ત.
९ उक्षणः = सेक्तारः = તરૂણ.
१० अभोग्घनः = હવિ અર્પણ ન કરનારને હણનાર (भोजन यन्ति इति भोजः नभोजः अभोजः तेषां हन्तारः).

११ अध्रिगावः = अधृतगमनाः = અનિવાર્ય ગતિવાળા.
१२ मज्मना = शोधकेन बलेन = સામર્થ્યવડે.
१३ अञ्जिभिः = આભરણ વડે.
१४ ईशानकृतः = स्तोतारमीशान धनाधिपतिं कुर्वाणः = ધનાધિપતિ કરનાર.
१५ धुनय॰ = કંપાવનાર.
१६ रिशादसः = શત્રુભક્ષક (रिशर्हिसायां रिशा शत्रवः तान् अदन्ति इति यद्वा शत्रूणां अत्तितार.).
१७ परिज्रयः =परितोगन्तारः = ચોમેર ઘુમનાર.
१८ आभुवः = ઋત્વિજો. (आभुवन्ति इति आभुवः).
१९ उत्सम् = મેઘ. (उत्सवन्त्यस्मादापः इति).
२० अत्यं = અશ્વ
२१ महिषास = મહાન
२२ स्वतवसः = સ્વસામર્થ્ય–સંપન્ન.
२३ रघुस्यदः = શીઘ્રગતિવાળા. (रघुशीघ्रं स्यन्दन्ते इति).
२४ पिशाः = શ્વેતબિંદુવાળા રૂપ. (पेश = રૂપ).
२५ क्षपः = શત્રુનો નાશ કરનાર.
२६ पृषतीभिः = રૂરૂનામની હરણીઓ વડે. (पृषुसेचने)
२७ अहिमन्यवः = ઘાતક ક્રોધવાળા વા અ–હીન જ્ઞાનવાળા; ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિવાળા.
२८ अमति॰ = નિર્મળ. (अमगत्यादिषु).
२९ सम्मिश्लासः = संमिश्राः = સંયુક્ત.
३० विरप्शिनः = મહાન (रपलप व्यक्तायां वाचि)
३१ वृषखादयः = ઇન્દ્રરૂપ આયુધવાળા યજ્ઞ, સોમપાન કરનાર ખાદભક્ષણે । वृषा = सोमः).

३२ दुध्रकृतः = दुध्रदुष्टानां धारयितारं आत्मानः कुर्वाणाः = દુષ્ટોના પરાભવ કરનાર; અથવા દુર્ધરસ્વરૂપ.
३३ अयास = ગન્તા. (अयपयगतौ).
३४ घृषुम् = શત્રુબલધર્ષક.
३५ रजस्तुरम् = ધૂળનો ત્વરયિતા = પ્રેરક. (तुरत्वरणे).
३६ विचर्षणिम् = સર્વદ્રષ્ટા.
३७ तवसम् = પ્રવૃદ્ધ.
३८ ऋजीषिणम् = ऋजीष = સોમ તેનું સેવન કરનાર.
३९ चर्कृत्यं = कार्येषुपुनःपुनःपुरस्कर्तव्यं = સર્વકર્મકુશલ.
४० धनस्पृतम् = ધનપ્રીત વા, ધનસ્રષ્ટા.
४१ ऋतीषाहम = गन्तॄणांशत्रूणामभिभवितारम् = શત્રુનાશક.
४२ शूशुवांसम = પ્રવૃદ્ધ.

सूक्त ६५.

ઋષિ—શક્તિપુત્ર પરાશર; દેવતાઃ—અગ્નિ; છન્દઃ—દ્વિપદાવિરાજ.

*प॒श्वा न ता॒युं गुहा॒ चत॑न्तं॒ नमो॑ युजा॒नं नमो॒ वह॑न्तम् ।(१)
स॒जोषा॒ धीराः॑ प॒दैरनु॑ ग्म॒न्नुप॑ त्वा सीद॒न्विश्वे॒ यज॑त्राः (२) ॥१॥

---

*१ स निलायत सोपः प्राविशत्तदेवा.प्रैषमैच्छन्तंमत्स्यः प्रब्रवीत् । तै० २-२-६. । २ अग्निर्देवेभ्यो निलायत । अश्वोरूपंकृत्वा सोऽश्वत्थे संवत्सरमतिष्ठदिति । तै० ब्रा० १-१-३ ।

प०— पश्वा । न । तायुम् । गुहा । चर्तन्तम् । नमः । युजानम् । नमः । वहन्तम् । (२) सुऽजोषाः । धीराः । पुदैः । अनु । ग्मन् । उप॑ । त्वा । सीदन् । विश्वे॑ । यजत्राः । (२) ॥१॥

अ०—हे અગ્નિ (દેવ) ! સર્વસમાન પ્રીતીવાળા પૂજ્ય દેવો, પશુ સહ ચોરની પેઠે ગૂઢ ઠેકાણે પડી રહેલ, હવિરન્ન પ્રાપ્ત કરનાર, (દેવોને) હવિ પહોંચાડનાર એવો જે તું તેનો, તારા પગલા વડે પતો મેળવી તારી પાસે આવ્યા. १

*ऋतस्यदेवाअनुव्रतागुर्भुवत्परिष्टिर्द्यौर्नभूम । (३)
वर्धन्तीमापःपन्वासुशिश्विमृतस्ययोनागर्भेसुजातम् (४) ॥२॥

प०— ऋतस्य॑ । देवाः । अनु॑ । व्रता । गुः । भुव॑त् । परि॑ष्टिः । द्यौः । न । भूम॑ । (३) वर्धन्ति । ईम् । आपः । पन्वा॑ । सुऽशि॑श्विम् । ऋतस्य॑ । योना॑ । गर्भे॑ । सुऽजा॑तम् (४)॥१॥

अ०—नाठेલાની પૂઠે દેવો, તે કયા નાઠો, કયા સંતાયો, ઈત્યાદિ પત્તો મેળવવા ગયા તેની ચોમેર શોધ કરી. પૃથિવી (દેવોના ઘૂમવાથી) સ્વર્ગ જેવી બની સ્તોત્ર વડે વૃદ્ધિંગત, યજ્ઞ વા અનન્તી યોનિ-કારણભૂત જલના ગર્ભ વિષે, રૂડી રીતે પ્રગટેલ આ અગ્નિનું, જળદેવતાએ રક્ષણ કર્યું. २

*पुष्टिर्नरण्वाक्षितिर्नपृथ्वीगिरिर्नभुज्मक्षोदोनशम्भु । (५)
अत्योनाज्मन्त्सर्गप्रतक्तःसिन्धुर्नक्षोदःकईवराते (६) ॥३॥

---

* अग्निमातस्मादेनत्‌ प्रमुष्करिषति ॥ तै० स० १-८-२. ।

प०— पुष्टिः । न । रण्वा । क्षितिः । न । पृथ्वी । गिरिः । न । भुज्म । [१२]क्षोदः । न । शम्ऽभु । (५) अत्यः । न । अज्मन् । सर्गऽप्रतक्तः । सिन्धुः । न । क्षोदः । कः । ईम् । वराते ॥
(६) ॥३॥

अ०—પુષ્ટિ જેવા રમણીય અથવા ગન્તવ્ય શબ્દનીય વા સ્તુત્ય, પૃથ્વી જેવા વિશાલ, પર્વત જેવા સર્વના ભોજયિતા, જળ જેવા સુખકર, સંગ્રામ વિષે છોડેલ અશ્વ જેવા ચપળ, (નીચાણ પ્રદેશ વિષે) વહેતા જલપ્રવાહ જેવા શીઘ્રગામી-અનિવાર્ય અગ્નિને વારવા કોણ સમર્થ છે? ૩

*जामिःसिन्धूनांभ्रातेवस्वस्रामिभ्यान्नराजावनान्यत्ति । (७)
यद्वातजूतोवनाव्यस्थादग्निर्हदातिरोमापृथिव्याः (८) ॥४॥

प०— जामिः । सिन्धूनाम् । भ्राताऽइव । स्वस्राम् । [१३]इभ्यान् । न । राजा । वनानि । अत्ति । (७) यत् । वातऽजूतः । वना । वि । अस्थात् । अग्निः । ह । दाति । रोम । पृथिव्याः
(८) ॥ ४ ॥

*श्वसित्यप्सुहंसोनसीदन्क्रत्वाचेतिष्ठोविशामुषर्भुत् । (९)
सोमोनवेधाऋतप्रजातःपशुर्नशिश्वाविभुर्दूरेभाः (१०)॥५॥९॥

प०– श्वसिति । अप्ऽसु । हंसः । न । सीदन् । क्रत्वा । चेतिष्ठः ।
विशाम् । उषःऽभुत् । (९) सोमः । न । वेधाः । ऋतऽप्र-
जातः । पशुः । न । शिश्वा । विऽभुः । दूरेऽभाः । (१०)
॥ ५ ॥ ९ ॥

अ०—તે જળ મધ્યે બેસી હંસની પેઠે ફુસફુસ અવાજ કરે છે. તે
પોતાના પ્રકાશવડે (પ્રાણિઓનો) અત્યંત ચેતવિના-પ્રકાશ
કરનાર, પ્રાત કાળે (અગ્નિહોત્રાદિ વિષે) જાગ્રત થનાર, સોમની
પેઠે વિધાતા-સ્રષ્ટા રૂપ છે. પશુ જેવા સંકુચિત ગાત્ર વાળો,
જળમાંથી પ્રાદુર્ભૂત થતાંવેંત પુષ્ટ તથા દૂર પ્રકાશ પાડનારો
છે; અથવા તે ગાભણી ગાય જેવો પુષ્ટ છે. ૫ (૯)

इति नवमो वर्ग समाप्त.

सूक्त ६५.

१ तायु = ચોર
२ यतन्तम् = गच्छन्तम् = નાશી જનાર (यततिर्गतिकर्मा
नि. २-२०).

---

* १ अग्नेराप. । तै० आ० ८ । सोमोषा ओषधीनां
राजा । तै० ब्रा० ३-९-१९. । २ अग्निरग्नाद्दोम्रपति. ।
स्वस्त्ययनपाठसूत्रे. ।

३ यज्ञत्राः = यजनीयाः = પૂજ્ય
४ ऋतस्य = યથાયન કરનારના.
५ गुः = अगमन् = ગયા.
६ परिष्टिः = परितः अन्वेषणम् = ચોમેર શોધ
७ पन्या = સ્તોત્ર વડે (पनस्तुतौ).
८ सुशिश्विम् = सुष्ठुप्रवर्धितं = રૂડી રીતે વૃદ્ધિંગત (टुओश्विगति वृद्धयो:).
९ रण्वा = રમણીય; ગન્તવ્ય, શબ્દનીય વા સ્તુત્ય (रविगंत्यर्थः.
१० भुज्म = સર્વનો ભોજયિતા
११ क्षोदः = ઉદક.
१२ सर्गप्रतक्तः = सर्गेणविसर्जनेनप्रगमित. = ચપળ (सृजविसर्गेतञ्चुगतौ).
१३ इभ्यान् = શત્રુઓને; યધ્વા ધનિકોને. (भियंयन्ति इति).
१४ उपर्बुत् = ઉષાકાળે જાગૃત થનાર.
१५ शिश्वा = शिशुनासहिता = ગર્ભસ્થ વત્સ (વાછડા) સમેત = ગાભણી ગાય.

सूक्त ६६.

ऋषिः–शक्तिपुत्र पराशर; देवताः–अग्नि; छन्दः–द्विपदा विराज.

*र॒यिर्न चि॒त्रा सूरो॒ न सं॒दृगायु॒र्न प्रा॒णो नित्यो॒ न सू॒नुः । (१)
तक्वा॒ न भूर्णि॒र्वना॑ सिषक्ति॒ पयो॒ न धे॒नुः शुचि॑र्वि॒भावा॑ (२) ॥१॥

प०– र॒यिः । न । चि॒त्रा । सूरः॑ । न । स॒म्ऽदृक् । आयुः॑ । न । प्रा॒णः । नित्यः॑ । न । सू॒नुः । (१) तक्वा॑ । न । भूर्णिः॑ । वना॑ । सि॒स॒क्ति॒ । पयः॑ । न । धे॒नुः । शुचिः॑ । वि॒भाऽवा॑ । (२) ॥ १ ॥

અ०—ધન જેવો વિચિત્ર રૂપ, સૂર્ય જેવો સંદ્રષ્ટા, પ્રાણ જેવો અત્યંત પ્રિય અથવા આયુષ્ય-વર્ધક, પુત્ર જેવો પ્રિયકારી, ગતિમાન અશ્વ જેવો ભર્તા-ધારયિતા-પોષયિતા, દુઝણી ગાય જેવો પોષક, પવિત્ર પ્રકાશમાન અગ્નિ, વનને સ્વાદા કરે છે; અથવા વનનું સેવન કરે છે. ૧

दा॒धार॒ क्षेम॒मोको॒ न र॒ण्वो यवो॒ न प॒क्वो जेता॒ जना॑नाम् (३)
ऋषि॒र्न स्तुभ्वा॑ वि॒क्षु प्र॑श॒स्तो वा॒जी न प्री॒तो वयो॑ दधाति (४) ॥२॥

प०– दा॒धार॑ । क्षेम॑म् । ओकः॑ । न । र॒ण्वः । यवः॑ । न । प॒क्वः । जेता॑ । जना॑नाम् । (३) ऋषिः॑ । न । स्तुभ्वा॑ । वि॒क्षु । प्रऽश॒स्तः । वा॒जी । न । प्री॒तः । वयः॑ । द॒धा॒ति॒ (४) ॥२॥

અ०—રમણીય વા ગન્તવ્ય-સર્વપ્રાપ્ય ઘરની પેઠે તે (પ્રાપ્ત ધનનું) રક્ષણ કરનાર છે પક્વ યવ જેવો ઉપભોગ્ય, શત્રુઓનો

* पुत्रः पित्रे लोककृज्जातवेद । तै. ब्रा. १-२-१ ।

અભિભવ કરનાર, ઋષિઓ જેનો સ્તુતિ કરનાર, મનુષ્યો મધ્યે પ્રશંસનીય, અશ્વ જેવો હર્ષ-યુક્ત એવો અગ્નિ અમને અન્ન-સંપત્તિ અર્પણ કરો ૨

दुरोकशोचिःक्रतुर्ननित्योंजायेवयोनावरंविश्वस्मै । (५)
चित्रोयदभ्राट्छ्वेतोनविक्षुरथोनरुक्मीत्वेषःसमत्सु (६) ॥३॥

प०— दुरोकऽशोचिः । क्रतुः । न । नित्यः । जायाऽइव । योनौ । अरम् । विश्वस्मै । (५) चित्रः । यत् । अभ्राट् । श्वेतः । न । विक्षु । रथः । न । रुक्मी । त्वेषः । समत्ऽसु (६)॥३॥

अ०—દુષ્પ્રાપ તેજવાળો, કર્મકર્તા જેવો ધ્રુવ-જાગરૂક અગ્નિ, ગૃહ પત્નીની પેઠે સર્વને શોભા દેનાર છે વિચિત્ર કાન્તિવાળો આ અગ્નિ જ્યારે સુવર્ણમય રથની માફક પ્રકાશે છે ત્યારે તે શુભ વર્ણના આદિત્ય જેવો દીસે છે સંગ્રામ વિષે દેદીપ્યમાન-સોનેરી-રથની પેઠે, તેની કાન્તિ દીસે છે ૩

*सेनेवसृष्टामंदधात्यस्तुर्नदिद्युत्त्वेषप्रतीका । (७)
यमोहजातोयमोजनित्वंजारःकनीनांपतिर्जनीनाम् ॥८॥ (४)

प०— सेनाऽइव । सृष्टा । अमम् । दधाति । अस्तुः । न । दिद्युत् । त्वेषऽप्रतीका । (७) यमः । ह । जातः । यमः । जनि

---

* सोमोददद्गन्धर्वाय गंधर्वोददग्नये । रयिं च पुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथोमिमामिति ॥ ऋ० सं० ८-३-२८ ।

हव्यम् । जार । कनीनाम् । पति । जनीनाम् (८)
॥ ४ ॥

अ०—પ્રયાણ કરનાર સેનાની પેઠે આ અગ્નિ (શત્રુને) ભય ઉત્પન્ન કરે છે અથવા, ભયસંપન્ન છે ધનુર્ધારીના ચકચકિત મુખ વાળા બાણની પેઠે તે (રાક્ષસાદિને) ભય ઉત્પન્ન કરે છે જન્મેલ તથા જન્મનારા ભૂતપ્રાણિઓ તે અગ્નિ જ છે તે કુમારિકાઓનો જાર અને વિવાહિત સ્ત્રીઓનો પતિ છે ४

तंवश्चराथावयंवसत्यास्तंनगावोनक्षन्तइद्धम् । (९)
सिन्धुर्नक्षोदःप्रनीचीरैनोन्नवन्तगावःस्वर्दृशीके ॥१०॥ (५)

प०— तम् । वः । चराथा । वयम् । वसत्या । अस्तम् । न । गावः । नक्षन्ते । इद्धम् । (९) सिन्धुः । न । क्षोदः । प्र । नीचीः । ऐनोत् । नवन्त । गावः । स्वः । दृशीके । (१० ॥ ५ ॥

अ०—ગાય ગોષ્ઠ પ્રત્યે દોડે તેમ અમે તને પ્રદીપ્ત કરી પશુનાં હૃદયાદિ તથા પુરોડાશાદિની આહુતિ સાથે ત્હારી સમીપમાં આવીએ છીએ જળપ્રવાહની પેઠે, તે અગ્નિ જ્વાળાઓને પ્રતઉત પસારે છે આકાશવિષે સુંદર પ્રકાશતા અગ્નિની જ્વાળાઓ એકત્રિત થાય છે ५

सूक्त ६६

१ तकवा = ગતિમાન અશ્વ (तकतिगच्छति इति)
२ भूर्णि = ભર્તા–ધારયિતા પોષયિતા
३ स्तुभ्वा = સ્તોતા (स्तोभति स्तुतिकर्मा)

४ दुरोकशोचिः = दुष्प्रापतेजाः = દુષ્પ્રાપતેજનાગે (उच समवाये)

५ स्वेषप्रतीका = દીપ્તમુખ

६ यम = અગ્નિ (यच्छति स्तोतृभ्य कामान् इति । यद्वा यमोदत्त जात इन्द्रेणसहसंगत यमाविहेह मातरेत्यपि निगमो भवति इति । नि. १०-११)

७ चराथा = પશુઓના હૃદયથી ગ્રાહ્ય એવી આહુતિ (चरति इति चरथ. पशुः)

८ स्व = નભ વિષે.

९ नयन्ति = ગમન કરે છે (नयतिर्गतिकर्मा नि ३-२०)

१० दर्शीक = દર્શનીય

सूक्त ६७.

ઋષિ–શક્તિપુત્ર પરાશર દેવતાઃ–અગ્નિ, છન્દઃ–દ્વિપદાવિરાજ

*वनेषुजायुर्मर्तेषुमित्रोवृणीतेश्रुष्टिंराजेवाजुर्यम् । (१)
क्षेमोनसाधुःक्रतुर्नभद्रोभुवत्स्वाधीर्होताहव्यवाट् ॥२॥ (१)

प० वनेषु । जायुः । मर्तेषु । मित्रः । वृणीते । श्रुष्टिम् । राजाऽइव । अजुर्यम् । (१) क्षेमः । न । साधुः । क्रतुः । न । भद्रः । भुवत् । सुऽआधीः । होता । हव्यऽवाट् ॥ (२) ॥ १ ॥

---

* यद्योषाअभयोहव्यवाहनोदेवानांकव्यवाहन पितृणांसहरक्षाअसुराणाम । तै० सं० २-५-८ ।

અ૦—વન વિષે ઉત્પન્ન થનાર, મર્ત્યોનો મિત્ર એવો અગ્નિ, રાજા જેમ, જરારહિત–સર્વકાર્યશક્ત–પુરુષ (ચાકર)ને મેત્રે–સ્હાય–તેમ જલ્દી કર્માનુષ્ઠાન કરનાર યજમાનને સ્હાય છે રક્ષક જેવો સાધયિતા (કર્મ સિદ્ધ કરનાર), કર્મકર્તા જેવો મેધ્ય, વા કલ્યાણકારી, દેવોનું આહ્વાન કરનાર હવ્યવાહક અગ્નિ, કર્તા કર્મ કરાવનાર ના શોભન–ધ્યાનક હો ૧

हस्तेदधानोनृम्णाविश्वान्यमेंदेवान्धाद्गुहानिषीदन् । (३)
विदन्तीमत्रनरोधियन्धाहृदायत्तष्टान्मन्त्राँअशंसन् ॥ (४) ॥२॥

प०— हस्ते । दधा॑नः । नृ॒म्णा । विश्वा॑नि । अमे॑ । दे॒वान् । धा॒त् । गुहा॑ । नि॒ऽसीद॑न् । (३) वि॒दन्ति॑ । ई॒म् । अत्र॑ । नरः॑ । धि॒य॒म्ऽधाः । हृ॒दा । यत् । त॒ष्टान् । मन्त्रा॑न् । अशं॑सन् । (४) ॥ २ ॥

અ૦—હવિરૂપ સર્વ સંપત્તિ બાહુવિષે ધારણ કરી આ અગ્નિદેવ, જળ અથવા અશ્વત્થ વૃક્ષ (પીપળો) આદિ ગુપ્ત પ્રદેશ વિષે, નિગૂઢ સતો, દેવોને ભય પમાડે છે જ્યારે કર્મ વા બુદ્ધિના અધિષ્ઠાતા દેવો, હૃદયપૂર્વક રચેલા (અગ્નિસ્તુતિ–પરાયણ) સ્તોત્રો ગાય છે તે ક્ષણે જ તેઓ આ (અગ્નિ)ને પ્રાપ્ત કરે છે (૪) ૨

*अजोनक्षांदाधारपृथिवींतस्तम्भद्यांमन्त्रेभिःसत्यैः । (५)
प्रियापदानिपश्वोनिपाहिविश्वायुरग्नेगुहागुहंगाः ॥६॥ (३)

---

* देवापा आदित्यस्य यज्ञस्य लोकस्य परा चोतिपाता वर्षिभस्तस्त छन्दोभिरर्दहनधृत्या । सं० ज्ञा० १-२-४ ।

प०— अर्नं । न । क्षाम् । दाधार । पृथिवीम् । तस्तम्भं । द्याम् ।
मन्त्रेभिः । सत्यैः ॥ (५) प्रिया । पदानि । पश्वः । नि ।
पाहि । विश्वऽआयुः । अग्ने । गुहा । गुहंम् । गाः
(६) ॥ ३ ॥

अ०—सूर्य अथवा अ जन्मा ईश्वरनी पेठे अग्नि, भूमि तथा अन्तरिक्षने धारण करे छे सत्य मंत्रो वडे ते द्युलोकने स्थिर करे छे अथवा सत्यमंत्रो वडे (स्तुति थता) ते द्युलोकने स्थिर करे छे हे अग्ने ! सर्वभक्षक एवो तु पशुना (तृण तथा जलसंपन्न) प्रिय स्थानोनु रक्षण कर्यु गूढमा गूढ (धेनु आदिने चरवाने अयोग्य) स्थान विषे तु निवास कर्यु ३

यईंचिकेतगुहाभवंन्तमायःससादधारांमृतस्यं । (७)
विये चृतन्त्यृतासपंन्तआदिद्वसूंनिप्रवंवाचास्मै ॥८॥ (४)

प०— यः । ईम् । चिकेत । गुहा । भवंन्तम् । आ । यः ।
ससाद । धारंम् । ऋतस्यं । (७) वि । ये । चृतन्ति ।
ऋता । सपंन्तः । आत् । इत् । वसूंनि । प्र । ववाच ।
अस्मै । (८) ॥ ४ ॥

अ०—गुहामा होनार-गूढ रहेनार (अग्नि)ने जे कोई जाणे, सत्य वा यज्ञना धारयिता (अग्नि)नी जे कोई उपासना करे, सत्य वा यज्ञसंपन्न थई जे कोई (आ देवने उद्देशी) स्तोत्रो रचे ते सर्वेने ते, संपत्तिनो मार्ग जणावे छे ४

वियोवीरुत्सुरोधन्महित्वोतप्रजाउतप्रसूष्वन्तः । (९)
चित्तिरपांदमेविश्वायुःसद्मेवधीराःसम्मायचक्रुः (१०)॥५॥११॥

प० वि । यः । वीरुत्ऽसु । रोधत् । महिऽत्वा । उत । प्रऽजाः ।

उत । प्र[३]ऽसूषु । अन्तरिति । (९) चित्तिः[२१] । अपाम् ।
दमे । विश्वऽआयुः । सद्मऽइव । धीराः सम्[२२]ऽमाय । चक्रुः
(१०) ॥ ५ ॥ ११ ॥

अ०—જે અગ્નિ ઔષધિલતાઓ મધ્યે મહાન લતાઓને છેક રૂંધી નાખે છે, જે પુષ્પ-ફળાદિકને, તેમની ઉત્પાદક લતાઓ મધ્યે છેક રૂંધી નાખે છે, જે સર્વાન્ન-સર્વભક્ષક, જ્ઞાનવાન (અગ્નિ) જળમધ્યે નિવાસ કરી રહેલો છે તેનું ગૃહપૂજનની પેઠે પૂજન કરી-સ્તુતિ વડે સ્તવન કરી-બુદ્ધિમાન પુરુષો કર્મારંભ કરે છે ૫

सूक्त ६७.

१ जायु = जायमान = ઉત્પન્ન થનાર.
२ शुषिम् = शुभाशु अश्नुते कर्माणि व्याप्नोति इति = यજમાન
३ अजुर्यम = જરારહિત (जूष् वयो हानौ)
४ नृम्णा = હવિર્લક્ષણ ધન
५ तष्टान् = निर्मित (तक्षू तनूकरणे)
६ अज = अजतिगच्छति इति सूर्यं = સૂર્ય અથવા જન્મરહિત
७ गा = गच्छ = નિવાસ કર્યું

८ विश्वायुः = विश्वं सर्वमायुरन्नं यस्य सः = સર્વભક્ષક.
९ सपन्तः = समयमन्तः स्पृशन्तो वा = સંપાદન કરનાર વા સંપન્ન.
१० चृतन्ति = ग्रथ्नन्ति कुर्वन्ति = રચે છે. (चृती हिंसा ग्रन्थनयोः).
११ चित्तिः = ચેતયિતા-જ્ઞાપયિતા.
१२ संमाय = સંમાન-પૂજન; (माङ्माने शब्दे).
१३ प्रसूषु = उत्पादयित्रीषु मातृस्थानीयासु ओषधीषु = ઉત્પાદક લતાઓ વિષે.

सूक्त ६८.

ઋષિઃ-શક્તિપુત્ર પરાશર; દેવતાઃ-અગ્નિ; છન્દઃ-દ્વિપદા વિરાજ.

श्रीणन्नुपस्थाद्दिवंभुरण्युःस्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत् । (१)
परियदेषामेकोविश्वेषांभुवद्देवोदेवानांमहित्वा ॥२॥ (१)

५०– श्रीणन् । उप । स्थात् । दिवम् । भुरण्युः । स्थातुः । चरथम् । अक्तून् । वि । ऊर्णोत् । (१) परि । यत् । एषाम् । एकः । विश्वेषाम् । भुवत् । देवः । देवानाम् । महिऽत्वा (२) ॥ १ ॥

અ૦—હવિ ધારણ કરનાર અગ્નિ, (પયસ-આદિ વડે) મિશ્રિત હવિરન્ન લઇ દ્યુલોકને પ્રાપ્ત થાય છે. સ્થાવર જંગમ જગત તથા સર્વ રાત્રિઓને તે પોતાના પ્રકાશ વડે છેક આચ્છાદિત કરે છે. (સર્વ જગતને પોતાના તેજ વડે પ્રકાશિત કરે છે).

દાનાદિ-ગુણયુક્ત દેવો મધ્યે એક અગ્નિજ પ્રકાશમાન દેવ છે. કેમકે, આ (સ્થાવર-જંગમાત્મક જગત્)ના માહાત્મ્યને તે ચોમેર પ્રગટ કરે છે. १

आदित्ते विश्वे क्रतुं जुषन्त शुष्काद्यद्देव जीवो जनिष्ठाः । (३)
भजन्त विश्वे देवत्वं नाम ऋतं सपन्तो अमृतमेवैः ॥४॥ (२)

प०– आत् । इत् । ते । विश्वे । क्रतुम् । जुषन्त । शुष्कात् । यत् । देव । जीवः । जनिष्ठाः । (३) भजन्त । विश्वे । देवऽत्वम् । नाम । ऋतम् । सपन्तः । अमृतम् । एवैः । (४) ॥ २ ॥

अ०—હે તેજસ્વી દેવ !, સૂકા અરણિમાંથી પ્રજ્વલિત થઇ તું પ્રગટ થાય છે તદનન્તર સર્વેય (યજમાનો) તારા માટે કર્માનુષ્ઠાન કરે છે. અમર એવા તને સ્તોત્રો વડે પ્રાપ્ત કરી સર્વેય, નામક અન્વિતથ દેવતાત્વને પામે છે. २

ऋतस्य प्रेषा ऋतस्य धीतिर्विश्वायुर्विश्वे अपांसि चक्रुः । (५)
यस्तुभ्यं दाशाद्यो वा ते शिक्षात्तस्मै चिकित्वान्रयिं दयस्व ॥६॥(३)

प०– ऋतस्य । प्रेषाः । ऋतस्य । धीतिः । विश्वऽआयुः । विश्वे । अपांसि । चक्रुः । (५) यः । तुभ्यम् । दाशात् । यः । वा । ते । शिक्षात् । तस्मै । चिकित्वान् । रयिम् । दयस्व (६) ॥ ३ ॥

અ०—દેવયજન-પ્રાપ્ત અગ્નિ અર્થે, શ્રેષ્ઠ સ્તુતિ તથા સોમયાગ (કરાય છે): તે સર્વભક્ષક છે. સર્વે અગ્નિ અર્થે (દર્શપૂર્ણ

માન-આદિ) યજ્ઞયાગ કરે છે જે કોઇ તુને હવિ અર્પણ કરે, જે કોઇ ત્હારી ઉપાસના કરવાને સમર્થ થાઉં એમ ઇચ્છા કર તેને, તેણે કરેલ યજ્ઞયાગાદિકની કદર કરી ધન અર્પણ કર્યું. ૩

*होतानिषत्तोमनोरपत्येसचिन्न्वासांपतीरयीणाम् । (७)
इच्छन्तरेतोमिथस्तनूषुसंजानन्तस्वैर्दक्षैरमूराः ॥८॥ (४)

प०— होता । निऽसत्तः । मनोः । अपत्ये । स । चित् । नु । आसाम् । पतिः । रयीणाम् । (७) इच्छन्त । रेतः । मिथः । तनूषु । सम् । जानत । स्वैः । दक्षैः । अमूराः ॥ (८) ॥ ४ ॥

અ૦—(હે અગ્નિદેવ!) તુ મનુની પ્રજા-યજમાનો-મધ્યે, હોતૃ-કર્મ કરનારો સ્થાપિત થયો છે તેજ તુ આ સર્વસંપત્તિનો અધિપતિ છે તે (મનુની) પ્રજા પોતાના શરીરવિષે પરસ્પર વીર્ય એકત્રિત કરવાની ઇચ્છા કરી અને તેના યોગે સમર્થ પુત્ર-સંપન્ન થઇ, અમૂઢ સતા ચિરકાલ પર્યંત જીવેછે. અથવા બલસંપન્ન થઇ ત્હારા વડે સર્વજ્ઞાનને પામેછે (૮)૪

पितुर्नपुत्राःक्रतुंजुषन्तश्रोषन्येअस्यशासंतुरासः । (९)
विरायऔर्णोद्दुरःपुरुक्षुःपिपेशनाकंस्तृभिर्दमूनाः (१०)५॥१३॥

प०— पितुः । न । पुत्राः । क्रतुम् । जुषन्त । श्रोषन् । ये । अस्य ।

---

* १ मानव्योहिप्रजाइतिहिब्राह्मणम् । तै० सं० ५-१ १९ ।
२ प्राणोवैदक्षोपानःक्रतुः । तै० सं० २-५-२ ।

शासम् । तुरीस । (९) वि । राये । और्णोत् । दुरः ।
पुरुक्षुः । विश्वम् । नाकम् । स्तृभिः । दमूनाः । (१०)
॥ ९ ॥ १२ ॥

અ૦—પિતાની આજ્ઞા પુત્ર પાળે તેમ જે કોઇ (યજમાનો), આ અગ્નિની આજ્ઞા તાત્કાલિક સાંભળે છે તે તેનું પરિપાલન કરી કર્માનુષ્ઠાન કરે છે વિપુલ-અન્નસંપન્ન-અગ્નિ, યજ્ઞદ્વારભૂત સંપત્તિ પ્રકાશિત-અર્પણ કરે છે ગૃહપતિ અગ્નિ, નક્ષત્રોના યોગે દ્યુલોકને શોભાવી રહ્યો છે ૫(૧૨)

सूक्त ६८.

१ भुरण्यु = हविषा भर्ता धारयिता = હવિ ધારણ કરનાર
२ स्थाम् = જંગમ
३ अक्तून् = રાત્રી.
४ व्यूर्णोत् = विशेषेण आच्छादयति = વિશેષ રીતે આચ્છાદિત કરે છે (ऊर्णुञ् आच्छादने).
५ यथै = સ્તોત્રો વડે (यन्ति स्तोतव्याभिमुख्येन गच्छति इति यथानि स्तोत्राणि)
६ प्रेषा = प्रकर्षेण इष्यमाणा स्तुत्य = શ્રેષ્ઠ સ્તુતિ
७ दाशात् = ददाति = અર્પણ કરે (दाशृ दाने)
८ शिक्षात् = शक्तो भूयासमिति इच्छति = સમર્થ થવાની ઇચ્છા કરે (शक्लृ शक्तौ)
९ अमूराः = અમૂઢ
१० श्रोषन् = शृण्वन्ति = સાંભળે છે
११ तुरास = त्वरमाणा सन्त = તાત્કાલિક

१२ स्तृभिः = नक्षत्रो वडे.
१३ दमूनाः = दमे यज्ञगृहे मनो यस्य स. = गृहपति.
१४ पुरुक्षुः = बहुन्नः = विपुल-धन-संपन्न. (क्षु = अन्न).
१५ पिपेश = अवयवीचकार = संयुक्त करे छे. (पिश अवयवे).

सूक्त ६९.

ऋषिः—शक्तिपुत्र पराशर; देवताः—अग्नि; छन्दः—द्विपदाविराज्.

शुक्रःशुशुक्वाँउषोनजारःपप्रासमीचीदिवोनज्योतिः ।
परिप्रजातःक्रत्वाबभूथभुवोदेवानांपितापुत्रःसन् (२) ॥१॥

प०— शुक्रः । शुशुक्वान् । उषः । न । जारः । पप्रा । समीची । दिवः । न । ज्योतिः । परि । (१) प्रऽजातः । क्रत्वा । बभूथ । भुवः । देवानाम् । पिता । पुत्रः । सन् । (२) ॥ १ ॥

अ०—उज्वल वर्णनो आ अग्नि, उषाना जरयिता-प्रकाशक सूर्यनी पेठे (सर्व पदार्थोनो) प्रकाशक होय छे. एकमेक संलग्न द्यावापृथिवीने, ते द्योतमान सूर्यनी ज्योतिनी पेठे (पोताना तेज वडे) भरी दे छे. प्रगट थतावेंत तुं त्हारा पराक्रम वा प्रकाशवडे चोमेर व्याप्त थाय छे. ऋत्विजोनो पुत्र सतो, तुं तेमनो पितृस्थानीय-पालन करनार छे. अथवा, देवोनो पुत्र (दूतरूप) सतो, तुं तेमनो (हविर्दान वडे) पिता-पालन करनार छे. (२) १

वे॒धाअदृ॑प्तोअ॒ग्निर्वि॑जा॒नन्नूध॒र्नगोनां॒स्वाद्मा॑पितू॒नाम् । (३)
जने॒नशेव॑आ॒हूर्यः॒सन्मध्ये॒निष॑त्तोर॒ण्वोदु॑रो॒णे ॥४॥ (२)

प०— वे॒धा । अदृ॑प्तः । अ॒ग्निः । वि॒ऽजा॒नन् । ऊधः॑ । न ।
गोना॑म् । स्वाद्म॑ । पि॒तू॒नाम् । (३) जने॑ । न । शेवः॑ ।
आ॒ऽहूर्यः॑ । सन् । मध्ये॑ । निऽस॑त्तः । र॒ण्वः । दु॒रो॒णे ॥
(४) ॥ २ ॥

अ०—અગ્નિ, વિદ્વાન વા સર્વકર્તા, દર્પરહિત અને કર્તવ્યાકર્તવ્યને જાણનાર છે ગાયના અવની પેઠે, તે અન્નને સ્વાદિષ્ટ કરનાર છે લોકમધ્યે સુખકર મિત્ર જેવો છે યજ્ઞ મધ્યે આહ્વાન કરવા યોગ્ય મતો, યજ્ઞગૃહ વિષે તે સુંદર દીસે છે વા તેની સ્તુતિ કરાય છે (૪)૨

*पु॒त्रोनजा॒तोर॒ण्वोदु॑रो॒णेवा॒जीनप्री॒तोविशो॒वितारी॑त् । (५)
विशो॒यदह्वे॒नृभिः॒सनी॑ळाअ॒ग्निर्दे॑व॒त्वाविश्वा॒न्यश्याः ॥६॥ (२)

प०— पु॒त्रः । न । जा॒तः । र॒ण्वः । दु॒रो॒णे । वा॒जी । न । प्री॒तः ।
विशः॑ । वि । ता॒री॒त् । (५) विशः॑ । यत् । अह्वे॑ ।
नृऽभिः॑ । सऽनी॑ळाः । अ॒ग्निः । दे॒व॒ऽत्वा । विश्वा॑नि ।
अ॒श्याः ॥ (६) ॥ ३ ॥

अ०—ઘરમા પુત્ર જન્મની પેઠે આનંદદાયક, અશ્વ પેઠે હર્ષયુક્ત

---

* त्वमग्ने॒वरु॑णो॒जाय॑से॒यत्त्वंमि॒त्रोभ॑वसि॒यत्समि॑द्धः ।
ऋ० सं० ३-८-११. ।

એવો અગ્નિ, શત્રુઓનું છેક ઉચ્છેદન કરે છે. એકત્ર રહેનાર દેવોને જ્યારે હું ઋત્વિગ્ને મહ આહ્વાન કરું છું ત્યારે તે અગ્નિ, સર્વ-દેવસ્વરૂપ થાય છે ૩

नकिष्टएताव्रतामिनन्तिनृभ्योयदेभ्यःश्रुष्टिंचकर्थ । (७)
तत्तेदंसोयदहन्त्समानैर्नृभिर्यद्युक्तोविवेरपांसि ॥८॥ (४)

१०– नकिं । ते । एता । व्रता । मिनन्ति । नृभ्यः । यत् । एभ्य । श्रुष्टिम । चकर्थ (७) तत । तु । ते । दंसः । यत । अहंन् । समाने । नृभिः । यत् । युक्तः । विव । रपांसि ॥ (८) ॥ ४ ॥

अ०—(હે અગ્ને !) રાક્ષસાદિ કોઈ, ત્હારા આ યજ્ઞયાગાદિ કર્મને ઉપદ્રવ કરતા નથી કેમકે તું આ યજ્ઞનેતા યજમાનોને (યજ્ઞસ્વરૂપ) સુખ સંપાદન કરે છે. (હે અગ્ને !) જ્યારે તું બરોબરીયા મરુતોથી યુક્ત થઈ રાક્ષસાદિક ઉપદ્રવ કરનારને પલાયન કરાવે છે, તે તો ત્હારું જ પરાક્રમ છે ४

उषोनजारोविभावास्रःसज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै । (९)
त्मनावहन्तोदुरोव्यृण्वन्नवन्तविश्वेस्वर्दृशीके (१०) ॥५॥१३॥

१०– उषः । न । जारः । विभाऽवा । उस्रः । संज्ञातरूपः । चिकेतत् । अस्मै । (९) त्मना । वहन्तः । दुरः । वि । ऋण्वन् । नवन्त । विश्वे । स्वः । दृशीके ॥ (१०) ॥ ५ ॥ १३ ॥

અ૦—ઉષાના પ્રકાશક આદિત્યના જેવો તેજસ્વી, સંપત્તિનો આધાર ભૂત, પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ એવો અગ્નિ, આ (યજમાન)ને અનુગ્રહ કરે. આના સ્વત-હવિ-વહી જનાર કિરણો (યજ્ઞગૃહના) દ્વાર પ્રત્યે વ્યાપ્ત થઇ તે સર્વે, સુંદર આકાશ વિષે પ્રયાણ કરે છે ૫

ઇતિ તેરમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ६९.

१ शुशुक्वान् शोचयिता = સર્વપ્રકાશક
२ पप्रा = પૂરયિતા
३ समीची = सगते, = (अश्वगस्था)
४ स्वाद्म = स्वादयिता रसयिता = સ્વાદ વા રસોત્પાદક
५ आहूर्य = आह्वातव्य = આહ્વાન કરવા યોગ્ય
६ शेव = સુખકર
७ पितूनाम = અન્નોનો
८ क्षिवे = गमयसि = પલાયન કરાવે છે (क्षीगत्यादिषु)
९ रपांसि = बाधकानि राक्षसादीनि = રાક્ષસાદિ ઉપદ્રવ કરનાર
१० श्रुष्टि = યજ્ઞફલરૂપ સુખ
११ उस्र = निवासयिता = સંપત્તિનો આધારભૂત (वस निवासे)

सूक्त ७०.

ऋषि.-शक्तिपुत्र पराशरः देवता -अग्निः छन्दः-द्विपदा विराट्.

वनेमंपूर्वीरर्योमनीषाअग्निःसुशोकोविश्वान्यश्याः । (१)

आदैव्यानिव्रताचिकित्वानामानुषस्यजनस्यजन्म ॥ (२) ॥१॥

प०— वनेमं । पूर्वीः । अर्यः । मनीषा । अग्निः । सुऽशोकः । विश्वानि । अश्याः । (१) आ । दैव्यानि । व्रता । चिकित्वान् । आ । मानुषस्य । जनस्य । जन्म ॥ (२) ॥ १ ॥

अ०—अमने निपुन संपत्ति प्राप्त हो. बुद्धि वडे प्राप्त थवाने योग्य अथवा बुद्धिनो स्वामी सुंदर कांतिवाळो एवो अग्नि, दैवी कर्मोने तथा मानवी सृष्टिने चोमेर जाणतो, सर्व कर्मो विषे व्यापी रहे छे (२) १

गर्भोयोअपांगर्भोवनानांगर्भश्चस्थातांगर्भश्चरथाम् । (३)

अद्रौचिदस्माअन्तर्दुरोणेविशांनविश्वोअमृतःस्वाधीः (४)॥२॥

प०— गर्भः । यः । अपाम् । गर्भः । वनानाम् । गर्भः । च । स्थाताम् । गर्भः । चरथाम् । (३) अद्रौ । चित् । अस्मै । अन्तः । दुरोणे । विशाम् । न । विश्वः । अमृतः । सुऽआधीः (४) ॥ २ ॥

अ०—जे (अपांनपात् संज्ञाथी) जळना गर्भ विषे, (दावाग्नि रूपे) जे अरण्यना गर्भ विषे, जे स्थावर तथा (जठर स्वरूपे) जंगम पदार्थना गर्भ विषे रहेलो छे

તેવા આ અગ્નિને ગૃહ તથા પર્વત વિષે પણ (હવિ અર્પણ કરે છે). તે અમરદેવ, પ્રજાના રાજાની પેઠે રૂડાં કર્મ કરનાર-વા અનુગ્રહ કરનાર હો. (૪) ૨

×सहिक्षपावाँअग्नीरयीणांदाशद्योअस्माअरंसूक्तैः । (५)
एताचिकित्वोभूमानिपाहिदेवानांजन्ममर्तांश्चविद्वान् ॥ (६) ॥३॥

प०— सः । हि । क्षपाऽवान् । अग्निः । रयीणाम् । दाशत् । यः । अस्मै । अरम् । सुऽउक्तैः । (५) एता । चिकित्वः । भूम । नि । पाहि । देवानाम् । जन्म । मर्तान् । च । वि-द्वान् (६) ॥ ३ ॥

અ०—નિશ્ચે, તે અગ્નિ રાત્રિનો સ્વામી (પ્રકાશયિતા) અથવા રાક્ષસોનો નાશ કર્તા છે. જે યજમાન, સુંદર સ્તોત્રો વડે તેને તૃપ્ત કરે છે તેને તે સંપત્તિ અર્પણ કરે છે. હે સર્વજ્ઞ અગ્ને !, તું દેવોની ઉત્પત્તિ તથા મર્ત્યોને જાણનાર છે. તું પ્રાણિમાત્રનું ઠીક પાલન કર્યું. (૬) ૩

वर्धान्यंपूर्वीःक्षपोविरूपाःस्थातुश्चरथमृतप्रवीतम् । (७)
अराधिहोतास्वर्निषत्तःकृण्वन्विश्वान्यपांसिसत्या (८) ॥४॥

प०— वर्धान् । यम् । पूर्वीः । क्षपः । विऽरूपाः । स्थातुः । च । रथम् । ऋतऽप्रवीतम् । (७) अराधि । होता । स्वः । निऽसत्तः । कृण्वन् । विश्वानि । अपांसि । सत्या ॥ (८) ॥ ४ ॥

× १ आग्नेयी वै रात्रिः । तै. ब्रा. १-१-४. । २ अग्नि र्ज्योतिर्ज्योतिरग्निःस्वाहा । तै. ब्रा. २-१-९. ।

અ૦—ઉદક, સત્ય વા યજ્ઞ વડે વેષ્ટિત–વીંટળાયલ એવા જેને, (શુક્લ તથા કૃષ્ણતાએ કરીને) વિવિધરૂપની અનેક ઉષા, રાત્રીઓ. સ્થાવર, તથા (મનુષ્યાદિક) જંગમ સૃષ્ટિ વૃદ્ધિંગત કરે છે તે અગ્નિ, સર્વ કર્મોને સફલ કરતો, દેવયજન વિષે સ્થાપિત થઇ હોતાસ્વરૂપે પ્રસિદ્ધ થયો છે અથવા, (ઋત્વિજો હોતાસ્વરૂપે તેની આરાધના કરે છે.) (૮)૪

गोपुप्रशस्तिवनेषुधिषेभरन्तविश्वेबलिस्वर्णः । (९)
विवानरःपुरुत्रासंपर्यन्पितुर्नजिव्रेर्विवेदोभरन्त (१०) ॥५॥

प०— गोषु । प्रशस्तिम् । वनेषु । धिषे । भरन्त । विश्वे । बलिम् । स्वः । न । (९) वि । त्वा । नरः । पुरुत्रा । सपर्यन् । पितुः । न । जिव्रेः । वि । वेदः । भरन्त (१०) ॥ ५ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય એવી અમારી ગાયો મધ્યે તુ ભવ્યપણુ ઉત્પન્ન કર્યું અમને સર્વ મનુષ્યો, રૂડી (ધનરૂપી) ભેટ અર્પણ કરો મનુષ્યો તને અનેક ઠેકાણે વિવિધ રીતે પૂજે છે. અને વૃદ્ધ પિતા પાસેથી પુત્રો ધન હરી લે તેમ ત્હારી પાસેથી ધન ગ્રહણ કરે છે (૧૦)૫

साधुर्नगृध्नुरस्तेवशूरोयातेवभीमस्त्वेषःसमत्सु (११)॥६॥१४॥

प०— साधुः । न । गृध्नुः । अस्ताऽइव । शूरः । यातांऽइव । भीमः । त्वेषः । समत्ऽसु (११) ॥ ६ ॥ १४ ॥

અ૦—આ અગ્નિ, સાધક જેવો ગ્રહણ કરનાર, બાણ ફેંકનાર જેવો શૂર, હિંસક પ્રાણિ જેવો ભયંકર, સંગ્રામ વિષે તેજસ્વીછે ૬

सूक्त ७०

१ अर्यः = સ્વામી
२ सुशोक = શોભન-દીપ્તિનાળા (शुभदीप्तो)
३ पूर्वी = प्रभूता = પુષ્કળ (અન્નમપત્તિ)
४ स्थाताम् = સ્થાવર
५ वर्धान् = वर्धयन्ति = વૃદ્ધિગત કરે છે
६ ऋतप्रवीतम = સત્ય, યજ્ઞ વા ઉદકવડે પ્રકર્ષ-પૂર્વક વેષ્ટિત
(व्येञ्संवरणे)
७ दम =सुष्ठु अरणीये देषयजने = સુંદર યજ્ઞ વિષે
८ जिव्रे = जीर्णात् वृद्धात् = વૃદ્ધ
९ साधु = સાધક
१० गृध्नु = ગૃહીતા (गृधु अभिकांक्षायां)
११ याता = यातयिता = હિંસક

सूक्त ७१.

ઋષિ –શક્તિપુત્ર પરાશર　　દેવતા –અગ્નિ　　છન્દ –ત્રિષ્ટુબ્

उपप्रजिन्वन्नुशतीरुशन्तंपतिंननित्यंजनयःसनीळाः ।
स्वसारःश्यावीमरुषीमजुष्रञ्चित्रमुच्छन्तीमुषसंनगावः ॥१॥

प०– उप । प्र । जिन्वन् । उशतीः । उशन्तम् । पतिम् । न । नित्यम् । जनयः । सऽनीळाः । स्वसारः । श्यावीम् । अरुषीम् । अजुषन् । चित्रम् । उच्छन्तीम् । उषसम् । न । गावः ॥ १ ॥

અ૦—એમ નિવાસ કરનાર સ્ત્રીઓ પોતાના અસાધારણ પતિની જેમ સેવા કરે, કિરણો કૃષ્ણવર્ણની પ્રકાશમાન અથવા શુભ્રસ્વરૂપ ઉષાની જેમ સેવા કરે તેમ (એક હસ્તવિષે હોનાર) અંગુલિઓ, (અરણિ મથન વડે) પૂજનીય અગ્નિની સેવા કરે છે ૧

वीळुचिद्दृळ्हापितरोन उक्थैरद्रिंरुजन्नंगिरसोरवेण ।
चक्रुर्दिवोबृहतोगातुमस्मेअहःस्वर्विविदुःकेतुमुस्राः ॥२॥

પ૦— वीळु । चित् । दृळ्हा । पितरः । न । उक्थैः । अद्रिम् । रुजन् । अंगिरसः । रवेण । चक्रुः । दिवः । बृहतः । गातुम् । अस्मे । अहः । स्वः । विविदुः । केतुम् । उस्राः ॥ २ ॥

અ૦—અમારા વડિલ અંગિરસ ઋષિઓએ, સ્તોત્રના યોગે, ભક્ષણ કરનાર (પણિ નામક અસુર) ને (સ્તુતિના) ધ્વનિ વડે ભેદ્યો અને અમારા માટે વિશાળ સ્વર્ગનો માર્ગ મોકળો કર્યો તેઓને સુખકર (અસુરરહિત) દિવસ સૂર્ય તથા ગાયો પ્રાપ્ત થયા ૨

दधन्नृतंधनयन्नस्यधीतिमादिदर्योदिधिष्वो३विभृत्राः ।
अतृष्यन्तीरपसोयन्त्यच्छादेवाञ्जन्मप्रयसावर्धयन्तीः ॥३॥

પ૦— दधन् । ऋतम् । धनयन् । अस्य । धीतिम् । आत् । इत् । अर्यः । दिधिष्वः । विऽभृत्राः । अतृष्यन्तीः । अपसः । यन्ति । अच्छ । देवान् । जन्म । प्रयसा । वर्धयन्तीः ॥३॥

અ०—અંગિરસ મહર્ષિઓએ, આ યજ્ઞીય અગ્નિની (ગાર્હપત્યાદિ-સ્વરૂપે) સ્થાપના કરી (અગ્નિહોત્રાદિ) કર્મધન સંપાદન કર્યું તદનન્તરજ દ્રવ્યસંપન્ન, અગ્નિની સ્થાપના (અગ્ન્યાધાન) કરનાર, અનુષ્ઠાનતત્પર વિષયાન્તરની તૃષ્ણાથી રહિત, કર્મ-કુશલ યજમાનો, મનુષ્યો સહ દેવોને હવિરન્ન વડે તૃપ્ત કરતા, આ અગ્નિની સેવા કરે છે ૩

*मथीद्यदीं विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत् ।
आदीं राज्ञे न सहीयसे सचा सन्ना दूत्यं[१] भृगवाणो विवाय ॥४॥

प०— मथीत् । यत् । ईम् । विऽभृतः । मातरिश्वा । गृहेऽगृहे । श्येतः । जेन्यः । भूत् । आत् । ईम् । राज्ञे । न । सहीयसे । सचा । सन् । आ । दूत्यम् । भृगवाण । विवाय ॥ ४ ॥

અ०—પ્રાણાદિ પાંચ સ્વરૂપે વિહરતો વ્યાન વાયુ મન્થન કરતો વેતજ, તેજસ્વી અગ્નિ સર્વ યજ્ઞગૃહ વિષે પ્રગટ થાય છે અથવા, (રાક્ષસો ઉપર) જય મેળવનારો થાય છે તદનન્તર, કોઇ મિત્ર રાજા બીજા પ્રબળ રાજાને દૂત મોકલે તેમ ભૃગુ ઋષિની પેઠે, યજમાને આ અગ્નિને દૂતકર્મ સુપ્રદ કર્યું ४

* १ आग्निर्दिवामातरिश्वाजभारामथ्नाद्न्यपरिश्ये-नोअद्रेः । ऋ० म० १-६-२८ । २ तेऽग्निमेश्वरूथकृत्वासुरा अभयपवन् । तै० सं० ६-२-२ । ३ तेदेवा प्रतिबुध्याग्नि-पुरस्तात्प्रात सवनेपर्यौहस्तेऽग्निनैवपुरस्तात्प्रात सवनेसुर-क्षास्यपाघ्नन । ऐ० ब्रा० ६ ४ ।

*मुहेर्यत्पित्रईरसंदिवेकरवंत्सरत्पृशन्यंथिकित्वान् ।
सृजदस्ताधृषताद्दिद्युमस्मैस्वायांदेवोदुहितरित्विषिंधात् ॥५॥१५

प०— मुहे । यत् । पित्रे । ईम् । रसंम् । दिवे । कः । अवं । त्सरत् । पृशन्यं॑ । चिकित्वान् । सृजत् । अस्तां । धृषता । दिद्युम् । अस्मै । स्वायांम् । देवः । दुहितरिं । त्विषिंम् । धात् ॥ ५ ॥ १५ ॥

अ०—श्रेष्ठ, पालन करनार, प्रकाशमान देवगणने माटे यजमाने आ रस-हवि तैयार करतां ते तरफ (हे अग्ने) !, स्पर्श करनारा (राक्षसादि)ओ, तने ओळखीने पलायन करी जाय छे धनुर्धारी अग्नि, प्रचण्ड धनुष्य वडे आ (राक्षस)ना प्रत्ये तेजस्वी बाण छोडे छे आ दीप्यमान अग्नि, दुहिता (हवे पछी थनार उषा) विषे पोतानुं तेज स्थापित करे छे. ५ (१५)

स्वआयस्तुभ्यंदमआविभातिनमोवादाशांदुशतोअनुद्यून् ।
वर्धोअग्नेवयोअस्यद्विबर्हायासंद्रायासरथ्यंजनासि ॥६॥

प०— स्वे । आ । यः । तुभ्यंम् । दमें । आ । विऽभाति । नमः । वा । दाशांत् । उशतः । अनुं । द्यून् । वर्धो इतिं । अग्ने । वयः । अस्य । द्विऽबर्हाः । यासंत् । राया । सऽरथंम् । यम् । जुनासिं ॥ ६ ॥

---

* उदयंतमादित्यमग्निरनुसमारोहतितस्मादूमएवा-ग्नेर्दिवादद्दृशे । तै० ब्रा० २-१-२ ।

અ૦—હે અગ્ને !, જે કોઇ તને પોતાના ગૃહ વિષે યથાશાસ્ત્ર ચોમેર પ્રજ્વલિત કરે છે કિંવા ઇચ્છાતા એવા તને જે કોઇ દરરોજ હવિરન્ન અર્પણ કરે છે તેને, ઉભયલોકમાં શ્રેષ્ઠ એવો તુ અન્નસંપત્તિ અવશ્ય વધાર્ય. જે પોતાને તું રણ વિષે પ્રેરે છે તેને તું ધનસંપન્ન કરે છે. ૬

अग्निंविश्वाअभिपृक्षःसचन्तेसमुद्रंनस्रवतःसप्तयह्वीः ।
नजामिभिर्विचिकितेवयोनोविदादेवेषुप्रमतिंचिकित्वान् ॥७॥

प०— अग्निम् । विश्वाः । अभि । पृक्षः । सचन्ते । समुद्रम् । न । स्रवतः । सप्त । यह्वीः । न । जामिऽभिः । वि । चिकिते । वयः । नः । विदाः । देवेषु । प्रऽमतिम् । चिकित्वान् ॥७॥

અ૦—સાત મહા નદીઓ જેમ સમુદ્રને મળે તેમ સર્વ અન્નસંપત્તિ અગ્નિને જઇ મળે છે. અમારા બંધુઓને અન્નની મૂળજ માહિતી નથી. (અર્થાત્ તેમને આપવા જેટલું અન્ન અમારી પાસે નથી) માટે ધનપતિઓ મધ્યે કયું શ્રેષ્ઠ ધન છે તેનો તું જાણનાર છે તો તે અમને પ્રાપ્ત કરાવ્ય. અથવા, તું અમારા માટે દેવોની ઉત્તમ સ્તુતિ કર્ય ૭

आयदिषेनृपतिंतेजआनट्शुचिरेतोनिषिक्तंद्यौरभीके ।
अग्निःशर्धमनवद्यंयुवानंस्वाध्यंजनयत्सूदयंच ॥८॥

प०— आ । यत् । इषे । नृऽपतिम् । तेजः । आनट् । शुचि । रेतः । निऽसिक्तम् । द्यौः । अभीके । अग्निः । शर्धम् । अनवद्यम् । युवानम् । सुऽआध्यम् । जनयत् । सूदयत् । च ॥ ८ ॥

अ०—અગ્નિનું જે શુદ્ધ તેજસ્વી તેજ, અન્નાર્થ ઋત્વિજોના પાલક -યજમાન વિષે (જઠરસ્વરૂપે) વ્યાપ્ત થાય છે તે વડે પરિપક્વ થયેલ વીર્ય, અભિપ્રાપ્ત ગર્ભસ્થાન વિષે અત્યંત સિંચાતાં અગ્નિ, બલવાન, દોષરહિત, તરૂણ અને પરાક્રમી વા બુદ્ધિમાન પુત્ર ઉત્પન્ન કરો તથા તેને યાગાદિ કર્મ વિષે પ્રેરો. અથવા, મનુષ્યોનું રક્ષક, દેદીપ્યમાન એવું જે (ભૌમાગ્નિનું) તેજ, તે વૃષ્ટિજળને વ્યાપ્ત થઇ અન્નોત્પત્તિ કરી, યોગ્ય સમયે શ્રેષ્ઠ પુત્ર ઉત્પન્ન કરો અને તેને યજ્ઞાદિ કર્મ વિષે પ્રેરો. ૮

*मनोनयोध्वनःसद्यएत्येकःसत्रासूरोवस्वईशे ।
राजानामित्रावरुणासुपाणिगोषुप्रियममृतंरक्षमाणा ॥९॥

प०— मनः । न । यः । अध्वनः । सद्यः । एति । एकः । सत्रा । सूरः । वस्वः । ईशे । राजाना । मित्रावरुणा । सुपाणी । गोषु । प्रियम् । अमृतम् । रक्षमाणा ॥ ९ ॥

अ०—મનની પેઠે જે સૂર્ય એકલો એકદમ દિવ્ય માર્ગે પ્રયાણ કરે છે તે સર્વ સંપત્તિનો માસરો સ્વામી છે. સુહસ્ત, પ્રકાશમાન મિત્રાવરૂણ, ગાયો વિષે પ્રિય મધુર પયનું રક્ષણ કરે છે. (અર્થાત્ સૂર્યાદિ દેવો તે તુંજ છે.) ૯

मानोअग्नेसख्यापित्र्याणिप्रमर्षिष्ठाअभिविदुष्कविःसन ।
नभोनरूपंजरिमामिनातिपुरातस्याअभिशस्तेरधीहि॥१०॥१६॥

* सूर्यपक्षकी चरतीरयाह असौवाआदित्यपक्षकी चरति । चे० ब्रा० ३-९-८. ।

१०— मा । नः । अग्ने । सख्या । पित्र्याणि । प्र । मर्षिष्ठाः । अभि । विदुः । कविः । सन् । नभः । न । रूपम् । जरिमा । मिनाति । पुरा । तस्याः । अभिऽशस्तेः । अधि । इहि ॥ १० ॥ १६ ॥

અર્થ—હે અગ્ને ! તું વડિલોના વખતથી ચાલતા આવતા આપણા સ્નેહને નષ્ટ મ કરીશ સર્વજ્ઞ એવો તું આપણા સ્નેહને જાણે છે. અન્તરિક્ષને સૂર્ય રશ્મિઓ આચ્છાદિત કરે તેમ વૃદ્ધપણુ મને ઉપદ્રવ કરે છે માટે તે હિંસક વૃદ્ધપણુ મને પ્રાપ્ત થાય તે પૂર્વે મને જાગૃત—અમર કર્યું. ૧૦ (૧૬)

ઇતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७१.

१ श्यावीम् = શ્યામ વર્ણની (ज्रुगतौ)
२ स्वसारः = અંગુલિઓ (असुक्षेपणे ऋगतौ)
३ उच्छन्ती = तमोवर्जयन्ती = અંધકારનો નાશ કરનાર.
४ उस्राः = ગાય
५ विमृशः = અગ્નિહોત્રાદિક કર્મ પરત્વે તત્પર (हृञ् हरणे).
६ श्येतः = શ્વેતવર્ણનો.
७ जेन्यः = પ્રાદુર્ભૂત
८ विधाय = धारयामास = સુખદ કર્યું. (धीगत्यादिषु).
९ धृषान्यः = સ્પર્શન–કુશલ
१० दिद्युत् = વજ્ર, દેદીપ્યમાન બાણ.
११ द्विबर्हाः = મધ્યમ તથા ઉત્તમ ઉભયસ્થાને વૃદ્ધિંગત

१२ पृक्ष = અન્ન (पृची संपर्के)
१३ अभीके = अभ्यक्ते अभिगते = સમીપમાં આવેલ. (अञ्च्)
१४ सूदयत् = પ્રેરો.
१५ सूर: = સૂર્ય
१६ सत्रा = सहैव युगपत् = એકી વખત.
१७ अभिशस्ते = हिंसाहेता = નાશ કરનાર (शस हिंसायां)

सूक्त ७२.

ઋષિઃ–શક્તિપુત્ર પરાશર દેવતા–અગ્નિ છન્દ–ત્રિષ્ટુભ

*नि॒ काव्या॑ वे॒धसः॒ शश्व॑तस्क॒र्हस्ते॒ दधा॑नो॒ नर्या॑ पु॒रूणि॑ ।
अ॒ग्निर्भु॑वद्रयि॒पती॑ रयी॒णां स॒त्रा च॑क्रा॒णो अ॒मृता॑नि॒ विश्वा॑ ॥१॥

प०– नि । काव्या॑ । वे॒धसः॑ । शश्व॑तः । क॒रिति॑ क॒ः । हस्ते॑ । दधा॑नः । नर्या॑ । पु॒रूणि॑ । अ॒ग्निः । भु॒वत् । र॒यि॒ऽपतिः॑ । र॒यी॒णाम् । स॒त्रा । च॒क्रा॒णः । अ॒मृता॑नि । विश्वा॑ ॥ १ ॥

અ૦—મનુષ્યોને હિતકર્તા અથવા મનુષ્યોવિષે ઉત્તમ અનેક ધનોને હસ્તવિષે ધારણ કરતો અગ્નિ, નિત્ય વિધાતા ઉપાસકના બહુ સ્તોત્રોને નિયમપૂર્વક સ્વાત્માભિમુખ કરે છે–પ્રાપ્ત કરે છે તે (સ્તોતાઓને) અખિલ હિરણ્ય–સંપત્તિ સંપાદન કરનાર, સંપત્તિનો સ્વામી હોય છે ૧

---

* अमृतं वै हिरण्यम् । तै० ब्रा० १-३-७ ।

*अस्मेवत्सपरिषन्तंनविंन्दन्निच्छन्तोविश्वेअमृताअमूराः ।
श्रमयुवःपदव्योधियंधास्तस्थुःपदेपरमेचार्वग्नेः ॥२॥

प०– अस्मे । वत्सम् । परि । सन्तम् । न विन्दन् । इच्छन्तः ।
विश्वे । अमृताः । अमूराः । श्रमऽयुवः । पदऽव्यः ।
धियम्ऽधाः । तस्थुः । पदे । परमे । चारु । अग्नेः ॥ २ ॥

भा०—અગ્નિની ઇચ્છા કરનાર સર્વ દેવો અને અમૂઢ-જ્ઞાનવાન
મરૂતોને, આપણા બાળક જેવા અત્યંત પ્રિય વા પુત્ર સ્વરૂપ,
ચોમેર (અશ્વત્થ તથા વેણુ-આદિ વિષે) નિલીન એવા
અગ્નિનો પતો લાગ્યો નહી (હવિના અભાવે) ક્લેશયુક્ત,
પગે ચાલનાર, (તે અગ્નિનાં શયન, આસન તથા સ્થાનાદિક)
કર્મોને ધારણ કરનારા (દેવો), અગ્નિના સુંદર શ્રેષ્ઠ સ્થાનને
પામ્યા (અર્થાત્ મહા પ્રયાસે તેને જોયો) २

*तिस्रोयदग्नेशरदस्त्वामिच्छुचिंघृतेनशुचयःसपर्यान् ।
नामानिचिद्दधिरेयज्ञियान्यसूदयन्ततन्वःसुजाताः ॥३॥

प०– तिस्रः । यत् । अग्ने । शरदः । त्वाम् । इत् । शुचिम् ।
घृतेन । शुचयः । सपर्यान् । नामानि । चित् । दधिरे ।
यज्ञियानि । असूदयन्त । तन्वः । सुऽजाताः ३ ॥

---

* ममैषसन्वहृदष्यान्यग्ने पुत्र पित्रेलोककृज्जातवेदः।
तै० ब्रा० १-२-१ ।

* इदद्बाग्याहक्षैतादृक्षमतिदृक्षमितम्ससमित
सममरा । तै० स० ४-६-२ ।

અ૦—હે અગ્ને ! જ્યારે શુદ્ધ વા તેજસ્વી મરુતોએ, શુદ્ધ વા તેજસ્વી એવા ત્યારીજ ત્રણ વર્ષ પર્યંત ઘૃત–આજ્યપૂર્વક પૂજા કરી, ત્યારેજ તેઓ યજ્ઞયોગ્ય નામપદને પણ ધારનારા થયા. (પૂર્વ સ્વરૂપનો પરિત્યાગ કરી) અમરપણાને પામી તે મરુતોએ, પોતાના શરીરોને સ્વર્ગે પ્હોચાડ્યાં–અમર થયા ૩

*आरोदसीबृहतीवेविदानाःप्ररुद्रियाजभ्रिरेयज्ञियासः ।
विदन्मर्तोनेमधिताचिकित्वानग्निंपदेपरमेतस्थिवांसम् ॥४॥

प०— आ । रोदसी । बृहती । वेविदानाः । प्र । रुद्रियां । जभ्रिरे । यज्ञियासः । विदत् । मर्तः । नेमऽधिता । चिकित्वान् । अग्निम् । पदे । परमे । तस्थिऽवांसम् ॥ ४ ॥

અ૦—વિશાળ દ્યાવાપૃથિવી મધ્યે પરસ્પર વાતો કરનાર વા શોધ કરનાર પૂજનીય મરુતોએ, તે અગ્નિને યોગ્ય એવાં સ્તોત્રો કર્યાં. ઇન્દ્ર સહિત મરુતોએ, (અશ્વત્થાદિ) શ્રેષ્ઠ સ્થાને હોવાનું જાણી તેને પ્રાપ્ત કર્યો. ૪

*संजानानाउपसीदन्नभिज्ञुपत्नींवन्तोनमस्यंनमस्यन ।
रिरिक्वांसंस्तन्वःकृण्वतस्वाःसखासख्युर्निमिषिरक्षमाणाः॥५॥१॥

---

* १ तदग्निर्न्यकामयत तेनापाक्रामत् तद्देवाविजित्यावरुध्यमन्यमाना अन्वायन तदस्यसहसादित्सन्तसोरोदीयदरोदी तद्रुद्रस्यरुद्रत्वम् । तै० सं० १–५–१. । २ यत्सर्वेषामर्धमिन्द्रः प्रतितस्मादिन्द्रोदेवतानांभूयिष्ठभाक्तमः । तै० सं० ५–४–८ ।

* देवावैयज्ञमृतमवत । ऐ० ब्रा० ६. ४. ।

प०— सम्ऽजानानाः । उप । सीदन् । अभिऽज्ञु । पत्नीऽवन्तः । नमस्यम् । नमस्यन्निति नमस्यन् । रिरिक्वांसः । तन्वः । कृण्वत । स्वाः । सखा । सख्युः । निऽमिषि । रक्षमाणाः ॥ ५ ॥ १ ॥

અ૦—તને રૂડી રીતે જાણનારા દેવો, ત્હારી સમીપમાં આવી પોતાની પત્નિઓ સહિત તને ઘુટણભર પૂજન કરે છે તુ—વડે-રક્ષિત ત્હારા મિત્રદેવો, તુ-સખાના દર્શન નિમિત્તે, (અનશન-ઉપવાસાદિ વડે) પોતાના શરીરોને શોષાવતા યજયાગ કરે છે ૫ (૧૭)

ઇતિ સતરમો વર્ગ સમાપ્ત

*त्रिःसप्तयद्गुह्यानित्वेइत्पदाविदन्निहितायज्ञियासः ।
तेभीरक्षन्तेअमृतंसजोषाःपशूंश्चस्थातॄंश्चरथंचपाहि ॥६॥

प०— त्रिः । सप्त । यत् । गुह्यानि । त्वे । इत् । पदा । अविदन् । निऽहिता । यज्ञियासः । तेभिः । रक्षन्ते । अमृतम् । सऽजोषाः । पशून् । च । स्थातॄन् । चरथम् । च । पाहि ॥ ६ ॥

અ૦—યજ્ઞાર્હ-ભાવિક યજમાનોએ, ત્હારા જે એકવીશ ગુહ્ય સ્થાન તેને શોધી કાઢ્યાં તે સ્થાનો-યજ્ઞો ત્હારા વિષે સ્થાપેલા છે

---

* એકવીશ પદ—ઔપાસન હોમ તથા વૈશ્વદેવ આદિ સાત પાકયજ્ઞ, અગ્ન્યાધેય, દર્શપૂર્ણમાસ-આદિ સાત હવિર્યજ્ઞ, તથા અગ્નિષ્ટોમ તથા અત્યગ્નિષ્ટોમ-આદિ સાત સોમયજ્ઞ—

તેઓ વડે તુ–અમરદેવનુ રક્ષણ–પૂજન કરે છે તેમના ઉપર પ્રસન્ન થઇ તુ પશુ, (વ્રીહિ–આદિ) સ્થાવર તથા અન્ય પ્રાણિમાત્રનુ રક્ષણ કર્યું તું પ્રજા–યજમાનોના જીવન અર્થે, સદોદિત અન્ન ઉત્પન્ન કર્યું ૬

विद्वाँअग्नेवयुनानिक्षितीनांव्यानुषक्शुरुधोजीवसेधाः ।
अन्तर्विद्वाँअध्वनोदेवयानानतन्द्रोदूतोअभवोहविर्वाट् ॥७॥

प०— विद्वान् । अग्ने । वयुनानि । क्षितीनाम् । वि । आनुषक् । शुरुधः । जीवसे । धाः । अन्तः विद्वान् । अध्वनः । देवयानान् । अतन्द्रः । दूतः । अभवः । हविःवाट् ॥७॥

अ०—તુ સર્વ જ્ઞાતવ્ય પદાર્થનો જાણનાર છે દ્યાવાપૃથિવી મધ્યે દેવમાર્ગોને જાણનાર નિરલસ એવો તુ હવિ વહેનાર દૂત છે તુ બધાને ક્ષુધા મટાડનાર નિત્યોદિત અન્નવડે યુક્ત કર્યું ૭

*स्वाध्योदिवआसप्तयह्वीरायोदुरोव्यृतज्ञाअजानन् ।
विदद्गव्यंसरमादृळ्हमूर्वंयेनानुकंमानुषीभोजतेविट् ॥८॥

प०— सुऽआध्यः । दिवः । आ । सप्त । यह्वीः । रायः । दुरः । वि । ऋतऽज्ञाः । अजानन् । विदत् । गव्यम् । सरमा । दृळ्हम् । ऊर्वम् । येन । नु । कम् । मानुषी । भोजते । विट् ॥ ८ ॥

---

* યજ્ઞથી પ્રસન્ન થઇ ઇન્દ્રે સરમા નામની કુતરીને ગાયોના શોધ માટે મોકલી તેણે શોધ કરી ઇન્દ્રને ખબર આપી અને ઇન્દ્રે અંગિરસ ઋષિઓને તે ગાયો પ્રાપ્ત કરાવી

અ૦—શોભન-કર્મસંપન્ન સાત મહાનદીઓ દ્યુલોકમાંથી આવી (ભૂમિ વિષે વહે છે તે હે અગ્ને ! ત્હારું જ કાર્ય છે) યજ્ઞ-કુશલ અંગિરસ ઋષિઓએ, (બલાસુરે હરણ કરેલી) ગાયોના માર્ગને શોધી કાઢ્યો અને જેનું માનવ પ્રજા પાન કરે છે તેવા ઘાટા દૂધને મરમા પામી (તે પણ ત્હારું જ કાર્ય છે) ૮

*आयेविश्वास्वपत्यानितस्थुःकृण्वानासोअमृतत्वायगातुम् ।
मह्नामहद्भिःपृथिवीवितस्थेमातापुत्रैरदितिर्धायसेवेः ॥९॥

प०— आ । ये । विश्वा । सुऽअपत्यानि । तस्थुः । कृण्वानासः । अमृतऽत्वाय । गातुम् । मह्ना । महत्ऽभिः । पृथिवी । वि । तस्थे । माता । पुत्रैः । अदितिः । धायसे । वेरितिवेः (८) ॥९॥

અ૦—અમરપણું પામવા માર્ગ-ઉપાય કરનારા જે આદિત્યોએ (ચતુર્દશરાત્ર-પંચવિંશરાત્ર-આદિ) રૂડાં કર્મો કરેલાં તે મહાનુભાવ પુત્રો વડે યુક્ત થઈ અદિતિ-અદીન માતા પૃથિવી, પોતાના મહિમાવડે સર્વ જગતનું ધારણ-સંરક્ષણ કરતી છતી શોભી રહે છે (હે અગ્ને !,) તું (આદિત્યોએ કરેલા યજ્ઞ મધ્યે) હવિ ભક્ષણ કરે છે (એથી આ સર્વ ઉત્પન્ન થયું છે) ૯

---

* १ आदित्याअकामयन्तसुवर्गलोकमियामेतीतितए-तंषट्त्रिंशद्रात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त । तै० सं० ७-४-६ ।

अधिश्रियंनिदधुश्चारुमस्मिन्दिवोयदक्षीअमृताअकृण्वन् ।
अधक्षरन्तिसिन्धवोनसृष्टाःप्रनीचीरग्नेअरुषीरजानन्॥१०॥१८॥

प०— अधि । श्रियम् । नि । दधुः । चारुम् । अस्मिन् । दिवः । यत् । अक्षी । अमृताः । अकृण्वन् । अध । क्षरन्ति । सिन्धवः । न । सृष्टाः । प्र । नीचीः । अग्ने । अरुषीः । अजानन् (१०) ॥ १८ ॥

અ૦—(યજમાનો) આ અગ્નિ વિષે પરિસ્તરણ તથા પરિષેચન-આદિરૂપ) યજ્ઞસંપત્તિ સ્થાપિત કરી આજ્યભાગરૂપ નેત્ર ચક્ષુઓ સંપાદન કરે છે ત્યારે દેવો, (યજ્ઞનો સમય થયો એમ જાણી) દ્યુલોકમાંથી (આગમન કરે છે) તે પછી વેગવાળી નદીઓની પેઠે અગ્નિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી પ્રકાશમાન વા નિર્મળ જ્વાળાઓ ચોમેર છેક પ્રસરે છે (આવેલા દેવો અમારા હોમ માટે આ જ્વાળાઓ ઉત્પન્ન થઇ એમ છેક જાણે છે)

ઇતિ અઢારમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ७२.

१ काव्या = काव्यानि = મંત્રરૂપ સ્તોત્રો
२ सपर्यान् = पूजांकुर्युं = પૂજન કરે છે सपर पूजायां)
३ अमिह्नु = કુટણભર

४ रिरिक्वांस = रिक्तीकुर्वन्त = અનશન આદિ દીક્ષા-
નિયમવડે શોષણ કરનાર (रिचिर् विरेचने)
५ क्षितीनाम् = યજમાનોના
६ क्षुरुध = ક્ષુધાને મટાડનાર અન્ન (क्षुधं रुधन्ति इति)
ક્ષુધાને હણનાર
७ ऊर्वम = અન્ન (उर्वी हिंसार्थे)
८ वे = अभक्षय = ભક્ષણ કરે છે (वीखादने)

सूक्त ७३.

ઋષિ—શક્તિપુત્ર પરાશર, દેવતા—અગ્નિ છન્દ—ત્રિષ્ટુભ્

रयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः ।
स्योनशीरतिथिर्न प्रीणानो होतेव सद्म विधतो वि तारीत् ॥१॥

प०— रयि । न । य । पितृऽवित्त । वयःऽधा । सुऽप्रनीति ।
चिकितुषं । न । शासु । स्योनेऽशी । अतिथि । न ।
प्रीणान । होताऽइव । सद्म । विधत । वि । तारीत् ॥१॥

અ०—પિતૃથી ઉપાર્જિત વિત્તની પેઠે જે અન્નપ્રદ ધર્મશાસ્ત્રાભિજ્ઞ
પુરૂષના ઉપદેશની પેઠે સુખે સન્માર્ગે લાવનાર સુખાસન
ઉપર બેસાડેલ (અર્થાત્ અર્ધપાદ્યાદિવડે સત્કૃત) અતિ-
થિની પેઠે (હવિ વડે) તૃપ્ત હોનાર જે તે (અગ્નિ)
હોતાની પેઠે ઉપાસક (યજમાન)ના ગૃહને એક સમૃદ્ધ કરે
છે વા તેને ગૃહ અર્પણ કરે છે ૧

*देवो न यः सविता सत्यमन्मा क्रत्वा निपाति वृजनानि विश्वा ।
पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य आत्मेव शेवो दिधिषाय्यो भूत् ॥२॥

प०— देवः । न । यः । सविता । सत्यऽमन्मा । क्रत्वा । नि । पाति । वृजनानि । विश्वा । पुरुऽप्रशस्तः । अमतिः । न । सत्यः । आत्माऽइव । शेवः । दिधिषाय्यः । भूत् ॥ २ ॥

अ०—દ્યોતમાન, સર્વપ્રેરક સૂર્યની પેઠે જે યથાર્થદર્શી છે, જે (અગ્નિ) પોતાના પરાક્રમ વડે સર્વ સંગ્રામ વિષે ઉત્તમ રક્ષણ કરે છે, અનેક (ઉપાસકોએ) સ્તુતિ કરેલ, (પૃથિવી આદિના) સ્વરૂપની પેઠે અબાધિત નિત્ય-રૂપ, આત્માની પેઠે સુખકર-આનંદ સ્વરૂપ-એવો અગ્નિ, સર્વ યજમાનને ધારણ-ઉપાસના-કરવા યોગ્ય હોય છે. ૨

देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया उपक्षेति हितमित्रो न राजा ।
पुरःसदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी ॥३॥

प०— देवः । न । यः । पृथिवीम् । विश्वऽधायाः । उपऽक्षेति । हितऽमित्रः । न । राजा । पुरःऽसदः । शर्मऽसदः । न । वीराः । अनवद्या । पतिजुष्टाऽइव । नारी ॥ ३ ॥

अ०—દ્યોતમાન સૂર્યની પેઠે જે સકલ જગતનું પોષણ કરનાર (અગ્નિ), પ્રિયમિત્રસંપન્ન રાજાની પેઠે પૃથિવી (યજ્ઞગૃહાદિ)

---

* १ यथोपासमन्वयाति । तै० आ० अष्टमप्रपाठक.
२ श्रीरस्यावत्प्रदेशानां योगमुपासयते । तै० सं०
१ ५. २.

વિષે નિવાસ કરે છે જેની આગળ બેસનાર પુરૂષો (ઉપાસકો) પિતૃગૃહ વિષે રહેનાર પુત્રોની પેઠે (સુરક્ષિત હોય છે) તે પતિસેવિત શુદ્ધ પતિવ્રતા સ્ત્રીના જેવો (કમનીય) છે ૩

तन्त्वानरोदमआनित्यमिद्धमग्नेसचन्तक्षितिषुध्रुवासु ।
अधिद्युम्ननिदधुर्भूर्यस्मिन्भवाविश्वायुर्धरुणोरयीणाम ॥४॥

प०— तम् । त्वा । नरः । दमे । आ । नित्यम् । इद्धम् । अग्ने । सचन्त । क्षितिषु । ध्रुवासु । अधि । द्युम्नम् । नि । दधुः । भूरि । अस्मिन् । भव । विश्वऽआयुः । धरुणः । रयीणाम् ॥ ४ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તે તુને નિશ્ચલ ભૂમિ વિષે (નિરૂપદ્રવ ગામો મધ્યે) પોતાની યજ્ઞશાળામાં નિત્ય પ્રદીપ્ત કરી ઉપાસકો અભિમુખે ત્હારૂ સેવન કરે છે આ (અગ્નિ) ના વિષે તેઓએ (હવિ રૂપ) વિપુલ અન્ન સ્થાપિત કર્યું છે તે સર્વવૈભવસંપન્ન અગ્નિ, સંપત્તિનો ધારણ કર્તા હો ૪

विपृक्षोअग्नेमघवानोअश्युर्विसूरयोददतोविश्वमायुः ।
सनेमवाजंसमिथेष्वर्योभागंदेवेषुश्रवसेदधानाः ॥५॥१९॥

प०— वि । पृक्षः । अग्ने । मघवानः । अश्युः । वि । सूरयः । ददतः । विश्वम् । आयुः । सनेम । वाजम् । समिथेषु । अर्यः । भागम् । देवेषु । श्रवसे । दधानाः ॥५॥१९॥

અ૦—હે અગ્ને !, ઉપાસકોને યોગ્ય અન્ન પ્રાપ્ત થાઓ. વિદ્વાન સ્તોતા તથા હવિદાન કરનારાઓને સર્વ આયુષ્ય પ્રાપ્ત થા

સંગ્રામો વિષે અમને શત્રુનું અન્ન પ્રાપ્ત હો. યશ મળે તે અર્થે અમે દેવો વિષે હવિર્ભાગ દેનારા (થઇએ). ૫

ઇતિ ઓગણીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदूध्नीः पीपयन्त द्युभक्ताः ।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया सस्रुरद्रिम् ॥६॥

प०— ऋतस्य । हि । धेनवः । वावशानाः । स्मत्ऽऊध्नीः । पीपयन्त । द्युऽभक्ताः । पराऽवतः । सुऽमतिम् । भिक्षमाणाः । वि । सिन्धवः । समया । सस्रुः । अद्रिम् ॥ ६ ॥

અ૦—(અગ્નિની) પુન પુન કામના કરનાર નિત્ય ભરેલ અવ (આંચળ) વાળી ગાયો, યજ્ઞ વિષે પ્રાપ્ત થયેલા અગ્નિને જ દૂધપાન કરાવે છે અગ્નિના અનુગ્રહની પ્રાર્થના કરનાર તેજસ્વી નદીઓ, (અન્નોત્પત્તિ અર્થે) દૂર પ્રદેશથી નજીકની પર્વતની સમીપમાં વહેવા લાગી. ૬

*त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः ।
नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः ॥७॥

प०— त्वे । अग्ने । सुऽमतिम् । भिक्षमाणाः । दिवि । श्रवः । दधिरे । यज्ञियासः । नक्ता । च । चक्रुः । उषसा । विरूपे इति विऽरूपे । कृष्णम् । च । वर्णम् । अरुणम् । च । सम् । धुरिति धुः ॥ ७ ॥

---

* अग्निर्देवानामग्रादः ।

અ૦—હે અગ્ને !, ત્હારા અનુગ્રહની પ્રાર્થના કરનાર સર્વ પૂજ્ય દેવોએ તેજસ્વી એવો તુ તેના વિષે હવિરન્ન સ્થાપન કર્યું (તદનન્તર) ભિન્ન વર્ણની રાત્રિ તથા પ્રકાશ ઉત્પન્ન કર્યા (અર્થાત્) તેના (અગ્નિવિષે કૃષ્ણવર્ણ અને શ્વેતવર્ણ રૂડી રીતે સ્થાપિત કર્યા) ૭

यान्राये मर्तान्त्सुषूदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं च ।
छायेव विश्वं भुवनं सिसक्ष्यापप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् ॥८॥

प०— यान् । राये । मर्तान् । सुसूदः । अग्ने । ते । स्याम । मघऽवानः । वयम् । च । छायाऽइव । विश्वम् । भुवनम् । सिसक्षि । आऽपप्रिवान् । रोदसी इति । अन्तरिक्षम् ॥८॥

અ૦—હે અગ્ને !, જે મર્ત્યોને તૂ ધનાર્થ (અગ્નિહોત્રાદિક કર્મ પરત્વે) પ્રેરે તે તથા અમે ધનસંપન્ન થઇએ, દ્યાવાપૃથિવી અને અન્તરિક્ષને (ત્હારા તેજ વા વૃષ્ટિજળ વડે) ચોમેર વ્યાપ્ત કરનાર તૂ, (છત્રીની) છાયાની પેઠે સર્વ જગતનુ સરક્ષણ કરે છે ૮

*अर्वद्भिरग्ने अर्वतो नृभिर्नॄन्वीरैर्वीरान्वनुयामा त्वोताः ।
ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूरयः शतहिमा नो अश्युः ॥९॥

प०— अर्वत्ऽभिः । अग्ने । अर्वतः । नृऽभिः । नॄन् । वीरैः । वीरान् । वनुयाम । त्वाऽऊताः । ईशानासः । पितृऽवित्तस्य । रायः । वि । सूरयः । शतऽहिमाः । नः । अश्युः ॥९॥

* शतस्वाहेमन्तानि धिधीषेति याचेतदाह । पे० स०

अ०—हे अग्ने !, तुं वडे अमारुं रक्षण थता अमे (अमारा) अश्वो वडे (शत्रुओना) अश्वोने, योद्धाओ वडे योद्धाओने तथा पुत्रो वडे शत्रु पुत्रोने हणीए. अमारा विद्वान पुत्रो, वसिष्ठार्जित सर्वधनना स्वामी होय ते कडो वर्षो तेनो उपभोग करो. ९

एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे च।
शकेम रायः सुधुरो यमं तेऽधि श्रवो देवभक्तं दधानाः ॥१०॥२०॥

१०– एता । ते । अग्ने । उचथानि । वेधः । जुष्टानि । सन्तु । मनसे । हृदे । च । शकेम । रायः । सुधुरः । यमम् । ते । अधि । श्रवः । देवभक्तम् । दधानाः ॥ १० ॥ २० ॥

अ०—हे ज्ञानवान अग्ने ! आ अमारां स्तोत्र मन तथा अंतःकरणने प्रिय हो. देवप्रिय हवि अर्पण करनार अमे, सारी रीते निर्वाह करनार वा सारी रीते हविने वहनार एवी संपत्तिने धारण करवाने शक्तिमान थईए. १०

इति वीशमो वर्ग समाप्त

सूक्त ७३.

१ स्योनशी = सुखवद्देआयतनेशयान = सुखासन उपर बेसाडेल.
२ अमति = रुप (अमगत्यादिषु)
३ दिधिषाय्य = धारणीय
४ उपक्षति = निवास करे छे
५ विश्वधाया = सर्व जगतने धन

६ धरुणः = धारयिता = ધારણ કરનાર.
७ वावशाना = पुनः पुनः कामयमाना = વારંવાર કામના કરનાર.
८ स्वदूघ्नी = નિત્ય ભરેલ અવનાળી
९ समया = સમીપમાં
१० सुषूद = પ્રેરે છે. (षूदप्रेरणे)
११ आपप्रिवान् = आपूरितवान् = ચોમેર વ્યાપ્ત કરનાર. (प्रापूरणे)
१२ मिमक्षि = સેવે છે (षचसमवाये)
१३ वनुयाम = हन्याम = હણીએ.
१४ उचथानि = સ્તોત્રો (वचपरिभाषणे)
१५ वेधः = મેધાવી.

सूक्त ७४.

ઋષિઃ-રહૂગણુ પુત્ર ગોતમ; દેવતા-અગ્નિ, છન્દ-ગાયત્રી.

उपप्रयन्तोअध्वरंमंत्रंवोचेमाग्नये ।
आरेअस्मेचंशृण्वते ॥ १ ॥

प०– उपऽप्रयन्तः । अध्वरम् । मन्त्रम् । वोचेम । अग्नये । आरे । अस्मे इति । च । शृण्वते ॥ १ ॥

અ૦—યજ્ઞની સર્વસિદ્ધતા કરી આપણે, દૂરથી (સ્તુતિઓને) સાંભળનાર અગ્નિના અર્થે સ્તોત્ર ગાઈએ ૧

यः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु ।
अरक्षद्दाशुषे गयम् । २ ॥

प०— यः । स्नीहितीषु । पूर्व्यः । सम्ऽजग्मानासु । कृष्टिषु ।
अरक्षत् । दाशुषे । गयम् ॥ २ ॥

अ०—जे पुरातन अग्नि, वध करनार शत्रुओ युद्ध मध्ये एकठा थाय छे त्यारे हवि देनारना मननुं रक्षण करे छे (तेना अर्थे स्तोत्र गाइए) २

उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि ।
धनंजयो रणेरणे ॥ ३ ॥

प०— उत । ब्रुवन्तु । जन्तवः । उत् । अग्निः । वृत्रऽहा । अजनि ।
धनम्ऽजयः । रणेऽरणे ॥ ३ ॥

अ०—हे लोको (ऋत्विजो)[1], हवे तमे स्तोत्र बोलो वृत्रनो वध करनार धन जीतनार अग्नि प्रगट थयो छे ३

यस्य दूतो असि क्षये वेषि हव्यानि वीतये ।
दस्मत्कृणोष्यध्वरम् ॥४॥

प०— यस्य । दूतः । असि । क्षये । वेषि । हव्यानि । वीतये ।
दस्मत् । कृणोषि । अध्वरम् ॥ ४ ॥

अ०—जेनी यज्ञशालाने विषे तू दूत रूपे होय छे, जेनां हवि तू (देवोना) भक्षणार्थे लइ जाय छे, जेनो यज्ञ तू सुशोभित करे छे (उत्तर ऋचा साथे अन्वय करवो)—४

नमित्सुंहुव्यमंगिरःसुदेवंसंहसोयहो ।
जनाआहुःसुवर्हिषम् ॥ ५ ॥२१॥

प०— तम् । इत् । सुऽहव्यम् । अंगिरः । सुऽदेवम् । सहसः । यहो इति । जनाः । आहुः । सुऽबर्हिषम् ॥ ५ ॥११॥

अ०—તે (યજમાન) નેજ, હે અંગિરસ! હે બલપુત્ર અગ્ને!, લોકો સુહવ્ય, સુદેવ અને સુયત કહે છે ५

ઇતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

आचवहांसिताँइहदेवाँउपप्रशंस्तये ।
हव्यासुंश्चन्द्रवीतये ॥ ६ ॥

प०— आ । च । वहांसि । तान् । इह । देवान् । उप । प्रऽशस्तये । हव्या । सुऽचन्द्र । वीतये ॥ ६ ॥

अ०—રૂડા આહ્લાદ આપનાર હે અગ્ને!, સ્તુતિ અર્થે તથા હવિ ભક્ષણ કરવા તૂ દેવોને અહી સમીપમા આણ્ય ६

नयोरुपव्दिरश्व्यःशृण्वेरथंस्यकच्चन ।
यदंग्नेयासिंदूत्यम् ॥ ७ ॥

प०— न । यो । उपऽब्दिः । अश्व्यः । शृण्वे । रथस्य । कत् । चन । यत् । अग्ने । यासि । दूत्यम् ॥ ७ ॥

अ०—હે અગ્ને!, તૂ જ્યારે દૂતપણુ કરવા તત્પર થાય છે ત્યારે ત્હારા વેગવાળા રથના ઘોડાનો અવાજ કાને મળતો નથી ७

त्वोतो॑वा॒ज्य१ह्र॑यो॒ऽभि पूर्व॑स्मा॒दप॑रः ।
प्र दा॒श्वाँ अ॑ग्ने अस्थात् ॥ ८ ॥

प०— त्वाऽऊ॑तः । वा॒जी । अह्र॑यः । अ॒भि । पूर्व॑स्मात् । अप॑रः ।
प्र । दा॒श्वान् । अग्ने॑ । अ॒स्था॒त् ॥ ८ ॥

अ०—जे કોઈ, આ પૂર્વના અધિકારને લઈ નિકૃષ્ટ હોય તે, હે અગ્ને ! તને (હવે) હવિ અર્પણ કરતાં તું વડે તેનું સંરક્ષણ થતાં અન્નસંપન્ન, લજ્જારહિત (નિર્ભય) અને, ઐશ્વર્ય-સંપન્ન થઈ પ્રતિષ્ઠિત-સર્વોત્કૃષ્ટ-થાય છે. ૮

उ॒त द्यु॒मत्सु॒वीर्यं॑ बृ॒हद॑ग्ने विवाससि ।
दे॒वेभ्यो॑ देव दा॒शुषे॑ ॥ ९॥२२॥

प०— उ॒त । द्यु॒ऽमत् । सु॒ऽवीर्य॑म् । बृ॒हत् । अग्ने॑ । वि॒वास॑सि ।
दे॒वेभ्यः॑ । दे॒व॒ । दा॒शुषे॑ ॥ ९ ॥ २२ ॥

अ०—હે પ્રકાશમાન અગ્ને !, તું વળી દેવોને હવિરન્ન અર્પણ કરનારને અત્યન્ત તેજસ્વી રૂડ વીર્યશાળી એવું પ્રૌઢ ધન પ્રાપ્ત કરાવે છે. ૯

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ७४.

१ आरे = દૂર.
२ गय = ધન
३ स्नीहितीषु = વધ કરનાર (ष्णिहस्नेहने = वधकर्मणि)
४ वेषि = गमयसि = લઈ જાય છે.

५ वीतये = भक्षणार्थं
६ उपब्दिद. = श्रवणार्थे.
७ योः = गच्छतः = प्रयाण करनार (या प्रापणे).
८ अहूय. = लज्जा रहित (ह्रीलज्जायां)
९ विवाससि = गमयितुमिच्छसि = प्राप्त करावे छे. (वागत्या)

सूक्त ७५.

ऋषि –रहूगण पुत्र गोतम, देवता –अग्नि, छन्द –गायत्री.

जुषस्वंसप्रथंस्तमुवचोंदेवप्संरस्तमम् ।
हृव्याजुह्वानआसनि ॥ १ ॥

प०— जुषस्वं । सुप्रथं:ऽतमम् । वचं: । देवप्संर:ऽतमम् । हृव्या । जुह्वान' । आसनि ॥ १ ॥

अ०—हे अग्ने !, (स्तोत्रलक्षण) हविरन्न त्हारा मुख विषे धारी, तू देवोने अत्यंत प्रिय अने अत्यंत कीर्तिकर स्तोत्रने स्वीकार १

अर्थातेअंगिरस्तमाग्नेवेधस्तमप्रियम् ।
वोचेमब्रह्मंसानसि ॥ २ ॥

प०— अर्थ । ते । अंगिर:ऽतम । अग्ने । वेध:ऽतम । प्रियम् । वोचेमं । ब्रह्मं । सानसि ॥ २ ॥

अ०—હે શ્રેષ્ઠ અંગિરા !, હે અત્યન્ત બુદ્ધિમાન અગ્ને !, અમે હવે તુને પ્રિય એવું સ્તોત્ર બોલીએ. २

कस्तेजामिर्जनानामग्नेकोदाश्वध्वरः ।
कोहकस्मिन्नसिश्रितः ॥ ३ ॥

प०— कः । ते । जामिः । जनानाम् । अग्ने । कः । दाशुऽअध्वरः ।
कः । ह । कस्मिन् । असि । श्रितः ॥ ३ ॥

अ०—હે અગ્ને !, આ મનુષ્યો મધ્યે ત્હારો બાધવ કોણ છે ?. તુને હવિર્ભાગ દેનાર કોણ છે ?. તું કોણ છે ? તું કયા આશ્રય કરી રહેલો છે ? (તે જાણવાને કોઇ સમર્થ નથી). ३

त्वंजामिर्जनानामग्नेमित्रोअसिप्रियः ।
सखासखिभ्यईड्यः ॥ ४ ॥

प०— त्वम् । जामिः । जनानाम् । अग्ने । मित्रः । असि । प्रियः ।
सखा । सखिभ्यः । ईड्यः ॥ ४ ॥

अ०—હે અગ્ને !, તું મનુષ્યોનો બાધવ છે તું મિત્ર છે તું પ્રિય છે તું સ્તુત્ય છે. ઋત્વિજોને તું સખાની પેઠે અત્યંત પ્રિય છે. ४

यजानोमित्रावरुणायजादेवाँऋतंबृहत् ।
अग्नेयक्षिस्वंदमम् ॥ ५ ॥

प०— यज । नः । मित्रावरुणा । यज । देवान् । ऋतम् । बृहत् ।
अग्ने । यक्षि । स्वम् । दमम् ॥ ५ ॥ २२ ॥

अ०—હે અગ્ને !, તું અમારા અર્થે મિત્રાવરૂણનુ યજન-હવિ વડે પૂજન-કર્યુ દેવોનુ યજન કર્યું યથાર્થ ફલને આપનાર યજ્ઞનુ પૂજન કર્યું ત્હારી પોતાની પ્રૌઢ યજ્ઞશાળાનુ પૂજન કર્યું (તેના પ્રત્યે પ્રયાણ કર્યું) ५

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७५.

१ देवव्यस्तमम् = देवानाप्रीणयितृतमम् = દેવોને અત્યંત પ્રિય (स्पृणोति = प्रीणयति)
२ सनसि = सभजनीय = प्रिय (षणसभक्तौ)
३ जामि = બન્ધુ
४ दाश्वध्वर = दाशुर्दत्तोध्वरायज्ञोयेनय = હવિર્ભાગ દેનાર (दाशृदाने).

सूक्त ७६.

-ઋષિઃ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ देवता -અગ્નિ છન્દ -ત્રિષ્ટુભ

कातउपेतिर्मनसोवराय्भुवदग्नेशंतमाकामनीषा ।
कावायज्ञैःपरिदक्षंतआपकेनवातेमनसादाशेम ॥१॥

प०— का । ते । उपऽइति । मनसः । वराय । भुवत् । अग्ने । शम्ऽतमा । का । मनीषा । कः । वा । यज्ञैः । परि । दक्षम् । ते । आप । केन । वा । ते । मनसा । दाशेम ॥१

અ૦—હે અગ્ને !, કયી ઉપાસના વડે ત્હારૂ મન અમારા પ્રત્યે વળે ! કયી સ્તુતિ તુને અત્યન્ત સુખદાયક હોય ? ત્હારા યશો કરી કોણ વૃદ્ધિ વા બળને પામ્યો ? કેવા મન વડે અમે તુને હવિ અર્પણ કરીએ ?. (અર્થાત્ તૂ અચિન્ત્ય-સ્વરૂપ છે) १ ।

एह्यग्नइहहोतानिषीदादंब्धःसुपुरएताभवानः ।
अवतांत्वारोदसीविश्वमिन्वेयजामहेसौमनसायदेवान् ॥२॥

प०—आ । इहि । अग्ने । इह । होता । नि । सीद । अदब्धः ॥ सु । पुरःएता । भव । न. । अवताम् । त्वा रोदसीइति । विश्वमिन्वे । यज । महे । सौमनसाय । देवान् ॥ २ ॥

अ०—હે અગ્ને !, તૂ આવ્યૂ. આ યજ્ઞ વિષે દેવોના હોતા સ્થાને બેસ અહિંસ્ય એવો તૂ અમારો રૂડો પુરોગન્તા (અગ્રગામી) હો સર્વવ્યાપક ધાવાપૃથિવી ત્હારૂ રક્ષણ કરે શ્રેષ્ઠ પ્રસાદ મેળવવા તૂ દેવોનુ યજન કર્ય २

प्रसुविश्वान्रक्षसोधक्ष्यग्नेभवायज्ञानामभिशस्तिपावा ।
अथावहसोमपतिंहरिभ्यामातिथ्यमस्मैचकृमासुदाव्ने ॥३॥

प०— प्र । सु । विश्वान् । रक्षसः । धक्षि । अग्ने । भव । यज्ञानाम् । अभिशस्तिऽपावा । अथ । आ । वह । सोमऽपतिम् ॥ हरिऽभ्याम् । आतिथ्यम् । अस्मै । चकृम । सुदाव्ने ॥३॥

अ०—હે અગ્ને !, તૂ સર્વ રાક્ષસોને ઠેક બાળી ખાક કર્યું તૂ યજ્ઞનો વિઘ્નહર્તા હો તે પછી સોમપતિ-ઇન્દ્રને-તેના હરિદ્વર્ણ

અશ્વો વડે લઇ આવ્યું. આ રૂડાં ફળ દેનારના અર્થે અમે આતિથ્ય તૈયાર કર્યું છે. ૩

प्रजावता वचसा वह्निरासा च हुवे नि च सत्सीह देवैः ।
वेषि होत्रमुत पोत्रं यजत्र बोधि प्रयन्तर्जनितर्वसूनाम् ॥४॥

प०— प्रजाऽवता । वचसा । वह्निः । आसा । आ । च । हुवे । नि । च । सत्सि । इह । देवैः । वेषि । होत्रम् । उत । पोत्रम् । यजत्र । बोधि । प्रऽयन्तः । जनितः । वसूनाम् ॥४॥

अ०—અગ્નિ, મુખરૂપ જ્વાળાઓ વડે (હવિ પહોંચાડનારો છે) સંતતિદાયક સ્તોત્ર વડે હું તેનું આહ્વાન કરૂં છું. આ યજ્ઞ વિષે, તું અન્ય દેવો સહ બેસ હે યજનીય અગ્ને !, હોતા અને પોતાએ કરેલી સેવાને સ્વીકાર હે ધનોત્પાદક દાનશૂર અગ્ને !, તું અમને જાગૃત-જ્ઞાનસંપન્ન-કર. ૪

यथा विप्रस्य मनुषो हविर्भिर्देवाँ अयजः कविभिः कविः सन् ।
एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने मन्द्रया जुह्वा यजस्व ॥५॥२४॥

प०— यथा । विप्रस्य । मनुषः । हविःऽभिः । देवान् । अयजः । कविऽभिः । कविः । सन् । एव । होतः । सत्यऽतर । त्वम् । अद्य । अग्ने । मन्द्रया । जुह्वा । यजस्व ॥५॥२४॥

अ०—સર્વજ્ઞ એવા તેં, બુદ્ધિમાન ઋત્વિજો સહ બુદ્ધિમાન મનુના યજ્ઞ વિષે હવિ વડે દેવોનું યજન કર્યું તેમ હે હોમ-નિષ્પાદક અત્યન્ત સત્સાધો અગ્ને !, આ યજ્ઞ વિષે તું આહ્લાદક (સ્રુચારૂપ) જ્વાળા વડે દેવોનું યજન કર્ય. ૫

ઇતિ ચોવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७६.

१ पुरएता = पुरतोगन्ता = અગ્રગામી
२ विश्वमिन्वं = सर्वव्याप्नुवन्तं = સર્વવ્યાપક
३ अभिशस्तिपावा = हिंसायाः पाता = વિઘ્નહર્તા
४ आसा=आस्यस्थानीयया ज्वालया=મુખ સ્વરૂપ જ્વાળા વડે
५ मन्द्रया = हर्षयित्र्या = આહ્લાદક

सूक्त ७७.

ઋષિ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ દેવતા—અગ્નિ, છન્દ-ત્રિષ્ટુપ્

कथा दाशेमाग्नये कास्मै देवजुष्टोच्यते भामिने गीः ।
यो मर्त्येष्वमृत ऋतावा होता यजिष्ठ इत्कृणोति देवान् ॥१॥

प०— कथा । दाशेम । अग्नये । का । अस्मै । देवऽजुष्टा ।
उच्यते । भामिने । गीः । यः । मर्त्येषु । अमृतः । ऋतऽ-
वा । होता । यजिष्ठः । इत् । कृणोति । देवान् ॥ १ ॥

અ૦—હમે અગ્નિને કયા પ્રકારે હવિ અર્પણ કરીએ? (અર્થાત્ તેને યોગ્ય યજ્ઞ કરવાને અમે અશક્ત છીએ) આ તેજસ્વી (અગ્નિના અર્થે, કયુ દેવપ્રિય સ્તોત્ર અમે બોલીયે? અમર, સત્યસંપન્ન વા યજ્ઞસંપન્ન હોતા અને અત્યન્ત યજ્ઞાર્હ (યષ્ટા) એવો જે (અગ્નિ), મર્ત્યો મધ્યે (વર્તતો સતો) દેવોને નિશ્ચે હવિર્યુક્ત કરે છે (તેને કયા પ્રકારે હવિ અર્પણ કરીએ)? ૧

यो अ॒ध्व॒रेषु॒ शंत॑म ऋ॒तावा॒ होता॒ तमू॒ नमो॑भि॒रा कृ॑णुध्वम् ।
अ॒ग्निर्यद्वेर्मर्ता॑य दे॒वान्त्स चा॒ बोधा॑ति॒ मन॑सा यजाति ॥२॥

प०— यः । अ॒ध्व॒रेषु॑ । शम्ऽत॑मः । ऋ॒तऽवा॑ । होता॑ । तम् । ऊ॒म् इति॑ । नमः॑ऽभिः । आ । कृ॒णु॒ध्व॒म् । अ॒ग्निः । यत् । वेः । मर्ता॑य । दे॒वान् । सः । च॒ । बोधा॑ति । मन॑सा । य॒जा॒ति॒ ॥ १ ॥

अ०—જે યજ્ઞોમધ્યે અત્યંત સુખકારક, સત્યવાન (યથાર્થદર્શી), અને દેવોનું આહ્વાન કરનારો હોય છે તે (અગ્નિ) નેજ, (હે ઋત્વિજાદિ મિત્રો !), સ્તોત્રો વડે યજ્ઞાભિમુખ કરો. જ્યારે અગ્નિ, યજમાનોના અર્થે દેવો પ્રત્યે પ્રયાણ કરે છે ત્યારે તે દેવોને ઓળખી, હવિ વડે તેમનું પૂજન કરે છે. ૨

स हि क्रतुः स मर्यः स सा॒धुर्मि॒त्रो न भू॒दद्भु॑तस्य र॒थीः ।
तं मेधे॑षु प्रथ॒मं दे॑व॒यन्ती॒र्विश॒ उप॑ ब्रुवते द॒स्ममारीः॑ ॥३॥

प०— सः । हि । क्रतुः॑ । सः । मर्यः॑ । सः । सा॒धुः । मि॒त्रः । न । भू॒त् । अद्भु॑तस्य । र॒थीः । तम् । मेधे॑षु । प्र॒थ॒मम् । दे॒व॒ऽयन्तीः॑ । विशः॑ । उप॑ । ब्रु॒व॒ते॒ । द॒स्मम् । आरीः॑ ॥ ३ ॥

अ०—તેજ કર્મકર્તા, (પરાક્રમી) તેજ મારયિતા–વિઘ્નનો ઉપસંહાર કરનાર, તેજ સાધયિતા–ઉત્પાદયિતા–તથા મિત્રની પેઠે અપ્રાપ્ત ધનનો પ્રાપયિતા હોય છે યજ્ઞો મધ્યે દેવોની ઇચ્છા કરનાર યજમાનો, તે સુંદર અગ્નિની સમીપમાં જઇ તેનું સેવન કરી, (દેવો મધ્યે) 'આ અગ્રણી' છે એમ તેની સ્તુતિ કરે છે. ૩

मनो॑नृणाम॑नृतमो॑रि॒शादो॒ऽग्निर्गिरोऽव॑सावेतु॒धीतिम् ।
तना॑च॒येपृ॒घवा॑न॒ःशवि॑ष्ठावाज॑प्रसूताऽइ॒षय॑न्तु॒मन्म॑ ॥४॥

प०— स । न । नृणाम् । नृऽतमः । रिशादाः । अग्निः । गिरः ।
अवसा । वेतु । धीतिम् । तना । च । ये । मघऽवानः ।
शविष्ठा । वाजऽप्रसूताः । इषयन्त । मन्म ॥ ४ ॥

अ०—यजनेताओ मध्ये श्रेष्ठ नेता, शत्रुभक्षक, यथा हिंसा कर-
नारनुं निरसन करनार एवा ते अग्नि अमारी स्तुतिओ
तथा हविरन्नसंपन्न कर्मनी कामना करो. जेओ विपुल धन
वडे धनसंपन्न, अत्यन्त बलवान अता हवि अर्पण करवा
प्रेरायला होय ते पण (अग्निना) स्तोत्रनी इच्छा करे छे ४

ए॒वा॒ग्निर्गोत॑मेभिर्ऋ॒तावा॒विप्रे॑भिरस्तोष्ट॒जा॒तवे॑दाः ।
सएषुद्यु॒म्नंपी॑पय॒त्सवाज॒सपु॒ष्टिंया॑ति॒जोष॒मा॒चि॒कि॒त्वान् ॥५॥२९

प०— एव । अग्निः । गोतमेभिः । ऋतऽवा । विप्रेभिः । अ-
स्तोष्ट । जातऽवेदाः । सः । एषु । द्युम्नम् । पीपयत् ।
सः । वाजम् । सः । पुष्टिम् । याति । जोषम् । आ ।
चिकित्वान् ॥ ५ ॥ २९ ॥

अ०—आ प्रकारे यज्ञसंपन्न तथा ज्ञान वा धनसंपन्न अग्निनी
बुद्धिमान गोतमोए स्तुति करी ते (गोतमो) ना मध्ये,
तेणे प्रकाशमान सोमनुं पान कर्युं वा कराव्युं तेणे हवि-
रन्ननुं भक्षण कर्युं आपणी सेवानी चोमेर पिछान करी, ते
पुष्टिने पामो यथा (आपणा धनने) पुष्टि आपो ५

इति पचीशमो वर्ग समाप्त

सूक्त ७७.

१ भामिने = તેજસ્વી
२ मर्यः = મારયિતા વિશ્વનો ઉપમહાર કરનાર
३ आरी = गच्छन्त्य = સેવન કરનાર.
४ रिशादा = शत्रूणा अत्ता = શત્રુભક્ષક

सूक्त ७८.

ઋષિ.-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ   દેવતા:-અગ્નિ   છન્દ -ગાયત્રી.

अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे ।
द्युम्नैरभि प्रणोनुमः ॥ १ ॥

प०— अभि । त्वा । गोतमाः । गिरा । जातऽवेद । विऽचर्षणे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ १ ॥

अ०—હે સર્વને સર્વદ્રષ્ટા-સાક્ષીસ્વરૂપ-(અગ્ને)!, આ ગોતમ ઋષિએ, સ્તોત્ર વડે ત્હારી અભિસ્તુતિ કરેલી તેમ અમે ગુણ-પ્રકાશક મંત્રોવડે, ત્હારી પુન પુન અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ   १

तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्कामो दुवस्यति ।
द्युम्नैरभि प्रणोनुमः ॥ २ ॥

प०— तम् । ऊम् । इति । त्वा । गोतम । गिरा । रायऽकाम । दुवस्यति । द्युम्नै । अभि । प्र । नोनुम ॥२॥

અ૦—ધનકામનાવાન ગોતમે સ્તુતિ વડે જેની પરિચર્યા કરેલી તેનીજ, અમે (ગુણ) પ્રકાશક મંત્રોવડે, પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૨

तमु॑ त्वा वाज॒सात॑मम॑ङ्गिर॒स्वद्ध॑वामहे ।
द्यु॒म्नैर॒भि प्र णो॑नुमः ॥ ३ ॥

प०— तम् । ऊम् । इति॑ । त्वा॒ । वा॒ज॒ऽसात॑मम् । अ॒ङ्गि॒र॒स्वत् । ह॒वा॒म॒हे॒ । द्यु॒म्नैः । अ॒भि । प्र । नो॒नु॒मः॒ ॥ ३ ॥

અ૦—તે દાનશૂર તૂનેજ, અંગિરાની પેઠે અમે આહ્વાન કરીએ છીએ. (ગુણ) પ્રકાશક મંત્રો વડે, અમે ત્હારી પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૩

तमु॑ त्वा वृत्र॒हन्त॑मं॒ यो दस्यूँ॑रवधून॒षे ।
द्यु॒म्नैर॒भि प्र णो॑नुमः ॥ ४ ॥

प०— तम् । ऊम् । इति॑ । त्वा॒ । वृ॒त्र॒हन्ऽत॑मम् । यः । दस्यू॑न् । अ॒व॒ऽधू॒नु॒षे । द्यु॒म्नैः । अ॒भि । प्र । नो॒नु॒मः॒ ॥ ४ ॥

અ૦—જે રાક્ષસાદિકને તેમના સ્થાનમાથી છેક વિધ્વંસ કરે છે તે તૂ શત્રુઓનો છેક હણનાર તેનીજ અમે પ્રકાશક મંત્રો વડે, પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૪

अवो॑चाम॒ रहू॑गणा अ॒ग्नये॒ मधु॑म॒द्वचः॑ ।
द्यु॒म्नैर॒भि प्र णो॑नुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

प०— अवो॑चाम । रहू॑गणाः । अ॒ग्नये॑ । मधु॑ऽमत् । वचः॑ । द्यु॒म्नैः । अ॒भि । प्र । नो॒नु॒मः॒ ॥ ५ ॥ २६ ॥

અ૦—અમે રહુગણપુત્ર ગોતમોએ, અગ્નિને ઉદ્દેશી મધુર સ્તોત્ર ગાયું તે પ્રકાશક મનોહર છે, અમે તેની પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ ૫

ઇતિ છવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ७९.

ઋષિ–રહુગણપુત્ર ગોતમ દેવતા–અગ્નિ છન્દ–૧–૩ ત્રિષ્ટુભ, ૪–૬ ઉષ્ણિક ૭–૧૨ ગાયત્રી.

हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रजीमान् ।
शुचिभ्राजा उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः ॥ १ ॥

प०– हिरण्यऽकेशः । रजसः । विऽसारे । अहिः । धुनिः । वातःऽइव । ध्रजीमान् । शुचिऽभ्राजाः । उषसः । नवेदाः । यशस्वतीः । अपस्युवः । न । सत्याः ॥ १ ॥

અ૦—સુંદર વા સોનેરી કેશરૂપી જ્વાળાવાળો ધસી આવી (મેઘોનો) હણનાર, તથા કમ્પાવનાર વાયુની પેઠે શીઘ્ર ગતિવાળો (વૈદ્યુતાગ્નિ), (મેઘમાંથી) જળ બહાર નિસરતી વખતે શુદ્ધ તેજવાળો હોય છે (જળને બહાર નિસરવાનું જ્ઞાન તે અગ્નિનેજ સિદ્ધ છે) અન્નસંપન્ન, કર્મેચ્છુ, સત્ય પ્રવૃત્તિવાળા ઉપાસકોની પેઠે ઉષાને તેવું જ્ઞાન સિદ્ધ નથી ૧

आ ते सुपर्णा अमिनन्तँ एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम् ।
शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा ॥२॥

प०— आ । ते । सुपर्णाः । अमिनन्त । एवैः । कृष्णः । नोनाव । वृषभः । यदि । इदम् । शिवाभिः । न । स्मयमानाभिः । आ । अगात् । पतन्ति । मिहः । स्तनयन्ति । अभ्रा ॥ २ ॥

અ૦—(હે અગ્ને !,) તારા ઉગ્ર રશ્મિઓ પ્રયાણ કરનારૂ દાના- મરૂતો સાથે મળી (મેઘને) ચોમેર તોડી પાડે છે (ત્યારે) કૃષ્ણવર્ણનો વરસનાર મેઘ પ્રચણ્ડ ગર્જના કરે છે જ્યારે આ ગર્જના થાય છે ત્યારે સુખદાયક હસતી સુખદાયી વીજળીઓ સહિત ધારા સુંદર મહેર જળમિશ્રિત પર્જન્ય પ્રગટ થાય છે, જળ પડવા લાગે છે અને જળપૂર્ણ મેઘો ઘનઘન ગર્જના કરે છે ૨

यदीमृतस्य पयसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः ।
अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ ॥ ३ ॥

प०— यदि । ईम् । ऋतस्य । पयसा । पियानः । नयन् । ऋतस्य । पथिभिः । रजिष्ठैः । अर्यमा । मित्रः । वरुणः । परिज्मा । त्वचम् । पृञ्चन्ति । उपरस्य । योनौ ॥३॥

અ૦—જ્યારે આ અગ્નિ ઉદકના રસવડે (જગતની) વૃદ્ધિ કરનો ઉદક (સ્નાનપાનાદિ) અત્યંત સરળ માર્ગોવડે તે જગતને પુષ્ટ કરે છે ત્યારે અર્યમા, મિત્ર વરુણ તથા ચોમેર

ધુમનાર મરૂદ્ગણ, મેઘના ગર્ભ વિષે ત્વચા-વૃષ્ટયુદકને-આચ્છાદન કરનાર પ્રદેશનો (પોતાના આયુધો વડે) સંપર્ક કરે છે. (ઉદ્ઘાટન કરે છે). ૩

अग्नेवाजस्यगोमतईशानःसहसोयहो ।
अस्मेधेहिजातवेदोमहिश्रवः ॥ ४ ॥

પ૦— अग्ने । वाजस्य । गोऽमतः । ईशानः । सहसः । यहो— इति । अस्मे इति । धेहि । जातऽवेदः । महि । श्रवः ॥४॥

અ૦—હે બલપુત્ર અગ્ને !, ગોમયન્ન અન્નનો તું અધિપતિ છે. હે જ્ઞાનવાન અગ્ને !, તું અમને વિપુલ અન્ન અર્પણ કર્ય ૪

सइधानोवसुष्कविरग्निरीळेन्योगिरा ।
रेवदस्मभ्यंपुर्वणीकदीदिहि ॥ ५ ॥

પ૦— सः । इधानः । वसुः । कविः । अग्निः । ईळेन्यः । गिरा । रेवत् । अस्मभ्यम् । पुरुऽअनीक । दीदिहि ॥ ५ ॥

અ૦—તે અગ્નિ દેદીપ્યમાન, ધ્યાનસંપન્ન, સર્વજ્ઞ તથા સ્તોત્રવડે સ્તુતિ કરવાયોગ્ય છે. હે બહુમુખ અગ્ને !, અમે ધનસંપન્ન થઇએ તે પ્રકારે તું પ્રજ્વલિત હો ૫

क्षपोराजन्नुतत्मनाग्नेवस्तोरुतोषसः ।
सतिग्मजम्भरक्षसोदहप्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥

પ — क्षपः । राजन् । उत । त्मना । अग्ने । वस्तोः । उत । उषसः । सः । तिग्मऽजम्भ । रक्षसः । दह । प्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥

અ૦—હે પ્રકાશમાન અગ્ને !, (તારા પુરોહિતવડે) તેમજ તું પોતે દિવસરાત રાક્ષસાદિકનો નાશ કર્ય. હે તીક્ષ્ણમુખ અગ્ને !, તે તું પ્રત્યેક રાક્ષસને ભસ્મીભૂત કર્ય. ૬

ઇતિ સતાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अर्वाङ्नो अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि ।
विश्वासु धीषु वन्द्य ॥ ७ ॥

प०— अर्वाङ् । नः । अग्ने । ऊतिऽभिः । गायत्रस्य । प्रऽभर्मणि । विश्वासु । धीषु । वन्द्य ॥ ७ ॥

અ૦—સર્વ કર્મો વિષે સ્તુત્ય એવા હે અગ્ને !, ગાયત્રસામ વા ગાયત્રી છન્દના સૂક્ત સંપાદન કરવામાં તું, તારાં પાલનવડે અમારું રક્ષણ કર્ય. ૭

आ नो अग्ने रयिं भर सत्रासाहं वरेण्यम् ।
विश्वासु पृत्सु दुष्टरम् ॥ ८ ॥

प०— आ । नः । अग्ने । रयिम् । भर । सत्राऽसहम् । वरेण्यम् । विश्वासु । पृत्ऽसु । दुस्तरम् ॥ ८ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તું અમને શત્રુઓને એકદમ નાશ કરનાર, શ્રેષ્ઠ તથા સર્વ સંગ્રામો વિષે (શત્રુવડે) ઉલ્લંઘન કરવાને અશક્ય એવું ધન અર્પણ કર્ય. ૮

आ नो अग्ने सुचेतुना रयिं विश्वायुपोषसम् ।
मार्डीकं धेहि जीवसे ॥ ९ ॥

प०— आ । नः । अग्ने । सुऽचेतुना । रयिम् । विश्वायुऽपोषसम् ।
मार्डीकम् । धेहि । जीवसे ॥ ९ ॥

अ०—हे अग्ने !, तूं अमने जीवनार्थ, सुंदरज्ञानसंपन्न, सुखकर, जन्मभर पोषण करनार धन अर्पण कर्युं. ९

प्रपूतास्तिग्मशोचिषेवाचोगोतमाग्नये ।
भरस्वसुम्नयुर्गिरः ॥ १० ॥

प०— प्र । पूता । तिग्मऽशोचिषे । वाचः । गोतम । अग्नये ।
भरस्व । सुम्नऽयुः । गिरः ॥ १० ॥

अ०—हे गोतम !, धननी इच्छा करनार एवो तू, तीक्ष्ण ज्वाळावाळा अग्निनी रूडा गुण गानार स्तुति प्रकर्षपणे संपादन कर. १०

योनोअग्नेभिदासत्यन्तिदूरेपदीष्टसः ।
अस्माकमिद्वृधेभव ॥ ११ ॥

प०— यः । नः । अग्ने । अभिऽदासति । अन्ति । दूरे । पदीष्ट ।
सः । अस्माकम् । इत् । वृधे । भव ॥ ११ ॥

अ०—हे अग्ने !, जे कोई अमने समीपमां के दूर त्रास दे तेनो नाश हो. तू केवळ अमारो उत्कर्ष करनार हो. ११

सहस्राक्षोविचर्षणिरग्नीरक्षांसिसेधति ।
होतागृणीतउक्थ्यः ॥ १२ ॥ २८ ॥

प०— सहस्रऽअक्षः । विऽचर्षणिः । अग्निः । रक्षांसि । सेधति ।
होता । गृणीते । उक्थ्यः ॥ १२ ॥ २८ ॥

અ૦—અસંખ્યાત જ્વાળાવાળો અને સર્વદ્રષ્ટા અગ્નિ, રાક્ષસોનો નાશ કરે છે. શબ્દો વડે સ્તુતિ કરતાં તે અગ્નિ, દેવોનું આહ્વાન કરનારો (તેમની) સ્તુતિ કરે છે. ૧૨

ઇતિ અઠાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ७९.

१ ध्रजीमान् = શીઘ્રગતિયુક્ત.
२ विसारे = विसरणे = મેઘમાંથી નિર્ગમન કરતાં.
३ नवेदाः = न विदन्ति = જાણતા નથી.
४ अपस्युवः = अपः कर्म आत्मन इच्छन्त्यः = કર્મેચ્છુ.
५ रजिष्ठैः = ऋजुतमैः = અત્યન્ત સરળ.
६ उपरस्य = મેઘના.
७ क्षपः = क्षपय = નાશ કર.
८ वस्तोः = દરરોજ.
९ प्रभर्मणि = प्रभरणे = સંપાદન કરવામાં.
१० पृत्सु = સંગ્રામો વિષે.
११ सत्रामदम = युगपत् = એકદમ.
१२ मार्डीकं = मृडीकंसुखंतद्धेतुभूतं = સુખકર.
१३ सुम्नयुः = सुम्नंधनमात्मनइच्छन् = ધનેચ્છુ.
१४ अन्ति = अन्तिके = સમીપમાં.
१५ अभिदासति = उपक्षपयति = ત્રાસ દે (दसुउपक्षये).
१६ सेधति = प्रतिषेधति = પરા બ્હાર હાંકી કાઢે છે.

सूक्त ८०.

ઋષિ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ   દેવતા-ઇન્દ્ર   છન્દ-પંક્તિ

इत्थाहिसोमइन्मदेब्रह्माचकारवर्धनम् ।
शविष्ठवज्रिन्नोजसापृथिव्यानिःशशाअहिमर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१॥

प०— इत्था । हि । सोमे । इत् । मदे । ब्रह्मा । चकार । वर्धनम् । शविष्ठ । वज्रिन् । ओजसा । पृथिव्याः । निः । शशाः । अहिम् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १ ॥

અ૦—હે અત્યંત બળશાળી વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, આ પ્રમાણે જ તું મદકર સોમરસનું પાન કરે છે એને સ્તોતા ત્હારી વૃદ્ધિકર સ્તોત્ર સંપાદન કરે છે (એથી) તું ત્હારા સામર્થ્ય વડે વૃત્રને છેક પૃથિવીની બ્હાર હાંકી કાઢ્ય અને ત્હારું આધિપત્ય પ્રગટ કર્ય ૧

सत्वामदद्वृषामदःसोमःश्येनाभृतःसुतः ।
येनावृत्रंनिरद्भ्योजघन्थवज्रिन्नोजसार्चन्ननुस्वराज्यम् ॥२॥

प०— सः । त्वा । अमदत् । वृषा । मदः । सोमः । श्येनऽआभृतः । सुतः । येन । वृत्रम् । निः । अत्ऽभ्यः । जघन्थ । वज्रिन् । ओजसा । पृथिव्याः । निः । शशाः । अहिम् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ २ ॥

અ૦—અત્યંત બળશાળી, મદકર, શ્યેન પક્ષીએ (શ્યેનપક્ષી સ્વરૂપે ગાયત્રીએ સ્વર્ગમાંથી) આણેલ તૈયાર સોમરસનું પાન કરી

તૂ પ્રસન્ન થયો અને તેના યોગે હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, તે ત્હારા સામર્થ્ય વડે વૃત્રને અન્તરિક્ષલોકમાંથી હાંકી કાઢી ઠાર કર્યો અને ત્હારૂં આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું ૨

प्रेह्यभीहिधृष्णुहिनतेवज्रोनियंसते ।
इन्द्रनृम्णंहितेशवोहनोवृत्रंजयाअपोऽर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥३॥

प०— प्र । इहि । अभि । इहि । धृष्णुहि । न । ते । वज्रः । नि । यमते । इन्द्र । नृम्णम् । रि । ते । शवं । हनं । वृत्रम् । जयाः । अप । अर्चन् अनु । स्वऽराज्यम् ॥३॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તૂ પ્રકર્ષપણે પ્રયાણ કર (શત્રુઓની) અભિમુખ થા અને તેનો પરાભવ કર. ત્હારા વજ્રને કોઇયે નિવારનાર નથી કેમકે ત્હારૂં બલ, શત્રુઓને નમાવનારૂં છે માટે તૂ વૃત્રને હણ અને ઉદક પ્રાપ્ત કરી ત્હારૂં આધિપત્ય પ્રગટ કર ૩

निरिन्द्रभूम्याअधिवृत्रंजघन्थनिर्दिवः ।
सृजामरुत्वतीरवजीवधन्याइमाअपोऽर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥४॥

प०— नि । इन्द्र । भूम्याः । अधि । वृत्रम् । जघन्थ । निः । दिवः । सृज । मरुत्वतीः । अव । जीवऽधन्याः । इमाः । अप । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ ४ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તેં પૃથિવી ઉપર તથા દ્યુલોકમાંથી વૃત્રને હણી, મરૂતો વડે સંયુક્ત અને પ્રાણિઓને તૃપ્ત કરનાર ઉદક નીચે વહેવડાવ્યું અને ત્હારૂં આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું ૪

इन्द्रो॑वृ॒त्रस्य॒दोध॑तः॒सानुं॒वज्रे॑णहीळि॒तः ।
अ॒भि॒क्रम्याव॑जिघ्नतेपः॒सर्मा॑यचो॒दय॒न्नर्च॒न्ननु॑स्व॒राज्य॑म् ॥५॥२९॥

प०— इन्द्रः॑ । वृ॒त्रस्य॑ । दोध॑तः । सानु॑म् । वज्रे॑ण । ही॒ळि॒तः ।
अ॒भि॒ऽक्रम्य॑ । अव॑ । जि॒घ्न॒ते॒ । अ॒पः । सर्मा॑य ।
चो॒दय॑न् । अर्च॑न् । अनु॑ । स्व॒ऽराज्य॑म् ॥ ५ ॥ २९ ॥

अ०—ક્રોધાવિષ્ટ ઇન્દ્રે, વૃત્રાભિમુખ પ્રયાણ કરી, થરથર કંપનાર (વૃત્ર) ના હનુ ઉપર વજ્રપ્રહાર કરી ઉદક વેહેવડાવી, પોતાનુ આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું. ૫

ઇતિ ઓગણત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अधि॒सानौ॒निजि॑घ्नते॒वज्रे॑णश॒तप॑र्वणा ।
म॒न्दा॒नइन्द्रो॒अन्ध॑सः॒सखि॑भ्योगा॒तुमि॑च्छ॒त्यर्च॒न्ननु॑स्व॒राज्य॑म् ॥६॥

प०— अधि॑ । सानौ॑ । नि । जि॒घ्न॒ते॒ । वज्रे॑ण । श॒तऽप॑र्वणा ।
म॒न्दा॒नः । इन्द्रः॑ । अन्ध॑सः । सखि॑ऽभ्यः । गा॒तुम् ।
इ॒च्छ॒ति॒ । अर्च॑न् । अनु॑ । स्व॒ऽराज्य॑म् ॥ ६ ॥

अ०—ઇન્દ્ર, સેંકડો ધારવાળા વજ્રવડે (હનના) હનુ ઉપર પ્રહાર કરી સોમરસનુ પાન કરી આનન્દિત થઇ, સ્તોતાઓના અર્થે અન્નમાર્ગની ઇચ્છા કરે છે અને પોતાનુ આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૬

इन्द्र॑तु॒भ्यमिदं॑द्रि॒वोनु॑त्तंवज्रि वी॒र्य॑म् ।
यद्ध॒त्यंमा॒यिनं॑मृ॒गंतमु॒त्वंमा॒ययाव॑धी॒रर्च॒न्ननु॑स्व॒राज्य॑म् ॥७॥

प०— इन्द्रं । तुभ्यम् । इत् । अद्रिऽवः । अनुत्तम् । वज्रिन् । वीर्यम् । यत् । ह । त्यम् । मायिनम् । मृगम् । तम् । ऊम् । इति । त्वम् । मायया । अवधीः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ ७ ॥

અ○—હે મેઘવાહનયુક્ત-વજ્રસંપન્ન-ઇન્દ્ર!, ત્હારૂંજ સામર્થ્ય (શત્રુઓ વડે) અજેય્ય છે, કેમકે તેંજ તે માયાવી મૃગ (મૃગ-સ્વરૂપ-વૃત્ર)નો ત્હારી માયાવડે વધ કર્યો અને ત્હારૂં આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું. ૭

वितेवज्रासोअस्थिरन्नवतिंनाव्याऽअनु ।
महत्तइन्द्रवीर्यंबाह्वोस्तेबलंहितमर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥८॥

प०— वि । ते । वज्रासः । अस्थिरन् । नवतिम् । नाव्याः । अनु । महत् । ते । इन्द्र । वीर्यम् । बाह्वोः । ते । बलम् । हितम् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥८॥

અ○—હે ઇન્દ્ર!, ત્હારાં (તેં છોડેલાં) વજ્રો, નાવ ચાલે તેવી નવાણું નદીઓ પ્રત્યે જઇ પડ્યાં. હે ઇન્દ્ર!, ત્હારૂં સામર્થ્ય મ્હોટું છે. ત્હારા બાહુ વિષે મ્હોટું સામર્થ્ય છે. તું ત્હારૂં આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૮

*सहस्रंसाकमर्चतपरिष्टोभतविंशतिः ।
शतैनमन्वनोनवुरिन्द्रायब्रह्मोद्यतमर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥९॥

* વીશ જણા=સોળ ઋત્વિજો, યજમાન, યજમાન-પત્ની, સદસ્ય તથા શમિતા.

प०— महुत्वम् । माकम् । अर्चत । परि । स्तोभत । विंशतिः । सुवा । एनूर् । अनुं । अनोनवुः । इन्द्राय । ब्रह्म । उन्द्यतम । अर्चन् । अनुं । स्वदराज्यम् ॥९॥

અ૦—જેના દાનવોએ એકત્ર મળી મહિમા ગાયેલો, જેની વીશ જણાએ ચોમેર પ્રાર્થના કરેલી, જેની સેંકડો (ઋષિઓ)એ વારંવાર સ્તુતિ કરેલા તે ઇન્દ્રાર્થ, હવિરન્ન ઉચે થયું છે. તે (સર્વ ઉપર) પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૯

इन्द्रोवृत्रस्यतविषींनिरहन्त्सहंसासहः ।
महत्तदस्यपौंस्यंवृत्रंजघन्वाँअसृजदर्चन्ननुंस्वराज्यम् ॥१०॥३०॥

प०— इन्द्रः । वृत्रस्यं । तविषीम् । निः । अहन् । सहंसा । सहः । महत् । तत् । अस्य । पौंस्यम् । वृत्रम् । जघन्वान् । असृजत् । अर्चन् । अनुं । स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ३० ॥

અ૦—ઇન્દ્રે, વૃત્રના સામર્થ્યનો નાશ કર્યો અને પોતાના આયુધવડે તેના આયુધનો નાશ કર્યો. ઇન્દ્રે વૃત્રનો વધ કરી ઉદકને મોકળાં કર્યાં તે તેનું મ્હોટું પરાક્રમ છે, તે (સર્વ ઉપર) પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૧૦

ઇતિ ત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

इमेचित्तवमुन्यवेवेपेतेभियसामही ।
यदिन्द्रवज्रिन्नोजसावृत्रंमरुत्वाँअवधीरर्चन्ननुंस्वराज्यम् ॥११॥

प०— इमे । इति । चित् । तवं । मन्यवें । वेपेते इति ।

भियसा । मही इति । यत् । इन्द्र । वज्रिन् । ओजसा । वृत्रम् । मरुत्वान् । अवधीः । अर्चन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ ११ ॥

अ०—હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, જ્યારે તેં મરુતો સહિત ત્હારા બળવડે, વૃત્રનો વધ કર્યો ત્યારે ત્હારા ક્રોધના ભયથી આ મહાન્ દ્યાવાપૃથિવી કંપવા લાગ્યા. (એ રીતે) તું ત્હારું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ११

नवेपसानतन्यतेन्द्रंवृत्रोविबीभयत् ।
अभ्येनंवज्रआयसःसहस्रभृष्टिरायतार्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१२॥

प०— न । वेपसा । न । तन्यता । इन्द्रम् । वृत्र । वि । बीभयत् । अभि । एनम् । वज्रः । आयसः । सहस्रभृष्टिः । आयत । अर्चन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ १२ ॥

अ०—વૃત્ર, પોતાના કંપન વા ગર્જના વડે ઇન્દ્રને બ્હીવડાવી શક્યો નહિ. (ઉલટુ) હજારો ધારાવાળુ પોલાદી વજ્ર વૃત્રાભિમુખ પડ્યું. (આ રીતે) ઇન્દ્ર, પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરેછે १२

यद्वृत्रंतवचाशनिंवज्रेणसमयोधयः ।
अहिमिन्द्रजिघांसतोदिवितेबद्धधेशवोर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१३॥

प०— यत् । वृत्रम् । तव । च । अशनिम् । वज्रेण । समयोधयः । अहिम् । इन्द्र । जिघांसतः । दिवि । ते । बद्धधे । शवः । अर्चन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ १३ ॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, જ્યારે ત્હારા વજ્રનો વૃત્ર તથા તેના વજ્ર સાથે ૪ડી રીને ભેરો થયો ત્યારે વૃત્રને હણવાની ઇચ્છા કરતાં, ત્હારા

सामर्थ्य वडे घुनोक अनुस्यूत (व्याप्त) थयो आ रीते तू त्हारु आधिपत्य प्रगट करे छे १३

अभिष्टनेतेअद्रिवोयत्स्थाजगच्चरेजते ।
त्वष्टाचित्तवमन्यवइन्द्रवेविज्यतेभियार्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१४॥

प०—अभिऽस्तने । ते । अद्रिऽवः । यत् । स्थाः । जगत् । च । रेजते । त्वष्टा । चित् । तव । मन्यवे । इन्द्र । वेविज्यते । भिया । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १४ ॥

अ०—हे वज्रधारी इन्द्र !, त्हारी गर्जना थता जे कांइ स्थावर जंगम ते कंपायमान थाय छे त्हारा कोपथी त्वष्टा सुद्धात, भीति वडे कंपवा लागे छे आ रीते, तू त्हारु आधिपत्य प्रगट करे छे १४

नहिनुयादधीमसीन्द्रंकोवीर्यापरः ।
तस्मिन्नृम्णमुतक्रतुंदेवाओजांसिसंदधुरर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥१५॥

प०—नहि । नु । यात् । अधिऽइमसि । इन्द्रम् । कः । वीर्या । परः । तस्मिन् । नृम्णम् । उत । क्रतुम् । देवाः । ओजांसि । सम् । दधुः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १५ ॥

अ०—निश्चे, सर्वव्यापक इन्द्रनु अमने अगोचर ज्ञान नथी. तेना करता अधिक सामर्थ्यवाळो कोण होय ? देवो सुद्धात तेना विषे धन पराक्रम तथा बळ स्थापित करे छे आ रीते, इन्द्र पोतानु आधिपत्य प्रगट करे छे, १५

यामथर्वामनुष्पितादध्यङ्धियमत्नत ।
तस्मिन्ब्रह्माणिपूर्वथेन्द्रउक्थासमग्मतार्चन्ननुस्वराज्यम् ।१६।११

१०— याम् । अर्थर्वा । मर्नुः । पिता । दुध्यङ् । धियम् । अत्नत । तस्मिन् । ब्रह्माणि । पूर्वऽथा । इन्द्रे । उक्था । सम् । अग्मत । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥१६॥३१॥

अ०—जेने उद्देशीने अथर्वा, पिता मनु अने दध्यङ् (ऋषि) ए यज्ञकर्म करेलुं ते इन्द्रने, पूर्वप्रमाणेज हविरन्न तथा स्तोत्रो प्राप्त थाय छे. आ रीते, इन्द्र पोतानुं आधिपत्य प्रगट करे छे १६

इति एकत्रीशमो वर्ग समाप्त

सूक्त ८०.

१ निः शशाः = निः शेषेण अशाः = उपद्रव न करीश एम कही ब्हार हांकी काढ्य. (शासुअनुशिष्टौ).

२ अद्भ्यः = अन्तरिक्षमांथी

३ जीवधन्याः = जीवाः प्राणिनः धन्यातृप्तायाभिःताः= प्राणिओने तृप्त करनार.

४ हीळितः = क्रुद्धः = क्रोधाविष्ट (हेडृअनादरेक्रुध्यति कर्मसु).

५ वोधत = भृशं कम्पायमानस्य =अत्यंत कंपायमान. (धूञ् कंपने).

६ सर्माय = सरणाय = वेहेवडाववा (सृगतौ).

७ गातुं = मार्ग.

८ अनुत्तं = शत्रुभिरतिरस्कृतं = शत्रुवडे अजेय.

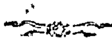
९ तन्यता = गर्जनशब्देन = घोर गर्जना वडे.

१० अद्रिवः = वज्रधारी

११ वेविज्यते = अत्यंत कंपे छे. (ओविजीभयचलनयोः).

१२ अस्नत = अतम्यत = कर्या.

અધ્યાય ૬.



सूक्त ८१.

ઋષિ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા-ઇન્દ્ર, છન્દ-પંક્તિ

ॐइन्द्रोमदायवावृधेशवसेवृत्रहानृभिः ।
तमिन्महत्स्वाजिषूतेमर्भेहवामहेसवाजेषुप्रनोऽविषत् ॥१॥

प०- इन्द्रः । मदाय । ववृधे । शवसे । वृत्रऽहा । नृऽभिः । तम् ।
इत् । महत्ऽसु । आजिषु । उत । ईम् । अर्भे । हवामहे ।
सः । वाजेषु । प्र । नः । अविषत् ॥ १ ॥

અ૦—વૃત્રહન્તા ઇન્દ્રને હર્ષ તથા બલપ્રાપ્ત્યર્થ, યજ્ઞનેતાઓ-ઋત્વિજો-(સ્તુતિઓ વડે) પ્રવૃદ્ધ કરે છે અમે તેનેજ, મ્હોટા તથા અલ્પ સંગ્રામ વિષે આહ્વાન કરીએ, ઇંદ્ર તે સંગ્રામ વિષે અમારૂં રૂડી રીતે સંરક્ષણ કરો ૧

असिहिवीरसेन्योऽसिभूरिपराददिः ।
असिदभ्रस्यचिद्वृधोयजमानायशिक्षसिसुन्वतेभूरितेवसु ॥२॥

प०- असि । हि । वीर । सेन्यः । असि । भूरि । पराऽददिः ।
असि । दभ्रस्य । चित् । वृधः । यजमानाय । शिक्षसि ।
सुन्वते । भूरि । ते । वसु ॥ २ ॥

અ૦—હે વીર !, નિશ્ચે તું એકલો સેનાસમાન છે. તું (શત્રુઓની) સંપત્તિનો છેક નાશ કરનાર છે. અલ્પ સ્તોતાને પણ તું વધારનાર છે. સોમરસ કાઢનાર યજમાનને તું (અપેક્ષિત) સંપત્તિ અર્પણ કરનાર છે. (કેમકે) તું અક્ષય સંપત્તિનો સ્વામી છે. ૨

*यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धना ।
युक्ष्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽस्माँ इन्द्र वसौ दधः ॥३॥

प०— यत् । उत्ऽईरते । आजयः । धृष्णवे । धीयते । धना ।
युक्ष्व । मदऽच्युता । हरी इति । कम् । हनः । कम् ।
वसौ । दधः । अस्मान् । इन्द्र । वसौ । दधः ॥ ३ ॥

અ૦—જ્યારે યુદ્ધપ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે બળીયાને ધન પ્રાપ્ત થાય છે. તું (શત્રુનો) મદ ઉતારનારા અશ્વો જોડય. તું કોઇ (રાજા)ને હણે છે. કોઇને સંપત્તિ અર્પણ કરે છે હે ઇન્દ્ર !, તું અમને સંપત્તિ અર્પણ કર્ય. ૩

क्रत्वा महाँ अनुष्वधं भीम आ वावृधे शवः ।
श्रिय ऋष्व उपाकयोर्नि शिप्री हरिवान्दधे हस्तयोर्वज्रमायसम् ॥४॥

प०— क्रत्वा । महान् । अनुऽस्वधम् । भीमः । आ । ववृधे ।
शवः । श्रिये । ऋष्वः । उपाकयोः । नि । शिप्री । हरिऽवान् । दधे । हस्तयोः । वज्रम् । आयसम् ॥ ४ ॥

---

* રહૂગણ પુત્ર ગોતમ કુરસંજય રાજાઓનો પુરોહિત હતો તેણે તેમના જય માટે ઇન્દ્રને આ સ્તુતિ કરેલી.

અ૦—પરાક્રમ વા બુદ્ધિ વડે સર્વાધિપ, ભયંકર ઇન્દ્રે સોમપાન કરી, પોતાનું બળ વૃદ્ધિગત કર્યું સુંદર, હનુમપન્ન, અશ્વ સંપન્ન ઇન્દ્ર, પોતાના સમીપવર્તિ બાહુઓ વિષે સંપર્દ્ય, પોલાદી વજ્ર ધારણ કરે છે ૪

आपंप्रौपार्थिवंरजोबद्बधेरोचनादिवि ।
नत्वावाँइन्द्रकश्चननजातोनजनिष्यतेतिविश्वंववक्षिथ ॥५॥१॥

प०— आ । पप्रौ । पार्थिवम् । रजः । बद्बधे । रोचना । दिवि । न । त्वाऽवान् । इन्द्र । कः । चन । न । जातः । न । जनिष्यते । अति । विश्वम् । ववक्षिथ ॥ ५ ॥१॥

અ૦—ઇન્દ્ર (પોતાના તેજ વડે) પાર્થિવ તથા અન્તરિક્ષ લોકને ચોમેર વ્યાપ્ત કરે છે તેણે દ્યુલોક વિષે તેજસ્વી નક્ષત્રો સ્થાપિત કરેલા છે (એથી) હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા જેવો કોઇ જન્મ્યો નથી અને કોઇ જન્મનાર નથી તું વિશ્વનો એક નિર્વાહક છે ૫

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત

योअर्योमर्तभोजनंपराददातिदाशुषे ।
इन्द्रोअस्मभ्यंशिक्षतुविभजाभूरितेवसुभक्षीयतवराधसः ॥६॥

प०— यः । अर्यः । मर्तऽभोजनम् । पराऽददाति । दाशुषे । इन्द्रः । अस्मभ्यम् । शिक्षतु । वि । भज । भूरि । ते । वसु । भक्षीय । तव । राधसः ॥ ६ ॥

અ૦—જે પાલનાર (ઇન્દ્ર), હવિર્દાતા ઉપાસકને મર્ત્ય-ભોગ્ય-

धन अर्पण करे छे ते, अमने ते अर्पण करो ल्हारी निपुन सपत्ति छे तेमाथी अमने भाग अर्पण कर्यु. मने ल्हारी मपत्तिनो भाग प्राप्त हो ६

मदेमदेहिनोंदृदियूँथागवांमृजुंक्रतुः ।
मर्गृभायपुरुशतोभयाहस्त्यावसुंशिशीहिरायआभर ॥७॥

प०— दे॑दम॑ । हि । न॑ । दुदि । यूथा । गवाम् । ऋजुदकर्तुं । मम् । गृभाय । पुरु । शता । उभयाहस्त्या । वसुं । शिशीहि । राय । आ । भर ॥ ७ ॥

अ०—ते सरळमार्गी इन्द्र, (सोमपान करी) प्रसन्न थता अमने निश्चे गायोनो यूथ अर्पण करे छे (हे ईन्द्र)!, ल्हारा बन्ने हाथविषे सेकडो धन सगृहीत कर्यु अमने सूक्ष्मबुद्धि सपन्न कर्यु अमने धन अर्पण कर्यु ७

मादयस्वसुतेसचाशवसेशूरराधसे ।
विद्माहित्वांपुरूवसुमुपकामांन्त्ससृज्महेथानोविताभव ॥८॥

प०— मादयस्व । सुते । सचा । शवसे । शूर । राधसे । विद्म । हि । त्वा । पुरुवसुम् । उप । कामान् । ससृज्महे । अथ । न । अविता । भव ॥ ८ ॥

अ०—हे शूर (इन्द्र !), सोमरस काढी तैयार थता (तेनु पान करी) तृप्त थय, तूं मित्ररूपे अमारा माटे पराक्रम करवा तथा सपत्ति अर्पण करवा तत्पर हो तू म्होटो धनवान छे एम अमे निश्चे जाणीए छइए अमे तूं वडे अमारा मनोरथोने एकत्र करीए छइए हवे तू अमारो रक्षक हो ८

एतेतंइन्द्रजन्तवोविश्वंपुष्यन्तिवार्यंम् ।
अन्तर्हिख्योजनानामर्योवेदोअदाशुषांतेषांनोवेदआभर ॥९॥२॥

प०— एते । ते । इन्द्र । जन्तवः । विश्वम् । पुष्यन्ति । वार्यम् ।
अन्तः । हि । ख्यः । जनानाम् । अर्यः । वेदः । अदाशुषाम् । न । वेदः । आ । भर ॥ ९ ॥१॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, આ ત્હારા સર્વ ઉપાસકો શ્રેષ્ઠ હવિરન્નને પ્રાપ્ત
કરે છે નિશ્ચે, હવિ ન દેનારા લોકોના ધનને તું જાણે છે
તૂ તેમનુ ધન હરણ કરી અમને અર્પણ કર્યું ९

इति બીજો વર્ગ સમાપ્ત

सुक्त ८१.

१ सेन्य = सेनार्ह = સેના સમાન
२ पराददि = पराद्याता शत्रूणां पराङ्मुखं यथा भवति
तथा आदातासि = શત્રુની સંપત્તિનો છેક નાશ કરનાર
३ शिक्षसि = અર્પણ કરે છે शिक्षतिर्दानकर्मा)
४ उपाकयो = સમીપવર્તી
५ अर्य = સ્વામી
६ गृभाय = ગૃહણ કર્યું (ग्रहउपादाने)
७ शिशीहि = तीक्ष्णीकुरु = તીક્ષ્ણ-બુદ્ધિ-સંપન્ન કર્યું
(शोतनूकरणे)
८ वार्य = सर्वै भजनीयं = શ્રેષ્ઠ
९ ख्य = पश्यसि - જુવે છે = જાણે છે (ख्याप्रकथने)

सूक्त ८२.

ઋષિઃ—રહૂગણ પુત્ર ગોતમ; દેવતા—ઇન્દ્ર. છન્દઃ—૧-૫ પંક્તિ,
૬ જગતી.

उपो॒ षु शृ॑णु॒ही गिरो॒ मघ॑व॒न्मात॑थाइव ।
य॒दा नः॑ सू॒नृता॑वतः॒ कर॒ आद॒र्थया॑स॒ इद्योजा॒ न्वि॑न्द्र ते॒ हरी॑ ॥१॥

प०— उप॑ । ऊं॒ इति॑ । सु । शृ॒णु॒हि । गिरः॑ । मघ॑ऽवन् । मा । अत॑थाःऽइव । य॒दा । नः॒ । सू॒नृता॑ऽवतः । करः॑ । आत् । अ॒र्थया॑से । इत् । योज॑ । नु । इ॒न्द्र॒ । ते॒ । हरी॒ इति॑ ॥ १ ॥

અ૦—હે ધનવન્તા !, તું સમીપમાં આવી અમારી પ્રાર્થના રૂડી રીતે સાંભળ્ય. પૂર્વે જેવો (કૃપાસંપન્ન) હતો તેથી ઉલટો મ થઇશ. તું જ્યારે અમને પ્રિય અને સત્ય ભાષણ કરનારી વાણી વડે યુક્ત કરે છે એટલે અમે ત્હારી અવશ્ય પ્રાર્થના કીએ છઇએ. હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા અશ્વો જલ્દી જોડ્ય. ૧

अक्ष॒न्नमी॑मदन्त॒ ह्यव॑ प्रि॒या अ॑धूषत ।
अस्तो॑षत॒ स्वभा॑नवो॒ विप्रा॒ नवि॑ष्ठया म॒ती योजा॒ न्वि॑न्द्र ते॒ हरी॑ ॥२॥

प०— अक्ष॑न् । अमी॑मदन्त । हि । अव॑ । प्रि॒याः । अ॒धू॒ष॒त॒ । अस्तो॑षत । स्वऽभा॑नवः । विप्राः॑ । नवि॑ष्ठया । म॒ती । योज॑ । नु । इ॒न्द्र॒ । ते॒ । हरी॒ इति॑ ॥ २ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, (યજમાનો તેં અર્પણ કરેલ અન્ન) ભક્ષણ કરે છે અને તૃપ્ત થઇ, પોતાના શરીરને આમ તેમ હલાવે છે. (તે પછી) સ્વતઃ પ્રકાશમાન મેધાવી પુરૂષો, અત્યન્ત

નવીન સ્તોત્ર વડે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા છે હે ઈન્દ્ર !, ત્હારા અશ્વો જલ્દી જોડય્ ૨

सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वन्दिषीमहि ।
प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशाँ अनु योजा न्विन्द्र ते हरी ॥३॥

प० सुऽसंदृशम् । त्वा । वयम् । मघऽवन् । वन्दिषीमहि । प्र । नूनम् । पूर्णऽवन्धुरः । स्तुतः । याहि । वशान् । अनु । योज । नु । इन्द्र । ते । हरी इति ॥ ३ ॥

અ૦—હે ધનવતા ! મર્ત્યના ઉપર અનુગ્રહ દ્રષ્ટિ કરનાર એવા તૂને, અમે વંદન કરીએ છીએ અમોએ સ્તુતિ કરેલ એવો તૂ, ધનપૂર્ણ રથ સહિત ત્હારી કામના કરનારા પ્રત્યે અવશ્ય પ્રયાણ કર્ય હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા અશ્વો જલ્દી જોડય ૩

स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविदम् ।
यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र ते हरी ॥४॥

प०— स । घ । तम् । वृषणम् । रथम् । अधि । तिष्ठाति । गोऽविदम् । यः । पात्रम् । हारिऽयोजनम् । पूर्णम् । इन्द्र । चिकेतति । योज । नु । इन्द्र । ते । हरी इति ॥ ४ ॥

અ૦—તેજ ઇન્દ્ર, કામનાને (અભીષ્ટપદાર્થને) વરસાવનાર, ગાયોને મેળવનાર છે જે હારિયોજન નામના ધાનામિશ્રિત સોમપૂર્ણ પાત્રને જાણનાર છે તે રથ ઉપર તૂ આરૂઢ હો હે ઇન્દ્ર !, ત્હાર અશ્વો જલ્દી જોડય્ ૪

युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत सव्यः शतक्रतो ।
तेन जायामुप प्रियां मन्दानो याह्यन्धसो योजा न्विन्द्र ते हरी ॥५॥

प०— युक्तः । ते । अस्तु । दक्षिणः । उत । सव्यः । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । तेन । जायाम् । उप । प्रियाम् । मन्दानः । याहि । अन्धसः । योज । नु । इन्द्र । ते । हरी इति ॥५॥

अ०—હે એકસો યજ્ઞકર્મવાળા ઇન્દ્ર !, ત્હારે રથે જમણો તથા ડાબો અશ્વ જોડેલ હો. તે રથ વડે સોમપાન કરી તૃપ્ત થઇ, તૂ ત્હારી પ્રિય ભાર્યા પાસે જા. હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા અશ્વો જલદી જોડાય. ૫

*युनज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गभस्त्योः ।
उत्त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः पूषण्वान्वज्रिन्त्समु पत्न्यामदः ।६।२

प०— युनज्मि । ते । ब्रह्मणा । केशिना । हरी इति । उप । प्र । याहि । दधिषे । गभस्त्योः । उत् । त्वा । सुतासः । रभसाः । अमन्दिषुः । पूषण्ऽवान् । वज्रिन् । सम् । ऊम् इति । पत्न्या । अमदः ॥ ६ ॥३॥

अ०—હું સ્તોત્ર ગાઇ ત્હારા કેશયુક્ત અશ્વોને (રથે) જોડું છું. તે વડે તું ત્હારે ઘેર જા. હાથમા (લગામ) ધર્યું. તીક્ષ્ણ અને જલદી મદ કરનાર (યજ્ઞવિષે) કાઢેલ સોમરસે તને અત્યન્ત ઉત્સાહિત કર્યો છે (એથી) હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, તૂં પુષ્ટ થઇ ત્હારી ભાર્યાસહ તૃપ્ત હો. ૬.

ઇતિ ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત.

---

* पुनज्मि पञ्च पुनज्मि प्रश्नवाक्ये । तै० ब्रा० २-७-२ ।

सूक्त ८२.

१ अतथाः = पूर्वं यथाविधः तद्विपरीत. = પૂર્વે હતો તેથી ઉલટો.

२ अक्षन् = भुक्तवन्तः = ભક્ષણ કરે છે. (अद्)

३ वशान् = अनुकामयमानान् = કામના કરનારા પ્રત્યે

४ पूषण्वान् = પુષ્ટિયુક્ત.

सूक्त ८३.

ઋષિઃ–રહૂગણ પુત્ર ગોતમ. દેવતા–ઇન્દ્ર, છન્દઃ–જગતી

*अश्वावतिप्रथमोगोषुगच्छतिसुप्रावीरिन्द्रमर्त्यस्तवोतिभिः ।
तमित्पृणक्षिवसुनाभवीयसासिन्धुमापोयथाभितोविचेतसः ॥१॥

प० — अश्वऽवति । प्रथमः । गोषु । गच्छति । सुप्रऽअवीः । इन्द्र । मर्त्यः । तव । ऊतिऽभिः । तम् । इत् । पृणक्षि । वसुना । भवीयसा । सिन्धुम् । आपः । यथा । अभितः । विऽचेतसः ॥१॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, જે મર્ત્ય ત્હારા સંરક્ષણવડે સુરક્ષિત હોય તે અશ્વ-સંપન્ન (ગૃહવિષે રહેનાર) થઈ, (સર્વ ઉપાસકોથી) પ્રથમ ગોસંપન્ન થાય છે. વિશિષ્ટજ્ઞાન આપનારાં ઉદક, ચોમેર સમુદ્રને ભરી દે તે પ્રમાણે તેનેજ, તૂં અતિ વિપુલ ધન વડે ભરી દે છે. ૧

---

* आपोनदेवीरुपयन्तिहोत्रियमितिहोतृचमसेसमव-नीयमानास्वन्वाह । ऐ० ब्रा० २-२०. ।

आपो॒ न दे॒वीरुप॑ यन्ति हो॒त्रिय॑म॒वः प॑श्यन्ति॒ वित॑तं॒ यथा॒ रजः॑ ।
प्रा॒चैर्दे॒वासः॒ प्र ण॑यन्ति देव॒युं ब्र॑ह्म॒प्रियं॑ जोषयन्ते व॒रा इ॑व ॥२॥

प०— आपः॑ । न । दे॒वीः । उप॑ । य॒न्ति॒ । हो॒त्रिय॑म् । अ॒वः । प॒श्य॒न्ति॒ । विऽत॑तम् । यथा॑ । रजः॑ । प्रा॒चैः । दे॒वासः॑ । प्र । न॒य॒न्ति॒ । दे॒व॒ऽयुम् । ब्र॒ह्म॒ऽप्रिय॑म् । जो॒ष॒य॒न्ते॒ । व॒राःऽइ॑व ॥२

अ०—પ્રકાશમાન જળ જેમ ચમસ પ્રત્યે વેહે તેમ (ઉપર રહેલા) દેવો, વિસ્તીર્ણ સૂર્યજ્યોતિની પેઠે હોતાએ સિદ્ધ કરેલ ચમસ પાત્ર પ્રત્યે દષ્ટિપાત કરેછે. (દેવભક્તો) પ્રાચીન, દેવોની ઇચ્છા કરનાર, સોમપૂર્ણ ચમસને (ઉત્તરવેદિની અભિમુખ) લઇ જાય છે. અનેક વરો એક કન્યાની ઇચ્છા કરે તેમ દેવો, તે સોમપૂર્ણ ચમસનું પાત્ર, સ્તુતિપ્રિય ઇન્દ્રનું સેવન કરે છે. २

*अधि॒ द्वयो॑रदधा उ॒क्थ्यं१॒॑ वचो॑ य॒तस्रु॑चा मिथु॒ना या स॑प॒र्यतः॑ ।
असं॑यत्तो व्र॒ते ते॑ क्षेति॒ पुष्य॑ति भ॒द्रा श॒क्तिर्यज॑मानाय सुन्व॒ते ॥३॥

प०— अधि॑ । द्वयोः॑ । अ॒द॒धाः॒ । उ॒क्थ्य॑म् । वचः॑ । य॒तऽस्रु॑चा । मि॒थु॒ना । या । स॒प॒र्यतः॑ । अस॑म्ऽयत्तः । व्र॒ते । ते॒ । क्षे॒ति॒ । पुष्य॑ति । भ॒द्रा । श॒क्तिः । यज॑मानाय । सु॒न्व॒ते ॥ ३ ॥

अ० घृतथी भरेली सुचा (पळी) आगळ धरी बे वार हविर्धान करी त्हारी पूजा करे छे त्यारे तुं रुडो आशीर्वाद दे छे

* अधिद्वयोरदधा उक्थ्यं वच इति द्वयोर्ह्येतत्तृतीयं छदिरधि निधीयत उक्थ्यं वच इति यदाह यज्ञियमेवैकमौक्थ्यं वचो यज्ञमेवैतेन समर्धयति । ऐ० ब्रा० १-२९. ।

તે (હવિર્ધાન-યુક્ત) યજમાન, ઉપદ્રવરહિત થઇ ત્હારી ભક્તિ વિષે નિમગ્ન રહે છે અને ઉત્કર્ષને પામે છે. સોમરસ કાઢનારા યજમાનને ઉત્કૃષ્ટ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

आदंगिराःमथमंदधिरेवयइद्धाग्नयःशम्यायेसुकृत्यया ।
सर्वंपणेःसमविन्दन्तभोजनमश्वावन्तंगोमन्तमापशुंनरः ॥४॥

प०— आत् । अंगिराः । प्रथमम् । दधिरे । वयः । इद्धऽअग्नय । शम्या । ये । सुऽकृत्यया । सर्वम् । पणेः । सम् । अविन्दन्त । भोजनम् । अश्वऽवन्तम् । गोऽमन्तम् । आ । पशुम् । नरः ॥ ४ ॥

अ०—(પણિ રાક્ષસોએ ગાયોનું અપહરણ કરેલું ત્યારે) જેણે (ઇન્દ્રાર્થ) પ્રથમ હવિરન્ન સંપાદન કર્યું અને તે પછી અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરી, શોભનસાધનસંપન્ન યાગકર્મ વડે તેનું પૂજન કર્યું તે યજનેતા અંગિરસોને, પણિ અસુરની અશ્વસંપન્ન, ગોસંપન્ન તથા (અન્ય) પશુસંપન્ન સર્વ સંપત્તિ સંપ્રાપ્ત થઈ. ૪

यज्ञैरथर्वाप्रथमःपथस्ततेततःसूर्योव्रतपावेनआजनि ।
आगाआजदुशनाकाव्यःसचायमस्यंजातममृतंयजामहे ॥५॥

प०— यज्ञैः । अथर्वा । प्रथमः । पथः । तते । ततः । सूर्यः । व्रतऽपाः । वेनः । आ । अजनि । आ । गाः । आजत् । उशना । काव्यः । सचा । यमस्य । जातम् । अमृतम् । यजामहे ॥ ५ ॥

अ०—પ્રથમ અથર્વાએ, યજ્ઞોના યોગવડે (ગોપ્રાપ્તિનો) માર્ગ તૈયાર કર્યો. તે પછી કર્મોનો પાલયિતા સૂર્યસ્વરૂપ રૂડો ઇન્દ્ર

પ્રગટ થયો (એટલે અથર્વાને) ગાયો મળી આવી કવિ (ઋષિ) નો પુત્ર ભૃગુ (પણિ અસુરોનું) નિયમન કરવામાં (ઇન્દ્રનો) મહાય્યક થયો તે અમર દેવનું અમે (હવિ વડે) પૂજન કરીએ છીએ. ૫

बर्हिर्वा यत्स्वपत्याय वृज्यतेऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि ।
ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्य१ स्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति ॥६॥४

પ૦— बर्हिः । वा । यत् । सुऽअपत्याय । वृज्यते । अर्कः । वा । श्लोकम् । आऽघोषते । दिवि । ग्रावा । यत्र । वदति । कारुः । उक्थ्यः । तस्य । इत् । इन्द्रः । अभिऽपित्वेषु । रण्यति ॥ ६ ॥४॥

અ૦—સત્કર્માર્થે જ્યારે દર્ભ તોડાય છે અથવા, જ્યારે હોતા યજ્ઞ વિષે સ્તોત્રોચ્ચાર કરે છે, કિંવા જ્યારે ગ્રાવા (પાષાણ) સ્તોત્રોચ્ચાર કરનાર સ્તોતાની પેઠે ધ્વનિ કરે છે, આ સર્વ સામગ્રી જ્યારે સિદ્ધ હોય છે ત્યારે ઇન્દ્ર રમણ કરે છે અથવા, હર્ષગર્જના કરે છે. ૬

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ८३.

१ सुप्राव्री. = રૂડી રીતે રક્ષિત.
२ भर्यायसा = बहुतरेणमविस्तृतमेन = અતિ વિપુલ
३ भोजनं = ધન.
४ येनः = कान्तः = રૂડો
૮ कारुः = સ્તોતા.
६ स्वपत्याय = સત્કર્માર્થ.
७ अभिपित्वेषु = अभिप्राप्तिषु = સિદ્ધ હોય ત્યારે.

सूक्त ८४.

ઋષિ–રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા–ઇન્દ્ર છન્દ–૧–૬ અનુષ્ટુભ્, ૭ ૯ ઉષ્ણિહ્, ૧૦–૧૨ પંક્તિ, ૧૩–૧૫ ગાયત્રી, ૬–૧૮ ત્રિષ્ટુભ્, ૧૯ બૃહતી, ૨૦ સતો બૃહતી

असाविसोमंइन्द्रतेशविंष्ठधृष्णवागंहि ।
आत्वापृणक्त्विन्द्रियंरजःसूर्योनरश्मिभिः ॥ १ ॥

प०– असावि । सोमः । इन्द्र । ते । शविष्ठ । धृष्णोइति । आ । गहि । आ । त्वा । पृणक्तु । इन्द्रियम् । रजः । सूर्यः । न । रश्मिऽभिः ॥ १ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર ! ત્હારા માટે સોમરસ કાઢેલો છે હે અત્યંત બળશાલી અને શત્રુને બ્હીવડાવનાર !, તૂ આવ્ય. જેમ સૂર્ય પોતાના કિરણોવડે અન્તરિક્ષને વ્યાપ્ત કરે તેમ (સોમપાન વડે ઉત્પન્ન) સામર્થ્ય તૂને વ્યાપ્ત હો ૧

इन्द्रमिद्धरीवहतोऽप्रतिधृष्टशवसम् ।
ऋषीणांचस्तुतीरुपयज्ञंचमानुषाणाम् ॥ २ ॥

प०– इन्द्रम् । इत् । हरीइति । वहतः । अप्रतिधृष्टऽशवसम् । ऋषीणाम् । च । स्तुतीः । उप । यज्ञम् । च । मानुषाणाम् ॥ २ ॥

અ૦—ઋષિઓના સ્તોત્ર તથા મનુષ્યોના યજ્ઞોની સમીપમાં અજિત શક્તિવાળા ઇન્દ્રને, હરિદ્વર્ણના અશ્વો લઇ જાય છે ૨

आतिष्ठवृत्रहत्रथंयुक्तातेब्रह्मणाहरी ।
अर्वाचीनंसुतेमनोग्रावाकृणोतुवग्नुना ॥ ३ ॥

प०— आ । तिष्ठ । वृत्रहन् । रथम् । युक्ता । ते । ब्रह्मणा । हरीइति । अर्वाचीनम् । सु । ते । मनः । ग्रावा । कृणोतु । वग्नुना ॥ ३ ॥

अ०—હે વૃત્રહન્તા (ઇન્દ્ર!) તું રથારૂઢ હો (અમારા) સ્તોત્રના યોગે ત્હારા અશ્વોની જોડ જોડી છે સોમ કુટવાનો પાષાણુ તેના મધુર નાદ વડે, ત્હારૂં મન અમારા પ્રત્યે રૂડી રીતે અભિમુખ કરો. ૩

इमिन्द्रसुतंपिबज्येष्ठममर्त्यमदंम् ।
शुक्रस्यंत्वाभ्यंक्षरन्धाराऋतस्यसादने ॥ ४ ॥

प०— इमम् । इन्द्र । सुतम् । पिब । ज्येष्ठम् । अमर्त्यम् । मदम् । शुक्रस्य । त्वा । अभि । अक्षरन् । धाराः । ऋतस्य । सदने ॥ ४ ॥

अ०—હે ઇન્દ્ર!, આ અત્યુત્તમ, અમારક તથા મદ ઉત્પન્ન કરનાર સોમરસ તું પી યજ્ઞગૃહ વિષે હોનાર દેદીપ્યમાન સોમરસની ધારા ત્હારી અભિમુખ વેહે છે. ૪

इन्द्रायनूनमर्चतोक्थानिंचब्रवीतन ।
सुताअंमत्सुरिन्दंवोज्येष्ठंनमस्यतासहंः ॥ ५ ॥ ९ ॥

प०— इन्द्राय । नूनम । अर्चत । उक्थानि । च । ब्रवीतन । सुताः । अमत्सुः । इन्दवः । ज्येष्ठम । नमस्यत । सहः ॥ ५ ॥९॥

અ○—(હે ઋત્વિજો !,) ઇન્દ્રનું જલ્દી પૂજન કરો. સ્તોત્રો બોલો. ગાળી કાઢેલ સોમરસ, તેને મત્ત કરો. તે સર્વોત્કૃષ્ટ બળવાન ઇન્દ્રને નમસ્કાર કરો. ૫

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત.

नकिष्ट्वद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे ।
नकिष्ट्वानु मज्मना नकिः स्वश्व आनशे ॥ ६ ॥

प०—नकिः । त्वत् । रथिऽतरः । हरी इति । यत् । इन्द्र । यच्छसे । नकिः । त्वा । अनु । मज्मना । नकिः । सुऽअश्वः । आ । नशे ॥ ६ ॥

અ○—જ્યારે તું અશ્વોને જોડનાર હોય છે એટલે ત્હારી અપેક્ષાએ ચઢીયાતો રથી કોઇયે નથી ત્હારા સામર્થ્યની બરોબરી કરનાર કોઇ નથી. ત્હારા જેવા અશ્વો કોઇયેના નથી. ૬

य एक इद्विदयते वसु मर्ताय दाशुषे ।
ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥ ७ ॥

प०— यः । एकः । इत् । विऽदयते । वसु । मर्ताय । दाशुषे । ईशानः । अप्रतिऽस्कुतः । इन्द्रः । अङ्ग ॥ ७ ॥

અ○—હવિ અર્પણ કરનારા મનુષ્યને જે એકલોજ સંપત્તિ વિશેષ દે છે તે ઇન્દ્રજ, સામું બોલનાર શત્રુઓથી રહિત થઇ, (સર્વ જગતનો) જલ્દી સ્વામી થાય છે. ૭

कदा मर्तमराधसं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् ।
कदा नः शुश्रवद्गिर इन्द्रो अङ्ग ॥ ८ ॥

प०— कुदा । मर्तम् । अराधसम । पदा । क्षुम्पम्इव । स्फुरत् ।
कुदा । न । शुश्रवत् । गिरः । इन्द्रः । अङ्ग ॥ ८ ॥

अ०—यज्ञ न करनाराने सर्पना गूंचळानी पेठे इन्द्र, पगवडे क्यारे कचडी मारशे ?, ते अमारी स्तुति क्यारे जल्दी सांभळशे ?. ८

यश्चिद्धित्वाबहुभ्यआसुतावाँआविवासति ।
उग्रंतत्पत्यतेशवइन्द्रोअग ॥ ९ ॥

प०— यः । चित् । हि । त्वा । बहुऽभ्यः । आ । सुतऽवान् ।
आऽविवासति । उग्रम् । तत् । पत्यते । शवः । इन्द्रः ।
अग ॥ ९ ॥

अ०—अनेक मनुष्यो मध्ये, जे सोम तैयार करी त्हारी परिचर्या करे छे तेने, इन्द्र उग्रबळ जल्दी प्राप्त करावे छे ९

स्वादोरित्याविषूवतोमध्वःपिबन्तिगौर्यः ।
याइन्द्रेणसयावरीर्वृष्णामदन्तिशोभसेवस्वीरनुस्वराज्यम् ।१०।६।

प०— स्वादोः । इत्था । विषुऽवतः । मध्वः । पिबन्ति । गौर्यः ।
याः । इन्द्रेण । सऽयावरीः । वृष्णा । मदन्ति । शोभसे ।
वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १० ॥ ६ ॥

अ०—गौरवर्णनी गायो, स्वादिष्ट, सर्वव्यापी अने मधुर सोमरसनु पान करे छे. तेओ कामाभिवर्षक इन्द्रनी साथे शोभार्थ प्रयाण करे छे अने मत्त थाय छे. इन्द्रनी आज्ञानुसार तेओ, (दूध अर्पण करता), कल्याणकारक होय छे. १०

इति छठ्ठो वर्ग समाप्त.

ताअस्यपृशनायुवःसोमंश्रीणन्तिपृश्नयः ।
प्रियाइन्द्रस्यधेनवोवज्रंहिन्वन्तिसायकंवस्वीरनुस्वराज्यम् ॥११॥

प०— ता । अस्य । पृशनऽयुवः । सोमम् । श्रीणन्ति । पृश्नयः ।
प्रियाः । इन्द्रस्य । धेनवः । वज्रम् । हिन्वन्ति । सायकम् ।
वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ ११ ॥

अ०—આવી તે સ્પર્શની કામનાવાળી, નિ-નિગળા રંગની ગાયો, (પોતાના દૂધવડે) સોમને મિશ્રિત કરે છે ઇન્દ્રની પ્રિય ગાયો, (ઇન્દ્રને મદ ઉત્પન્ન કરાવી), પ્રાણઘાતક વજ્ર ફેંકવાની પ્રેરણા કરે છે ઇન્દ્રની આજ્ઞાનુસાર, તેઓ કલ્યાણકારક હોય છે

ताअस्यनमसासहःसपर्यन्तिप्रचेतसः ।
व्रतान्यस्यसश्चिरेपुरूणिपूर्वचित्तयेवस्वीरनुस्वराज्यम् ॥१२॥

प०— ताः । अस्य । नमसा । सहः । सपर्यन्ति । प्रऽचेतसः ।
व्रतानि । अस्य । सश्चिरे । पुरूणि । पूर्वऽचित्तये । वस्वीः ।
अनु । स्वऽराज्यम् ॥ १२ ॥

अ०—ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનવાળી તે ગાયો, આ (ઇન્દ્ર)ના બળને, (પોતાના દૂધ રૂપી) અન્ન વડે પોષે છે આના અનેક પરાક્રમોને તે ગાયો જાણે છે અને (શત્રુઓને) યુદ્ધપૂર્વ ચેતાવે છે ઇન્દ્રની આજ્ઞાનુસાર, તેઓ કલ્યાણકારક હોય છે ૧૨

*इन्द्रोदधीचोअस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघानननवतीर्नव ॥१३॥

* આથવણ દધીચના જીવતાં તેના દર્શનવડે અસુરો પરાભવ પામેલા તે મરણ પામતા, અસુરોવડે પૃથિવી પૂર્ણ થઇ તેથી તેના શિરના અસ્થિવડે ઇન્દ્રે અસુરોનો વધ કર્યો

प०— इन्द्रः । दधीचः । अस्थऽभिः । वृत्राणि । अप्रतिऽस्कुतः ।
जघान । नवतीः । नव ॥ १३ ॥

अ०—જેના સામું ન જોવાય તેવા ઇન્દ્રે, દધ્યદ્ (ઋષિ)ના હાડકા વડે, (પ્રત્યેક દશ દિશાવિષે) એકાશી અસુરોને હણ્યા. ૧૩

इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् ।
तद्विदच्छर्यणावति ॥ १४ ॥

प०— इच्छन् । अश्वस्य । यत् । शिरः । पर्वतेषु । अपऽश्रितम् ।
तत् । विदत् । शर्यणाऽवति ॥ १४ ॥

अ०—પર્વત મધ્યે જઇ પડેલ જે (દધીચ ઋષિના) અશ્વમસ્તકની ઇચ્છા-શોધ-કરતો હતો તે, શર્યણાવત નામના સરોવર મધ્યે હોવાનું ઇન્દ્રને જણાયું ૧૪

*अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् ।
इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥

प०— अत्र । अह । गोः । अमन्वत । नाम । त्वष्टुः । अपीच्यम् ।
इत्था । चन्द्रमसः । गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥

अ०—આ જ પ્રયાણ કરનાર ચંદ્રમાના મંડળ વિષે, સૂર્યનું ગુપ્ત કિરણ, આ પ્રકારે ધ્યાનમાં આવ્યું. ૧૫

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून् ।
आसन्निषून्हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् ॥ १६ ॥

---

* બાર આદિત્ય વિષે ઇન્દ્રની પરિગણના કરેલી છે. તેથી અહોરાત્રનો પ્રકાશક ઇન્દ્રજ છે એમ તેની સ્તુતિ કરેલી છે.

प०— क । अद्य । युंक्ते । धुरि । गा । ऋतस्य । शिमीऽवत । भामिनं । दुःहृणायून् । आसन्ऽइषून् । हृत्सुऽअसं । मयःऽभून् । य । एषाम् । भृत्याम् । ऋणधत् । स । जीवात् ॥ १६ ॥

અ०—આ યજ્ઞ મધ્યે પ્રયાણ કરનાર (ઇન્દ્ર)ની રથની ધોસરીએ મહાપરાક્રમી, તેજસ્વી, દુર્ધર્ષ, મુખવિષે બાણ ધારણ કરનાર, (શત્રુના) હૃદયવિષે પાદક્ષેપ કરનાર, અને કલ્યાણકારક અશ્વોને કોણ જોડી શકે ? જે કોઇ તેમને રથે જોડે છે તે ચિરાયુ થાય છે અથવા, (૨) યજ્ઞનો નિર્વાહ કરવામાં હવે કયો પ્રજાપતિ વેદવાણીનો પ્રયોગ કરશે ? આ વેદવાણી કર્મસંપન્ન, ઉજ્જ્વલ, અવિનાશી, મુખવિષે ઉચ્ચારાતી, હૃદયવિષે પ્રકાશમાન તથા કલ્યાણકારક હોય છે જે આ વે૦ વાણીને પોષે છે તેજ સફળ જીવનવાળો છે ૧૬

कईषतेतुज्यतेकोबिभायकोमंसतेसन्तमिन्द्रंकोअन्ति ।
कस्तोकायकइभायोतरायेधिब्रवत्तन्वेकोजनाय ॥१७॥

प०— क । ईषते । तुज्यते । क । बिभाय । क । मंसते । सन्तम् । इन्द्रम् । क । अन्ति । क । तोकाय । क । इभाय । उत । राये । अधि । ब्रवत् । तन्वे । क । जनाय ॥ १७ ॥

અ०—(અનુગ્રહ કરનાર ઇન્દ્ર પધારતાં શત્રુથી ભય પામી), કોણ પલાયન કરે ? કોનો પરાભવ થાય ? કોણ બીએ ? ઇન્દ્ર, આપણી સમીપમાં છે એમ કોણ જાણે છે ? (માત્ર અમેજ જાણીએ છીએ) (યુદ્ધવિષે મહાપ્યાર્થ ઇન્દ્ર આવતાં) અમારા

પુત્ર, ગજ, સંપત્તિ, શરીર તથા પરિજનનું તૂં રક્ષણ કર્યું એવાં અધિવચન કોણ ઉચ્ચારે ?. (અર્થાત્, ઇન્દ્ર પોતે સ્તુતિથી પ્રસન્ન થઇ આપોઆપ રક્ષણ કરે છે). ૧૭

*कोअ॒ग्निमी॑ट्टेह॒विषा॑घृ॒तेन॑स्रु॒चाय॑जाता॒ऋतुभि॑र्ध्रु॒वेभिः॑ ।
कस्मै॑दे॒वाआव॑हाना॒शुहोम॒कोमं॑सतेवी॒तिहो॑त्रःसु॒दे॒वः ॥१८॥

प०— कः । अ॒ग्निम् । ई॒ट्टे॒ । ह॒विषा॑ । घृ॒तेन॑ । स्रु॒चा । य॒जा॒तै॒ । ऋ॒तुऽभिः॑ । ध्रु॒वेभिः॑ । कस्मै॑ । दे॒वाः । आ । व॒हा॒न् । आ॒शु । होम॑ । कः । मं॒स॒ते॒ । वी॒तिऽहो॑त्रः । सु॒ऽदे॒वः ॥ १८ ॥

स०—હવિ અને ઘૃતવડે, કોણ અગ્નિની સ્તુતિ કરે ?. વસન્તાદિ કાળે નિત્ય સુચાવડે કોણ યજ્ઞ કરી શકે ? યથવા, નિશ્ચળ પ્રયાજ, (ઋતુ) દેવના મહ ઘૃતવડે અગ્નિદેવનું પૂજન કોણ કરી શકે ?. દેવો કોને પ્રશસ્ય ધન જલ્દી અર્પણ કરે છે ?. (અર્થાત્, એકલો ઇન્દ્રજ ધનદાતા છે, અન્ય દેવો નહિ એમ ઇન્દ્રની સ્તુતિ કરે છે). કલ્યાણકર્તા દેવોનો કયો યજ્ઞકર્તા, ઇન્દ્રને રૂડી રીતે ઓળખે છે ?. (તાત્પર્ય:—બહુવિધ સ્તુતિ તથા ઉપાસના વડે, ઇન્દ્ર પ્રત્યક્ષ થાય છે. અન્ય પ્રકારે નહિ). ૧૮

त्वम॒ङ्गप्रशं॑सिषोदे॒वःश॑विष्ठ॒मर्त्य॑म् ।
नत्वद॒न्योम॑घवन्नस्तिम॒र्डि॒तेन्द्र॒ब्रवी॑मिते॒वचः॑ ॥१९॥

प०— त्वम् । अ॒ङ्ग । प्र । शं॒सि॒षः॒ । दे॒वः । श॒वि॒ष्ठ॒ । मर्त्य॑म् । न । त्वत् । अ॒न्यः । म॒घ॒ऽव॒न् । अ॒स्ति॒ । म॒र्डि॒ता । इन्द्र॑ । ब्रवी॑मि । ते॒ । वचः॑ ॥ १९ ॥

* ऋतवोवैप्रयाजाः । तै० सं० १. ६. ११. ।

અ૦—હે અત્યન્ત બળવાન ઇન્દ્ર !, તુ તેજસ્વી છે. ત્હારી સ્તુતિ કરનાર મર્ત્ય પુરૂષની તૂ પ્રશંસા કર્યું હે ધનકર્તા !, ત્હારા વિના બીજો સુખ અર્પણ કરનાર નથી (એથી), હુ ત્હારી સ્તુતિ કરૂ છુ. ૧૯

मातेराधाँसिमातंऊतयोवसोस्मान्कदाचनादभन् ।
विश्वाचनउपमिमीहिमानुषवसूनिचर्षणिभ्यआ ॥२०॥८॥

प०— मा । ते । राधाँसि । मा । ते । ऊतयं । वसाइति । अस्मान् । कदा । चन । दुभन् । विश्वा । च । नः । उपमिमीहि । मानुष । वसूनि । चर्षणिभ्यं । आ ॥२०॥८॥

અ૦—હે સંપત્તિમાન દેવ !, ત્હારા ભૂતપ્રાણિઓ, તથા ત્હારા પ્રમાણ કરનાર વા કંપાવનાર મરૂતો, અમને મ ઉપદ્રવ કરો હે લોકહિતકર્તા !, અમે-મંત્રદ્રષ્ટાઓને, સર્વસંપત્તિ ચોમેરથી લાવી અર્પણ કર ૨૦

ઇતિ આઠમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ८४.

१ असावि = अभिषुता भूत् = કાઢેલો
२ वग्नुना = वचनीयेनाभिपवशब्दन = મધુર નાદ કરે (वच्)
३ नमस्यत = નમસ્કાર કરો
४ रथितर = ચઢીયાતો રથી
५ निदयते = વિશેષ રીતે અર્પણ કરે છે (दयदाने).
६ अप्रतिष्कुत = परैरप्रतिशब्दित = શત્રુઓ જેની સામું ઉચ્ચાર કરી ન શકે તેવો (कुशब्दे)

७ अराधसम् = हविर्लक्षणेन साधनेन रहितम् = अयष्टारम् = યજ્ઞ ન કરનાર.
८ शुष्मम् = अहिच्छत्रकम् = સર્પનું ગુંચળું.
९ अह्न = क्षिप्रम् = જલ્દી.
१० पत्यते = पातयति प्रापयति = પ્રાપ્ત કરાવે છે.
११ विपुयतः = सर्व यज्ञे भध्ये व्याप्त. (विष व्याप्तौ).
१२ सयावनीः = सह यान्त्यः गच्छन्त्यः = સાથે પ્રયાણ કરનાર. (याप्रापणे).
१३ शोभसे = શોભાર્થે.
१४ वस्वीः = पयः प्रदानेन निवासकारिण्यः = કલ્યાણકારક.
१५ पृशनयुवः = સ્પર્શનકામ.
१६ पूर्वचित्तये = पूर्वमेव प्रज्ञापनाय = પેહેલેથી ચેતાવનાર.
१७ अपीच्यं = અન્તર્હિત.
१८ शिमीवत. = वीर्यकर्मोपेतान = મહાપરાક્રમી.
१९ दुर्धणायून् = परेर्दु.सहेनक्रोधेन युक्तान् = દુર્ધર્ષ. (हृणीयति क्रुध्यतिकर्मा).
२० आसन्निषून् = आसनिआस्ये मुखेबाणावद्धारतान् = મુખ વિષે બાણ ધારણ કરનાર
२१ हृत्स्वसः = हृत्सुअस्यन्ति स्वकीयं पादं क्षिपन्तीति= શત્રુના હૃદય વિષે પાદક્ષેપ કરનાર.
२२ ऋणधत् = समर्धयति = સમૃદ્ધ કરે છે (ऋधु वृद्धौ).
२३ मयोभून् = सुखस्य भावयितृन् = કલ્યાણકારક.
२४ भृत्यां = भरणक्रियां रथवाहनक्रियां = રથ જોડવાનું કાર્ય. (भृञ् भरणे).
२५ ईयते = निर्गच्छति = પલાયન કરે.
२६ वीतिहोत्रः = प्राप्तयज्ञ = હવિરસપન્ન.

२७ घमो = निवासयित = संपन्न; संपत्तिमान.
२८ उपमिमीहि = अमारी समीपमां आव्यु.
२९ दभन् = विनाशयन्तु = उपद्रव करो.
३० राधांसि = राध्नोत्येभिरिति राधांसि = भूतप्राणिओ.

सूक्त ८५.

ऋषिः—रहूगणु पुत्र गोतम. देवताः—अग्निः छन्दः—गायत्री.

प्रयेशुंभन्तेजनयोनसप्तयोयामन्रुद्रस्यसूनवःसुदंससः ।
रोदसीहिमरुतश्चक्रिरेवृधेमदन्तिवीराविदथेषुघृष्वयः ॥१॥

प०— प्र । ये । शुंभन्ते । जनंयः । न । सप्तयः । यामन् । रुद्रस्य । सूनवः । सुदंसंस । रोदसी । हि । मरुतः । चक्रिरे । वृधे । मदन्ति । वीराः । विदथेषु । घृष्वयः ॥ १ ॥

अ०—शीघ्रगामी, शोभन पराक्रमवाळा एवा रुद्रपुत्र मरुतो, प्रयाण प्रसंगे स्त्रीओनी पेठे, (पोताना अंगोने) सुशोभित करे छे. केमके, तेओएज द्यावापृथिवीने वृद्धिंगत करेली ते पराक्रमी अने बलाढ्य मरुतो, यज्ञविषे (सोमपान वडे) हर्षित थाय छे. १

*तउक्षितासोमहिमानंमाशतदिविरुद्रासोअधिचक्रिरेसदः ।
अर्चन्तोअर्कंजनयन्तइन्द्रियमधिश्रियोदधिरेपृश्निमातरः ॥२॥

प०— त । उक्षितानं । महिमानंम् । आशत । दिवि । रुद्रासः ।

---

* इयंवेपृश्निः । तै० ब्रा० १-४-१. ।

अपि । चक्रिरे । सदः । अर्चन्तः । अर्कम् । जनयन्तः ।
इन्द्रियम् । अधि । श्रियः । दधिरे । पृश्निमातरः ॥ २ ॥

અ૦—તે મરૂતો, (દેવો વડે) અભિષિક્ત સના શ્રેષ્ઠપદને પ્રાપ્ત થયા. તે રૂદ્રપુત્રોએ, પ્રકાશમાન નભવિષે સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થાન રચ્યું. વિવિધ વર્ણની ભૂમિના પુત્ર મરૂતોએ, ઇન્દ્રની ઉપાસના કરી. (प्रहरो मगधो ब्रह्हि धीरयस्व અર્થઃ-પ્રહાર કરો, હણો, પરાક્રમ કરો ઇત્યાદિ વાક્યો વડે) ઇન્દ્રને બળ ઉત્પન્ન કરતાં, અધિક ઐશ્વર્યને ધારણ કર્યું. २

गोमातरो यच्छुभयन्ते अञ्जिभिस्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुक्मतः ।
बाधन्ते विश्वमभिमातिनमप वर्त्मान्येषामनु रीयते घृतम् ॥३॥

प०— गोऽमातरः । यत् । शुभयन्ते । अञ्जिऽभिः । तनूषु । शुभ्राः ।
दधिरे । विरुक्मतः । बाधन्ते । विश्वम् । अभिऽमातिनम् ।
अप । वर्त्मानि । एषाम् । अनु । रीयते । घृतम् ॥ ३ ॥

અ૦—ગોરૂપી ભૂમિના પુત્રો (મરૂતો), રૂપાભિવ્યંજક આભરણો વડે (પોતાના અંગોને) શણગારે છે ત્યારે તે તેજસ્વી મરૂતો, પોતાના શરીરવિષે વિશેષ ચળકતા અલંકારો ધારણ કરે છે. તેઓ સર્વ શત્રુઓનો નાશ કરે છે. તેમના માર્ગને અનુસરીને ઉદક ગળે છે. ३

वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा ।
मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्वा वृषव्रातासः पृषतीरयुग्ध्वम् ॥४॥

प०— वि । ये । भ्राजन्ते । सुऽमखासः । ऋष्टिऽभिः । प्रऽच्यवयन्तः । अच्युता । चित् । ओजसा । मनःऽजुवः । यत् ।

मरुतः । रथेषु । आ । वृषदश्वैताः । पृषतीः । अयुग्ध्वम् ॥ ४ ॥

अ०—पृश्नीपुत्र मरुतो, पोताना भालावडे प्रकाशे छे ते पोताना बळवडे, अडग पदार्थोने पण छेक डगावे छे. हे मरुतो !, तमे मन जेवा वेगवाळा, वृष्टयुदक वरसाववाने समर्थ एवा समूह वडे युक्त थइ, ज्यारे रथविषे श्वेत टपकांवाळी हरिणीओ जोडो छो (त्यारे तमे पर्वतादिकने डगावो छो). ४

प्रयद्रथेषुपृषतीरयुग्ध्वंवाजेअद्रिंमरुतोरंहयन्तः ।
उतारुषस्यविष्यन्तिधाराश्चर्मेवोदभिर्व्युन्दन्तिभूम ॥५॥

प०— प्र । यत् । रथेषु । पृषतीः । अयुग्ध्वम् । वाजे । अद्रिम् । मरुतः । रंहयन्तः । उत । अरुषस्य । वि । स्यन्ति । धाराः । चर्मऽइव । उदऽभिः । वि । उन्दन्ति । भूम ॥ ५ ॥

अ०—हे मरुतो !, अन्ननिमित्ते तमे ज्यारे तमारा रथे श्वेत टपकांवाळी हरिणी जोडी मेघने प्रेरो छो त्यारे, प्रकाशमान सूर्य वा वैद्युताग्निमांथी वृष्टयुदकनी धाराओ छूटे छे. ते अल्प चामडानी पेठे, सर्व भूमिने छेक भींजवी नाखे छे. ५

आवोवहन्तुसप्तयोरघुष्यदोरघुपत्वानःप्रजिगातबाहुभिः ।
सीदताबर्हिरुरुवःसदस्कृतंमादयध्वंमरुतोमध्वोअन्धसः ॥६॥९॥

प०— आ । वः । वहन्तु । सप्तयः । रघुऽस्यदः । रघुऽपत्वानः । प्र । जिगात । बाहुऽभिः । सीदत । आ । बर्हिः । उरु । वः । सदः । कृतम् । मादयध्वम् । मरुतः । मध्वः । अन्धसः ॥ ६ ॥ ९ ॥

અ०—હે મરૂતો!, ચપળ, શીઘ્રગામી અશ્વો તમને (અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે) લઇ આવો. વેગે ઉડતા જનાર તમે, બાહુઓ વડે (ધન લઇ), પ્રકર્ષપણે પ્રયાણ કરો. તમારા માટે (વેદિરૂપ) વિશાળ સ્થાન તૈયાર કર્યું છે. તે દર્ભાસન ઉપર બેસો. અને મધુર સોમરસનું પાન કરી આનન્દિત હો. ६

ઇતિ નવમો વર્ગ સમાપ્ત.

तेऽवर्धन्तस्वतवसोमहित्वनानाकंतस्थुरुरुचक्रिरेसदः ।
विष्णुर्यद्धावद्वृषणंमदच्युतंवयोनसीदन्नधिबर्हिषिप्रिये ॥७॥

प०— ते । अवर्धन्त । स्वऽतवसः । महिऽत्वना । आ । नाकम् । तस्थुः । उरु । चक्रिरे । सदः । विष्णुः । यत् । ह । आवत् । वृषणम् । मदऽच्युतम् । वयः । न । सीदन् । अधि । बर्हिषि । प्रिये ॥ ७ ॥

અ०—આત્મબળવાળા એવા તેઓ વૃદ્ધિને પામ્યા. મહત્ત્વ વડે સ્વર્ગ ઉપર ચડ્યા (પોતાના નિવાસાર્થ) નભ-સ્વરૂપ વિશાળ સ્થાન તૈયાર કર્યું યદર્થ કામાભિવર્ષક, (અભીષ્ટ પદાર્થને વરસાવનાર), હર્ષ દેનાર યજ્ઞનું વિષ્ણુ પોતેજ રક્ષણ કરેછે તે મરૂતો, પક્ષીની પેઠે (શીઘ્ર, આવી), અમારા પ્રિય યજ્ઞ વિષે બેસો. ૭

शूराइवेद्युयुधयोनजग्मयःश्रवस्यवोनपृतनासुयेतिरे ।
भयन्तेविश्वाभुवनामरुद्भ्योराजानइवत्वेषसंदृशोनरः ॥८॥

प०— शूराःऽइव । इत् । युयुधयः । न । जग्मयः । श्रवस्यवः । न । पृतनासु । येतिरे । भयन्ते । विश्वा । भुवना । मरुत्ऽभ्यः । राजानःऽइव । त्वेषऽसंदृशः । नरः ॥ ८ ॥

અ૦—શૂરા પેઠે યુદ્ધ કરવા જનાર પુરૂષોની માફક શીઘ્રગતિવાળા મરૂતો, અન્નેચ્છુ પુરૂષોની પેઠે સંગ્રામવિષે યુદ્ધ કરે છે સર્વ ભૂત પદાર્થો મરૂતોથી બ્હીયે છે (વૃષ્ટિ આદિના) નેતા મરૂતો, રાજાની પેઠે ઉગ્ર તેજવાળા છે. ૮

त्वष्टा यद्वज्रं सुकृतं हिरण्ययं सहस्रभृष्टिं स्वपा अवर्तयत् ।
धत्त इन्द्रो नर्यपांसि कर्तवेऽहन्वृत्रं निरपामौब्जदर्णवम् ॥९॥

प०— त्वष्टा । यत् । वज्रम् । सुऽकृतम् । हिरण्ययम् । सहस्रऽभृष्टिम् । सुऽअपाः । अवर्तयत् । धत्ते । इन्द्रः । नरि । अपांसि । कर्तवे । अहन् । वृत्रम् । निः । अपाम् । औब्जत् । अर्णवम् ॥ ९ ॥

અ૦—રૂડા કુશળ ત્વષ્ટા (વિશ્વનિર્માતા) એ રૂડું ઘડેલ, સુવર્ણમય અને સહસ્રધારાનું જે વજ્ર તૈયાર કર્યું તેને, ઇન્દ્રે સંગ્રામવિષે પરાક્રમ કરવા ધારણ કરી, વૃષ્ટ્યુદકને આવરણ કરનાર ઉદકયુક્ત મેઘનો વધ કરી, ઉદકને નિ:શેષે નીચે વેહેવડાવ્યા ૯

*ऊर्ध्वं नुनुद्रेऽवतं त ओजसा दादृहाणं चिद्बिभिदुर्वि पर्वतम् ।
धमन्तो वाणं मरुतः सुदानवो मदे सोमस्य रण्यानि चक्रिरे ॥१०॥

प०— ऊर्ध्वम् । नुनुद्रे । अवतम् । ते । ओजसा । दादृहाणम् । चित् । बिभिदुः । वि । पर्वतम् । धमन्तः । वाणम् । मरुतः । सुऽदानवः । मदे । सोमस्य । रण्यानि । चक्रिरे ॥ १० ॥

---

* ગોતમઋષિએ તૃષાર્ત થતા મરૂત પાસે ઉદકની યાચના કરી તેઓએ કૂપ ખોદી ઋષિના આશ્રમમાં લાવ્યા અને તેમાંથી જળપાન કરાવેલું.

અ૦—તે મરૂતોએ, પોતાના બળવડે કૂપને ઉખાડી આણ્યો. (માર્ગમાં) મોટા ગતિનિરોધક પર્વતોને છેક ફોડી નાંખ્યા. વાણુ નામના તંતુવાદ્ય ધમતાર-વગાડનાર-દાનશૂર મરૂતો, સોમપાન વડે હર્ષિત થઇ, રમણીય સંપત્તિ અર્પણ કરે છે. ૧૦

जि॒ह्मंनु॑नुद्रेऽव॒तंतया॑दि॒शासि॑ञ्च॒न्नुत्सं॒गोत॑माय॒तृष्ण॑जे ।
आग॑च्छन्ती॒मव॑सा॒चित्र॑भानवः॒कामं॒विप्र॑स्यतर्पयन्त॒धाम॑भिः ॥११॥

प०— जि॒ह्मम् । नु॒नु॒द्रे॒ । अ॒व॒तम् । तया॑ । दि॒शा । असि॑ञ्चन् । उत्स॑म् । गोत॑माय । तृ॒ष्ण॒ऽजे॑ । आ । ग॒च्छ॒न्ति॒ । ई॒म् । अव॑सा । चि॒त्रऽभा॑नवः । काम॑म् । विप्र॑स्य । त॒र्प॒य॒न्त॒ । धाम॑ऽभिः ॥ ११ ॥

અ૦—(જ્યાં ગૌતમઋષિનો નિવાસ હતો) તે દિશાએ તે કૂપને વાંકો વાળ્યો અને તેમાંથી તૃષાર્ત ગોતમાર્થ, જળપ્રવાહ સિંચ્યો. તે વિચિત્ર કાંતિવાળા મરૂતો, આ પ્રકારની સહાય્ય લઇ, તેની સમીપમાં જાય છે અને પ્રાણધારક ઉદકો વડે, તે મેધાવી ગોતમના મનોરથ પૂર્ણ કરે છે. ૧૧

या॒वः॒शर्म॑शशमा॒नाय॒सन्ति॑त्रि॒धातू॑नि॒दा॒शुषे॒यच्छ॒ताधि॑ ।
अ॒स्मभ्यं॒तानि॑मरुतो॒वियन्त॑र॒यिंनो॑धत्तवृषणःसु॒वीर॑म् ॥१२॥१०॥

प०— या । वः॒ । शर्म॑ । श॒श॒मा॒नाय॑ । सन्ति॑ । त्रि॒ऽधातू॑नि । दा॒शुषे॑ । य॒च्छ॒त॒ । अधि॑ । अ॒स्मभ्य॑म् । तानि॑ । म॒रु॒तः॒ । वि । य॒न्त॒ । र॒यिम् । नः॒ । ध॒त्त॒ । वृ॒ष॒णः॒ । सु॒ऽवीर॑म् ॥ १२ ॥ १० ॥

અ૦—હે મરૂતો !, તમારા જે (પૃથિવી-આદિ) ત્રણ સ્થાન વિષે હોનારા સુખો, વા ગૃહો હોય છે અને જે ત તમારા ઉપાસકને અર્પણ કરે છે તે સર્વ અમને છેક અર્પણ કરો હે કામ વર્ષક મરુતો !, તમે અમને સુવીર-સંપન્ન સંપત્તિ અર્પણ કરો. ૧૨

ઇતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ८५.

१ शुभन्ते = શુશોભિત કરે છે (शुभ दीप्तौ)
२ जनय = जाया = સ્ત્રીઓ.
३ यामन् = यामनि गमने निमित्तभूते सति = પ્રયાણ પ્રસંગે
४ धृष्णय = धर्षणशील = અનાદર (धृषुप्रसभ).
५ सप्तय = सर्पणशील = શીઘ્રગામી
६ उक्षितास = અભિષિક્ત
७ पृश्निमातर = नानारूपायाभूमे पुत्रा = વિવિધ વર્ણની ભૂમિના પુત્રો (प्राश्नुतेसर्वाणि रूपाणि इति पृश्नि भूमि
८ अभिमातिनम = શત્રુને
९ रीयते = स्रवति = વહે છે (रीङ्स्रवणे)
१० घृत = क्षरणशीलमुदक = ઉદક
११ वृषव्रातास = वृष्टयुदकसेचनसमर्थ = વૃષ્ટયુદક વરસાવવાને સમર્થ
१२ मनोजुव = મનના જેવા વેગવાળા (जुगतौ)
१३ रहयन्त = वर्षार्थ प्रेरयन्त = વરસાદના અર્થે પ્રેરતા (रंहिगतौ)

१४ उदभिः = ઉદક વડે.
१५ सिष्यन्ति = सिमुञ्चन्ति = મુકે છે.
१६ रघुस्यदः = लघुशीघ्रं स्यन्दमानाः = શીઘ્રગામી. (स्यन्दूप्रस्रवणे).
१७ अन्धसः = સોમરૂપી અન્નના.
१८ वयः = પક્ષી.
१९ जगमयः = શીઘ્રગામી.
२० भयन्ते = बिभ्यति = બ્હીયે છે.
२१ त्वेषसन्दृशः = ઉગ્ર તેજવાળા. (त्विषदीप्तौ).
२२ नरि = સંગ્રામવિષે.
२३ सहस्रभृष्टिम् = સેંકડા ધારાવાળું.
२४ अर्णव = अर्णसाउदकेनयुक्त मेघं = મેઘ.
२५ निरौब्जत् = निः शेषेणाधोमुखमपातयत् = છેક નીચે વરસાવ્યા. (उब्जआर्जवे).
२६ स्वपाः = शोभनकर्मा = રૂડા કુશળ.
२७ नुनुदे = प्रेरितवन्तं = પ્રેર્યા. (णुदप्रेरणे).
२८ अवतम = अवस्तात् नतो भवतीति अवतः कुपः=કૂપ.
२९ ददहाणम् = પર્વત; ગતિનિરોધક. (दहवृद्धौ).
३० वाणं = વીણા.
३१ जिह्मं = વક્ર.
३२ उत्सं = જળપ્રવાહ
३३ तृष्णजे = तृषिताय = તૃષાર્તને અર્થે.
३४ शशमानाय = સ્તુતિઓ વડે સેવન કરનારને. (शशप्लुतगतौ).
३५ त्रिधातूनि = પૃથિવી આદિ ત્રણ સ્થાન વિષે અવસ્થિત.

सूक्त ८६.

ऋषि–રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા–મરૂત્; છન્દ–ગાયત્રી.

मरु॑तो॒यस्य॒हिक्षये॑पा॒थादि॒वोवि॑महसः ।
ससु॑गो॒पात॑मो॒जनः॑ ॥ १ ॥

प०– मरु॑त । यस्य॑ । हि । क्षये॑ । पा॒थ । दि॒वः । वि॒ऽम॒ह॒स॒ ।
स । सु॒ऽगो॒पात॑मः । जनः॑ ॥ १ ॥

अ०—હે અત્યન્ત તેજસ્વી મરૂતો !, અન્તરિક્ષલોકમ થી આવી, જેને ઘેર તમે સોમપાન કરો છો તે જણ, રૂડી રીતે સુરક્ષિત હોય છે १

य॒ज्ञैर्वा॑य॒ज्ञवा॑हसो॒विप्र॑स्यवाम॒ती॒नाम् ।
मरु॑तःशृणु॒ताहव॑म् ॥ २ ॥

प०– य॒ज्ञैः । वा॒ । य॒ज्ञ॒ऽवा॒ह॒स॒ । विप्र॑स्य । वा॒ । म॒ती॒नाम् ।
मरु॑त. । शृ॒णु॒त । हव॑म् ॥ २ ॥

अ०—હે હવિર્વાહક મરૂતો !, (હવિર્દાતા યજમાનોના) હવિ વડે અથવા, (યાગરહિત) મેધાવી યજમાનના સ્તોત્રો વડે કરેલ સ્તુતિ તમે સાંભળો २

उ॒तवा॒यस्य॑वा॒जिनो॒नुविप्र॒मत॑क्षत ।
सगन्ता॒गोम॑तिव्र॒जे ॥ ३ ॥

प०– उ॒त । वा॒ । यस्य॑ । वा॒जिनः॑ । अनु॑ । विप्र॑म् । अत॑क्षत ।
सः । गन्ता॑ । गोऽम॑ति । व्र॒जे ॥ ३ ॥

અ૦—વળી, જે (યજમાન)ના હવિસ્સંપન્ન ઋત્વિજો, શુદ્ધિશાળી મરુદ્દગણને (હવિ અર્પણ કરી), તીક્ષ્ણીકૃત–પ્રોત્સાહિત–કરે છે તે, ગોમંપન્ન ગોષ્ઠને પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે ૩

अस्यवीरस्यबर्हिषिसुतःसोमोदिविष्टिषु ।
उक्थंमदश्चशस्यते ॥ ४ ॥

પ૦— अस्य । वीरस्य । बर्हिषि । सुतः । सोमः । दिविष्टिषु ।
उक्थम् । मदः । च । शस्यते ॥ ४ ॥

અ૦—યજનીય દિવસો વિષે, યજ્ઞમધ્યે પરાક્રમી મરુદ્દગણાર્થ, સોમરસ પીતો છે અને (મરુદ્દગણ સંબંધી) સ્તોત્ર તેમના હર્ષાર્થ ગવાય છે ૪

अस्यश्रोषन्त्वाभुवोविश्वायश्चर्षणीरभि ।
सूरंचित्सस्रुषीरिषः ॥ ५ ॥ ११ ॥

પ૦— अस्य । श्रोषन्तु । आ । भुवः । विश्वाः । यः । चर्षणीः ।
अभि । सूरम् । चित् । सस्रुषीः । इषः ॥ ५ ॥ ११ ॥

અ૦—જે મરુદ્દગણ, સર્વ શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર છે આ યજમાનની સ્તુતિ અભિમુખે સાંભળો સ્તુતિના પ્રેરયિતાઓ (સ્તોતાઓ)ને, અન્નનો પ્રવાહ પ્રાપ્ત હો ૫

ઇતિ અગીઆરમો વર્ગ સમાપ્ત

पूर्वीभिर्हिददाशिमशरद्भिर्मरुतोवयम् ।
अवोभिश्चर्षणीनाम् ॥ ६ ॥

प०— पूर्वीभिः । हि । दुदाशिम । शुरत्ऽभिः । मुरुतः । वुयम् । अवःऽभिः । चुर्षणीनाम् ॥ ६ ॥

अ० —હે મરૂતો !, પુષ્કળ વર્ષો થયા મર્ત્યના એવા તમારા સંરક્ષણ વડે યુક્ત સતા અમે, તમને (હવિ) અર્પણ કરતા રહીએ છીએ. ६

सुभगः सर्मयज्यवोमरुतोअस्तुमर्त्यः ।
यस्यप्रयांसिपर्षथ ॥ ७ ॥

प०— सुऽभगः । सः । प्रऽयुज्यवः । मरुतः । अस्तु । मर्त्यः । यस्य । प्रयांसि । पर्षथ ॥ ७ ॥

અ०—હે પરમપૂજ્ય મરૂતો !, જેનાં હવિ તમે પેટમાં સિંચો છો સ્વીકારો-છો તે મર્ત્ય (યજમાન), સુધનસંપન્ન હો ७

शशमानस्यवानरःस्वेदस्यसत्यशवसः ।
विदाकामस्यवेनतः ॥ ८ ॥

प०— शशमानस्य । वा । नरः । स्वेदस्य । सत्यऽशवसः । विद । कामस्य । वेनतः ॥ ८ ॥

અ०—હે અવિતથબળવાળા શૂરા મરૂતો !, તમારી સ્તુતિ કરનાર, શ્રમિત ગાત્રવાળા અને કામના કરનાર (સ્તોતા)ના મનોરથ, તમે પૂર્ણ કરો ८

यूयंतत्सत्यशवसआविष्कर्तमहित्वना ।
विध्यताविद्युतारक्षः ॥ ९ ॥

प०— यूयम् । तत् । सत्यऽशवसः । आविः । कर्त । महिऽत्वना । विध्यत । विऽद्युता । रक्षः ॥ ९ ॥

અ૦—હે અવિતથ (સત્ય) બળવાળા પરાક્રમી મરૂતો!, તમે તમારૂં તે માહાત્મ્ય પ્રગટ કરો. તમારા વિદ્યોતમાન માહાત્મ્ય વડે, રાક્ષસોનો નાશ કરો. ૯

गूहता गुह्यं तमो वि यात विश्वमत्रिणम् ।
ज्योतिष्कर्ता यदुश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

१०— गूहत । गुह्यम् । तमः । वि । यात । विश्वम् । अत्रिणम् ।
ज्योतिः । कर्त । यत् । उश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

અ૦—ગુહાવિષે રહેલ અંધકારનો વિનાશ કરો. તમે સર્વ રાક્ષસાદિક શત્રુને, અમારા પાસેથી નિર્ગમિત કરો. જે પ્રકાશની અમે ઇચ્છા કરીએ છીએ તેને પ્રગટ કરો. અથવા, (૨) હૃદયગુહા વિષે રહેલ અજ્ઞાનનો વિનાશ કરો. કામક્રોધાદિકને દૂર કરો. જે પરતત્ત્વની ઇચ્છા કરીએ છીએ તે જ્ઞાન, અમને સિદ્ધ કરો. ૧૦

ઇતિ બારમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ८६.

१ सुगोपातम. = अतिशयेन सुगोपाः = અત્યંત સુરક્ષિત.
२ अभ्यतक्षत = तीक्ष्णीकुर्वन्ति = પ્રોત્સાહિત કરે છે. (तक्षूतनू करणे)
३ दिविष्टिषु = યજનીય દિવસો વિષે (इष्टय एषणानि गमनानि दिवो द्योतमानस्य सूर्यस्य इष्टयो येषु दिवसे षुते).
४ श्रोषन्तु = शृण्वन्तु = સાભળો

५ सूर = स्तुतेः प्रेरयितारं यजमानम् = સ્તુતિના પ્રેરયિતા યજમાનને. (षूप्रेरणे)
६ विन = પણ.
७ पूर्वीभिः = बह्वीभिः = બહુવડે
८ चर्षणीना = सर्वस्य द्रष्टॄणां सर्वज्ञानां = સર્વજ્ઞના.
९ प्रयज्यवः = प्रकर्षेण यष्टव्याः = પરમપૂજ્ય.
१० प्रयांसि = અન્ન.
११ पर्षथ = सिञ्चथ = સિંચો છો (पृषु सेचने)
१२ स्वेदस्य = स्विद्यमानगात्रस्य = શ્રમિતના.
१३ वेनस्य = कामयमानस्य = કામના કરનારના (वेनेति कान्तिकर्मा)
१४ विध्यत = ताडयत = નાશ કરો (व्यधताडने).
१५ अत्रिणं = अत्तारं = ભક્ષણ કરનારને.
१६ उश्मसि = कामयामहे = કામના કરીએ છીએ (वश कान्तौ).

सूक्त ८७.

ઋષિ:-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા -મરુત, છન્દઃ-જગતી

प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीषिणः ।
जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानज्रे के चिदुस्रा इव स्तृभिः ॥१॥

प०— प्रऽत्वक्षसः । प्रऽतवसः । विऽरप्शिनः । अनानताः । अविथुराः । ऋजीषिणः । जुष्टऽतमासः । नृऽतमासः । अञ्जिऽभिः । वि । आनज्रे । के । चित् । उस्राःऽइव । स्तृऽभिः ॥ १ ॥

અ૦—શત્રુઓનો છેક નાશ કરનાર, અત્યંત બળવાન, વિવિધ પ્રકારની જયઘોષણા વડે યુક્ત, યથ્વા શ્રેષ્ઠ, કોઇને નહિ નમનાર (સર્વોત્કૃષ્ટ), અ-વિયુક્ત (સંધીભૂત), સોમપાન કરનાર, યથ્વા રસોના પ્રાર્થયિતા, (યજમાનો વડે) અત્યંત સેવિત, (મેઘાદિકના) અત્યંત નેતા એવા મરૂતો, કેટલાયક સૂર્યકિરણોના પેઠે, પોતાના શરીરનું આચ્છાદન કરનાર આભરણો સહિત (નભવિષે) પ્રગટ થાય છે. १

उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वयइवमरुतः केनचित्पथा ।
श्चोतन्तिकोशाउपवोरथेष्वाघृतमुक्षतामधुवर्णमर्चते ॥२॥

प०— उपह्वरेषु । यत् । अचिध्वम् । ययिम् । वयःइव । मरुतः । केन । चित् । पथा । श्चोतन्ति । कोशाः । उप । वः । रथेषु । आ । घृतम् । उक्षत । मधुवर्णम् । अर्चते ॥ २ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, જ્યારે તમે ગન્તવ્ય નભઃપ્રદેશ વિષે પક્ષીની પેઠે, કોઇ પણ આકાશમાર્ગે શીઘ્ર પ્રયાણ કરતા ગતિમાન મેઘને એકત્ર કરો છો ત્યારે મેઘો, તમારા રથ ઉપર વૃષ્ટિ કરે છે. (તેથી હે મરૂતો !), હવિવડે તમારૂં પૂજન કરનાર–હું–ઉપાસકને અર્થે, મધુના જેવું સ્વચ્છ વૃષ્ટયુદક ચોમેર વરસાવો. २

प्रैषामज्मेषुविथुरेवरेजतेभूमिर्यामेषुयद्धयुञ्जतेशुभे ।
तेक्रीळयोधुनयोभ्राजदृष्टयःस्वयंमहित्वंपनयन्तधूतयः ॥३॥

प०— प्र । एषाम् । अज्मेषु । विथुराऽइव । रेजते । भूमिः । यामेषु । यत् । ह । युञ्जते । शुभे । ते । क्रीळयः । धुनयः । भ्राजतऽऋष्टयः । स्वयम् । महिऽत्वम् । पनयन्त । धूतयः ॥३॥

અ૦—નિશ્ચે, જ્યારે આ મરૂતો, રૂડા વૃષ્ટ્યુદકાર્થ મેઘોને સજ્જ કરે છે ત્યારે તે મેઘો ઉત્ક્ષિપ્ત થઇ નિયમિત થતા, પૃથિવી છેક કંપે છે યથ્વા, જ્યારે મરૂતો પોતાના રથ જોડે છે ત્યારે (પર્વતાદિકને) ઉરાડી મૂકે તેવી રીતે તે રથો દોડતા, વિરહિણી સ્ત્રીની પેઠે, પૃથિવી થરથર કંપે છે તે મરૂતો, ખેલાડુ, ચચળ, તેજસ્વી ભાલા ધારણ કરનાર તથા (પર્વતાદિકને) ધ્રુણાવતા સતા, પોતાનો મહિમા પોતેજ પ્રગટ કરે છે ૩

सहिस्वसृत्पृषदश्वोयुवागणोऽयाईशानस्तविषीभिरावृतः ।
असिसत्यऋणयावानेद्योस्याधियःप्राविताथावृषागणः ॥४॥

प०—स । हि । स्वसृत । पृषतअश्व । युवा । गण । अया । ईशान । तविषीभि । आवृत । असि । सत्य । ऋणयावा । अनेद्य । अस्या । धिय । प्रअविता । अर्थ । वृषा । गण ॥ ४ ॥

અ૦—નિશ્ચે, તે મરૂદ્ગણ, (આ સર્વ જગતનો) અધિપતિ છે સ્વત ગતિમાન, શ્વેત ટપકાવાળી હરિણીરૂપી અશ્વોવાળો, નિત્યતરૂણ, બળસપન્ન, સત્યકર્માદિ, (સ્તોતાઓનો) ઋણ હતો અનિંદ્ય તથા જળ વરસાવનાર એવો મરૂદ્ગણ, હવે અમારા કર્મોનો સરક્ષક હો ૪

पितुःप्रत्नस्यजन्मनावदामसिसोमस्यजिह्वाप्रजिगातिचक्षसा ।
यदीमिन्द्रंशम्यृक्वाणआशतादिन्नामानियज्ञियानिदधिरे ॥५॥

प०—पितु । प्रत्नस्य । जन्मना । वदामसि । सोमस्य । जिह्वा । प्र । जिगाति । चक्षसा । यत् । ईम् । इन्द्रम् । शमि ।

ऋक्वाणः । आशत । आत् । इत् । नामानि । यज्ञियानि । दधिरे ॥ ५ ॥

अ०—અમે પુરાતન પિતાના વચનો, એમ કહીએ છીએ કે સોમ-રસની પ્રકાશમાન આહુતિ સહિત સ્તુતિરૂપી વાણી, (મરુદ્‌ગણને) પ્રકર્ષપણે પ્રાપ્ત થાય છે. કેમકે તે મરુતો, (વૃત્રવધાદિક) કર્મવિષે (प्रहरभगवोजहि वीरयस्व અર્થ.-હે ભગવન્!, તેમના ઉપર પ્રહાર કરો, તેમને હણો, પરાક્રમ કરો એવી) સ્તુતિ કરતા સતા, ઇન્દ્રને પ્રાપ્ત થયા તે પછી તેઓ, યજ્ઞાર્હ પદને ધારણ કરનારા થયા. ५

श्रियसेकंभानुभिःसंमिमिक्षिरेतेरश्मिभिस्तऋक्वभिःसुखादयः । तेवाशीमन्तइष्मिणोअभीरवोविद्रेप्रियस्यमारुतस्यधाम्नः ६।१२

प०— श्रियसे । कम् । भानुऽभिः । सम् । मिमिक्षिरे । ते । रश्मिऽभिः । ते । ऋक्वऽभिः । सुऽखादयः । ते । वाशीऽमन्तः । इष्मिणः । अभीरवः । विद्रे । प्रियस्य । मारुतस्य । धाम्नः ॥ ६ ॥ १३ ॥

अ०—તે મરુતો, પૃષ્ટસુદકનુ (પ્રાણિમાત્ર) સેવન કરી શકે તે અર્થે, તેજસ્વી સૂર્યરશ્મિઓ સહ રૂડી રીતે ઉદકસિંચન કરવાની ઇચ્છા કરે છે તેઓ સ્તુતિસંપન્ન ઋત્વિજો સહ રૂડાં હવિ ભક્ષણ કરનારા હોય છે. રૂડી સ્તુતિવડે સંપન્ન, ગતિમાન, નિર્ભય એવા તે, મરુતોના શ્રેષ્ઠ પદને પામ્યા.

ઇતિ તેરમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ८७.

१ प्रत्वक्षस = प्रकर्षेण तनूकर्तारः = છેક નાશ કરનાર (त्वक्षूतनूकरणे)

२ प्रतवसः = અત્યન્ત બળવાન (तव = बलं)

३ विरप्शिन = વિવિધ પ્રકારની જયઘોષણા વડે યુક્ત; અથવા, શ્રેષ્ઠ (रपलपव्यक्तायांवाचि)

४ अविथुरा = અવિયુક્ત, સંધીભૂત (व्यथभयसंचलनयो)

५ ऋजीषिण. = સોમપાન કરનાર, અથવા રસોના પ્રાર્જયિતા.

६ नृतमास = અત્યન્ત નેતા

७ स्तृभि = સ્વશરીરનું આચ્છાદન કરનાર (स्तृञ् आच्छादने)

८ व्यानज्रे = વ્યક્ત દેખાય છે , अञ्जू व्यक्तौ).

९ अञ्जिभि = રૂપાભિવ્યંજક આભરણો વડે

१० उपह्वरेषु = उपहर्तव्येषु गन्तव्येषु नभसः प्रदेशेषु = ગન્તવ્ય નભપ્રદેશ વિષે (ह्वृकौटिल्ये)

११ ययिम् = ગતિમાન મેઘને (याप्रापणे).

१२ अचिध्वम् = उपचित कुरुथ = એકત્ર કરો છો

१३ श्चोतन्ति = જળમોક્ષ = વૃષ્ટિ કરે છે (श्च्युतिर् क्षरणे).

१४ शुभे = शोभनाय = રૂડા વૃષ્ટયુદકાર્થે.

१५ अज्मेषु = ઉત્ક્ષેપક. (अजक्षेपणयो)

१६ यामेषु = નિયમન.

१७ क्रीळय = વિહારશીલ, ખેલાડુ.

१८ धुनय = ચંચળ.

१९ धूतय. = धुन्वन्त = ધુણાવતા સતા.

२० रेजते = કંપે છે (रेजृकम्पने)

२१ अया = अस्यसर्वस्यजगतः = આ સર્વ જગ

२२ ऋणयावाः = स्तोतॄणामृणस्यापगमयिता = સ્તોતાઓના ઋણહર્તા. (याप्रापणे).
२३ अनेद्यः = અનિંદ્ય.
२४ शमि = વૃત્રવધાદિ કર્મ વિષે.
२५ ऋञ्चयाणः = સ્તુતિ કરતા સતા. (ऋचस्तुतौ).
२६ ऋकयभिः = સ્તુતિસંપન્ન ઋત્વિજો મહ.
२७ वाशीमन्तः = સ્તુતિસંપન્ન.(वाशीवाक्).
२८ सुखादयः = રૂડાં હવિને ભક્ષણ કરનાર. (खादृभक्षणे).
२९ विद्रे = પ્રાપ્ત કરે છે. (विद्लृलाभे)

सूक्त ८८.

ઋષિ:-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ; દેવતા.-વિશ્વદેવ, છન્દઃ-૧-૬ પ્રસ્તાર પંકિત, ૫ વિરાડ્રૂપ, અવશિષ્ટ-ત્રિષ્ટુભ્.

*आविद्युन्मद्भिर्मरुतःस्वर्कैरथेभिर्यातऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः ।
आवर्षिष्ठयानइषावयोनपप्तताद्युमायाः ॥ १ ॥

प० — आ । विद्युन्मतृद्भिः । मरुतः । सुऽअर्कैः । रथेभिः । यात ।

---

* મધ્યમ સ્થાન વિષેના દેવગણોને મરુત કહે છે.

सर्वाक्षीमध्यमस्थानापुमाग्नुधायुध सर्वगः । गणाश्च सर्वे मरुत इति वृद्धानुशासनम् ।

મારીચ કશ્યપથી સપ્ત-ગણાત્મક ઓગણપચાશ મરુતો પ્રગટ થયલા. (પૌરાણિકો).

ऋष्टिमत्ऽभिः । अश्वऽपर्णैः । आ । वर्षिष्ठया । नः । इषा ।
वयः । न । पप्तत । सुऽमायाः ॥ १ ॥

अ०—હે મરુતો !, તમારા અત્યંત તેજસ્વી, રૂડી ગતિવાળા, યજ્વા
રૂડી સ્તુતિઓ વડે સંપન્ન, યજ્વા રૂડા તેજસંપન્ન, ભાલા
અથવા સ્થૂણા (ખાભા) વડે યુક્ત, અશ્વરૂપી પાખવાળા
રથોવડે, અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે પધારો યજ્વા (૨) વિદ્યુત્સંપન્ન,
રૂડી ગતિવાળા, ગમનસ્વભાવ નીરવડે યુક્ત, અન્તરિક્ષ વિષે
વ્યાપ્ત એવા મેઘરૂપી રથોસહ, (વર્ષણાર્થ) પધારો હે રૂડા
બુદ્ધિમાન, વા રૂડા પરાક્રમી મરુતો !, તમે ઉત્કૃષ્ટ અન્નસંપત્તિ
સહ પક્ષીની પેઠે, અમારા પ્રત્યે ઉડી આવો ૧

तेऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं यान्ति रथतूर्भिरश्वैः ।
रुक्मो न चित्रः स्वधितीवान्पव्या रथस्य जङ्घनन्त भूम ॥ २ ॥

प०— ते । अरुणेभिः । वरम् । आ । पिशङ्गैः । शुभे । कम् ।
यान्ति । रथतूःऽभिः । अश्वैः । रुक्मः । न । चित्रः । स्वधिति॑ऽवान् । पव्या । रथस्य । जङ्घनन्त । भूम ॥ २ ॥

अ०—તેઓ, અરુણ તથા પિંગલ વર્ણના રથવાહક અશ્વોવડે, દેવોની
ઇચ્છા તથા સ્તુતિ કરનાર (યજમાન) પ્રત્યે, તેનું ભલું કરવા
અથવા, વર્ષણાર્થ પ્રયાણ કરે છે ચકચકિત સુવર્ણની પેઠે
અત્યંત સુંદર, શસ્ત્રસંપન્ન એવા તે મરુતો, રથના ચાકવડે
ભૂમિને છેક ફોડી નાખે છે ૨

श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।
युष्मभ्यं कं मरुतः सुजातास्तुविद्युम्नासो धनयन्ते अद्रिम् ॥ ३ ॥

प०— श्रिये । कम् । वः । अधि । तनूषु । वाशीः । मेधा । वना ।
न । कृणवन्ते । ऊर्ध्वा । युष्मभ्यम् । कम् । मरुतः । सुऽजाताः । तुविद्युम्नासः । धनयन्ते । अद्रिम् ॥ ३ ॥

अ० —हे मरुतो ! तमारी आथ उपर कुहाडी (वासनो) शोभी रही छे तेओ वृक्षोनी पेठे उन्नत यज्ञो करावे छे हे सुजन्मा मरुतो !, पुष्कळ संपत्तिवाळा यजमानो, तमारा अर्थे पाषाणु वडे सोमरस काढे छे ३

अहानिगृध्राःपर्यावआगुरिमांधियंवार्कार्यांचदेवीम् ।
ब्रह्मकृण्वन्तोगोतमासोअर्कैरूर्ध्वंनुनुद्रउत्सधिंपिबध्यै ॥ ४ ॥

प०— अहानि । गृध्राः । परि । आ । वः । आ । अगुः । इमाम् ।
धियम् । वार्कार्याम् । च । देवीम् । ब्रह्म । कृण्वन्तः । गोतमासः । अर्कैः । ऊर्ध्वम् । नुनुद्रे । उत्सऽधिम् । पिबध्यै ॥४॥

अ०—(कोइ ऋषि कहे छे)—हे गोतमो ! तरस्या एवा तमने, गोळन—उदक—संपन्न दिवसो, चोमेर प्राप्त थया अने तेथी तमे, उदकवडे कराय तेवा (ज्योतिष्टोमादिक) तेजस्वी कर्म कर्या (मरुतो अर्थे) स्तोत्रो सह हवि संपादन करी गोतम ऋषिओए, उदकपानार्थ कूपने उंचे आण्यो ४

एतत्त्यन्नयोजनमचेतिसस्वर्हयन्मरुतोगोतमोवः ।
पश्यन्हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान्विधावतोवराहून् ॥ ५ ॥

प०— एतत् । त्यत् । न । योजनम् । अचेति । सस्वः । ह । यत् ।
मरुतः । गोतमः । वः । पश्यन् । हिरण्यऽचक्रान् । अयःऽदंष्ट्रान् । विऽधावतः । वराहून् ॥ ५ ॥

અ૦—હે મરુતો !, સુવર્ણમય ચક્રવાળા રથવિષે આરૂઢ, અથવા રૂડાં કર્મ કરનાર, લોખંડી ચક્રધારાવાળા, અથવા લોખંડી દાઢવાળા, વિવિધ રીતે ઘતઉત દોડનાર, ઉત્કૃષ્ટ શત્રુઓના હણનાર, અથવા ઉત્કૃષ્ટ વૃષ્ટયુદકના આહર્તા, અથવા ઉત્કૃષ્ટ દેવોનું આહ્વાન કરનાર, અથવા ઉત્કૃષ્ટ હવિનું ભક્ષણ કરનાર એવા તમને જોઇ, ગોતમઋષિએ જે ગાયેલું તે સુપ્રસિદ્ધ સ્તોત્ર, અન્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્રના જેવું છે એમ હરકોઇ જાણેછે ५

*एषास्यावोंमरुतोनुभर्त्रीप्रतिष्टोभतिवाघतोनवाणी ।
अस्तोभयन्वृथासामनुस्वधागभस्त्योः ॥६॥१४॥

प०— एषा । स्या । वः । मरुतः । अनुऽभर्त्री । प्रति । स्तोभति । वाघतः । न । वाणी । स्तोभयत् । वृथा । आसाम् । अनु । स्वधाम् । गभस्त्योः ॥ ६ ॥ १४ ॥

અ૦—હે મરુતો !, તમારા ગણને યોગ્ય એવા સ્તોત્રવડે અમે, તમો પ્રત્યેકની સ્તુતિ કરીએ છઇએ હવે અમારા હસ્તોવિષે, તમો જ્યારે (બહુવિધ) અન્ન સ્થાપિત કરો છો ત્યારે ઋત્વિજો પણ, આ (ઋચાઓ) વડે તમારી સહજ સ્તુતિ કરે છે ६

ઇતિ ચોદમો વર્ગ સમાપ્ત.

* सदैवपञ्चजनीयथापरिदृश्यात् । पं० आ० ३-११.

सूक्त ८८.

१ महस्र = मित्रनिर्मितमन्तरिक्षं प्राप्यस्रवन्ति यद्वा अभितमृशं शब्दकारिणः अथवा स्वनिर्मितमेघप्राप्य विद्युतात्मनारोचमानाः अथवा महत्स्वन्तरिक्षेद्रवन्तीति= निर्मित अन्तरिक्षने प्राप्त थई गर्जना करे ते; अथवा. (२) अत्यंत गर्जना करनार; अथवा, (३) स्वनिर्मित मेघने प्राप्त थइ विद्युत्स्वरूपे प्रकाशमान; अथवा, (४) महान अन्तरिक्ष विषे द्रवे ते. (मितराविणोवामितरोचिनो वामहद्द्रवन्तीति नि ११-१३).

२ वर्षिष्ठया = श्रेष्ठ वडे.

३ अश्वपर्णै. = अश्वानांपतनंयपामस्मितादृशैः यद्वा अश्वं-व्याप्तयर्णैपतनंगमनंयेषांतैः = अश्वरूपी पांखवाळा. अथवा, अन्तरिक्ष विषे व्याप्त (अशूव्याप्तौ).

४ वरं = देवानां वरीतारं = देवोनी इच्छा करनार. (व्रियन्तेदेवाअनेन इतिवरः).

५ कं = शब्दयितारम् = स्तुति गानार. (कैगैशब्दे).

६ रथतूर्भिः = रथना प्रेरयिता वडे. (तुरत्वरणे.).

७ हयधितिवान् = वज्र-संपन्न.

८ वार्कार्यम = वारिवडे निष्पाद्य.

९ उत्सधिम् = कूप (उत्सोजलप्रवाहोस्मिन्धीयते इति).

१० सस्त्र = उच्चार्युं. (स्पृशब्दे).

११ योजनं =युज्यतेनेन देवता इति = सूक्त; स्तोत्र

१२ अचेति = सर्वविदित छे. (चितीसंज्ञाने .

१३ वराहून = वरस्य उत्कृष्टस्य यज्ञोर्हंतृन् यद्वा उत्कृष्टानां देवानामाह्वातृन् वरस्यहविषो भक्षयितृन्वा = श्रेष्ठ

શત્રુનો હણનાર, અથવા શ્રેષ્ઠ દેવોના આહ્વાન કરનાર અથવા શ્રેષ્ઠ હવિરન્નના ભક્ષણ કરનાર (अथाप्येतेमाध्यमिका देवगणाधराह्वयनुच्यन्ते पश्यहिरण्यचक्रानिति नि ७-४ । हरतेर्वाह्वयतेर्वाजुहोतेः)

१८ अनुभर्त्री = अनुहरन्ती = તમને યોગ્ય (हृञ् हरणे)

१९ न = હવે

२६ प्रतिष्टोभति = પ્રત્યેકની સ્તુતિ કરે છે (स्तोभति स्तुतिकर्मा)

२७ गभस्त्या = બાહુ વિષે

सूक्त ८९.

ઋષિ-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા-વિશ્વેદેવ છન્દઃ-૧-૫-૭ જગતી ૬ વિરાટ્સ્થાના, ૮-૧૦ ત્રિષ્ટુપ્

आनोभद्राःक्रतवोयन्तुविश्वतोऽदब्धासोअपरीतासउद्भिदः ।
देवानोयथासदमिद्वृधेअसन्नप्रायुवोरक्षितारोदिवेदिवे ॥१॥

प०—आ । नः । भद्राः । क्रतवः । यन्तु । विश्वतः । अदब्धासः । अपरिऽइतासः । उत्ऽभिदः । देवाः । नः । यथा । सदम् । इत् । वृधे । असन् । अप्रऽयुवः । रक्षितारः । दिवेऽदिवे ॥ १ ॥

अ०—જે પ્રકારે (ઉપાસકનો) કદાપિ પરિત્યાગ ન કરનાર, પ્રતિ દિવસ રક્ષણ કરનાર એવા વિશ્વેદેવ અમને સદૈવ પ્રાપ્ત થાય તે પ્રકારે તમને, કલ્યાણકારક અથવા સેવન કરવા યોગ્ય, નિરૂપદ્રવ, (શત્રુઓવડે) અપ્રતિરુદ્ધ, શત્રુઘાતક એવા (અગ્નિહોત્રાદિક) મહાયજ્ઞો ચોમેર પ્રાપ્ત હો. ૧

देवानांभद्रासुमतिर्ऋजूयतांदेवानांरातिरभिनोनिवर्त्तताम् ।
देवानांसख्यमुपसेदिमावयंदेवानआयुःप्रतिरन्तुजीवसे ॥२॥

प०— देवानाम् । भद्रा । सुऽमतिः । ऋजुऽयताम् । देवानाम् । रातिः । अभि । नः । नि । वर्तताम् । देवानाम् । सख्यम् । उप । सेदिम । वयम् । देवाः । नः । आयुः । प्र । तिरन्तु । जीवसे ॥ २ ॥

अ०—આર્જવયુકત ઉપાસકની ઇચ્છા કરનાર દેવાની કલ્યાણકારક કૃપા, અમને (સિદ્ધ હો) દેવાની મૈત્રી અમને પ્રાપ્ત હો જીવનાર્થ, દેવો અમારું આયુષ્ય વધારો ૨

*तान्पूर्वयानिविदाहूमहेवयंभगंमित्रमदितिंदक्षमस्रिधम् ।
अर्यमणंवरुणंसोममश्विनासरस्वतीनःसुभगामयस्करत् ॥३॥

प०— तान् । पूर्वया निऽविदा । हूमहे । वयम् । भगम् । मित्रम् । अदितिम् । दक्षम् । अस्रिधम् । अर्यमणम् । वरुणम् । सोमम् । अश्विना । सरस्वती । नः । सुऽभगा । मयः । करत् ॥ ३ ॥

अ०—અમે વેદાત્મિકા નિત્ય વાણીવડે ભગ, મિત્ર, અદિતિ, સર્વ જગતને નિર્માણ કરવાને સમર્થ એવા પ્રજાપતિ, ચપ્પા 'હિરણ્યગર્ભ' દેવ મરૂદ્‌ગણ, અર્યમા, વરૂણ, સોમ અને

* १ मैत्रं वा अहः । तै० ब्रा० १ ७ ९ । २ प्राणो वै दक्ष तै० सं० २ ५ २ । ३ असौ वा आदित्योर्यम । तै० सं० २ ४ ४. । वारुणीरात्रि- । तै० ब्रा० १ ७ ९. ।

અશ્વીદેવને આહ્વાન કરીએ છીએ સુંદર-ધન-સંપન્ન
સરસ્વતી અમારૂં કલ્યાણ કરો ૩

तन्नोवातोमयोभुवातुभेषजंतन्मातापृथिवीतत्पिताद्यौः ।
तद्ग्रावाणःसोमसुतोमयोभुवस्तदश्विनाशृणुतंधिष्ण्यायुवम् ॥४॥

प०— तत् । नः । वातः । मयःऽभुः । वातु । भेषजम् । तत् । माता ।
पृथिवी । तत् । पिता । द्यौः । तत् । ग्रावाणः । सोमऽसुतः ।
मयःऽभुवः । तत् । अश्विना । शृणुतम् । धिष्ण्या । युवम् ॥४॥

अ०—વાયૂ, તે કલ્યાણકારક ઔષધ અમને પ્રાપ્ત કરો માતા પૃથિવી, પિતા દ્યુ તથા સોમરસ ગાળનાર કલ્યાણકારક પાષાણો તે ઔષધ પ્રાપ્ત કરો હે બુદ્ધિશાળી અશ્વીદેવ !, જેની અમે, પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે ઔષધ અમને કયા પ્રકારે અનુકૂળ થાય તે તમે જાણો છો ૪

तमीशानंजगतस्तस्थुषस्पतिंधियंजिन्वमवसेहूमहेवयम् ।
पूषानोयथावेदसामसद्वृधेरक्षितापायुरदब्धःस्वस्तये ॥५॥१५॥

प०— तम् । ईशानम् । जगतः । तस्थुषः । पतिम् । धियम्ऽजिन्वम् ।
अवसे । हूमहे । वयम् । पूषा । नः । यथा । वेदसाम् ।
असत् । वृधे । रक्षिता । पायुः । अदब्धः । स्वस्तये ॥५॥१५॥

अ०—સ્થાવર જંગમના અધિપતિ, કર્મોવડે પ્રસન્ન થનાર ઇન્દ્રને, અમે રક્ષણાર્થ આહ્વાન કરીએ છીએ જે પ્રકારે સંપત્તિ વધી અમારૂં રક્ષણ થાય તેજ પ્રકારે અહિંસ્ય પૂષા, કલ્યાણાર્થ અમારૂં સંરક્ષણદાર હો ૫

ઇતિ છઠ્ઠો વર્ગ સમાપ્ત

स्वस्तिनइन्द्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः ।
स्वस्तिनस्तार्क्ष्योअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु ॥६॥

प०— स्वस्ति । नः । इन्द्रः । वृद्धश्रवाः । स्वस्ति । नः । पूषा ।
विश्वऽवेदाः । स्वस्ति । नः । तार्क्ष्यः । अरिष्टऽनेमिः । स्व-
स्ति । नः । बृहस्पतिः । दधातु ॥ ६ ॥

अ०—सर्वप्रसिद्ध, वा विपुल-हवि-संपन्न इन्द्र, अमारुं कल्याण
करो. सर्वज्ञ, वा सर्वसंपत्तिमान पूषा, अमारुं कल्याण करो.
अहिंसित आयुधवाळो, यथवा अहिंसित रथचाटवाळो तार्क्ष्य,
(गरुड) अमारुं कल्याण करो. बृहस्पति, अमारुं कल्याण
करो. ६

पृषदश्वामरुतःपृश्निमातरःशुभंयावानोविदथेषुजग्मयः ।
अग्निजिह्वामनवःसूरचक्षसोविश्वेनोदेवाअवसागमन्निह ॥७॥

प०— पृषत्ऽअश्वाः । मरुतः । पृश्निऽमातरः । शुभम्ऽयावानः ।
विदथेषु । जग्मयः । अग्निऽजिह्वाः । मनवः । सूरऽचक्षसः ।
विश्वे । नः । देवाः । अवसा । आ । गमन् । इह ॥ ७ ॥

अ०—श्वेत टपकीवाळी हरिणीरूपी अश्वोवाळा, नानावर्णनी गाय-
रूपी मातावाळा, सुंदर गतिवाळा, यज्ञो विषे प्रयाण करनारा,
अग्निजिह्व, विचारशील, सूर्यप्रकाशना जेवा तेजस्वी
मरुतो, आजे पोताना रक्षणसहित अमारी पासे पधारो. ७

भद्रंकर्णेभिःशृणुयामदेवाभद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।
स्थिरैरंगैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेमदेवहितंयदायुः ॥८॥

प०— भद्रम् । कर्णेभिः । शृणुयाम । देवाः । भद्रम् । पश्येम । अक्षऽभिः । यजत्राः । स्थिरैः । अङ्गैः । तुष्टुऽवांसः । तनूभिः । वि । अशेम । देवऽहितम् । यत् । आयुः. ॥८॥

अ०—હે દાનાદિ–ગુણયુક્ત દેવો !, અમારા કાને અમે કલ્યાણ વચન સાંભળતા રહીએ (અર્થાત્, અમે કદાપિ બહેરા ન થઈએ) હે યજ્ઞાર્હ દેવો !, અમે, અમારી આંખે શોભન પદાર્થ જોતા રહીએ. સુદૃઢ અંગ અને શરીરથી યુક્ત થઈ સ્તુતિ કરતા અમે, પ્રજાપતિએ સ્થાપિત કરેલ પૂર્ણ (૧૧૬ અથવા ૧૨૦ વર્ષ) આયુષ્ય ભોગવીએ ८

शतमिन्नुशरदोअन्तिदेवायत्रानश्चक्राजरसंतनूनाम् ।
पुत्रासोयत्रपितरोभवन्तिमानोमध्यारीरिषतायुर्गन्तोः ॥९॥

प०— शतम् । इत् । नु । शरदः । अन्ति । देवाः । यत्र । नः । चक्र । जरसम् । तनूनाम् । पुत्रासः । यत्र । पितरः । भवन्ति । मा । नः । मध्या । रिरिषत । आयुः । गन्तोः.॥९॥

अ०—હે દેવો !, નિશ્ચે તમે મનુષ્યના આયુષ્યની મર્યાદા સો વર્ષની કલ્પેલી છે તેથી, જ્યારે અમારાં શરીર વૃદ્ધ થાય અને અમારા પુત્રો અમારૂં પાલન કરવા જેવડા મોટી ઉમરના થાય તે પૂર્વે, મધ્યમાં અમારૂં નિર્મિત આયુષ્ય મ ખૂટો ९

*अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता सपिता सपुत्रः ।
विश्वेदेवाअदितिःपंचजनाअदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥१०॥१६

* सर्वेषामायतस्पञ्चजनानामुक्थंदेवमनुष्याणांगन्धर्वाप्सरसांसर्पाणांचपितृणाम् च । ऐ० ब्रा० ३-३१.

१०– अदि॑तिः । द्यौः । अदि॑तिः । अ॒न्तरि॑क्षम् । अदि॑तिः । मा॒ता । सः । पि॒ता । सः । पु॒त्रः । विश्वे॑ । दे॒वाः । अदि॑तिः । पञ्च॑ । जनाः॑ । अदि॑तिः । जा॒तम् । अदि॑तिः । जनि॑त्वम् ॥ १० ॥ १६ ॥

અ૦—અદિતિ તેજ ઘુલોક, અદિતિ તેજ અન્તરિક્ષ, તેજ માતા, તેજ પિતા, તેજ પુત્ર (છે) સર્વેય દેવ, તે અદિતિ જ (છે). પંચજન પણ તેજ (છે). પ્રજોત્પત્તિ તથા ઉત્પત્તિનું અધિકરણ પણ તેજ છે. ૧૦

ઇતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ८९.

१ अपरीतासः = शत्रुभिरपरिगताः अप्रतिरुद्धाः = શત્રુ વડે અપ્રતિરુદ્ધ.
२ अप्रायुवः = अपगच्छन्तः स्वकीयं रक्षितव्यमपरित्यजन्तः = રક્ષણ કરવા યોગ્યનો પરિત્યાગ ન કરનાર. (इण् गतौ).
३ सदमित् = સદૈવ.
४ निविदा = વેદાત્મિકા–નિત્ય–વાણીવડે.
५ भगं = भजनीयं द्वादशानामादित्यानामन्यतमम् = સેવ્ય ભગદેવ.
६ मित्रं = प्रमीते त्रायक अहरभिमानिनं देवं = ઉપદ્રવથી પરિત્રાણ કરનાર, અથવા દિવસનો અભિમાની દેવ મિત્ર.
७ अदितिं = અખંડનીયા વા અ-દીના દેવમાતા.
८ अस्रिधम् = શોષણરહિત; સર્વદા એકસ્વરૂપે હોનાર મરુદ્ગણ. (स्रिधु शोषणे).

९ अर्यमणम् = अरीन्मन्देहादीनसुरान्यच्छति नियच्छति इति = મન્દેહાદિક અસુરોનું નિયમન કરનાર=સૂર્ય.

१० वरुणम् = वृणोति पापकृतः स्वकीयैः पाशैरावृणोतीति रात्र्यभिमानीदेवः = રાત્રિનો અભિમાની દેવ.

११ सोमम् = પૃથિવી વિષે લતાસ્વરૂપે અને દ્યુલોકવિષે ચન્દ્રદેવતા સ્વરૂપે હોનાર.

१२ अश्विना = અશ્વવંત; અથવા, સર્વવ્યાપક દેવ. (अश्विनौ यद्व्यश्नुवाते सर्वं रसेनान्योज्योतिषान्योश्वैरश्विनावित्यौर्णवाभस्तत्कावश्विनौ द्यावापृथिव्यावित्येकेऽहोरात्रावित्येके सूर्याचन्द्रमसावित्येके राजानौ पुण्यकृतावित्यैतिहासिकाः । (नि० १२. १ ।)

१३ यातु = प्रापयतु = પ્રાપ્ત કરો. (या गतिबन्धनयोः).

१४ धिष्ण्या = બુદ્ધિશાલી.

१५ धियंजिन्वं = धीभिः कर्मभिः प्रीणयितव्यं = કર્મપ્રસન્ન. (जिवि प्रीणनार्थः)

१६ वेदसाम् = ધનનો.

१७ वृधे = વર્ધનાર્થ.

१८ पायुः = સંરક્ષણહાર. (पा रक्षणे).

१९ पूषा = પોષક દેવ.

२० तार्क्ष्यः = તૃક્ષપુત્ર; ગરુડ.

२१ बृहस्पतिः = બૃહત્ દેવોનો પાલયિતા.

२२ शुभयावानः = સુંદર ગતિવાળા. (या प्रापणे).

२३ जग्मयः = गन्तारः = પ્રયાણ કરનાર.

२४ मनवः = વિચારશીલ.

२५ यथथाः = યથાર્થ.

२६ अन्ति = अन्तिके = સમીપમાં.

२७ जरसः = ०/२। = वृद्धावस्था.

२८ गन्तोः = क्रमस्य आयुषोगमनात् पूर्वं = निर्माणु ४रेल आयुष्य वीति जाय तेनी पूर्वे.

२९ रिरिषत = हिंसिष्ट = विनाश करो. (रुषरिष हिंसायां).

३० पञ्चजनाः = पांच लोक. (गन्धर्वाः पितरोदेवा असुरा रक्षांसीत्येके चत्वारो वर्णाभिषादः पञ्चम इत्यौपमन्य वइति नि० ३ ८).

सूक्त ९०.

ऋषिः-रहूगणु पुत्र गोतम; देवताः-विश्वेदेव; छन्दः-१-८ गायत्री. ९ अनुष्टुभ्, देवता-विश्वेदेव.

ऋजुनीतीनोवरुणोमित्रोनेनयतुविद्वान् ।
अर्यमादेवैःसजोषाः ॥ १ ॥

प०— ऋजुऽनीती । नः । वरुणः । मित्रः । नयतु । विद्वान् । अर्यमा । देवैः । सऽजोषाः ॥ १ ॥

अ०—(नेतव्य उत्तम स्थानना जाणनार) विद्वान मित्र वरुण तथा इतर देवो सहवर्तमान अर्यमा, अमने सरळ मार्गे (इष्ट स्थाने) लइ जाओ. १

तेहिवस्वोवसवानास्तेअप्रमूरामहोभिः ।
व्रतारक्षन्तेविश्वाहा ॥ २ ॥

प०— ते । हि । वस्वः । वसवानाः । ते । अप्रमूराः । महःऽभिः । व्रता । रक्षन्ते । विश्वाहा ॥ २ ॥

अ०—तेज संपत्तिवडे (जगतनुं) आच्छादन करनार, ज्ञानवान देवो, पोताना तेजवडे, सदैव जगतनिर्वाह निभावे छे २

तेअस्मभ्यंशर्मयंसन्नमृतामर्त्येभ्यः ।
बाधमानाअपद्विषः ॥ ३ ॥

प०— ते । अस्मभ्यम् । शर्म । यंसन् । अमृताः । मर्त्येभ्यः । बाधमानाः । अप । द्विषः ॥ ३ ॥

अ०—अमर एवा ते (विश्वेदेव), पापरूपी शत्रुनो विनाश करी, मर्त्य एवा अमने, (अमृतस्वरूप) सुख अर्पण करो ३

विनःपथःसुवितायचियन्त्विन्द्रोमरुतः ।
पूषाभगोवन्द्यासः ॥ ४ ॥

प०— वि । नः । पथः । सुविताय । चियन्तु । इन्द्रः । मरुतः । पूषा । भगः । वन्द्यासः ॥ ४ ॥

अ०—वन्द्य इन्द्र मरुत, पूषा, अने भग, अमारा कल्याणार्थ-स्वर्गादिक फलार्थ-अमारा मार्गने सुगम करो (अर्थात् अशोभन मार्गथी पृथक् करो) ४

*उतनोधियोगोअग्राःपूषन्विष्णवेवयावः ।
कर्तानःस्वस्तिमतः ॥ ५ ॥ १७ ॥

---

* यस्मात्पशव प्रप्रेश्वयहोरन्त्सवतेनयक्षेनयजेत । तै० ब्रा० २ ७-१९ ।

प०— उत । नः । धियं । गोऽअंग्राः । पूर्षन् । विष्णोइति । एवंऽयाँवः । कर्त । नः । स्वुस्तिऽमतं ॥ ९ ॥ १७ ॥

अ०—હે પૂષા !, હે વિષ્ણુ !, હે અશ્વગામી મરુતો !, તમે અમારા કર્મો ગૌસપન્ન કરો. અને વળી, અમને અવિનાશી કરો ५

इति सतरमो वर्ग समाप्त

मधुवाताऋतायतेमधुंक्षरन्तिसिन्धवः ।
माध्वीर्नःसन्त्वोषधीः ॥ ६ ॥

प०— मधुं । वार्ताः । ऋतेऽयते । मधुं । क्षरन्ति । सिन्धवः । माध्वीः । नः । सन्तु । ओषधीः ॥ ६ ॥

अ०—યજ્ઞેચ્છુ યજમાનાર્થે વાયુ, મધુર કર્મફલ વરસાવે છે નદી અથવા સમુદ્રો, મધુરરસપૂર્ણ વહે છે (તેજ રીતે) અમારા અર્થે, ઔષધિ મધુર હો. ६

मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवंरजः ।
मधुद्यौरस्तुनःपिता ॥ ७ ॥

प०— मधुं । नक्तम् । उत । उषसः । मधुंऽमत् । पार्थिवम् । रजः । मधुं । द्यौः । अस्तु । नः । पिता ॥ ७ ॥

अ०—અમને રાત્રિ મધુરફલ દેનારી હો. વળી, ઉષાકાળ પણ અમને મધુરફલ દેનાર હો. પૃથ્વીલોક, અમને મધુરફલ દેનાર હો. પિતા દ્યુ, અમને મધુરફલ દેનાર હો. ७

मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमाँअस्तुसूर्यः ।
माध्वीर्गावोभवन्तुनः ॥ ८ ॥

प०— मधुंऽमान् । नः । वनस्पतिः । मधुंऽमान् । अस्तु । सूर्यः ।
माध्वीः । गावः । भवन्तु । नः ॥ ८ ॥

અ૦—અમને વનનો પાલયિતા (ધૂપાભિમાની) દેવ, મધુર હો. સૂર્ય, મધુર હો. અમને ગાયો, મધુર હો ૮

शंनोमित्रःशंवरुणःशंनोभवत्वर्यमा ।
शंनइन्द्रोबृहस्पतिःशंनोविष्णुरुरुक्रमः ॥९॥१८॥

प०— शम् । नः । मित्रः । शम् । वरुणः । शम् । नः । भवतु ।
अर्यमा । शम् । नः । इन्द्रः । बृहस्पतिः । शम् । नः ।
विष्णुः । उरुऽक्रमः ॥ ९ ॥ १८ ॥

અ૦—મિત્ર, અમને સુખકર હો અથવા, અમારા ઉપદ્રવોને શાંત કરનાર હો વરુણ, સુખકર હો. અર્યમા, (સૂર્ય) સુખકર હો. મહાન દેવોનો પાલયિતા ઇન્દ્ર, અમને સુખકર હો લાંબા ડગલા ભરનાર વિષ્ણુ, અમને સુખકર હો ૯

ઇતિ અઢારમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ९०.

१ ऋजुनीती = ऋजुनीत्या ऋजुनयनेन = સરળ માર્ગે.
२ वसवाना = वासका आच्छादयितारः = આચ્છાદન કરનાર (वसआच्छादने).
३ वस्वः = वसुनोधनस्य = સંપત્તિનો.
४ अप्रमूरा. = अप्रमूढिमा अमूढा = જ્ઞાનવાન. (प्रकृ- ष्टाम् = मृ मूर्छामोहसमुच्छ्राययोः).

५ विश्वाहा = सर्वाण्यहानि = સદૈવ.
६ यंसत् = यच्छन्तु = અર્પણ કરો.
७ सुविताय = सुष्टु प्राप्तव्याय स्वर्गादिफलाय = સ્વર્ગાદિ-ફલ-પ્રાપ્ત્યર્થ.
८ विविषन्तु = विविषन्तु = સુગમ કરો. (विष् व्याप्तौ).
९ वन्द्यासः = વંદનીય.
१० एवयावः = एवैर्गन्तृभिरश्वैर्याति गच्छतीत्येवयावा मरुद्गणः = અશ્વગામી મરુતો. (इण् गतौ).
११ ऋतावरी = યજ્ઞેચ્છુ.
१२ रजः = લોક. (रजःस्वपिरिमञ्जना इति रजः).

सूक्त ९१.

ઋષિ:-રહૂગણ પુત્ર ગોતમ. દેવતા:-સોમ: છન્દ -૧-૪ ત્રિષ્ટુભ. ૫-૧૬ ગાયત્રી. ૧૭ ઉષ્ણિક, ૧૮-૨૩ ત્રિષ્ટુભ.

त्वंसोमप्रचिकितोमनीषात्वंरजिष्ठमनुनेषिपन्थाम् ।
तवप्रणीतीपितरोनइन्दोदेवेषुरत्नमभजन्तधीराः ॥१॥

प०— त्वम् । सोम । प्र । चिकितः । मनीषा । त्वम् । रजिष्ठम् । अनु । नेषि । पन्थाम् । तव । प्रऽनीती । पितरः । नः । इन्दो इति । देवेषु । रत्नम् । अभजन्त । धीराः ॥ १ ॥

અ૦—હે સોમ!, અમારી બુદ્ધિવડે અમે તને છેક જાણીએ છીએ (એથી), તું અમને અત્યંત સરળમાર્ગે લઇ જાય છે. (સર્વ જગતને અમૃતવડે) ભીંજવનાર હે સોમ!, ત્હારીજ કૃપા

વડે, અમારા કર્મસંપન્ન વા બુદ્ધિમાન પિતૃઓને, દેવો પાસેથી રૂડી ધનપ્રાપ્તિ થઈ ૧

त्वंसोमक्रतुभिःसुक्रतुर्भूस्त्वंदक्षैःसुदक्षोविश्ववेदाः ।
त्वंवृषावृषत्वेभिर्महित्वाद्युम्नेभिर्द्युम्न्यभवोनृचक्षाः ॥२॥

प०– त्वम् । सोम । क्रतुऽभिः । सुऽक्रतुः । भूः । त्वम् । दक्षैः । सुऽदक्षः । विश्वऽवेदाः । त्वम् । वृषा । वृषत्वेभिः । महिऽत्वा । द्युम्नेभिः । द्युम्नी । अभवः । नृऽचक्षाः ॥२॥

અ૦—હે સોમ[1], તું, હારા (અગ્નિષ્ટોમાદિક) કર્મો વા જ્ઞાનવડે, શોભનકર્મ વા જ્ઞાનવાળો છે સર્વસંપત્તિમાન એવો તું, પોતાના બળવડે શોભનબળવાળો છે. તું, કામાભિવર્ષણ (ઇષ્ટ પદાર્થના વરસાવવા) તથા માહાત્મ્યને લઇ કામાભિવર્ષક છે યજ્ઞનેતા (યજમાનો) ઓને ઇષ્ટફલ દર્શાવતો સતો, તું (તેઓએ અર્પણ કરેલા) હવિરન્ન વડે પુષ્કળ અન્ન–સંપન્ન થાય છે ૨

*राज्ञोनुतेवरुणस्यव्रतानिबृहद्गभीरन्तवसोमधाम ।
शुचिष्ट्वमसिप्रियोनमित्रोदक्षाय्योअर्यमेवासिसोम ॥ ३ ॥

प०– राज्ञः । नु । ते । वरुणस्य । व्रतानि । बृहत् । गभीरम् । तव । सोम । धाम । शुचिः । त्वम् । असि । प्रियः । न । मित्रः । दक्षाय्यः । अर्यमाऽइव । असि । सोम ॥ ३ ॥

---

* १ सोमोऽस्माकंब्राह्मणानाराजा । तै० सं० १–८–१०।
२ वरुणोसिधृतव्रत । तै० सं० १–२–१० ।

अ०—હે સોમ !, (અગ્નિષ્ટોમાદિક) કર્મો, અને (યાગાર્થ આણેલ વસ્ત્રવડે) ઢાંકેલ એવો તૂં, (બ્રાહ્મણોના) રાજાનેજ આધીન છે. (એથી), તારૂં તેજ મહાન ગંભીર છે. અથવા, (૨) રાજા વરૂણની પેઠે, તારાં કર્મો લોકહિતકારક હોય છે. હે સોમ !, તૂં પ્રિય મિત્રદેવની પેઠે, સર્વશોધક છે. હે સોમ !, તૂં અર્યમા પ્રમાણે સર્વવર્ધક છે. ૩

यातेधामा॑निदि॒विया॑पृ॑थि॒व्यांयाप॑र्व॑ते॒ष्वोष॑धीष्व॒प्सु ।
ते॑भि॑र्नो॒विश्वैः॑सु॒मना॒अहे॑ळ॒न्राज॑न्त्सोम॒प्रति॑ह॒व्या॑गृ॑भाय ॥४॥

प०— या । ते । धामा॑नि । दि॒वि । या । पृ॒थि॒व्याम् । या । पर्व॑तेषु । ओष॑धीषु । अ॒प्सु । तेभिः॑ । नः॒ । विश्वैः॑ । सु॒ऽमनाः॑ । अहे॑ळन् । राज॑न् । सो॒म॒ । प्रति॑ । ह॒व्या । गृ॒भा॒य ॥४॥

अ०—હે રાજા સોમ !, તારાં જે દ્યુલોકવિષે તેજો હોય, જે પૃથિવી વિષે હોય, જે પર્વતો વિષે હોય, જે ઔષધિ તથા ઉદકવિષે હોય તે સર્વ વડે યુક્ત એવો તૂ, અમારા પ્રત્યે પ્રસન્ન તથા ક્રોધરહિત થઇ, અમારા હવ્ય ગૃહણ કર્ય. ૪

*त्वंसो॑मासि॒सत्प॑ति॒स्त्वंराजो॒तवृ॑त्र॒हा ।
त्वंभ॒द्रोअ॑सि॒क्रतुः॑ ॥ ५ ॥ १९ ॥

प०— त्वम् । सो॒म॒ । अ॒सि॒ । सत्ऽप॑तिः । त्वम् । राजा॑ । उ॒त । वृ॒त्र॒ऽहा । त्वम् । भ॒द्रः । अ॒सि॒ । क्रतुः॑ ॥ ५ ॥ १९ ॥

---

*१ सोमराजानोब्राह्मणाः । तै० ब्रा० १-७-६. ।
२ स्वानभ्राजेत्याहैतेवाअमुष्मिँल्लोकेसोममरक्षन् । तै० सं० ६-१-१०. ।

અ૦—હે સોમ !, તું સત્કર્મ વિષે પ્રવર્તનાર (બ્રાહ્મણો)નો અધિપતિ છે. અથવા, (૨) સ્વાનાદિક સન્તો જેના પાલક છે એવો તું છે. વિરાજમાન એવો તું, શત્રુહંતા છે. તું રૂપ (અગ્નિષ્ટોમાદિક) યાગરૂપ છે. ૫

ઇતિ ઓગણીસમો વર્ગ સમાપ્ત.

त्वंचसोमनोवशोजीवातुंनमरामहे ।
प्रियस्तोत्रोवनस्पतिः ॥ ६ ॥

प०— त्वम् । च । सोम । नः । वशः । जीवातुंम् । न । मरामहे ।
प्रियऽस्तोत्रः । वनस्पतिः ॥ ६ ॥

અ૦—હે સોમ !, અમારા જીવનૌષધની તું કામના કરે, (અર્થાત્, અમે જીવીએ એમ તું ઇચ્છા કરે), તો અમે મરનાર નહિ. સ્તુતિપ્રિય એવો તું, વનસ્પતિનો અધિપતિ છે. ૬

त्वंसोममहेभगंत्वंयूनऋतायते ।
दक्षंदधासिजीवसे ॥ ७ ॥

प०— त्वम् । सोम । महे । भगम् । त्वम् । यूने । ऋतऽयते ।
दक्षम् । दधासि । जीवसे ॥ ७ ॥

અ૦—હે સોમ !, તું, વૃદ્ધ અને તરુણ યજ્ઞેચ્છુ (પુરુષ)ને જીવનાર્થ, ઉપભોગ-સમર્થ ધન અર્પણ કરે છે. ૭

त्वंनःसोमविश्वतोरक्षाराजन्नघायतः ।
नरिष्येत्त्वावतःसखा ॥ ८ ॥

प०— त्वम् । नः । सोम । विश्वतः । रक्ष । राजन् । अघऽयतः ।
न । रिष्येत् । त्वाऽवतः । सखा ॥ ८ ॥

गयस्फानोंअमीवुहार्वंसुवित्पुंष्टिवर्धनः ।
सुमित्रःसोंमनोभव ॥ १२ ॥

प०— गयस्फानं । अमीवहा । वसुवित् । पुष्टिवर्धनः सुऽमित्र । सोम । न । भव ॥ १२ ॥

अ०—હે સોમ !, તું, અમારો ધનવર્ધક, રોગનાશક, ધનદાયક અને સંપત્તિનો વધારનાર સન્મિત્ર હો ૧૨

सोमंरारन्धिनोंहृदिगावोनयवंसेष्वा ।
मर्यंइवुस्वओक्यें ॥ १३ ॥

प०— सोमं । रारन्धि । नः । हृदि । गावः । न । यवसेषु । आ । मर्यःइव । स्वे । ओक्ये ॥ १३ ॥

अ०—હે સોમ !, જેમ ગાયો રૂડા ધામ વિષે રમણ કરે અથવા, જેમ મનુષ્ય, પોતાના ઘરવિષે (પુત્રાદિ સહ) રમણ કરે તેમ તૂ, અમારા હૃદયવિષે રમણ કર્ ૧૩

य सोमसख्येतवंरारणद्देवमर्त्यं ।
तंदक्षःसचतेकवि ॥ १४ ॥

प०— यः न सोम । सख्ये । तव । ररणत् । देव । मर्त्यः । तम् । दक्षः । सचते । कविः ॥ १४ ॥

अ०—હે તેજસ્વી સોમ !, જે મર્ત્ય (યજમાન), તારી મૈત્રી વિષે રમણ કરનાર હોય તેનુ, સર્વજ્ઞ, સર્વકાર્યસમર્થ એવો તૂં સેવન કરે છે (અર્થાત્, તેના ઉપર તૂ અનુગ્રહ કરેછે) ૧૪

उरुष्याणोअभिशस्तेःसोमनिपाह्यंहसः ।
सखासुशेवएधिनः ॥ १५ ॥ ११ ॥

प०— उरुष्य । नः । अभिऽशस्तेः । सोम । नि । पाहि । अंहसः ।
सखा । सुऽशेवः । एधि । नः ॥ १५ ॥ १५ ॥

अ०—હે સોમ !, તું અમારું અભિશાપથી રક્ષણ કર્યું. પાપથી છેક પાલન કર્યું. (એ રીતે અમારા પાપનો પરિહાર કરી), તું, અમારો સુખકારક સખા હો. १५

ઇતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यम् ।
भवावाजस्यसंगथे ॥ १६ ॥

प०— आ । प्यायस्व । सम् । एतु । ते । विश्वतः । सोम । वृष्ण्यम् । भव । वाजस्य । सम्ऽगथे ॥ १६ ॥

अ०—હે સોમ !, તું વૃદ્ધિંગત હો. તુંને ચોમેર સામર્થ્ય પ્રાપ્ત હો. તું અન્નની સંગાથે હો. (તું અન્નપ્રદ હો.) १६

आप्यायस्वमदिन्तमसोमविश्वेभिरंशुभिः ।
भवानःसुश्रवस्तमःसखावृधे ॥ १७ ॥

प०— आ । प्यायस्व । मदिन्ऽतम । सोम । विश्वेभिः । अंशुऽभिः । भव । नः । सुश्रवःऽतमः । सखा । वृधे ॥ १७ ॥

अ०—હે અત્યંત મદવાન સોમ !, તું સર્વ સોમવલ્લી વડે, ચોમેર વૃદ્ધિંગત હો. અત્યંત સંપત્તિમાન એવો તું, ઉત્કર્ષાર્થ અમારો મિત્ર હો. १७

संतेपयांसिसमुयन्तुवाजाःसंवृष्ण्यान्यभिमातिषाहः ।
आप्यायमानोअमृतायसोमदिविश्रवांस्युत्तमानिधिष्व ॥१८॥

प०— सम् । ते । पयांसि । सम् । ऊम् इति । यन्तु । वाजाः । सम् । वृष्ण्यानि । अभिमातिऽसहः । आऽप्यायमान । अमृताय । सोम । दिवि । श्रवांसि । उत्ऽतमानि । धिष्व ॥ १८ ॥

अ०—हे सोम !, शत्रुनाशक એવા તને, દૂધ તથા હવિરન્ન રૂડીરીતે પ્રાપ્ત હો. તને સામર્થ્ય રૂડીરીતે પ્રાપ્ત હો. તૂ ચોમેર બળવાન સતો, અમને અમર કરવા સ્વર્ગવિષે ઉત્કૃષ્ટ અન્ન વા, હવિરન્ન ધારણ કર્યું. १८

*यातेधामानिहविषायजंन्तितातेविश्वापरिभूरंस्तुयज्ञम् ।
गयस्फानःप्रतरणःसुवीरोवीरहाप्रचरासोमदुर्यान् ॥ १९ ॥

प०— या । ते । धामानि । हविषा । यजन्ति । ता । ते । विश्वा । परिऽभूः । अस्तु । यज्ञम् । गयऽस्फानः । प्रऽतरणः । सुऽवीरः । अवीरऽहा । प्र । चर । सोम । दुर्यान् ॥ १९ ॥

अ०—હે સોમ, (દ્યુલોકવિષે અવસ્થિત) તારા તેજોનું હવિ વડે પૂજન કરે છે તે સર્વેય તેજ, યજ્ઞની ચોમેર ફરી વળો. અથવા, યજમાન તે સર્વેય તેજને ગ્રહણ કરનાર હો. ઘર અથવા ધનની વૃદ્ધિ કરનાર, (દુરિતથી) પ્રકર્ષપણે તારણહાર, શોભન વીર પુરુષો વડે સંપન્ન, પુત્રોને ન હણનાર એવો તૂ અમારે ઘેર જા. १९

* गृहांवैदुर्या । तै० सं० ६-२-९ ।

सोमो॑धे॒नुंसोमो॒अर्व॑न्तमा॒शुंसोमो॑वी॒रंक॑र्म॒ण्यं॑ददाति ।
साद॒न्यं॑विद॒थ्यं॑स॒भेयं॑पितृ॒श्रव॑णं॒योददा॑शदस्मै ॥२०॥२२॥

प०— सोम॑ः । धे॒नुम् । सोम॑ः । अर्व॑न्तम् । आ॒शुम् । सोम॑ः । वी॒रम् । क॒र्म॒ण्य॑म् । द॒दा॒ति । स॒द॒न्य॑म् । वि॒द॒थ्य॑म् । स॒भे॒य॑म् । पि॒तृ॒ऽश्रव॑णम् । यः । ददा॑शत । अ॒स्मै ॥२०।२२॥

अं०—જે આ સોમને (હવિ) અર્પણ કરે છે તેને, તે દૂઝણી ગાય દે છે, ચપલ અશ્વ દે છે, વ્યવહારિક, ગૃહકાર્યકુશલ, યજ્ઞપરાયણ, સભ્ય (સકલશાસ્ત્રાભિજ્ઞ), તથા પિતાની કીર્તિ વધારનાર પુત્ર દે છે. ૨૦

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अषा॑ळ्हंयु॒त्सुपृत॑नासु॒पप्रिं॑स्व॒र्षाम॒प्सांवृ॒जन॑स्यगो॒पाम् ।
भ॒रे॒षु॒जांसु॑क्षि॒तिंसु॒श्रव॑सं॒जय॑न्तं॒त्वामनु॑मदेमसोम ॥२१॥

प०— अषा॑ळ्हम् । यु॒त्ऽसु । पृत॑नासु । पप्रि॑म् । स्वः॒ऽसाम् । अ॒प्ऽसाम् । वृ॒जन॑स्य । गो॒पाम् । भ॒रे॒षु॒ऽजाम् । सु॒ऽक्षि॒तिम् । सु॒ऽश्रव॑सम् । जय॑न्तम् । त्वाम् । अनु॑ । म॒दे॒म । सो॒म २१॥

अं०—હે સોમ !, યુદ્ધવિષે અજેય્ય, સેનાવિષે જયના પૂરયિતા (પૂર્ણ કરનાર), સ્વર્ગ દેનાર, ઉદકના દેનાર, અથવા સર્વના અનુગ્રહ કરનાર, બળના રક્ષણ કરનાર, યજ્ઞો વિષે પ્રગટ હોનાર, રૂડા નિવાસસ્થાનવાળા, રૂડા યશસ્વી અને વિજયી એવા તને જોઇ, અમે હર્ષયુક્ત થઇએ ૨૧

त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वं गाः ।
त्वमा ततन्थोर्वन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥२२॥

प०— त्वम् । इमाः । ओषधीः । सोम । विश्वाः । त्वम् । अपः । अजनयः । त्वम् । गाः । त्वम् । आ । ततन्थ । उरु । अन्तरिक्षम् । त्वम् । ज्योतिषा । वि । तमः । ववर्थ ॥२२॥

અ૦—હે સોમ!, તેં આ સર્વ વનસ્પતી ઉત્પન્ન કરી છે તે ઉદક અને ગાયાદિક સર્વ પશુ ઉત્પન્ન કર્યાં છે તે વિશાળ અંતરિક્ષને ચોમેર વિસ્તાર્યું છે. તારા પ્રકાશવડે, તે અંધકારનો વિનાશ કરેલો છે ૨૨

देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागं सहसावन्नभि युध्य ।
मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ ॥२३॥२३॥

प०— देवेन । नः । मनसा । देव । सोम । रायः । भागम् । सहसाऽवन् । अभि । युध्य । मा । त्वा । आ । तनत् । ईशिषे । वीर्यस्य । उभयेभ्यः । प्र । चिकित्स । गोऽइष्टौ ॥२३॥२३॥

અ૦—હે તેજસ્વી બલાઢ્ય સોમ !, તૂ તારી તેજસ્વી બુદ્ધિવડે યુદ્ધ કરી, સંપત્તિનો અમારો ભાગ મેળવી દે અથવા, અમારી સંપત્તિના અપહરણ કરનારનો છેક નાશ કર્ય કોઇએ તારો પરાભવ ન કરો ઉભયપક્ષના યોદ્ધાઓના સામર્થ્યનો તૂ અધિપતિ છે સંગ્રામવિષે, તૂ અમારા ઉપદ્રવ પરિહર્ય ૨૩

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ९१.

१ मनीषा = मनीषया = અમારી બુદ્ધિવડે.
२ रजिष्ठम् = ऋजुतमम् = અત્યંત સરળ.
३ इन्दो = उन्दनशील = (સર્વ જગતને અમૃતવડે) ભીંજવનાર. (उन्दक्लेदने).
४ प्रणीती = प्रणीत्या = ઉત્કૃષ્ટ નયન (કૃપા વડે).
५ नृचक्षा. = नृणां यज्ञस्यनेतृणां यजमानानां अभिमतफलस्यदर्शयिता = યજમાનોને ઇષ્ટ ફલ દર્શાવનાર.
६ वृषत्वभि. = वृषत्वैः મકામાભિવર્ષણ વડે.
७ वरुणस्य = यागार्थमाहृतः क्रीतो वस्त्रेणावृतस्य = યાગાર્થ ખરીદેલ અને વસ્ત્રવડે ઢાંકેલનો
८ दक्षाय्यः = સર્વવર્ધક. (दक्षवृद्धौ).
९ अहेळन = ક્રોધરહિત થઇ.
१० गृभाय = ગ્રહણ કર. (ग्रहउपादाने).
११ जीवातुम् = જીવનૌષધ.
१२ वशः = કામના કર. (वशकान्तौ).
१३ मरामहे = म्रियामहे = મરીએ.
१४ मगं = ધન.
१५ महे = महते = વૃદ્ધ.
१६ अघायतः = દુઃખ દેનારથી.
१७ सुमृळीकः = રૂડું સુખ સંપાદન કરનાર. (मृडसुखने).
१८ गयस्फानः = गयधनतस्यवर्धयिता = ધનવર્ધક. (स्फायीवृद्धौ).
१९ अमीवहा = अमीवानां रोगाणांहन्ता = રોગનાશક
२० ररणि = रमस्व = રમણ કર. (रमु क्रीडायां)

२१ उरुष्य = રક્ષણ કર

२२ सुशेव = शोभनेन सुखेन युक्त = उत्तम सुखवडे युक्त सुखकारक

२३ वृष्ण्य = वृषस्य वीर्यं = સામર્થ્ય

२४ संगथे = संगमने = સંગાથ

२५ अभिमातिषाह = अभिमातीनां शत्रूणां हन्तृ = शत्रु નાશકના (षहअभिभवे)

२६ धिष्व = ધારણ કર

२७ प्रतरण = પ્રકૃષ્ટપણે તારણહાર

२८ दुर्याण = प्राचीनवंशादिलक्षणानस्मदीयान्गृहान = ઘરો

२९ सदन्य = सदनगृहनर्ह = ગૃહકાર્ય-કુશળ

३० पितृश्रवणम = पिताश्रूयते प्रख्यायते येनपुत्रेणतादृशम = પિતાની કીર્તિ વધારનાર

३१ अषाळ्हम = शत्रुभिरनभिभवनीयं = અજેય (षहअ भिभवे)

३२ पप्रिम = पूरयितारम = પૂરયિતા

३३ स्वर्षाम् = स्वर्गस्यसनितारंदातारम = સ્વર્ગ દેનાર (षणुदाने)

३४ अप्साम = अपांदातारंयद्वाअप्साअप्सातृकंभक्षकरहितं = ઉદકનો દેનાર યજ્ઞા સર્વના અનુગ્રાહક (अप+सन्, यद्वाप्साभक्षणे)

३५ वृजनस्य = બળનો (वृज्यते अनेनेतिवृजनबल)

३६ भरेषुजाम = भ्रियन्ते पशुहर्षोपीतिभरायागा तेषु प्रादुर्भवन्तम = યજ્ઞો વિષે પ્રગટ હોનાર. (जनीप्रादुर्भावे)

३७ ववर्थ = विवृतंविश्लिष्टंविनष्टंकृतवानसि = વિનાશ કરેલો છે

३८ भागम् = मर्मार्थमपहर्तारिं हन्तु = અપહરણ કરનાર શત્રુને.
३९ गविष्टौ = સંગ્રામ વિષે. (गवां वाणानां इष्टय एषणानि गमनानि येषु इति).
४० विविच्म = અમારી ઉપરના પડિર્ય. (विनशाने).
४१ मा तनत् = क्लेशेन आतनमा कार्षीत् = પરોક્ષ ન કરો.

सूक्त ९२.

ઋષિ:—રહૂગણ પુત્ર ગોતમ; દેવતા:—૧-૧૫ ઉષા, ૧૬-૧૮ અશ્વિની; છન્દ:—૧-૪ જગતી, ૫-૧૨ ત્રિષ્ટુભ, ૧૩-૧૮ ઉષ્ણિક્.

*एता उ त्या उषसः केतुमक्रत पूर्वे अर्धे रजसो भानुमञ्जते ।
निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोऽरुषीर्यन्ति मातरः ॥ १ ॥

प०—एताः । ऊं इति । त्याः । उषसः । केतुम् । अक्रत । पूर्वे । अर्धे । रजसः । भानुम् । अञ्जते । निःऽकृण्वानाः । आयुधानिऽइव । धृष्णवः । प्रति । गावः । अरुषीः । यन्ति । मातरः ॥ १ ॥

અ૦—તે આ ઉષા, એ પ્રકાશ પાડે છે. અન્તરિક્ષના અર્ધા પૂર્વ ભાગમાં (પ્રાચીન દિગ્ભાગ વિષે), તે પ્રકાશ પ્રગટ કરે છે. પ્રગલ્ભ યોદ્ધાઓ પોતાનાં આયુધોને સજ્જ કરે તેમ સ્વભાવવાળી, તથા પ્રકાશ કરનાર સૂર્યપ્રકાશની નિર્માણ કરનાર, ના જગતજન્તુની ઉષા, ગમન પ્રયાણ કરે છે

---

* एतास्ता उषसः केतुमक्रत । ऋ० सं० ७-८-३. ।

उदंपप्तन्नरुणाभानवोवृथांस्वायुजोअरुषीर्गाअयुक्षत ।
अक्रन्नुषासोवयुनानिपूर्वथारुशन्तंभानुमरुषीरशिश्रयु ॥२॥

प०— उत् । अपप्तन् । अरुणाः । भानवः । वृथा । सुऽआयुजः ।
अरुषीः । गाः । अयुक्षत । अक्रन् । उषसः । वयुनानि ।
पूर्वऽथा । रुशन्तम् । भानुम् । अरुषीः । अशिश्रयुः ॥२॥

अ०—ઉષાની ચોમેર પ્રકાશનારી પ્રભા, સહજ ઉગી છે સહજ જોડાય જનાર શુભવર્ણના રશ્મિઓને, અથવા, (પોતાની વાહનસ્વરૂપ) ગાયોને, તેણે (રથે) જોડી છે ઉષાએ, દરરોજ પ્રમાણે સર્વ પ્રાણિઓને પ્રગટ કર્યા (તે પછી) તે પ્રકાશમાન ઉષા, શુભવર્ણના સૂર્યની સાથે ભળી ગઇ. ૨

अर्चन्तिनारीरपसोनविष्टिभिःसमानेनयोजनेनापरावतः ।
इषंवहन्तीःसुकृतेसुदानवेविश्वेदहयजमानायसुन्वते ॥३॥

प०— अर्चन्ति । नारीः । अपसः । न । विष्टिऽभिः । समानेन ।
योजनेन । आ । पराऽवतः । इषम् । वहन्तीः । सुऽकृते ।
सुऽदानवे । विश्वा । इत् । अह । यजमानाय । सुन्वते ॥३॥

अ०—યોદ્ધાઓ પોતાના આયુધો વડે સર્વ દેશને વ્યાપ્ત કરે તેમ, નેતારૂપી ઉષા, પોતાના તેજવડે દૂર પ્રદેશ (પશ્ચિમ ભાગ) પર્યંત (નભ પ્રદેશને) એકદમ સુશોભિત કરે છે સત્કર્મશીલ, સોમરસયુક્ત તથા દાનશૂર યજમાનાર્થે, તે દરરોજ અન્નવહન કરતી આવે છે ૩

अधिपेशांसिवपतेनृतूरिवापोर्णुतेवक्षउस्रेवबर्जहम् ।
ज्योतिर्विश्वस्मैभुवनायकृण्वतीगावोनव्रजंव्युषाआवर्तमः ॥४॥

प०— अधि । पेशांसि । वपते । नृतूःइव । अप । ऊर्णुते । वक्षः । उस्राइव । बर्जहम् । ज्योतिः । विश्वस्मै । भुवनाय । कृण्वती । गावः । न । व्रजम् । वि । उषः । आवरित्यावः । तमः ॥ ४ ॥

अ०—नापित (वाळंद नी पेठे उषा, अंधकारने छेक छेदी नांखेछे. अथवा, नटीनी पेठे उषा, आतभानना रूप धारण करे छे. गायना अवनी पेठे, ते पोताना वक्षःस्थळने उघाडुं करे छे. सर्व जगतने प्रकाश देनारी उषा, गाय पोताना गोष्ठ (वाडा) प्रत्ये जल्दी दोडी जाय तेम, अन्धकारने फोडी बहार नीकळे छे ४

प्रत्यर्चीरुशदस्याअदर्शिवितिष्ठतेबाधतेकृष्णमभ्वम् ।
स्वरुंनपेशोविदथेष्वञ्जञ्चित्रंदिवोदुहिताभानुमश्रेत् ॥५॥२४॥

प०— प्रति । अर्चिः । रुशत् । अस्याः । अदर्शि । वि । तिष्ठते । बाधते । कृष्णम् । अभ्वम् । स्वरुम् । न । पेशः । विदथेषु । अञ्जन् । चित्रम् । दिवः । दुहिता । भानुम् । अश्रेत ५॥२४

अ०—तेनुं देदीप्यमान तेज, प्रत्येकने (प्रथम पूर्वदिशा विषे) दीसे छे. ते सव दिशाविषे, विविधरीते प्रसरे छे. अने अत्यत कृष्ण अंधकारने दूर हठावे छे. यज्ञविषे, स्वरु नामना (शकल युक्त) स्तंभने (अध्वर्युओ आज्यवडे) सुशोभित करे तेम

સુકન્યા, પોતાના રૂપને શોભાવે છે (તે પછી) તે રમણીય સૂર્યના તેજ સાથે ભળી જાય છે. ૫

ઇતિ ચોવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अतारिष्मतमसस्पारमस्योषाउच्छन्तीवयुनाकृणोति ।
श्रियेछन्दोनस्मयतेविभातीसुप्रतीकासौमनसायाजीगः ॥६॥

प०— अतारिष्म । तमसः । पारम् । अस्य । उषाः । उच्छन्ती । वयुना । कृणोति । श्रिये । छन्दः । न । स्मयते । विभाती । सुप्रतीका । सौमनसाय । अजीगरिति ॥ ६ ॥

અ૦—અમે (રાત્રિના) અન્ધકારને તરી ગયા અંધકારનો નાશ કરનારી ઉષા, સર્વ ભૂતપ્રાણિઓને પ્રગટ કરવા લાગી છેક પ્રકાશ કરનારી ઉષા, વશ કરનાર પુરૂષની પેઠે સપષ્ટ હમે છે તે સુસ્વરૂપ ઉષા, સર્વ પ્રાણિઓને આનન્દ કરવા અંધકારને ગળી ગઇ ૬

भास्वतीनेत्रीसूनृतानांदिवस्तवेदुहितागोतमेभिः ।
प्रजावतोनृवतोअश्वबुध्यानुषोगोअग्राँउपमासिवाजान् ॥७॥

प०— भास्वती । नेत्री । सूनृतानाम् । दिवः । स्तवे । दुहिता । गोतमेभिः । प्रजाऽवतः । नृऽवतः । अश्वऽबुध्यान् । उषः । गोऽअग्रान् । उप । मासि । वाजान् ॥ ७ ॥

અ૦—તેજસ્વી, પ્રિય તથા સત્યવાણીની ઉત્પાદક એવી દુહિતા ઉષાની, ગોતમો વડે સ્તુતિ કરાય છે હે ઉષે !, પુત્રપૌત્રાદિયુક્ત, (દાસરૂપ) મનુષ્યયુક્ત, અશ્વયુક્ત, વા અશ્વમૂલક, ગોપ્રમુખ સંપત્તિ અર્પણ કર ૭

उषस्तमश्यांयशसंसुवीरंदासप्रवर्गंरयिमश्वबुध्यम् ।
सुदंससाश्रवसायाविभासिवाजप्रसूतासुभगेबृहन्तम् ॥८॥

प०— उषः । तम् । अश्याम् । यशसम् । सुवीरम् । दासप्रवर्गम् । रयिम् । अश्वबुध्यम् । सुदंससा । श्रवसा । या । विभासि । वाजप्रसूता । सुभगे । बृहन्तम् ॥ ८ ॥

અ૦—હે ઉષે !, સર્વપ્રશસ્ય, રૂડા વીરપુત્રયુક્ત, રૂડા દાસગણયુક્ત, અશ્વયુક્ત એવી તે સંપત્તિ, મને પ્રાપ્ત હો. હે શ્રી સંપત્તિવાળી ઉષે !, સુંદર કર્મયુક્ત અનણીય સ્તોત્રવડે (પ્રસન્ન થઇ), અન્ન અર્પણ કરતી તું, જે પ્રૌઢ સંપત્તિને વિશેષે પ્રગટ કરે છે (તે સંપત્તિ, મને પ્રાપ્ત હો.) ૮

विश्वानिदेवीभुवनाभिचक्ष्याप्रतीचीचक्षुरुर्वियाविभाति ।
विश्वंजीवंचरसेबोधयन्तीविश्वस्यवाचमविदन्मनायोः ॥९॥

प०— विश्वानि । देवी । भुवना । अभिचक्ष्य । प्रतीची । चक्षुः । उर्विया । वि । भाति । विश्वम् । जीवम् । चरसे । बोधयन्ती । विश्वस्य । वाचम् । अविदत् । मनायोः ॥ ९ ॥

અ૦—દેદીપ્યમાન ઉષા, સર્વ પ્રાણિમાત્રને ચોમેર પ્રકાશિત કરી પશ્ચિમાભિમુખી થતી, પોતાના પ્રકાશક તેજવડે વિશાળ સ્વરૂપે પ્રકાશે છે. તે સર્વ પ્રાણિમાત્રને પોતપોતાના કાર્યવિષે પ્રવર્તાવવા (ઉંઘમાંથી) જગાડી, બોલી શકે તેવાં સકળ પ્રાણિમાત્રની વાણીને (સ્તુતિને પ્રાપ્ત થઇ છે. (એથીજ તે, ' સૂનૃતાવતી ' સંજ્ઞાને પ્રાપ્ત થઇ છે.) ૯

पुनःपुनर्जायमाना पुराणी समानं वर्णमभि शुम्भमाना ।
श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः ॥१०॥२५॥

प०— पुनःऽपुनः । जायमाना । पुराणी । समानम् । वर्णम् । अभि । शुम्भमाना । श्वघ्नीऽइव । कृत्नुः । विजः । आऽमिनाना । मर्तस्य । देवी । जरयन्ती । आयुः ॥१०॥२१॥

અ૦—પ્રતિદિન (સૂર્યોદયની પૂર્વે) પ્રગટ થનાર, પુરાતન-નિત્યસ્વરૂપ, એકજ સ્વરૂપે શોભનાર, દેદીપ્યમાન ઉષા, છેદન કરનાર વ્યાધસ્ત્રી જેમ પક્ષિઓને (પાંખ છેદી) મારે, તેમ પ્રાણિમાત્રના આયુષ્યને ઘટાડતી જાય છે ૧૦

ઇતિ પચીશમો વર્ગ સમાપ્ત

व्यूर्ण्वती दिवो अन्ताँ अबोध्यप स्वसारं सनुतर्युयोति ।
प्रमिनती मनुष्या युगानि योषा जारस्य चक्षसा वि भाति ॥११॥

प०— विऽऊर्ण्वती । दिवः । अन्तान् । अबोधि । अप । स्वसारम् । सनुतः । युयोति । प्रऽमिनती । मनुष्या । युगानि । योषा । जारस्य । चक्षसा । वि । भाति ॥ ११ ॥

અ૦—દ્યુલોકના છેક અંતપ્રદેશોને અંધકારરહિત કરતી ઉષા, (સર્વ પ્રાણિઓને) પ્રગટ જણાઈ (તે પછી) તે, રાત્રિને ગુપ્ત પ્રદેશ વિષે હઠાવી જૂદી પાડે છે મનુષ્યોના (કૃતત્રેતાદિક) યુગોનો (પોતાની આવજા વડે) છેક નાશ કરનારી સૂર્યની પ્રિયા ઉષા, પોતાના પ્રકાશવડે છેક પ્રકાશે છે. ૧૧

*पशून्नचित्रासुभगाप्रथानासिंधुर्नक्षोदउर्वियाव्यश्वैत् ।
अमिनतीदैव्यानिव्रतानिसूर्यस्यचेतिरश्मिभिर्दृशाना ॥१२॥

प०— पशून् । न । चित्रा । सुऽभगा । प्रथाना । सिन्धुः । न । क्षोदः । उर्विया । वि । अश्वैत् । अमिनती । दैव्यानि । व्रतानि । सूर्यस्य । चेति । रश्मिऽभिः । दृशाना ॥ १२ ॥

अ०—પશુઓને જેમ (ભરવાડ અરણ્યવિષે) મોકળા પસરાવે તેમ સુંદર વૈભવવાળી, પૂજનીય, શ્રેષ્ઠ ઉષા, પોતાના તેજને ફેલાવતી, પ્રવાહી જળની પેઠે, સર્વ જગતને વ્યાપી રહી છે દેવસંબંધી (દર્શપૂર્ણમાસાદિક) કર્મોનો ભંગ ન કરનારી ઉષા, સૂર્યના કિરણોની સાથે પ્રગટ થતી દેખાય છે ૧૨

उपस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यंवाजिनीवति ।
येनतोकंचतनयंचधामहे ॥ १३ ॥

प०— उषः । तत् । चित्रम् । आ । भर । अस्मभ्यम् । वाजिनीऽवति । येन । तोकम् । च । तनयम् । च । धामहे ॥१३॥

अ०—હે હવિરન્નસમૃદ્ધ ઉષે !, તું અમને સુંદર સંપત્તિ અર્પણ કર જે વડે, અમે પુત્ર તથા પૌત્રને ધારણ કરીએ ૧૩

उषोअद्येहगोमत्यश्वावतिविभावरि ।
रेवदस्मेव्युच्छसूनृतावति ॥ १४ ॥

---

* नसायमस्तिदेवयाअजुष्टम् । ऋ० सं० ४-४-१८.

प०– उषः । अद्य । इह । गोऽमति । अश्वऽवति । विभाऽवरि ।
रेवत् । अस्मे इति । वि । उच्छ । सूनृताऽवति ॥ १४ ॥

અ૦—હે ગોસંપન્ન, અશ્વસંપન્ન, વિશિષ્ટ-પ્રકાશસંપન્ન વાગ્દેવતે ઉષે !, તું અમે ધનસંપન્ન થઈએ તે પ્રકારે, આજ અહીં પ્રકાશિત હો ૧૪

युक्ष्वाहि वाजिनीवत्यश्वाँ अद्यारुणाँ उषः ।
अथानो विश्वा सौभगान्यावह ॥ १५ ॥ २६ ॥

प०– युक्ष्व । हि । वाजिनीऽवति । अश्वान् । अद्य । अरुणान् ।
उषः । अथ । नः । विश्वा । सौभगानि । आ । वह १५।२६॥

અ૦—હે હવિરન્ન-સંપન્ન ઉષે ! તું આજ (ત્હારા) અરુણવર્ણના અશ્વો નિશ્ચે જોડય અને પછી અમારા અર્થે, સર્વ સૌભાગ્ય આણ્ય ૧૫

ઇતિ છવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

अश्विना वर्तिरस्मदा गोमद्दस्रा हिरण्यवत् ।
अर्वाग्रथं समनसा नियच्छतम् ॥ १६ ॥

प०– अश्विना । वर्तिः । अस्मत् । आ । गोऽमत् । दस्रा । हिरण्यऽवत् । अर्वाक् । रथम् । सऽमनसा । नि । यच्छतम् १६

અ૦—હે અશ્વસંપન્ન, વા શત્રુના ક્ષય કરનાર (અશ્વિન્) વ્યાપક દેવો ! તમે એક ચિત્ત થઇ, અમારૂં ઘર ચોમેર ગોસંપન્ન તથા ધનસંપન્ન થાય તે રીતે, તમારો રથ અમારા ઘર પ્રત્યે વાળો ૧૬

यावि॒त्था श्लोक॒मा दि॒वो ज्योति॒र्जना॑य च॒क्रथुः॑ ।
आ न॒ ऊर्जं॑ वहतमश्विना यु॒वम् ॥ १७ ॥

प०— यौ । इ॒त्था । श्लोक॑म् । आ । दि॒वः । ज्योतिः॑ । जना॑य । च॒क्रथुः॑ । आ । नः॒ । ऊर्ज॑म् । व॒ह॒त॒म् । अ॒श्वि॒ना॒ । यु॒वम् ॥ १७ ॥

अ०—हे અશ્વિન્ દેવો !, જે તમે, લોકાર્થે દ્યુલોકમાંથી આ રીતે પ્રશંસનીય તેજ સંપાદન કર્યું તે તમે અમારા માટે બલપ્રદ અન્ન આણી આપો. १७

*एह दे॒वा म॑यो॒भुवा॑ द॒स्रा हिर॑ण्यवर्तनी ।
उ॒ष॒र्बुधो॑ वहन्तु॒ सोम॑पीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

प०—आ । इ॒ह । दे॒वा । म॒यः॒ऽभुवा॑ । द॒स्रा । हिर॑ण्यवर्तनी॒ इति॒ हिर॑ण्यऽवर्तनी । उ॒षः॒ऽबुधः॑ । व॒ह॒न्तु॒ । सोम॑ऽपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

अ०—પ્રાતઃકાળે જાગૃત હોનાર (અશ્વો), સુખપ્રદ શત્રુના ક્ષય કરનાર, સોનેરી રથમા બેઠેલા અશ્વિન્ દેવોને, સોમપાનાર્થ અહીં લઇ આવો. १८

ઇતિ સતાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

* अश्विनौ वै देवानां भिषजौ इति । ऐ० ब्रा० १-१८.

सूक्त ९२.

१ त्याः = ताः = તે.
२ केतुम् = प्रज्ञापकं प्रकाशं = પ્રગટ કરનાર પ્રકાશ.
३ निष्कृण्वानाः = संस्कुर्वाणाः = પ્રકાશ કરતી.
४ अरुषीः = आरोचमानाः = પ્રકાશમાન.
५ अशिश्रयुः = असेवन्त = તેની સાથે એકીભૂત થાય છે.
६ नारीः = नेत्र्यः = નયન કરનાર.
७ विष्टिभिः = निवेशकैः स्वकीयैस्तेजोभिः = નિવેશક તેજવડે.
८ पेशांसि = जगत्स्थाश्लिष्टानिकृष्णवर्णानितमांसि = અન્ધકાર.
९ नृतुः = नृत्तुर्वतिकेशेनरिक्तीकरोतीति = નાપિત; યથ્વા નાચનારી સ્ત્રી.
१० अपोर्णुते = तमसा अनाच्छादितं करोति = પોતે પ્રગટ થાય છે.
११ वर्जह = અવ; આચિળ. (वृहूसंभक्तौ).
१२ अभ्वम् = મહાન્.
१३ स्वरुम् = સ્વરૂ નામના શકલયુક્ત યૂપ; સ્તંભ.
१४ उच्छन्ती = नैशंतमो वर्जयन्ती = રાત્રિના અન્ધકારને ખસેડતી.
१५ अश्रेत् = ગળી જાય છે. (गृनिगरणे).
१६ छन्दः = उपच्छन्दयिता = કામણગાર પુરૂષ.
१७ सुप्रतीका = વિશિષ્ટ પ્રકારવડે શોભમાન.
१८ नेत्री = प्रणेत्रीकारयित्री = સંપાદક.
१९ अश्वबुध्यान् = अश्वाबुध्यायिद्यमानत्वेनवोढव्या-येपुवाजेपुतान् = અશ્વયુક્ત; વા અશ્વમૂલક.

२० उपभाहि = प्रयच्छ = અર્પણ કર
२१ उर्विया = વિશાળ
२२ चरसे = चरणाय = પોતપોતાના કાર્યવિષે પ્રવર્તાવવા.
२३ मनायोः = मनसा युक्तस्य = વાગ્વ્યવહાર સમર્થ. (मन आत्मनइच्छति मनस्यति).
२४ कृत्नुः = कर्तनशीला = છેદન કરનાર. (कृतीछेदने).
२५ श्वघ्नी = વ્યાધ સ્ત્રી (शुनामृगान्हतवान् व्वहा).
२६ विजः = चलतः पक्षिणः = ઉડતાં પક્ષિઓને. (विज चलने).
२७ आमिनाना = हिंसन्ती = મારતી.
२८ व्युर्णुवती = विवृतान् कुर्वती = અન્ધકાર રહિત કરતી. (ऊर्णुञ आच्छादने).
२९ स्वसारम् = સ્વયં સરી જતી નિશા.
३० सनुतः = ગુપ્ત પ્રદેશ વિષે
३१ जारस्य = रात्रेर्जरयितुः सूर्यस्य = સૂર્યની
३२ क्षोदः = ઉદક
३३ सिन्धुः = સ્યન્દનશીલ. (स्यन्दूप्रस्रवणे).
३४ उच्छ = नैशतमोनिवारय = પ્રકાશિત હો (उच्छी विवासे).
३५ वर्तिः = वर्तनहेतुभूतगृह = ઘર.
३६ हिरण्यवर्तनी = સોનેરી રથવાળા. (वर्तनि = રથ)

सूक्त ९३.

ઋષિ –રહુગણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા –અગ્નિ તથા સોમ છન્દઃ–
૧–૩ અનુષ્ટુભ, ૪–૭ ત્રિષ્ટુભ્, ૮ જગતી કિંવા ત્રિષ્ટુભ્,
૯–૧૧ ગાયત્રી ૧૨ ત્રિષ્ટુભ્

अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवम् ।
प्रति सूक्तानि हर्यतं भवतं दाशुषे मयः ॥ १ ॥

प०– अग्नीषोमौ । इमम् । सु । शृणुतम् । वृषणा । हवम् ।
प्रति । सुऽउक्तानि । हर्यतम् । भवतम् । दाशुषे । मयः ॥१

अ०—કામનાઓના વરસાવનાર હે અગ્નિ તથા સોમ (દેવ)!,
તમે મારી આ હાક લક્ષપૂર્વક સાભળો અમે રચેલ પ્રત્યેક
સ્તોત્રની તમે કામના કરો (તદનન્તર, હવિ દેનાર (યજ-
માનને) સુખ દેનારા હો ૧

अग्नीषोमा यो अद्य वामिदं वचः सपर्यति ।
तस्मै धत्तं सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् ॥ २ ॥

प०– अग्नीषोमा । यः । अद्य । वाम् । इदम् । वचः । सपर्यति ।
तस्मै । धत्तम् । सुऽवीर्यम् । गवाम् । पोषम् । सुऽअश्व्यम् ॥२॥

અ० હે અગ્ને ! 'તથા સોમ', જે (ઉપાસક) તમને આ
કર્મ વિષે સ્તોત્રસેવા કરે છે તેને, શોભન–સામર્થ્ય–સપન્ન,
શોભન–અશ્વ–સપન્ન પશુ સપત્તિ અર્પણ કરો. ૩

अग्नीषोमा॒ यो अ॒द्य वा॑मि॒दं वचः॑ सप॒र्यति॑ ।
अग्नीषोमा॒ यो अ॒द्य वा॑मि॒दं वचः॑ सप॒र्यति॑ ।

अग्नीषोमा॒ य आहु॑तिं॒ यो वां॒ दाशा॑द्ध॒विष्कृ॑तिम् ।
स प्र॒जया॑ सु॒वीर्यं॒ विश्व॒मायु॒र्व्य॑श्नवत् ॥ ३ ॥

प०— अग्नीषोमा । यः । आहुतिम् । यः । वाम् । दाशात् । हविःऽकृतिम् । सः । प्रऽजया । सुऽवीर्यम् । विश्वम् । आयुः । वि । अश्नवत् ॥ ३ ॥

अ०—હે અગ્ને ! તથા સોમ !, જે (ઉપાસક) તમને આજ્યાહુતિ અર્પણ કરે, જે તમને (ચરુ-પુરોડાશાદિક) આહુતિ અર્પણ કરે તેને, પુત્રપૌત્રાદિ-યુક્ત, સુ-સામર્થ્ય-યુક્ત પૂર્ણ આયુષ્ય પ્રાપ્ત હો. ३

*अग्नीषोमा॒ चेति॒ तद्वी॒र्यं॑ वां॒ यदमु॑ष्णीतमव॒सं प॒णिं गाः ।
अवा॑तिरतं॒ बृस॑यस्य॒ शेषोऽवि॑न्दतं॒ ज्योति॒रेकं॑ ब॒हुभ्यः॑ ॥ ४ ॥

प०— अग्नीषोमा । चेति॑ । तत् । वीर्यम् । वाम् । यत् । अमुष्णीतम् । अवसम् । पणिम् । गाः । अव । अतिरतम् । बृसयस्य । शेषः । अविन्दतम् । ज्योतिः । एकम् । बहुऽभ्यः ॥ ४ ॥

अ०—હે અગ્ને ! તથા સોમ !, તમે જે પણિ (અસુર) પાસેથી ગોરૂપી અન્ન હરી લીધું, બૃસય (ત્વષ્ટાસુર) ના અપત્ય (વૃત્ર) નો વધ કર્યો (અને તે પછી) અનેક પ્રાણિઓના હિતાર્થ, નભવિષે પ્રયાણ કરતાર પ્રકાશમાન સૂર્યને પ્રાપ્ત કર્યો તે તમારું (સર્વ) પરાક્રમ અમને વિદિત છે. ४

---

* १ तस्माज्जञ्जभ्यमानादग्नीषोमौ निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहिताम । तै० सं० ६-५-२ ।

*युवमेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम् ।
युवं सिन्धूँरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान् ॥५॥

प०— युवम् । एतानि । दिवि । रोचनानि । अग्निः । च । सोम । सक्रतू इति सऽक्रतू । अधत्तम् । युवम् । सिन्धून् । अभिऽशस्तेः । अवद्यात् । अग्नीषोमौ । अमुञ्चतम् । गृभीतान् ॥ ५ ॥

अ०—હે સોમ !, તૂ તથા અગ્નિએ એકત્ર સામર્થ્યવાળા મતા, દ્યુલોક વિષે આ દેદીપ્યમાન નક્ષત્રો સ્થાપ્યા તમે પાપગૃહીત નદીઓને, હે અગ્નિસોમ(દેવ) !, તે ચોમેર પ્રગટેલ પાપથી મુક્ત કરી ५

*आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामथ्नादन्यं परि श्येनो अद्रेः ।
अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम् ॥६॥२८॥

---

* इन्द्रो वृत्रमहन्सो ऽपो ऽभ्यम्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियं सदेवमासीत्तदपोदक्रामत् । तै० स० ६-१-१ ।

આખ્યાયિકા —વૃત્રને હણતા બ્રહ્મહત્યાના ભયથી વૃક્ષો, સ્ત્રી તથા જળ વિષે ઇન્દ્રે, તે પાપનુ માર્જન કરી નાખ્યુ. તે જળની શુદ્ધિ, અગ્નિ તથા સોમદેવે કરી. અથવા, વૃત્રાસુરનો વધ થતા, તે નદીઓ વિષે પડતા સર્વ નદીઓ દુષ્ટ થઇ તે દોષમાથી, આ બન્ને દેવે જળને મુક્ત કર્યા

* १ द्विजन्मानं रयिमिव प्रशस्तं रातिं भरद्भृगवे मातरिश्वा । ऋ० सं १-४-२१. ।

* २ रक्षांसि वा एतां देवतानां यदग्नीषोमौ यन्तरा देवतारक्ष्यैते देवते अभिधूर्वते इति । तै० सं० २-६-२. ।

प०— आ । अन्यम् । दिवः । मातरिश्वा । जभार । अमथ्नात् । अन्यम् । परि । श्येनः । अद्रेः । अग्नीषोमा । ब्रह्मणा । वावृधाना । उरुम् । यज्ञाय । चक्रथुः । ऊं इति । लोकम् । ॥ ६ ॥ २८ ॥

अ०—हे अग्निसोम !, मातरिश्वा (वायु) એ, तमो मध्येथी એક (अग्नि)ने, (भृगुना अर्थे) द्युलोकमांथी आण्यो. बीजा (सोम)ने, श्येनपक्षी (स्वरूपी गायत्री)એ, मेरुपर्वतना उपर आवेला स्वर्गलोकमांथी मथी काढ्यो. मंत्रस्तोत्रना योगे या हवीरन्नना योगे वृद्धिंगत होनारा એवा तमे यज्ञार्थ, विशाळ स्थान निर्माण कर्युं. ६

इति अठावीशमो वर्ग समाप्त.

अग्नीषोमाहविषःप्रस्थितस्यवीतंहर्यतंवृषणाजुषेथाम् ।
सुशर्माणास्ववसाहिभूतमथाधत्तंयजमानायशंयोः ॥७॥

प०— अग्नीषोमा । हविषः । प्रऽस्थितस्य । वीतम् । हर्यतम् । वृषणा । जुषेथाम् । सुऽशर्माणा । सुऽअवसा । हि । भूतम् । अथ । धत्तम् । यजमानाय । शम् । योः ॥ ७ ॥

अ०—हे अग्निसोम ! (होमार्थ आर्पेलीय अग्निनी समीपमा प्राप्त (आ) हविरन्न भक्षण करो-(अने ते पछी) अमारा उपर प्रसन्न हो. हे कामनाना वरसावनार, तमे अमारी परिचर्यानुं सेवन करो. (अने ते पछी) तमे निश्चे, अमने रुडां सुख तथा संरक्षण देनार हो. अने ते पछी (हवि अर्पण करनार) यजमानने, रोगशांति तथा भय निराकरण करो. ७

योअ॒ग्नीषोमा॑ह॒विषा॑सप॒र्याद्दे॑व॒द्रीचा॒मन॑सा॒योघृ॒तेन॑ ।
तस्य॑व्र॒तंर॑क्षतपा॒तमंह॑सोवि॒शेजना॑य॒मह॒शर्म॑यच्छतम् ॥८॥

प०— यः । अग्नी॑षोमा । ह॒विषा॑ । स॒प॒र्यात् । दे॒व॒द्रीचा॑ । मन॑सा । यः । घृ॒तेन॑ । तस्य॑ । व्र॒तम् । र॒क्ष॒त॒म् । पा॒तम् । अंह॑सः । वि॒शे । जना॑य । महि॑ । शर्म॑ । य॒च्छ॒त॒म् ॥ ८ ॥

अ०— हे અગ્નિસોમ !, જે (યજમાન) તમને દેવતાપરાયણ–શ્રદ્ધા યુક્ત–અંતઃકરણ વડે યુક્તસતો હવિપૂર્વક ભજે, તેના કર્મનું રક્ષણ કરો તેને પાપથી બચાવો યાગો મધ્યે પ્રવેશ કરનાર યજમાનને વિપુલ સુખ દ્યો ૮

अग्नी॑षोमा॒सवे॑दसा॒सहू॑तीवनतं॒गिरः॑ ।
संदे॑व॒त्रा ब॑भूवथुः ॥ ९ ॥

प०— अग्नी॑षोमा । सऽवे॑दसा । सहू॑ती॒इति॒ सऽहू॑ती । व॒न॒त॒म् । गिरः॑ । सम् । दे॒व॒ऽत्रा । ब॒भू॒व॒थुः ॥ ९ ॥

अ०—हे અગ્નિસોમ !, હવિરૂપી ધનવડે એકત્ર યુક્ત તથા આમંત્રિત સતા તમે, અમારી પ્રાર્થનાઓનું રૂડીરીતે સેવન કરો સર્વ દેવો વિષે, તમે પ્રશસ્ત છો ९

अग्नी॑षोमा॒वने॑न॒वां॒यो॒वां॑घृ॒तेन॒दाश॑ति ।
तस्मै॑दीदयतंबृ॒हत् ॥ १० ॥

१०— अग्नी॑षोमौ । अने॑न । वा॒म् । यः । वा॒म् । घृ॒तेन॑ । दाश॑ति । तस्मै॑ । दी॒द॒य॒त॒म् । बृ॒हत् ॥ १० ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, તમારો જે કોઇ (યજમાન), તમને ઘૃતપૂર્વક હવિ અર્પણ કરે તેને, તમે વિપુલ વૈભવ દો. ૧૦

अग्नीपोमाविमानिनोयुवंहव्याजुजोपतम् ।
आयातमुपनःसचा ॥ ११ ॥

प०— अग्नीषोमौ । इमानि । नः । युवम् । हव्या । जुजोषतम् । आ । यातम् । उप । नः । सचा ॥ ११ ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, તમે અમારાં આ હવિનુ સેવન કરો. (તદર્થે), તમે અમારા પાસે એકઠા આવો. ૧૧

अग्नीपोमापिपृतमर्वतोनआप्यायन्तामुस्रियाहव्यसूदः ।
अस्मेबलानिमघवत्सुधत्तंकृणुतंनोअध्वरंश्रुष्टिमन्तम् ॥१२॥२९॥

प०— अग्नीषोमा । पिपृतम् । अर्वतः । नः । आ । प्यायन्ताम् । उस्रियाः । हव्यसूदः । अस्मे इति । बलानि । मघवत्सु । धत्तम् । कृणुतम् । नः । अध्वरम् । श्रुष्टिमन्तम् ॥१२॥२९॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, તમે અમારા અશ્વોનુ પરિપાલન કરો અમારી (ક્ષીરાદિ) હવિ નિર્માણ કરનારી ગાયો, પુષ્ટ હો. તમને હવિ દેનાર જે અમે તેમને, તમે સામર્થ્ય દ્યો અને અમારા યજ્ઞને ધનયુક્ત કરો ૧૨

ઇતિ ઓગણત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ९३.

१ हर्यतम् = કામના કરો.
२ चेति = ज्ञातमभूत् = વિદિત છે. (चितिसंज्ञाने).
३ अमुष्णीतम् = अपाहार्ष्टम् = હરી લીધું. (मुषस्तेये).
४ बृसयस्य = बृसयतिमर्वर्धयतीतिबृसयोसुरः त्वष्टा-
तस्य = ગર્વને વીંટી લે તે બૃસય=ત્વષ્ટાસુર; તેના. (बसि-
वेष्टनार्थः)
५ अवसम् = ગોરૂપી અન્ન.
६ सक्रतू = समानकर्माणौ = એકત્ર સામર્થ્યવાળા.
७ अभिशस्तेः = अभिशस्यमानात् अभितः प्रकटितात्
= ચોમેર પ્રગટેલ.
८ शेष: = અપત્ય.
९ अवद्यात् = પાપથી
१० श्येन. = शंसनीयगतिमान्पक्षी = પક્ષી–સ્વરૂપી ગાયત્રી.
११ वीतं = ભક્ષણ કરો. (वीखादने).
१२ योः = पृथक्कर्तव्यानांभयानांयावनंपृथक्करणं = ભય
નિરાકરણ.
१३ स्ववसा = शोभनरक्षणौ = રૂડું મ રક્ષણ દેનાર.
१४ देवद्रीचा = देवानञ्चता = દેવતા–પરાયણ; શ્રદ્ધાયુક્ત.
(अञ्चू).
१५ पिपृतं = પાલન કરો (पूपा पालने).
१६ हव्यसूदः = हविषामुत्पादयित्र्य = હવિ નિર્માણ કરનાર–
(षूदक्षरणे).

सूक्त ९४.

ઋષિ:—આંગિરસ કુત્સ દેવતા:—અગ્નિ (૮ મી ઋચાના પહેલાં ત્રણ ચરણ દેવતાવિષયક, ૧૬ મીનો ઉત્તરાર્ધ મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સિંધુ, પૃથિવી અને દ્યુલોક વિષયી છન્દ — ૧–૧૪ જગતી, ૧૫—૧૬ ત્રિષ્ટુભ્

इमंस्तोमुमर्हतेजातवेदसेरथंमिवसंमहेमामनीषया ।
भद्राहिनःप्रमतिरस्यसंसद्यग्नेसख्येमारिषामावुयंतव ॥१॥

प०— इमम् । स्तोमम् । अर्हते । जातऽवेदसे । रथम्ऽइव । सम् ।
महेम । मनीषया । भद्रा । हि । नः । प्रऽमतिः । अस्य ।
संऽसदि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ।
॥ १ ॥

અ०—(સુથાર જેમ) રથને તૈયાર કરે તેમ, પૂજ્ય અને જ્ઞાનવાન વા, સંપત્તિમાન અગ્નિના અર્થે, અમે તીક્ષ્ણ-બુદ્ધિપૂર્વક આ સ્તોત્ર રૂડીરીતે રચીએ છીએ આ (અગ્નિ)ના રૂડા સેવન વડે, અમારી શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ નિશ્ચે, સમર્થ થાય છે હે અગ્ને!, ત્હારૂ સખાપણુ હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં ૧

यस्मैत्वमायजसेससाधत्यनर्वाक्षेतिदधतेसुवीर्यम् ।
सतूतावनैनमश्नोत्यंहतिरग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥२॥

प०— यस्मै । त्वम् । आऽयजसे । सः । साधति । अनर्वा ।
क्षेति । दधते । सुऽवीर्यम् । सः । तूताव । न । एनम् ।

अश्नोति । अर्हतिः । अग्ने । सख्ये । मा । ... वयम् । तव ॥ २ ॥

અ०—હે અગ્ને !, તું જેના અર્થે યજ્ઞ સંપાદિત કરે છે તે (યજમાન), પોતાની અભિલાષા સિદ્ધ કરે છે. તે શત્રુરહિત મતો નિવાસ કરે છે. તે રૂડા પુત્રપૌત્રાદિ વડે યુકત સ પત્તિને ધારણ કરે છે. તે ઉત્કર્ષને પામે છે. તેને દારિદ્ર પ્રાપ્ત થતું નથી. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. २

शकेमत्वासमिधंसाधयाधियस्त्वेदेवाहविरदन्त्याहुतम् ।
त्वमादित्याँआवहतान्ह्युश्मस्यग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥३॥

प०— शकेम । त्वा । समृदृइधम् । साधय । धियः । त्वे । इति । देवाः । हविः । अदन्ति । आहृतम् । त्वम् । आदित्यान् । आ । वह । तान् । हि । उश्मसि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ३ ॥

અ०—હે અગ્ને !, અમે તને પ્રજ્વલિત કરવાને શક્તિમાન થઇએ. તું, અમારાં (દર્શપૂર્ણ માસાદિક) કર્મો સિદ્ધ કર. તું વિષે હોમેલ હવિનું દેવો ભક્ષણ કરે છે. તું, આદિત્યોને-સર્વદેવોને- આણ્. અમે હમણાજ તેમની કામના કરીએ છીએ હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ३

॥४॥

प०— मार्म । इध्मम् । कृणवाम । हुवींषि । ते । चितर्यन्तः । पर्वणाऽपर्वणा । वुयम् । जीवार्तवे । प्रृतुरम् । साधय । धियः । अग्ने । सुख्ये । मा । रिषाम । वुयम् । तर्व ॥४॥

અ०—હે અગ્ને !, અમે (ત્હારા યાગાર્થ), સમિધ સંપાદન કરીએ, અને તને દર પર્વે (દર્શપૌર્ણિમાએ) ચેતાવી, હવિ અર્પણ કરીએ. અમે લાંબુ જીવીયે તે માટે તું, અમારાં કર્મોને ઉત્તમ રીતે પૂર્ણ કર. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૪

विशांगोपाअस्यचरन्तिजन्तवोद्विपच्चयदुतचतुष्पदुक्तुभिः ।
चित्रःप्रकेतउषसोमहाँअस्यग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥५॥३०॥

प०— विशाम् । गोपाः । अस्य । चुरन्ति । जन्तवः । द्विऽपत् । च । यत् । उत । चतुःऽपत् । अक्तुऽभिः । चित्रः । प्रऽकेतः । उषसः । महान् । असि । अग्ने । सुख्ये । मा । रिषाम । वुयम् । तर्व ॥ ५ ॥ ३० ॥

અ०—આ (અગ્નિ)નાં કિરણો સર્વ પ્રાણિઓનાં રક્ષક સતાં, ઉંચે ઉડે છે. (તે પછી) જે કાંઇ (મનુષ્યાદિક) દ્વિપાદ તથા (ગાયાદિક) ચતુષ્પાદ પ્રાણી હોય છે તે, આનાં કિરણો વડે ચોમેર વ્યાપ્ત થાય છે. તું, વિચિત્ર દીપ્તિવાળો પ્રદર્શયિતા (માર્ગદર્શક) છે. ઉષાથી પણ તું અધિક ગુણવાળો છે. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૫

ઇતિ ત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्व्यः प्रशास्ता पोता जनुषा पुरोहितः ।
विश्वा विद्वाँ आर्त्विज्या धीर पुष्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥६॥

प०— त्वम् । अध्वर्युः । उत । होता । असि । पूर्व्यः । प्रशास्ता । पोता । जनुषा । पुरःहितः । विश्वा । विद्वान् । आर्त्विज्या । धीर । पुष्यसि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ६ ॥

अ०—तू अध्वर्यु-यागनेता-छे वळी, तु मुख्य (देवोनु आह्वान करनार) होता छे तू प्रशास्ता (सर्वशिक्षक), पोता (यज्ञनो पावन करनार), अने जन्मथी (स्वभावथी) आगळ उपर प्राप्त थनार स्वर्गादि परत्वे कल्याणदायक, यष्वा, पूर्व दिशा विषे स्थापेलो, अथवा पुरोहित रुप छे (अध्वर्यु आदि) ऋत्विजना सर्वथ कर्मोने जाणतो सतो तु, हे बुद्धिवता!, तेमने सांगोपाग संपूर्ण करे छे हे अग्ने!, तारु सखापणु होय तो अमे नाश पामनार नहीं ६

यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्ङसि दूरे चित्सन्तळिदिवाति रोचसे ।
रात्र्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥७॥

प०— यः । विश्वतः । सुप्रतीकः । सदृङ् । असि । दूरे । चित् । सन् । तळित्ऽइव । अति । रोचसे । रात्र्याः । चित् । अन्धः । अति । देव । पश्यसि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम । तव ॥ ७ ॥

---

* बृहस्पतिर्देवानामभ्रह्माहं मनुष्याणाम् । तै० ब्रा० ३-७-६. ।

अ०—જે રૂડા અંગવાળો મતો ચોમેર સરખો સુંદર દેખાય છે તે તું, દૂર હોય તથાપિ સમીપે હોય તેમ અત્યંત ચળકે છે. હે દેદીપ્યમાન અગ્ને !, રાત્રિના ગાઢ અંધકારને પણ તું ઉલ્લંઘીને પ્રકાશે છે. હે અગ્ને !, હ્લારૂ સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ७

पूर्वोदेवाभवतुसुन्वतोरथोस्माकंशंसोअभ्यस्तुदूढ्यः ।
तदाजानीतोतपुष्यतावचोग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥८॥

प०— पूर्वः । देवाः । भवतु । सुन्वतः । रथः । अस्माकम् । शंसः । अभि । अस्तु । दुःऽध्यः । तत् । आ । जानीत । उत । पुष्यत । वचः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ८ ॥

अ०—હે દેવો !, સોમરસ કાઢનાર (યજમાન) નો રથ, (અનુપાસ કોના રથથી) આગળ હો. અમારૂં અભિશાપરૂપી પાપ, દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા અમારા શત્રુઓનો બાધ કરો. મારી તે પ્રાર્થનાને ધ્યાનમાં લ્યો અને તેને પોષો. હે અગ્ને !, હ્લારૂ સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ८

वधैर्दुःशंसाँअपदूढ्योजहिदूरेवायेअन्तिवाकेचिदत्रिणः ।
अथायज्ञायगृणतेसुगंकृध्यग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥९॥

प०— वधैः । दुःऽशंसान् । अप । दुःऽध्यः । जहि । दूरे । वा । ये । अन्ति । वा । के । चित् । अत्रिणः । अथ । यज्ञाय । गृणते । सुऽगम् । कृधि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ९ ॥

અ૦—તૂં, દુષ્ટ પાપબુદ્ધિવાળાઓનો ઘાતક શસ્ત્રોવડે વધ કર. દૂર અથવા, નજીક જે કોઈ રાક્ષસાદિક હોય તે પાપીઓનો વધ કર. તે પછી ત્હારી સ્તુતિ કરનાર યજ્ઞપતિને રૂડો માર્ગ સંપાદન કર. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૯

*यद्युंक्था अ॒रु॒षा रोहि॑ता॒ रथे॒ वात॑जूता वृष॒भस्ये॑व ते॒ रवः॑ ।
आदि॑न्वसि व॒निनो॑ धू॒मके॑तु॒नाग्ने॑ स॒ख्ये मा रि॑षामा व॒यं तव॑ ॥१०॥३१

प०— यत् । अयु॑क्थाः । अ॒रु॒षा । रोहि॑ता । रथे॑ । वात॑ऽजूता । वृ॒ष॒भस्य॑ऽइव । ते॒ । रवः॑ । आत् । इ॒न्व॒सि॒ । व॒निनः॑ । धू॒म॒ऽके॑तुना । अग्ने॑ । स॒ख्ये । मा । रि॒षा॒म॒ । व॒यम् । तव॑ ॥ १० ॥ ३१ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તૂં જ્યારે ત્હારા રથે, તેજસ્વી, લોહિતવર્ણના, વાયુવેગી અશ્વોને જોડે છે ત્યારે મસ્ત ખૂંટની પેઠે, ત્હારી ગર્જના (થાયછે). તે પછી તૂં, વનનાં વૃક્ષોને ધૂમધ્વજ કિરણો વડે વ્યાપ્ત કરે છે. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૧૦

ઇતિ એકત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

अध॑ स्व॒नादु॒त बि॑भ्युः पत॒त्रिणो॑ द्र॒प्सा यत्ते॑ यव॒सादो॒ व्यस्थि॑रन् ।
सु॒गं तत्ते॑ ताव॒केभ्यो॒ रथे॒भ्योऽग्ने॑ स॒ख्ये मा रि॑षामा व॒यं तव॑ ॥११॥

प०— अध॑ । स्व॒नात् । उ॒त । बि॒भ्युः॒ । प॒त॒त्रिणः॑ । द्र॒प्साः । यत् ।

* रोहितेमत्यामिर्देवतां गमयतु । तै० सं० १-१-८ ।

ते । यवसऽअदः । वि । अस्थिरन् । सुऽगम् । तत् । ते । तावकेभ्यः । रथेभ्यः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ ११ ॥

અ૦—તે પછી ત્હારી ગર્જનાથી પક્ષિઓ પણ, ભયને પ્રાપ્ત કરે છે. જ્યારે ત્હારા તણખા, તૃણોનું ભક્ષણ કરતા વિવિધ રીતે પ્રસરે છે ત્યારે, ત્હારા રથો માટે માર્ગ સુગમ થાય છે. હે અગ્ને !, ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમો નાશ પામનાર નહીં. ૧૧

अयंमित्रस्यवरुणस्यधायसेवयातांमरुतांहेळोअद्भुतः ।
मृळासुनोभूत्वेषांमनःपुनरग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥१२॥

प०- अयम् । मित्रस्य । वरुणस्य । धायसे । अवऽयाताम् । मरुताम् । हेळः । अद्भुतः । मृळ । सु । नः । भूतु । एषाम् । मनः । पुनः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ १२ ॥

અ૦—આ (અગ્નિનો સ્તોતા), મિત્ર અને વરૂણના સંરક્ષણને પ્રાપ્ત હો. અંતરિક્ષ વિષે હોનાર મરૂતોનો ક્રોધ, અદ્ભુત હોય છે. (મિત્રાવરૂણ, આ સ્તોતાનું તે ક્રોધથકી રક્ષણ કરો.) (હે અગ્ને !), અમને રૂડું સુખ હો. એમનું (આ મરૂતોનું) મન, પુનરપિ પ્રસન્ન હો. ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૧૨

देवोदेवानामसिमित्रोअद्भुतोवसुर्वसूनामसिचारुरध्वरे ।
शर्मन्त्स्यामतवसप्रथस्तमेग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥१३॥

प०— देव । देवानांम् । असि । मित्र । अद्भुत । वसुः । वसूनाम् । असि । चारुः । अध्वरे । शर्मन् । स्याम । तवं । सप्रथः ऽतमे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तवं ॥ १३ ॥

अ०—હે અગ્ને !, દેદીપ્યમાન એવો તૂ, દેવોનો પ્રૌઢ સખા છે યજ્ઞ વિષે, તૂ રૂડો (શોભે) છે તૂ સંપત્તિનો ભંડાર છે ત્હારી ચોમેર અત્યંત વિસ્તીર્ણ યજ્ઞગાના વિષે, અમે નિવાસ કરીએ ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમો નાશ પામનાર નહીં ૧૩

*तत्तेभद्रंयत्समिद्धःस्वेदमेसोमाहुतोजरसेमृळयत्तमः ।
दधासिरत्नंद्रविणंचदाशुषेग्नेसख्येमारिषामावयंतव ॥ १४ ॥

प०— तत् । ते । भद्रम् । यत् । सम्ऽइद्धः । स्वे । दमे । सोमऽआहुतः । जरसे । मृळयत्ऽतमः । दधासि । रत्नम् । द्रविणम् । च । दाशुषे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तवं ॥ १४ ॥

अ०—હે અગ્ને !, પોતાના સ્થાન વિષે (ઉત્તર વેદિ વિષે) રૂડી રીતે પ્રજ્વલિત કરી સોમરસની આહુતિ દઇ, (ઋત્વિજો) જે ત્હારી સ્તુતિ કરે છે તે (નિશ્ચે), કલ્યાણદાયક હોય છે અત્યંત સુખ આપનાર થઇ તૂ, હવિ દેનારને રૂડું રમણીય તથા ધન અર્પણ કરેછે ત્હારૂં સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં ૧૪

यस्मैत्वंसुद्रविणोददाशोनागास्त्वमदितेसर्वताता ।
यंभद्रेणशवसाचोदयासिप्रजावताराधसातेस्याम ॥ १५ ॥

---

* तस्यैवस्थोलोकोयद्भुत्तरवेदीनाभिः । ऐ० ब्रा० १–२८.।

प०— यस्मै । त्वम् । सुद्रविणः । ददाशः । अनागाःऽत्वम् । अदिते । सर्वऽताता । यम् । भद्रेण । शर्वसा । चोदयासि । प्रजाऽवता । राधसा । ते । स्याम ॥ १५ ॥

અ૦—હે રૂડી સંપત્તિવાળા, અખંડનીય (અગ્ને !), સર્વ કર્મ પરંપરા મધ્યા, સર્વ યજ્ઞો વિષે, જેને તું, અપાપત્વ-પાપરહિતપૂર્વક કર્મયોગ્યતા અર્પણ કરે છે (તે યજમાન સમૃદ્ધિવાન થાય છે). જેને તું, કલ્યાણકારક બળવડે રૂડીરીતે યુક્ત કરે છે, (તે પણ સમૃદ્ધિવાન થાય છે). અમે પુત્રપૌત્રાદિક વડે યુક્ત એવી તેં અર્પણ કરેલ સંપત્તિ વડે યુક્ત થઈએ. ૧૫

स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥१६॥१२॥

प०— सः । त्वम् । अग्ने । सौभगऽत्वस्य । विद्वान् । अस्माकम् । आयुः । प्र । तिर । इह । देव । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । मामहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १६ ॥ १२ ॥

અ૦—હે ધનાદિ-ગુણ-યુક્ત અગ્ને !, અમારા કલ્યાણને જાણનાર તે તું, આ કર્મ વિષે અમારું આયુષ્ય છેક વધાર્યું મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સિન્ધુ (જળદેવતા) પૃથિવી, અને દ્યુદેવતા તે આયુષ્યનું રક્ષણ કરો ૧૬

ઇતિ બત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

ઇતિ પ્રથમ અષ્ટકમધ્યે છઠ્ઠો અધ્યાય સમાપ્ત.

सूक्त ९४.

१ संसदि = संभजनेन – ...
२ अनर्वा = शत्रुभिरप्रत्यृतःसन् = શત્રુઓ જેની સામે હલ્લો ન કરી શકે તેવો = શત્રુ રહિત.
३ तुताव = वर्धते = ઉત્કર્ષને પામે છે. (तुवृद्ध्यर्थः).
४ अंहतिः = અતિદારિદ્ર.
५ जीवातवे = जीवनौषधाय = લાંબુ જીવવા.
६ जन्तवः = जाताः रश्मयः = ઉપજેલ કિરણો.
७ अक्तुभिः = अञ्जकैः रश्मिभिः = પ્રગટ કરનાર કિરણોવ
८ जनुषा = जन्मना स्वाभाव्येन = જન્મસ્વભાવથી.
९ पोता = यज्ञस्यपावयिताशोधयिता वा = યજ્ઞને કરનાર.
१० तळित् = अन्तिक = સમીપમાં
११ सुप्रतीकः = शोभनांगः = રૂડાં અંગવાળો.
१२ शंसः = शंसनीय अभिशापरूपं पाप = અભિશાપરૂપી પાપ-
१३ दुद्यः = दुर्धियः = દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા.
१४ अत्रिणः = अत्तारः = રાક્ષસાદિક ભક્ષણ કરનાર. (अद्).
१५ वातजूताः = વાયુના જેવા વેગવાળા. (जूतंजवोवेगः)
१६ द्रप्साः = अवालैकदेशाः = તણખા.
१७ अयसादः = તૃણનું ભક્ષણ કરનાર. (यवसानां अत्तारः).
१८ तावकेभ्यः = त्वदीयेभ्यः = તારા
१९ धायसे = धारणाय अवस्थानाय = સંરક્ષણ અર્થે.
२० अवयाताम् = अवस्तात्द्गच्छताम् = સ્વર્ગની નીચે અંતરિક્ષ વિષે હોનારને.
२१ सप्रथस्तमे = ચોમેર અત્યંત વિસ્તીર્ણ.

२२ शर्मन् = शर्मणि = યજ્ઞના વિષે.
२३ जरसे = स्तूयसे = સ્તુતિ કરાય છે (जरति. स्तुतिकर्मा).
२४ सर्वताता = सर्वततिषु = સર્વ કર્મપરંપરા વિષે; અથવા, સર્વ યજ્ઞો વિષે.
२५ अनागास्त्वं = અપાપત્વ.
२६ तिर = વૃદ્ધિગત કર. (तिरतिर्वर्धनार्थः)
२७ मित्र. = प्रमीतेस्त्राता = મિત્રદેવ.
२८ वरुण. = अजशिष्टानां निवारयिता = વરૂણદેવ.



અધ્યાય ૭.



यस्यनिःश्वसितंवेदायोवेदेभ्योखिलंजगत् ।
निर्ममेतमहंवन्देविद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

અ૦—વેદો જેના પ્રાણ છે, જેણે વેદોમાથી અખિલ જગત નિર્માણ કર્યું તે (મારા ગુરૂ) વિદ્યાતીર્થ મહેશ્વરને, હુ વંદન કરૂં છુ. ૧

सूक्त ९५.

ઋષિઃ–આંગિરસ કુત્સ, દેવતાઃ–અગ્નિ, (અથવા ઉષા સંબંધી અગ્નિ), છન્દઃ–ત્રિષ્ટુબ્

*ॐद्वेविरूपेचरतःस्वर्थेअन्यान्यावत्समुपंधापयेते ।
हरिरन्यस्यांभवतिस्वधावाञ्छुक्रोअन्यस्यांददृशेसुवर्चाः ॥१॥

प०— द्वे इति । विरूपे इति विऽरूपे । चरतः । स्वर्थे इति सुऽअर्थे । अन्याऽअन्या । वत्सम् । उप । धापयेते इति । हरिः । अन्यस्याम् । भवति । स्वधाऽवान् । शुक्र । अन्यस्याम् । ददृशे । सुऽवर्चाः ॥ १ ॥

अ०—સુંદર ગમનાગમન, વા સુંદર પ્રયોજનવાળી, ભિન્નભિન્ન રૂપવાળી અહોરાત્ર (ઉષા અને રાત્રિ) બન્ને, પુનઃપુનઃ પર્યાવર્તન–ભ્રમણ–કરે છે. તેઓ, એકબીજાના બાળકને ધવડાવે છે. (તેથી) રસને હરણ કરનાર આદિત્ય, અન્ય–પોતાની જનની (રાત્રિ)થી ભિન્ન–જનની (દિવસ) વિષે, હવિરસપન્ન થાય છે. નિર્મળ દીપ્તિવાળો અગ્નિ, અન્ય જનની (રાત્રિ) વિષે રૂડો શોભે છે ૧

दशेमंत्वष्टुर्जनयन्तगर्भमतन्द्रासोयुवतयोविभृत्रम् ।
तिग्मानीकंस्वयशसंजनेषुविरोचमानंपरिषींनयन्ति ॥२॥

प०— दश । इमम् । त्वष्टुः । जनयन्त । गर्भम् । अतन्द्रासः । युवतयः । विऽभृत्रम् । तिग्मऽअनीकम् । स्वऽयशसम् । जनेषु । विऽरोचमानम् । परि । सीम् । नयन्ति ॥ २ ॥

---

* १ तयोरेतौवत्सौअग्निश्चादित्यश्च रात्रेर्वत्सःश्वेतआदित्यःअह्नोग्निस्ताम्रोरूपः । तै० ब्रा० प्रथमपाठके

२ तस्माअग्नयेसायंहूयतेसूर्यायप्रातरिति । तै० ब्रा० २-१-२ ।

अ०—આનમ્યરહિત, નિત્યતરૂણ–અજરામર–એવી દશ દિશાઓ, મધ્વા અગુલિઓ, દેદીપ્યમાન મધ્યમ વાયુમાથી (મેઘમધ્યે) ગર્ભસ્વરૂપે હોનાર વૈદ્યુતાગ્નિને, અથવા અરણિમાથી અગ્નિને ઉત્પન્ન કરે છે સર્વભૂતપ્રાણિ વિષે જાઠરાગ્નિ સ્વરૂપે હોનાર, તીક્ષ્ણ તેજવાળા, અત્યત યશસ્વી, સર્વ સ્થળે વિશેષે દેદીપ્યમાન એવા આ અગ્નિને, સર્વ મનુષ્યો ચોમેર લઇ જાય છે २

त्रीणि॒जाना॒परि॑भूषन्त्यस्यसमु॒द्रए॑कंदि॒व्येक॑मप्सु ।
पूर्वा॒मनु॒प्रदिश॒पार्थि॑वानामृ॒तून्प्रशास॒द्विद॑धावनु॒ष्ठु ॥३॥

प०— त्रीणि॑ । जाना॑ । परि॑ । भूषन्ति॒ । अ॒स्य॒ । स॒मु॒द्रे । एक॑म् । दि॒वि । एक॑म् । अ॒प्ऽसु । पूर्वा॑म् । अनु॑ । प्र । दिश॑म् । पार्थि॑वानाम् । ऋ॒तून् । प्र॒ऽशास॑त् । वि । द॒धौ॒ । अ॒नु॒ष्ठु ३

अ०—આ (અગ્નિ)ના ત્રણ જન્મો, ચોમેર શોભે છે એક (વડવાનળ–સ્વરૂપે) સમુદ્ર વિષે, એક (આદિત્ય–સ્વરૂપે) દ્યુલોક વિષે, એક (વિદ્યુતાગ્નિ–સ્વરૂપે) અન્તરિક્ષ વિષે તે (આદિત્ય સ્વરૂપે હોનાર અગ્નિ), ઋતુઓને નિયમન કરતો સર્વ પ્રાણિઓની પૂર્વ દિશાને તથા તે પછી અનુક્રમે બીજી દિશાઓને રૂડીરીતે સપાદન કરે છે ३

*क्रइमवो॒निण्यमाचिके॑तव॒त्सो॒मा॒तॄर्जनयतस्व॒धाभि ।
ब॒ह्वी॒नागर्भो॒अपसा॒मुपस्था॑न्म॒हान्क॒विर्निश्च॑रतिस्व॒धावा॑न् ।४॥

* १ गर्भोयोअपांगर्भोवनानांगर्भश्चस्थातांगर्भश्चरथाम् ऋ० सं० १-५-१४ ।

२ अग्नौप्रास्ताहुति सम्यगादित्यमुपतिष्ठतेआदित्याज्जायतेवृष्टिर्वृष्टेरन्नततः प्रजा । स्मृति ।

प०— कः । इमम् । वः । निण्यम् । आ । चिकेत । वत्सः । मातॄः । जनयत । स्वधाभिः । बह्वीनाम् । गर्भः । अपसाम् । उपऽस्थात् । महान् । कविः । निः । चरति । स्वधाऽवान् ॥४॥

अ०—(હે ઋત્વિજો તથા યજમાનો)! આ (જળાદિ વિષે) ગૂઢ રહેલ (અગ્નિને), તમો મધ્યે કોણ જાણે છે? (મેઘસ્થ જળનો વિદ્યુતાગ્નિ-સ્વરૂપે) પુત્ર એવો તે, હવિરન્ન વડે પોતાની માતાને-(માતૃસ્થાનીય વૃષ્ટિજળને)-ઉત્પન્ન કરે છે (મેઘસ્થ) જળનો (વૈદ્યુતાગ્નિસ્વરૂપે) ગર્ભસ્વરૂપ અગ્નિ, સમુદ્રમાંથી (ઔષધાગ્નિ-સ્વરૂપે આદિત્ય સતો) નિર્ગમન કરે છે તે પ્રૌઢ તેજવાળો, અત્યંત વિદ્વાન, તથા હવિરસંપન્ન છે ૪

*आविष्ट्योवर्धतेचारुरासुजिह्मानामूर्ध्वःस्वयशाउपस्थे ।
उभेत्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीचीसिंहंप्रतिजोषयेते ॥५॥१॥

प०— आविःऽत्यः । वर्धते । चारुः । आसु । जिह्मानाम् । ऊर्ध्वः । स्वऽयशाः । उपऽस्थे । उभे इति । त्वष्टुः । बिभ्यतुः । जायमानात् । प्रतीची इति । सिंहम् । प्रति । जोषयेते इति ॥५॥१

अ०—આ (મેઘસ્થ જળ) વિષે (વૈદ્યુતસ્વરૂપે) હોનાર અગ્નિ, રૂડો દીપતો પ્રગટ થઈ વૃદ્ધિ પામે છે તિરછા મેઘના ખોળા વિષે, સ્વય-યશસ્વી એવો તે ઉંચે પ્રજ્વલિત થાય છે ઉભય (દ્યાવાપૃથિવી), તે દેદીપ્યમાન મધ્યમ વાયુથી (ત્વષ્ટાથી)-ઉત્પન્ન થતા અગ્નિ થકી ભયભીત થાય છે (તે પછી) તે

---

* अग्नेरूर्ध्वज्वलनवायोस्तिर्यक्पवनमणुमनसोराद्यंकर्मैतान्यदृष्टकारितानि । वैशेषिका ।

મદનશીલ (પરાભવ કરે તેવા) અગ્નિ પ્રત્યે પ્રયાણ કરી, તેનું સેવન કરે છે. ૫

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત.

उभेभद्रेजोषयेतेनमेनेगावोनवाश्राउपतस्थुरेवैः ।
सदक्षाणांदक्षपतिर्बभूवाञ्जन्तियंदक्षिणतोहविर्भिः ॥६॥

प०— उभे इति । भद्रे इति । जोषयेते इति । न । मेने इति । गावः । न । वाश्राः । उप । तस्थुः । एवैः । सः । दक्षाणाम् दक्षऽपतिः । बभूव । अञ्जन्ति । यम् । दक्षिणतः । हविःऽभिः ॥ ६ ॥

અ०—સુંદર સ્ત્રીઓની પેઠે, ઉભય (અહોરાત્ર, અથવા દ્યાવાપૃથિવી, અથવા અરણીના કાષ્ઠો), આ (અગ્નિ)ને સેવન કરે છે. હંભારવ કરતી ગાયોની પેઠે, તે ઉત્કટભર આ અગ્નિને ભેટે છે. (એથી) જે (અગ્નિ)ને, (આહ્વનીય અગ્નિની દક્ષિણ બાજુએ ઉભી ઋત્વિજો) હવિવડે તૃપ્ત કરે છે તે, સર્વ મનનો અધિપતિ થયો. ૬

उद्यंयमीतिसवितेवबाहूउभेसिचौयततेभीमऋञ्जन् ।
उच्छुक्रमत्कमजतेसिमस्मान्नवामातृभ्योवसनाजहाति ॥७॥

प०— उत् । ययमीति । सविताऽइव । बाहू इति । उभे इति । सिचौ । यतते । भीमः । ऋञ्जन् । उत् । शुक्रम् । अत्कम् । अजते । सिमस्मात् । नवा । मातृऽभ्यः । वसना । जहाति ॥ ७ ॥

અ०—સર્વપ્રેરક આદિત્ય, જેમ પોતાના બાહુરૂપી કિરણોને ઉંચા ફેલાવે છે તેમ (આ ઔષધાગ્નિ), પોતાના તેજને છેક ઉંચે

ફેલાવે છે તે પછી (આ) ભયંકર અગ્નિ, દ્યુ તથા પૃથિવી ઉભય લોકને પોતાના તેજવડે શોભાવતો પ્રવૃત્ત થાય છે. (તે પછી) તે, મર્ત્ય પદાર્થોમાંથી દેદીપ્યમાન રસને (કિરણો વડે) ઉચે ગ્રહણ કરે છે. (અને) પોતાની માતાઓ (વૃષ્ટિ-જળ) માથી (મર્ત્ય જગતને) આચ્છાદન કરનારાં નવીન તેજ ઉચે ફેલાવે છે. ૭

त्वेषंरूपकृणुतउत्तरंयत्संपृञ्चानःसदनेगोभिरद्भिः ।
कविर्बुध्नंपरिमर्मृज्यतेधीःसादेवतातासमितिर्बभूव ॥८॥

प०— त्वेषम् । रूपम् । कृणुत । उत्ऽतरम् । यत् । सम्ऽपृञ्चानः । सदने । गोभिः । अत्ऽभिः । कविः । बुध्नम् । परि । मर्मृज्यते । धीः । सा । देवऽताता । समऽइतिः । बभूव ॥८॥

अ०—જ્યારે અંતરિક્ષે વિષે, પ્રયાણ કરનારા (મેઘસ્થ) જળો સાથે તે (વૈદ્યુતસ્વરૂપે) સંલગ્ન થઇ, દેદીપ્યમાન, અધિક પ્રકાશને સંપાદન કરે છે ત્યારે વિદ્વાન, સર્વધારક એવો તે, અંતરિક્ષને (પોતાના તેજવડે) ચોમેર આચ્છાદિત કરે છે જાજ્વલ્યમાન અગ્નિની તે જ્વાળા ફેલાતાં, તેજનો મોટો ઓઘ થાયછે. ૮

उरुतेज्रयःपर्येतिबुध्नंविरोचमानंमहिषस्यधाम ।
विश्वेभिरग्नेस्वयशोभिरिद्धोदब्धेभिःपायुभिःपाह्यस्मान् ॥९॥

प०— उरु । ते । ज्रयः । परि । एति । बुध्नम् । विऽरोचमानम् । महिषस्य । धाम । विश्वेभिः । अग्ने । स्वयशःऽभिः । इद्धः । अदब्धेभिः । पायुऽभिः । पाहि । अस्मान् ॥ ९ ॥

अ०—હે અગ્ને!, શ્રેષ્ઠ એવો તું તેનું રાક્ષસાદિકનું પરાભવ કરનાર, અત્યંત દેદીપ્યમાન, વિસ્તીર્ણ તેજ, છેક અંતરિક્ષને

વ્યાપ્ત કરે છે. પ્રજ્વલિત એવો તૂ, અપ્રતિહત તથા પાલન કરવાને સમર્થ એવાં પોતાના તેજવડે, અમારૂં રક્ષણ કર. ९

यन्न्रन्त्स्रोतं कृणुतेगातुमूर्मिशुक्रैरूर्मिभिरभिनक्षतिक्षाम ।
विश्वासनांनिजठरेषुधत्तेन्तर्नवांसुचरतिप्रसूषु ॥१०॥

प०— धन्वंन् । स्रोतः । कृणुते । गातुम् । ऊर्मिम् । शुक्रैः । ऊर्मिऽभिः । अभि । नक्षति । क्षाम् । विश्वा । सनानि । जठरेषु । धत्ते । अन्तः । नवासु । चरति । प्रऽसूषु ॥१०॥

अ०—તે, અંતરિક્ષ વિષે ચચળ જળસમૂહનો પ્રવાહ ઉત્પન્ન કરે છે. તે, નિર્મળ જળસમૂહ વડે ભૂમિને ચોમેર વ્યાપ્ત કરે છે. તે, જઠર મધ્યે સર્વ અન્નને અવસ્થાપે છે (તદ્ય) વૃષ્ટિ થયા પછી નવીન ઉત્પન્ન ઔષધિઓ મધ્યે, (પાકાર્થ ભૌમાગ્નિ સ્વરૂપે) તે અદર રહે છે. १०

एवानोंअग्नेसमिधांवृधानोरेवत्पांवकश्रवंसेविभांहि ।
तन्नोंमित्रोवरुणोमामहन्तामदिंतिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ११॥२

प०— एव । नः । अग्ने । सम्ऽइधा । वृधानः । रेवत् । पावक । श्रवंसे । वि । भाहि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदिंतिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥११॥२॥

अ०—હે શોધક અગ્ને!, સમિધ-આદિ-દ્રવ્યવડે એ રીતે વૃદ્ધિંગત સતો તૂં, વિશેષે પ્રકાશમાન હો. અને તૂ, અમને ધનસપન્ન સંપત્તિ અર્પણ કર. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે સપત્તિનુ રક્ષણ કરો ११

ઇતિ બીજો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ९५.

१ स्वर्थे = स्वरणे शोभनगमनागमने यद्वा शोभनप्रयो जनोपेते = सुंदर गमनागमन वा सुंदर प्रयोजनवाळी
२ धापयेते = रसपान करावे छे धवडावे छे (धेट्पाने)
३ हरि = रसहरणशील
४ विभृत्म – सर्वेषुभूतेषु विहृतजाठररूपेणविभज्यवर्तमानम् = सर्वभूतप्राणि विषे जाठराग्नि–स्वरूपे होनार (हृञ् हरणे)
५ तिग्मानीकम् = तीक्ष्णमुख तीक्ष्ण तेजवाळो
६ जाना = जननानि = जन्म
७ निण्यम् = निर्णीत अन्तर्हित = गूढ
८ आविष्ट्य = आविर्भूत – प्रकाशमान
९ प्रतीची – प्रत्यञ्चन्ती प्रतिगच्छन्ती = प्रत्ये प्रयाण करी
१० सिंहम् = सहनशील अभिभवनशील = पराभव करे तेवा
११ मेने = स्त्री
१२ अञ्जन्ति = आर्द्रीकुर्वन्ति = तृप्त रे छे
१३ वाश्रा = हंभारव करनार (वाश्रृशब्दे)
१४ पत्रै = स्वकीयैश्वरिश्रैं = अत्यंत आदरपूर्वक
१५ उद्यमीति = उद्गमयति = ऊंचे फेलावे छे (यमउपरमे)
१६ मित्रौ = द्यावापृथिवी (विचिरक्षरणे)
१७ अत्क = सारभूत रसने (अतसातत्यगमने)
१८ विमस्मात् = सर्वस्मात्भूतजातात् = सर्व पदार्थमाथी
१९ सहाति = उद्गमयति = ऊंचे फेलावे छे
२० उदजते = ऊर्ध्वमादत्ते = ऊंचे लइ जाय छे
२१ ऋञ्जन् = प्रसाधयन् = स्वतेजवडे शोभावता
२२ उत्तर = अधिक उत्कृष्ट

२३ बुध्नम् = सर्व उदकनुं मूळभूत अन्तरिक्ष.
२४ समिति = संहतिः = ओघ.
२५ अयः = अभिभावुकः = पराभव करनार. (जिभिभवे).
२६ महिषस्य = श्रेष्ठने.
२७ पायुभिः = पालनशक्त.
२८ धन्वन् = नर्म मध्ये.
२९ गातुम = गमनशील. (गाङ्गतौ).
३० सनानि = अन्न
३१ प्रसूषु = सर्वेषामन्नानांप्रसवित्रीष्वोषधीषु = सर्व अन्नने उपजावनार ओषधि मध्ये.
३२ अभिनक्षति = चोमेर व्याप्त करे छे.

सूक्त ९६.

ऋषिः—आंगिरस कुत्स, देवता.—द्रविणोदा अग्नि, अथवा, अग्निः छन्दः—त्रिष्टुभ्.

*सप्रत्नथासहसाजायमानःसद्यःकाव्यानिबळधत्तविश्वा।
आपश्चमित्रंधिषणाचसाधन्देवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥१॥

प०— सः । प्रत्नऽथा । सहसा । जायमानः । सद्यः । काव्यानि । बट् । अधत्त । विश्वा । आपः । च । मित्रम् । धिषणा । च । साधन् । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम्॥१॥

---

* सप्रत्नथेत्याग्निमारुतमिति । सप्रत्नथासहसाजायमानइतिजातमेदस्यसमानोदर्कम । पे० ब्रा० ५-१५ ।

અ૦—મથતાં ઉત્પન્ન થનાર એવો તે અગ્નિ, જન્મતાં વેંતજ ખરેખર પ્રૌઢની પેઠે, સર્વ પ્રગલ્ભ કર્મો ધારણ કરવા લાગ્યો. આપોદેવી અને ધિષણા–માધ્યમિકા વાણી–, (આ વૈદ્યુતાગ્નિની) સાથે સખાપણું કરે છે. દ્રવ્યના દેનાર અગ્નિને ઋત્વિજો, (ગાર્હપત્યાદિસ્વરૂપે) ધારણ કરે છે. યદ્વા દેવો, આ અગ્નિને હવિરૂપી ધનનો દેનાર કરી, (દૂત કર્મ વિષે) ધારણ કરે છે. ૧

सपूर्वयानिविदांकव्यतायोरिमाःप्रजाअंजनयन्मनूनाम् ।
विवस्वंतांचक्षसाद्यामपश्चदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥२॥

प०— सः । पूर्वया । निऽविदा । कव्यता । आयोः । इमाः । प्रऽजाः । अजनयत् । मनूनाम् । विवस्वता । चक्षसा । द्याम् । अपः । च । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥२॥

અ૦—("अग्निर्देवेद्ध" ઇત્યાદિક) મનુના નિવિત્સ્તોત્રવડે ગુણસ્તુતિ થતાં તે (અગ્નિ)એ, આ માનવી પ્રજાને ઉત્પન્ન કરી. તે પોતાના વ્યાપક તેજવડે, દ્યુલોક તથા અંતરિક્ષને (વ્યાપ્ત કરે છે) ઋત્વિજો, આ દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરેછે. ૨

*तमीळतप्रथमंयज्ञसाधंविशआरीराहुतमृंजसानम् ।
ऊर्जःपुत्रंभरतंसृप्रदानुंदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥ ३ ॥

प०— तम् । ईळत । प्रथमम् । यज्ञऽसाधम् । विशः । आरीः ।

---

* ૧ અન્નવડે જઠરાગ્નિ વૃદ્ધિંગત થાય છે તેથી અગ્નિને અન્નપુત્ર કહે છે

२ स्वदेहधापयमाणोभूत्वाप्रजाबिभर्तितस्मादेषभरतः॥ श्रुति ॥

आऽहुतम् । ऋञ्जसानम् । ऊर्जः । पुत्रम् । भरतम् ।
सृप्रदानुम् । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥ ३

अ०—હે મનુષ્યો!, અગ્નિસ્વામી પ્રત્યે જનારા એવા તમે, તેની સ્તુતિ કરો તે, સર્વ દેવો મધ્યે મુખ્ય, યજ્ઞ-સંપાદન-કરનાર, હવિતૃપ્ત, સ્તોત્રપ્રસાધ્ય, અન્નપુત્ર, હવિને ધારણ કરનાર, યદ્વા પ્રાણ-સ્વરૂપે સર્વ પ્રજાનું પોષણ કરનાર, અવિચ્છિન્ન ધન દેનાર છે. ઋત્વિજો, આ દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે ૩

समातरिश्वापुरुवारपुष्टिर्विदद्गातुंतनयायस्वर्वित् ।
विशांगोपाजनितारोदस्योर्देवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥ ४ ॥

प०— सः । मातरिश्वा । पुरुवारऽपुष्टिः । विदत् । गातुम् । तनयाय । स्वःऽवित् । विशाम् । गोपाः । जनिता । रोदस्योः । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥ ४ ॥

अ०—અનેક મનુષ્યો વડે સંપત્તિની કામના કરાતો, સ્વર્ગ-પ્રાપ્ત-કરાવનાર, સર્વ પ્રાણિઓનો રક્ષણહાર, દ્યાવાપૃથિવીનો ઉત્પાદક એવો તે અગ્નિ, અમારા પુત્રને અનુષ્ઠાન માર્ગ પ્રાપ્ત કરાવો. ઋત્વિજો, દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે ૪

नक्तोषासावर्णमामेम्यानेधापयेतेशिशुमेकंसमीची ।
द्यावाक्षामारुक्मोअन्तर्विभातिदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥५॥३

प०— नक्तोषसा । वर्णम् । आमेम्यानेइत्याऽमेम्याने । धापयेते इति । शिशुम् । एकम् । समीचीइतिसम्ऽईची । द्यावाक्षामा ।

रुक्म । अन्तः । वि । भाति । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥ ५ ॥ ३ ॥

अ०—રાત્રિ તથા ઉષા, પોતપોતાના રૂપને પરસ્પર પુનઃપુનઃ બદલી એકત્ર થઇ, એક બાળકને (ઉષાના પુત્ર અગ્નિને હવિરસનું) પાન કરાવે છે. તેજસ્વી એવો તે અગ્નિ, દ્યાવાપૃથિવી મધ્યે અત્યંત પ્રકાશી છે. ઋત્વિજો, તે દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે. ५

ઇતિ ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત

रायोबुध्नःसंगमनोवसूनांयज्ञस्यकेतुर्मन्मसाधनोवेः ।
अमृतत्वंरक्षमाणासएनंदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥ ६ ॥

प०— रायः । बुध्नः । सम्ऽगमनः । वसूनाम् । यज्ञस्य । केतुः । मन्मऽसाधनः । वेरितिवेः । अमृतऽत्वम् । रक्षमाणासः । एनम् । देवाः । अग्निम् । धारयन् । द्रविणःऽदाम् ॥ ६ ॥

अ०—જે અગ્નિ, સંપત્તિનું મૂળ, સંપત્તિનો સંગમ કરાવનાર, (અર્થાત્ સ્તોઓને પ્રાપ્ત કરાવનાર), યજ્ઞનો જ્ઞાપયિતા (ધ્વજ), આત્મેચ્છુ (ઉપાસક)ને ઇષ્ટ વસ્તુનો સિદ્ધ કરાવનાર છે. અમરપણાનું પાલન કરનાર દેવો, આ ધન દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે. ६

नूचपुराचसदनंरयीणांजातस्यचजायमानस्यचक्षाम् ।
सतश्चगोपांभवतश्चभूरेर्देवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाम् ॥ ७ ॥

प०— नु । च । पुरा । च । सदनम् । रयीणाम् । जातस्य । च ।

जायमानस्य । नु । क्षामें । सूत । च । गोगम् । भवंत । नु । मूरें । देवा । अग्निम् । धारयन् । द्रविण दाम् ॥७॥

अ०—દાન તથા પૂર્વે સર્વ સંપત્તિના આવાસસ્થાનરૂપ, ઉત્પન્ન તથા ઉત્પન્ન થનાર પદાર્થના આધારરૂપ, સર્વત્રવિદ્યમાન-નિત્ય-(આકાશાદિના) તથા હવે પછી હોનાર અસંખ્યાત પદાર્થોના રક્ષણહાર એવા દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને, ઋત્વિજો, અથવા દેવો ધારણ કરે છે. ७

द्रविणोदाद्रविंणसस्तुरस्यंद्रविणोदाःसनरंस्यप्रयंसत ।
द्रविणोदावीरवंतीमिषंनोद्रविणोदारांसतेदीर्घमायुः ॥ ८ ॥

प०— द्रविण दा । द्रविंणम । तुरंस्यं । द्रविण दा । सनंरस्य । प्र । यंसेत् । द्र वण दा । वीरवंतीम् । इषंम् । नः । द्रविण-दाः । रासते । दीर्घम् । आयुः ॥ ८ ॥

अ०—દ્રવિણોદા (ધનપ્રદ) અગ્નિ, અમને જંગમ સંપત્તિ, વા ગજ અર્પણ કરો. દ્રવિણોદા, અમને સ્થાવર સંપત્તિ અર્પણ કરો. તે દ્રવિણોદા અમને પુત્રાદિ-સંપન્ન અન્ન અર્પણ કરો. દ્રવિણોદા, અમને દીર્ઘ આયુષ્ય અર્પણ કરો. ८

एवानोंअग्नेसमिधावृधानोरेवत्पावकश्रवंसेविभाहि ।
तन्नोंमित्रोवरुंणोमामहन्तामदिंतिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥९॥४॥

प०— एव । नः । अग्ने । समिधा । वृधान । रेवत् । पावक । श्रवंसे । वि । भाहि । तत् । नः । मित्र । वरुंण । ममहन्ताम । अदिंति । सिन्धुं । पृथिवी । उत । द्यौ ॥९॥४

अ०—હે શોધક અગ્ને!, સમિધ્-આદિ-દ્રવ્યવડે એ રીતે વૃદ્ધિંગત સતો તું, વિશેષે પ્રકાશમાન હો અને તું, અમને ધનસંપન્ન સંપત્તિ અર્પણ કર. **મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર,** અને **પૃથિવી,** અમારી તે સંપત્તિનું રક્ષણ કરો ૯

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ९६.

१ प्रत्नथा = प्रत्नइवचिरन्तनइव = પ્રૌઢની પેઠે.
२ काव्यानि = क्रांतदर्शिनः प्रगल्भस्यकर्माणि=પ્રગલ્ભ કર્મો.
३ सद् = ખરેખર.
४ काव्यता = स्तुतिं कुर्वता = સ્તુતિ કરતા (कुशब्दे)
५ आयो = मनोः = માનવી (इणगतौ)
६ चक्षसा = તેજવડે.
७ विश. = મનુષ્યો.
८ आरीः = अग्निस्वामिनंगच्छन्त्यः = અગ્નિસ્વામી પ્રત્યે જનાર. (ऋगतौ).
९ ऋञ्जसानम् = स्तोत्रैः प्रसाध्यमानं = સ્તોત્રપ્રસાધ્ય. (ऋञ्जतिः प्रसाधनकर्मा)
१० सृप्रदानुम् = सर्पणशील दानयुक्त = અવિચ્છિન્ન દાન દેનાર. (सृप्लृगतौ)
११ भरतम् = भर्तारम् = હવિભર્તા, વા, પ્રાણસ્વરૂપે સર્વ પ્રજાનું પોષણ કરનાર (भृञ्भरणे)
१२ गातुम् = અનુષ્ઠાનમાર્ગ.
१३ पुरुवारपुष्टिं = पुरुभिर्बहुभिर्वारावरणीयापुष्टिर्यस्य = અનેક મનુષ્યો વડે સંપત્તિની કામના કરાતો.

१४ सामेम्याने = परस्परंपुन पुनःहिंसन्त्यौ = પરસ્પરં પુનઃ પુનઃ બદલનાર. (मोक्षहिंसायां).
१५ समीची = संगतेसश्लिष्टे = એકત્ર થએ.
१६ मन्मसाधन = मननीयस्याभिलषितस्य साधयिता = ધાર્ય વસ્તુનો સિદ્ધ કરાવનાર.
१७ वे = आत्मानमभिगच्छतः पुरुषस्य = આત્મેચ્છુ = ઉપાસક. (वीगत्यादिषु).
१८ नु = હાલ.
१९ क्षमाम् = निवासयितारम् = આધારસ્થાન. (क्षिनिवासे).
२० तुरस्य = त्वरमाणस्यचलत. = જગમનો. (तुरत्वरणे)
२१ सनरस्य = सननीयस्य सभजनीयस्य स्थावररूपस्य धनस्य = સ્થાવર સંપત્તિનો (षणसंभक्तौ)
२२ प्रयंसत् = प्रयच्छतु = અર્પણ કરો. (यमउपरमे)
२३ रासते = प्रयच्छतु = અર્પણ કરો (रादाने).

सूक्त ९७.

ઋષિ--આંગિરસ કુત્સ, દેવતા-શુચિ અગ્નિ, અથવા અગ્નિ, છન્દઃ-ગાયત્રી.

अप॑नः॒ शोशु॑चद॒घमग्ने॑ शुशु॒ग्ध्या र॒यिम् ।
अप॑नः॒ शोशु॑चद॒घम् ॥ १ ॥

પ૦— अप॑ । नः॒ । शोशु॑चत् । अ॒घम् । अग्ने॑ । शुशु॒ग्धि । आ । र॒यिम् । अप॑ । नः॒ । शोशु॑चत् । अ॒घम् ॥ १ ॥

अ०—हे अग्ने !, अमारु पाप अमारा पासेथी खसी अमारा शत्रुने शोक उत्पन्न करो अथवा, अमारु पाप विनाश पामो अमने, तू संपत्ति चोमेर प्रकाशित कर. अमारु पाप, निश्चे विनाश पामो १

सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ २ ॥

प०— सुक्षेत्रिया । सुगातुया । वसूया । च । यजामहे । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ २ ॥

अ०—रुडा क्षेत्रनी, (अथवा रुडा प्रदेशना हविवडे) रुडा मार्गनी, तथा धननी इच्छाने लइ, (अमे अग्निनु) पूजन करीए छीए अमारु पाप विनाश पामो

प्र यद्भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ३ ॥

प०— प्र । यत् । भन्दिष्ठः । एषाम् । प्र । अस्माकासः । च । सूरयः । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ३ ॥

अ०—जेम आ (स्तोताओ) मध्ये (आ कुत्स), अत्यंत उत्कृष्ट छे तेम, अमारा स्तोताओ अत्यंत उत्कृष्ट होय छे अमारु पाप विनाश पामो. ३

प्र यत्ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ४ ॥

प०— प्र । यत् । ते । अग्ने । सूरयः । जायेमहि । प्र । ते । वयम् । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ४ ॥

अ०—હે અગ્ને !, ત્હારા સ્તોતાઓ (સ્તુતિ કરનારાઓ), પુત્રપૌત્રાદિ રૂપે વિસ્તારને પામે છે તેથી ત્હારા સ્તોતા એવા અમે પુત્ર-પૌત્રાદિ-સંપન્ન થઇએ. અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ૪

प्रयदग्नेःसहस्वतोविश्वतोयन्तिभानवः ।
अपनःशोशुचदघम् ॥ ५ ॥

प०— प्र । यत् । अग्नेः । सहस्वतः । विश्वतः । यन्ति । भानवः । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ५ ॥

अ०—જે અર્થે, બલસંપન્ન અગ્નિની પ્રભા ચોમેર ઉંચે ઉડે છે તેથી તે અગ્નિના (તેજવડે), અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ૫

त्वंहिविश्वतोमुखविश्वतःपरिभूरसि ।
अपनःशोशुचदघम् ॥ ६ ॥

प०— त्वम् । हि । विश्वतःऽमुख । विश्वतः । परिऽभूः । असि । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ६ ॥

अ०—હે સર્વતોમુખ (અગ્ને !), તૂ સર્વ (ઉપદ્રવ)થી અમારો રક્ષણહાર હો. અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ૬

द्विषोनोविश्वतोमुखातिनावेवपारय ।
अपनःशोशुचदघम् ॥ ७ ॥

प०—द्विषः । नः । विश्वतःऽमुख । अति । नावाऽइव । पारय । अप । नः । शोशुचत् । अघम् ॥ ७ ॥

अ०—હે સર્વતોમુખ (અગ્ને)!, નાવની પેઠે તૂં, અમને અમારા શત્રુઓની પાર ઉતાર. અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ૭

सनः॑सिन्धु॑मिवनावयाति॑पर्षा॑स्वस्तये॑ ।
अप॑नःशोशु॑चदघम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

प०— स । नः । सिन्धुंमद्इव । नावया । अति । पर्ष॑ । स्वस्तये॑ ।
अप॑ । नः । शोशु॑चत । अघम् ॥ ८ ॥६॥

अ०—તે તું, નાવવડે નદીની પાર જવાય તેમ ક્ષેમાર્થ, શત્રુની પાર લઇ જઇ અમારૂં પાલન કર. અમારૂં પાપ વિનાશ પામો. ૮

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ९७.

१ शोशुचत् = शोचयतु शोकग्रस्तसन विनश्यतु = શોક ઉત્પન્ન કરો, વિનાશ પામો. (शुचशोके).
२ शुशुग्धि = પ્રકાશિત કર. (शुभदीप्तौ).
३ सुक्षेत्रिया = રૂડું ક્ષેત્ર મળવાની ઇચ્છાને લઇ.
४ सुगातुया = રૂડો માર્ગ મળવાની ઇચ્છાને લઇ
५ वसूया = ધન મળવાની ઇચ્છાને લઇ.
६ मन्दिष्ठ = प्रकर्षेणस्तोतृतम = અત્યંત પ્રકૃષ્ટ સ્તોતા (मन्दति स्तुति कर्मा)
७ सूरयः = સ્તોતાઓ.
८ अस्माकासः = आस्माकीनाः = અમારા
९ परिभू = પરિગ્રહીતા, રક્ષણહાર
१० पर्ष = પાલન કર. (पृपालने).

सूक्त ९८.

ऋषिः–आंगिरस कुत्स, देवता–वैश्वानरअग्नि, छन्दः–त्रिष्टुप

*वैश्वानरस्यसुमतौस्यामराजाहिकंभुवनानामभिश्रीः ।
इतोजातोविश्वमिदंविचष्टेवैश्वानरोयततेसूर्येण ॥१॥

प०– वैश्वानरस्य । सुऽमतौ । स्याम । राजा । हि । कम् । भुवनानाम् । अभिऽश्रीः । इतः । जातः । विश्वम् । इदम् । वि । चष्टे । वैश्वानरः । यतते । सूर्येण ॥ १ ॥

अ०—अमे, वैश्वानर अग्निना रूडा अनुग्रहना आश्रित थईओ ते निश्चे, सर्व भूतप्राणिओनो अभिमुखे सेवन करवायोग्य अधिपति छे ते आ (अरणि)माथी जन्मतां वेंत ज आ सर्व जगतनुं विशेष अवलोकन करे छे ते, (उदय पामनार) सूर्य साथे भळी जाय छे १

पृष्टोदिविपृष्टोअग्निःपृथिव्यांपृष्टोविश्वाओषधीराविवेश ।
वैश्वानरःसहसापृष्टोअग्निःसनोदिवासरिषःपातुनक्तम् ॥२॥

प०– पृष्टः । दिवि । पृष्टः । अग्निः । पृथिव्याम् । पृष्टः । विश्वाः । ओषधीः । आ । विवेश । वैश्वानरः । सहसा । पृष्टः । अग्निः । सः । नः । दिवा । सः । रिषः । पातु । नक्तम् ॥ २ ॥

अ०—आ वैश्वानर अग्नि, द्युलोकविषे (आदित्य–स्वरूपे) व्याप्त वा स्थापित छे ते, भूमि विषे (गार्हपत्यादि–स्वरूपे) व्याप्त

* उद्यन्तंवावादित्यमग्निरनुसमारोहति । तै० ब्रा० २-१-२ ।

છે. તે, સર્વ ઓષધિઓ વિષે વ્યાપ્ત છે. તે, (પાર્થિવાગ્નિ-સ્વરૂપે પાકાર્થ, સર્વ ઓષધિઓની અંદર) પ્રવેશ કરે છે. તે બળવ્યાપ્ત અગ્નિ, દિવસ તથા રાત્રિએ શત્રુ તથા રાક્ષસોથી અમારૂં પાલન કરો. ૨

वैश्वानर तव तत्सत्यमस्त्वस्मान्रायो मघवानः सचन्ताम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥३॥६

प०— वैश्वानर । तव । तत् । सत्यम् । अस्तु । अस्मान् । रायः । मघवानः । सचन्ताम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । मामहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥३॥६॥

अ०—હે વૈશ્વાનર !, અમે ત્હારૂં જે કર્મ કરીએ તે સત્યસિદ્ધ હો. અમને, ધનવંત તથા ધનવત્ અત્યંત પ્રિય પુત્રો પ્રાપ્ત હો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) સિદ્ધ કરો. ૩

ઇતિ છઠ્ઠો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ९८.

१ वैश्वानरस्य = विश्वेषांनराणांलोकान्तरनेतृत्वेन स्वामित्वेनवा संबंधिनः = સર્વ મનુષ્યોને લોકાંતર લઇ જનાર, વા અધિપતિનો.

२ घम् = हि = નિશ્ચે.

३ यतते = संयतते संगच्छते = ભળી જાય છે.

४ पृष्टः = संस्पृष्टः यद्वा निषिक्तोनिहितः = સસ્પૃષ્ટ. અથવા, સ્થાપિત. (स्पृशसंस्पर्शने).

सूक्त ९९.

ઋષિઃ-મરીચિપુત્ર કશ્યપઃ દેવતા-જાતવેદ અગ્નિ, કિંવા અગ્નિઃ
છન્દ-ત્રિષ્ટુપ્.

जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेदः ।
स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः ॥१॥७॥

प०— जातऽवेदसे । सुनवाम । सोमम् । अरातिऽयतः । नि । दहाति । वेदः । सः । नः । पर्षत् । अति । दुःऽगानि । विश्वा । नावाऽइव । सिन्धुम् । दुःऽइता । अति । अग्निः ॥ १ ॥ ७ ॥

અ૦—જાતવેદ અગ્નિ અર્થે, આપણે સોમરસ કાઢીએ. તે, અમારી શત્રુતા કરનારના ધનને બાળો. નાવ વડે નદી તરાય તેમ તે અમને, સર્વ દુર્ગમ્ય દુઃખો તથા પાપની પાર ઉતારો.

ઇતિ સાતમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ९९.

१ अरातियतः = अरातिं शत्रुमिवमाचरतः = શત્રુતા કરનાર.

२ जातवेदसे = જાતવેદ અગ્નિના અર્થે. (जातानि वेद जातानि वैनं विदुर्जाते जाते विद्यत इति वा जातवित्तो वा जातधनो जातविद्यो वा जातप्रज्ञानो यत्तज्जातः पशूनविन्दतेति तज्जातवेदसो जातवेदस्त्वम् । नि. ७-१९ ।).

सूक्त १००.

ઋષિ:-વૃષાગિર મહારાજના પાચ પુત્ર ઋજ્રાશ્વ, અંબરીષ, સહદેવ, ભયમાન અને સુરાધા. દેવતા: ઇન્દ્ર, છન્દ૦-ત્રિષ્ટુભ્

सयोवृषावृष्ण्येभिःसमोकामहोदिवःपृथिव्याश्चसम्राट् ।
सतीनसत्वाहव्योभरेषुमरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥१॥

प०— सः । यः । वृषा । वृष्ण्येभिः । सम्ऽओकाः । महः । दिवः । पृथिव्याः । च । सम्ऽराट् । सतीनऽसत्वा । हव्यः । भरेषु । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ १ ॥

અ૦—જે કામનાનો વરસાવનાર છે, જે સામર્થ્યવડે સંયુક્ત છે, જે દ્યુલોક અને ભૂમિનો સમ્રાટ છે, જે ઉદક પ્રાપ્ત કરાવનાર છે, જે સંગ્રામો વિષે આહ્વાન કરવા યોગ્ય છે, એવો તે મરુદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણકાર હો. ૧

यस्यानाप्तःसूर्यस्येवयामोभरेभरेवृत्रहाशुष्मोअस्ति ।
वृषन्तमःसखिभिःस्वेभिरेवैर्मरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥२॥

प०— यस्य । अनाप्तः । सूर्यस्यऽइव । यामः । भरेऽभरे । वृत्रऽहा । शुष्मः । अस्ति । वृषन्ऽतमः । सखिऽभिः । स्वेभिः । एवैः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ २ ॥

અ૦—જેની ગતિ સૂર્યની પેઠે (બીજાઓને) અલભ્ય છે, જે પ્રત્યેક સંગ્રામવિષે શત્રુઓનો હણનાર છે, જે (સર્વ અસુરોનુ) શોષણ કરનાર છે, જે પોતાના વેગવાળા મિત્રોના

યોગે કામનાનો અત્યંત વરસાવનાર છે, એવો તે મરૂદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો. ૨

दिवोनयस्यरेतसोदुघानाःपन्थासोयन्तिशवसापरीताः ।
तरद्द्वेषाःसासहिःपौंस्येभिर्मरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥३॥

प०— दिवः । न । यस्यं । रेतसः । दुघानाः । पन्थासः । यन्ति । शवसा । अपरिऽइताः । तरत्ऽद्वेषाः । ससहिः । पौंस्येभिः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ३ ॥

અ०—સૂર્યની પેઠે, જેનાં બળસંપન્ન, દુષ્પ્રાપ્ય કિરણો જળ વરસાવતાં નિર્ગમન કરે છે તે શત્રુઓનો તરનાર, બળ વડે (શત્રુનો) અભિભવ કરનાર મરૂદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો. ૩

सोअंगिरोभिरंगिरस्तमोभूद्वृषावृषभिःसखिभिःसखासन् ।
ऋग्मिभिर्ऋग्मीगातुभिर्ज्येष्ठोमरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥४॥

प०— सः । अंगिरःऽभिः । अंगिरःऽतमः । भूत् । वृषा । वृषऽभिः । सखिऽभिः । सखा । सन् । ऋग्मिऽभिः । ऋग्मी । गातुऽभिः । ज्येष्ठः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ४ ॥

અ०—ગન્તાઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ, વરસાવનારા મધ્યે શ્રેષ્ઠ, મિત્રો મધ્યે શ્રેષ્ઠ, પૂજ્યો મધ્યે શ્રેષ્ઠ, સ્તુત્ય મધ્યે શ્રેષ્ઠ એવો તે મરૂદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો સંરક્ષણહાર હો. ૪

ससूनुभिर्नरुद्रेभिर्ऋभ्वानृषाह्येसासह्वाँअमित्रान् ।
सनीळेभिःश्रवस्यानिनूर्वन्मरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥५॥८॥

प०— सः । सुदृऽभिः । न । रुद्रेभिः । ऋभ्वः । नृऽसह्यै । सुसऽह्वान् । अमित्रान् । सदनेऽभिः । श्रवस्यानि । तूर्वन् । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ५ ॥ ८ ॥

अ०—पुन जेवा रुद्रपुत्र (मरुतो) वडे सुन्न महान एवो ते, संग्राम विषे शत्रुओनो पराभव करनार के एम्ज रहेनार मरुतोनी सहाय्यवडे, उदकने (मेघमांथी) ल्हार भरी मरुत्युक्त इन्द्र, अमारो रक्षणहार हो. ५

इति आठमो वर्ग समाप्त.

समन्युपीःसमदनस्यकर्तास्माकेभिर्नृभिःसूर्यंसनत् ।
अस्मिन्नहन्त्सत्पतिःपुरुहूतोमरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥६॥

प०— सः । मन्युऽमीः । सऽमदनस्य । कर्ता । अस्माकेभिः । नृऽभिः । सूर्यम् । सनत् । अस्मिन् । अहन् । सत्ऽपतिः । पुरुऽहूतः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥६॥

अ०—ते कोपनो निर्माना यथा, अभिमान करनार शत्रुनो वध करनार, संग्रामनो करनार, सत्पुरुषोनो पालणहार, बहुस्तुत इन्द्र, अमारा मनुष्योने सूर्यप्रकाश प्राप्त करावो. मरुत्युक्त इन्द्र, अमारो रक्षणहार हो. ६

तमूतयोरणयञ्छूरसातौतंक्षेमस्यक्षितयःकृण्वतत्राम् ।
सविश्वस्यकरुणस्येशएकोमरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥७॥

प०— तम् । ऊतयः । रणयन् । शूरऽसातौ । तम् । क्षेमस्य । क्षितयः । कृण्वत । त्राम् । सः । विश्वस्य । करुणस्य । ईशः । एकः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ७ ॥

અ૦—તે (ઇન્દ્ર)ને વેગવાળા મરૂતો, સંગ્રામ વિષે પ્રસન્ન કરે છે. વળી, ("प्रहरोमगवोजहि वीरयस्व") એવી ગર્જના કરે છે. મનુષ્યો, તેને સંપત્તિનો સંરક્ષક કહે છે. તે એકલો જ, સર્વ ૪૯ કર્મનો સ્વામી છે. મરૂયુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણ-હાર હો. ૭

तमप्सन्तशवसउत्सवेषुनरोनरमवसेतंधनाय ।
सोअन्धेचित्तमसिज्योतिर्विदन्मरुत्वांन्नोभवत्विन्द्रऊती ॥८॥

प०— तम् । अप्सन्त । शवसः । उतऽसवेषु । नरम् । अवसे ।
तम् । धनाय । सः । अन्धे । चित् । तमसि । ज्योतिः ।
विदत् । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥८॥

અ૦—બળપ્રસંગી યુદ્ધ વિષે સ્તોતાઓ, જયનેતા એવા તે (ઇન્દ્ર)ને, અન્નાર્થ વા રક્ષણાર્થ તથા ધનાર્થ પ્રાપ્ત થાયછે. (તેથી) તે નિબિડ, ચિત્તવ્યામોહક સંગ્રામ વિષે પણ (વિજયરૂપી) પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરાવે છે. મરૂયુક્ત (મરૂતો સહિત) ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો. ૮

ससव्येनयमतिव्राधतश्चित्सदक्षिणेसंगृभीताकृतानि ।
सकीरिणाचित्सनिताधनानिमरुत्वांन्नोभवत्विन्द्रऊती ॥९॥

प०— सः । सव्येन । यमति । व्राधतः । चित् । सः । दक्षिणे ।
सम्ऽगृभीता । कृतानि । सः । कीरिणा । चित् । सनिता ।
धनानि । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती । ९ ॥

અ૦—તે (ઇન્દ્ર), ડાબા હાથે મોટા (શત્રુને)ને પણ નિયમિત કરે છે. તે જમણા હાથે, (યજમાનોએ) સંપાદન કરેલાં હવિ રૂડીરીતે ગ્રહણ કરે છે. સ્તોતાવડે (સ્તુતિ થતાં), તે (સ્તો-

તાઓને) ધન દેનારો થાય છે. મરૂયુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો. ૯

सग्रामेभिः सनिता स रथेभिर्विदे विश्वाभिः कृष्टिभिर्न्वद्य ।
स पौंस्येभिरभिभूरशस्तीर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥१०॥९॥

प० — सः । ग्रामेभिः । सनिता । सः । रथेभिः । विदे । विश्वाभिः । कृष्टिऽभिः । नु । अद्य । सः । पौंस्येभिः । अभिऽभूः । अशस्तीः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥१०॥

અ० —તે, મરૂદ્ગણની સહાયવડે ફલપ્રદ થાય છે. તે, આજે સર્વ મનુષ્યોને રથવડે જલ્દી ઓળખાય છે. તે પોતાના સામર્થ્ય વડે દુષ્ટ શત્રુનો પરાભવ કરે છે. મરૂયુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો મરક્ષણહાર હો ૧૦

ઇતિ નવમો વર્ગ સમાપ્ત.

स जामिभिर्यत्समजाति मीह्ळेऽजामिभिर्वा पुरुहूत एवैः ।
अपां तोकस्य तनयस्य जेषे मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥११॥

प० — सः । जामिऽभिः । यत् । सम्ऽअजाति । मीह्ळे । अजामिऽभिः । वा । पुरुऽहूतः । एवैः । अपाम् । तोकस्य । तनयस्य । जेषे । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ ११ ॥

અ० —તે બહુસ્તુત (ઇન્દ્ર), સગ્રામ વિષે જ્યારે બાંધવયુક્ત વા બાંધવ રહિત વેગવાળા મરૂતો સહ ભેટો કરે છે ત્યારે તે, તેને શરણે આવેલા (ઉભયવિધ) ઉપાસકોના પુત્ર તથા પૌત્રને જય પ્રાપ્ત કરાવે છે. મરૂયુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો. ११

*सवंज्रभृद्दस्युहाभीमउग्रःसहस्रंचेताःशतनीथऋभ्वा ।
चम्रीषोनशवसापाञ्चजन्योमरुत्वांनोभवत्विन्द्रंऊती ॥१२॥

प०— सः । वज्रऽभृत । दस्युऽहा । भीमः । उग्रः । सहस्रऽचेताः ।
शतऽनीथ । ऋभ्वा । चम्रीषः । न । शवसा । पाञ्चऽजन्य ।
मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रं । ऊती ॥ १२ ॥

अ०—તે (ઇન્દ્ર), વજ્ર ધારણ કરનાર, અસુરોનો હણનાર, ભયંકર
ઉગ્ર તેજવાળો, બહુવિધજ્ઞાનવાળો (સર્વજ્ઞ), બહુ-સ્તુતિસંપન્ન,
વા બહુસંપન્ન, મહાન, વા વિશાળ તેજવાળો, સોમની પેઠે
પોતાના બળવડે પંચજનોનો રક્ષણહાર છે મરૂધુક્ત ઇન્દ્ર,
અમારો રક્ષણહાર હો. ૧૨

तस्यवज्रंःक्रन्दतिस्मत्स्वर्षादिवोनत्वेषोरवथःशिमीवान् ।
तंसंचन्तेसनयस्तंधनानिमरुत्वांनोभवत्विन्द्रंऊती ॥१३॥

प०— तस्यं । वज्रं । क्रन्दति । स्मत् । स्वःऽसाः । दिव । न ।
त्वेषः । रवथः । शिमीऽवान् । तम् । सचन्ते । सनयः । तम् ।
धनानि । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रं । ऊती ॥१३॥

अ०—તેનું વજ્ર, (શત્રુને) અત્યંત રડાવે તેવું છે. (જે) રૂડાં ઉદકનો
દેનાર, સૂર્ય જેવો દેદીપ્યમાન, ગર્જના કરનાર, (લોકાનુગ્રાહક)
કર્મસંપન્ન છે તેને, ઋદ્ધિસિદ્ધિ સેવા-તત્પર હોય છે. મરૂધુ-
ક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણહાર હો ૧૩

यस्याजंस्रंशवसामानमुक्थंपरिभुजद्रोदसीविश्वतःसीम् ।
सपारिषत्क्रतुभिर्मन्दसानोमरुत्वांनोभवत्विन्द्रंऊती ॥१४॥

---

* पञ्चजनाः = ગન્ધર્વ, અપ્સરા, દેવો, અસુર અને રાક્ષસો.

प०— यस्य । अजस्रम् । शवसा । मानम् । उक्थम् । परिभुजत् । रोदसी इति । विश्वतः । सीम् । सः । पारिषत् । क्रतुभिः । मन्दसानः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥१४॥

अ०—જેનું પ્રશંસનીય, સર્વપરિચ્છેદક, દા સર્વોપમાત્મક બળ, દ્યાવાપૃથિવીનું સતત યોગે પાલન કરે છે તે (ઇન્દ્ર), અમારા યત્નોવડે મત્ત થઇ અમને પાપથી પાર ઉતારે। મરુદ્યુક્ત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણકર હો। १४

नयस्यदेवादेवतानमर्ताआपश्चनशवसोअन्तमापुः ।
सप्ररिक्वात्वक्षसाक्ष्मोदिवश्चमरुत्वान्नोभवत्विन्द्रऊती ॥१५॥२०

प०— न । यस्य । देवाः । देवता । न । मर्ताः । आपः । चन । शवसः । अन्तम् । आपुः । सः । प्ररिक्वा । त्वक्षसा । क्ष्मः । दिवः । च । मरुत्वान् । नः । भवतु । इन्द्रः । ऊती ॥ १५ ॥ १० ॥

अ०—જેના સામર્થ્યનો પાર, દેવ, દેવના મનુષ્યો તથા ઉદક પણ લાગ્યો નથી તેનું તીક્ષ્ણ બળ, પૃથિવી અને સ્વર્ગના બળથી ચઢીયાતું છે મરુદ્યુક્ત ઇન્દ્ર અમારો રક્ષણકર હો ૧૫

ઇતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત

रोहिच्छ्यावासुमदंशुर्ललामीर्द्युक्षाराय‌ऋज्राश्वस्य ।
वृषण्वन्तंबिभ्रतीधूर्षुरथंमन्द्राचिकेतनाहुषीषुविक्षु ॥१६॥

प०– रोहित् । श्यावा । सुमत्ऽअंशुः । ललामीः । द्युक्षा । राये । ऋज्रऽअश्वस्य । वृषण्ऽवन्तम् । बिभ्रती । धूःऽसु । रथम् । मन्द्रा । चिकेत । नाहुषीषु । विक्षु ॥ १६ ॥

अ०—લાલ તથા શ્યામવર્ણની, ભરેલ અંગની, સામર્થ્યસંપન્ન, વા અશ્વભૂષણયુક્ત, દ્યુલોક વિષે વસનાર, ઋજ્રાશ્વ (રાજર્ષિ)ને સંપત્તિ દેતા બળવાન ઇન્દ્ર વડે યુક્ત એવા રથને ધોસરે ધારણ કરનાર, આહ્લાદકારક, (એવી અશ્વપંક્તિ), માનવ લોકમાં આવતી જણાય છે. ૧૬

एतत्त्यत्तइन्द्रवृष्णउक्थंवार्षागिराअभिगृणन्तिराधः ।
ऋज्राश्वःप्रष्टिभिरम्बरीषःसहदेवोभयमानःसुराधाः ॥१७॥

प०– एतत् । त्यत् । ते । इन्द्र । वृष्णे । उक्थम् । वार्षागिराः । अभि । गृणन्ति । राधः । ऋज्रऽअश्वः । प्रष्टिऽभिः । अम्बरीषः । सहऽदेवः । भयमानः । सुऽराधाः ॥ १७ ॥

अ०—હે કામનાના વરસાવનાર ઇન્દ્ર!, વૃષાગિરાના પુત્ર ઋજ્રાશ્વ, **અમ્બરીષ**, **સહદેવ**, **ભયમાન**, અને **સુરાધસ**, પાસે ઉભેલા અન્ય ઋષિઓ સહ, તુને ઉદ્દેશી ત્હારૂં આ પ્રિય સ્તોત્ર ગાય છે ૧૭

दस्यूञ्छिम्यूँश्चपुरुहूतएवैर्हत्वापृथिव्यांशर्वानिबर्हीत् ।
सनत्क्षेत्रंसखिभिःश्वित्न्येभिःसनत्सूर्यंसनदपःसुवज्रः ॥१८॥

प०– दस्यून् । शिम्यून् । च । पुरुऽहूत । एवैः । हत्वा । पृथिव्याम् । शर्वा । नि । बर्हीत् । सनत् । क्षेत्रम् । सखिऽभिः । श्वित्न्येभिः । सनत् । अपः । सुऽवज्रः ॥ १८ ॥

अ०—મહુસ્તુત ઇન્દ્ર વેગવાળા મરૂતોની સહાયવડે, ભૂમિ વિષે હોનાર શત્રુને અને વધ કરનાર રાક્ષમાદિને હણી ઘાતક વજ્રવડે ઠાર કર્યા શ્વેતવર્ણના (અનય જે તેજસ્વી અંગવાળા) સખાઓ (મરૂતો)ની સહાયવડે (શત્રુની) ભૂમિને પ્રાપ્ત કરી (વૃત્રવડે તિરોહિત એવા) સૂર્યને (વૃત્રનો વધ કરી) પ્રાપ્ત કર્યો તથા રૂડ વજ્ર ધારણ કરનાર (ઇન્દ્રે), (વૃત્રાસુરે રુંધેલા) જળને પ્રાપ્ત કર્યાં ૮

विश्वाहेन्द्रोअधिवक्तानोअस्त्वपरिह्वृताःसनुयामवाजम् ।

तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिः सिन्धुःपृथिवीउतद्यौः१९।१२

प०— विश्वाहा । इन्द्रः । अधिवक्ता । नः । अस्तु । अपरिह्वृताः । सनुयाम । वाजम् । तत् । नः । मित्र । वरुण । ममहन्ताम् । अदिति । सिन्धु । पृथिवी । उत । द्यौ ॥ १९ ॥ ११ ॥

अ०—ઇન્દ્ર સદાસર્વદા અમારી બાજુએ બોલનાર (અમારો વકીલ) હો શત્રુરહિત થઇ, અમે હવિ સંપાદન કરીએ મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ સમુદ્ર પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષો ૧૯

ઇતિ અગીયારમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १००.

१ वृष्ण्येभि = સામર્થ્યવડે
२ समोका = सम्यक्समवेत सगत = સંયુક્ત
३ सतीनसत्वा = सतीनउदकतस्यसादिता गमयिता = ઉદકને પ્રાપ્ત કરાવનાર
४ ऊती = ऊतयेरक्षणाय = રક્ષણહાર

५ हव्यः = आह्वातव्यः = આહ્વાન કરવા યોગ્ય.

६ यामः = ગતિ.

७ भरेभरे = પ્રત્યેક સંગ્રામ વિષે.

८ शुष्मः = શોષક.

९ एषैः = ગતિવાળા. (इण् गतौ).

१० रेतसः = વૃષ્ટિજળ.

११ पव्यामः = કિરણો

१२ अपरीताः = परैरनभिगताः = દુષ્પ્રાપ્ય.

१३ तरद्वेषाः = શત્રુઓને તરનાર.

१४ सासहिः = શત્રુનો અભિભવ કરનાર.

१५ अंगिरोभिः = अंगन्ति गच्छन्तीत्यंगिरसो गन्तारः तेभ्यः= ગંતાઓ મધ્યે.

१६ ऋग्मी = અર્ચનીય, પૂજ્ય (ऋच स्तुतौ).

१७ गातुभिः = गातव्येभिः = સ્તુત્ય મધ્યે

१८ ऋभ्वा = મહાન.

१९ नृषह्ये = नृभिः सोढव्ये संग्रामे=સંગ્રામ વિષે (षह मर्षणे).

२० ससहान = અભિભવ કરનાર (षह अभिभवे).

२१ अपस्यानि = ઉદક.

२२ तूर्वन् = प्रच्यावयन् બહાર કાઢતો

२३ मन्युमी = કોપનિર્માતા; યદ્વા અભિમાન કરનાર શત્રુનો વધ કરનાર. (मीञ् हिंसायां)

२४ समदनस्य = સંગ્રામનો. (सहमाद्यन्त्यस्मिन्निति समदनं. संग्रामः).

२५ शूरसातौ = शूरैः सम्भजनीये संग्रामे = સંગ્રામ વિષે.

२६ क्षेमस्य = रक्षणीयस्य सर्वधनस्य = સર્વ સંપત્તિનો.

२७ त्रायु = त्रातारम् = સંરક્ષક (त्रैङ् पालने).

२८ करुणस्य = कर्मण = ઇષ્ટ કર્મનો (डुकृञ्करणे)
२९ नर. = नेतार. = સ્તોતાઓ
३० नरम् = જયનેતાને
३१ उत्सवेषु = સગ્રામ વિષે
३२ अप्सन्तः = પ્રાપ્ત કરે છે (आप्रृव्याप्तौ)
३३ वाधत = हिंसतोमहत शत्रून् = મોગા શત્રુને
३४ कीरिणा = कीर्तयित्र्यास्तोत्रा =
३५ सगृभीता = सगृहीता = રૂડી રીતે ગ્રહણ કરે છે (गृह-
उपादाने)
३६ मामेभि. = મરૂત્સધ સહ
३७ ऋष्टिभिः = મનુષ્યો વડે
३८ अशस्तो = अशसनीयान् शत्रून् = દુષ્ટ શત્રુને
३९ नाभिभि = बन्धुभि = બંધુ સાથે
४० समनाति = संगच्छते = મેળે છે (अजगतौ)
४१ अपा = इन्द्रप्राप्तुवताम् = ઇન્દ્રપ્રાપ્ત
४२ जेषे = જયપ્રાપ્ત્યર્થ.
४३ शतनीथ = અનુસ્તુત, વા, બહુસપત, (णीञ्प्रापणे)
४४ ऋभ्वा = મહાન, વા, વિશાળ તેજવાળો
४५ चम्रीष = चम्वां चमसेरसात्मनावस्थित = સોમ
(चम्वां इष्यतिगच्छति इतिचम्रीष इषगतौ).
४६ ईमत् = અત્યંત
४७ स्वर्षा = રૂડાં ઉદકનો દેનાર (सुष्टुअर्तिगच्छतीतिस्वर्-
नत् सनोतीतिस्वर्षा)
४८ रवथ = शब्दस्यगर्जनलक्षणस्यकर्ता = ગર્જના કરનાર
४९ शिमीवान् = કર્મસંપન્ન (शिमीकर्म)
५० अजस्रम् =अनवरतम् = સતત

५१ उक्थं = પ્રશસ્ય.
५२ पारिषत् = પાર ઉતારો. (पारतीरकर्मसमाप्तौ).
५३ प्ररिक्षा = प्रकर्षेण रेचकः = ઊંડે ચઢીયાતું હોય છે. (रिचिर् विरेचने).
५४ क्ष्मः = પૃથિવીનું.
५५ ग्मक्ष्णमा = तनूकर्त्रा = તીક્ષ્ણ. (त्वक्षूतनूकरणे).
५६ श्यावा = શ્યામવર્ણની.
५७ सुमदंशुः = ભરેલ અગની.
५८ ललामीः = पुंस्त्वती अश्वभूषणयुक्ता या = સામર્થ્ય સંપન્ન; વા અશ્વભૂષણયુક્ત
५९ द्युक्षा = દ્યુલોક વિષે વસનાર. (क्षितिवासे .
६० नाहुषीषु = માનવી.
६१ वृषण्वन्तम्=वृष्णासेरश्रेन्द्रेण युक्तम्=બળવાન ઇંદ્રવડે યુક્ત.
६२ मन्द्रा = આહ્લાદકારક.
६३ उक्थं = સ્તોત્ર.
६४ राधः = संराधकं = પ્રિય.
६५ प्रष्टिभिः = પાર્શ્વસ્થ (અન્ય ઋષિઓ સહ.)
६६ शिम्यून् = शमयितॄन् = વધ કરનાર રાક્ષસાદિકને. (शमउपशमे).
६७ शर्या = हिंसकेनवज्रेण = ઘાતક વજ્ર વડે (शृहिंसायां).
६८ श्वित्न्येभिः = શ્વેતવર્ણના; અથવા અલંકારવડે તેજસ્વી અંગવાળા. (श्वित्न शुक्लवर्णमर्हन्तीति श्वित्न्या)
६९ बर्हीत् = अवधीत् = ઠાર કર્યા. (निबर्हयतिवधकर्मा).
७० विश्वाहा = સદાસર્વદા.
७१ अपरिहृताः = अकुटिलगतयः = શત્રુરહિત. (ह्वकौटिल्ये).
७२ पौंस्येभिः = બળ વડે.

सूक्त १०१.

ઋષિઃ—આંગિરસ કુત્સ, દેવતા—ઇંદ્ર; છંદ—૧–૮ જગતી, ૯–૧૧ ત્રિષ્ટુભ્.

प्र मन्दिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निरहन्नृजिश्वना ।
अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥१॥

प०— प्र । मन्दिने । पितुऽमत् । अर्चत । वचः । यः । कृष्णऽगर्भाः । निःऽअहन् । ऋजिश्वना । अवस्यवः । वृषणम् । वज्रऽदक्षिणम् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ १ ॥

અ૦—(હે ઋત્વિજો)! સ્તુત્ય ઇન્દ્રાર્થે, હવિષ્પૂર્વક સ્તોત્ર પ્રકર્ષપણે ઉચ્ચારો. જે (ઇન્દ્રે), ઋજિશ્વન રાજાની સહાય વડે, કૃષ્ણાસુર તથા તેની સ્ત્રીઓનો વધ કર્યો. રક્ષણેચ્છુ થઇ, કામનાના વરસાવનાર, જમણા હાથમાં વજ્ર ધારણ કરનાર, મરુદ્ગણ યુક્ત ઇન્દ્રને, અમે સખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૧

यो व्यंसं जाहृषाणेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन्पिप्रुमव्रतम् ।
इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृणङ्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥२॥

प०— यः । विऽअंसम् । जहृषाणेन । मन्युना । यः । शम्बरम् । यः । अहन् । पिप्रुम् । अव्रतम् । इन्द्रः । यः । शुष्णम् । अशुषम् । नि । अवृणक् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ २ ॥

અ૦—જેણે અત્યંત ક્રોધયુક્ત થઇ, ભુજારહિત કરી વૃત્રને હણ્યો, જેણે શમ્બરાસુરને હણ્યો, જેણે યાગાદિ કર્મના વિરોધ કરનાર પિપ્રુને હણ્યો, જેણે શોષકરહિત સર્વશોષક શુષ્ણાસુરને સમૂળગો ઠાર કર્યો, તે મરૂદગણયુક્ત ઇન્દ્રને, અમે મખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૨

यस्यद्यावापृथिवीपौंस्यंमहद्यस्यव्रतेवरुणोयस्यसूर्यः ।
यस्येन्द्रस्यसिन्धवःसश्चतिव्रतंमरुत्वन्तंसख्यायहवामहे ॥३॥

प० यस्य । द्यावांपृथिवीइति । पौंस्यम् । महत् । यस्य । व्रते । वरुणः । यस्य । सूर्यः । यस्य । इन्द्रस्य । सिन्धवः । सश्चति । व्रतम् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ३ ॥

અ૦—જેના વિપુલ બળને અનુસરી દ્યાવાપૃથિવી વર્તે છે, જેના નિયમાનુસાર વરૂણ તથા સૂર્ય વર્તે છે, નદીઓ જેની આજ્ઞાનું સેવન કરે છે તે મરૂદગણયુક્ત ઇન્દ્રને, અમે મખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૩

योअश्वानांयोगवांगोपतिर्वशीयआरितःकर्मणिकर्मणिस्थिरः ।
वीळोश्चिदिन्द्रोयोअसुन्वतोवधोमरुत्वन्तंसख्यायहवामहे ॥४॥

प०— यः । अश्वानाम् । यः । गवाम् । गोऽपतिः । वशी । यः । आरितः । कर्मणिऽकर्मणि । स्थिरः । वीळोः । चित् । इन्द्रः । यः । असुन्वतः । वधः । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ४ ॥

અ૦—જે અશ્વોનો અધિપતિ છે, જે ગાયોનો અધિપતિ છે,-જે અ-પરાધીન-સ્વતંત્ર-છે, જે સર્વ કર્મો વિષે સ્થિર છે, જે

(स्तुतिओ वडे) प्राप्त थाय छे, जे यज्ञ करनारना दस्यु शत्रुनो पण हणनार छे ते मरुद्गणसंपन्न इन्द्रने, अमे सखापणा अर्थे आह्वान करीए छीए ४

योविश्वस्यजगतःप्राणतस्पतिर्योब्रह्मणेप्रथमोगाअविन्दत् ।
इन्द्रोयोदस्यूँरधराँअवातिरन्मरुत्वन्तंसख्यायहवामहे ॥५॥

प०— यः । विश्वस्य । जगतः । प्राणतः । पतिः । यः । ब्रह्मणे । प्रथमः । गाः । अविन्दत् । इन्द्रः । यः । दस्यून् । अधरान् । अवऽअतिरत् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ५ ॥

अ०—जे सर्व जगम प्राणिमात्रनो स्वामी छे, जेणे ब्राह्मण जातिना अंगिराओने, अन्य देवोथी पूर्वे (पणिओए हरण करेली) गायो प्राप्त करावी, जेणे असुरोने रसातल भरसा हण्या ते मरुद्गणयुक्त इन्द्रने, अमे सखापणा अर्थे आह्वान करीए छीए ५

यःशूरेभिर्हव्योयश्चभीरुभिर्योधावद्भिर्हूयतेयश्चजिग्युभिः ।
इन्द्रंयंविश्वाभुवनाभिसंदधुर्मरुत्वन्तंसख्यायहवामहे ॥६॥१२॥

प०— यः । शूरेभिः । हव्यः । यः । च । भीरुऽभिः । यः । धावत्ऽभिः । हूयते । यः । च । जिग्युऽभिः । इन्द्रम् । यम् । विश्वा । भुवना । अभि । सम्ऽदधुः । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ६ ॥ १२ ॥

अ०—शूर तथा कायर पुरुषो जेनुं आह्वान करे छे, पलायन करनारा जेनुं आह्वान करे छे, अने विजयी पुरुषो जेनुं आह्वान

કરે છે, સર્વભૂત પ્રાણિઓ જેનું અભિસંધાન કરે છે, તે મરુદ્‌ગણયુક્ત ઇન્દ્રને, અમે સખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૬

ઇતિ બારમો વર્ગ સમાપ્ત.

*रुद्राणामेतिप्रदिशाविचक्षणोरुद्रेभिर्योषातनुतेपृथुज्रयः ।
इन्द्रंमनीषाअभ्यर्चतिश्रुतंमरुत्वन्तंसख्यायहवामहे ॥७॥

प०—रुद्राणाम् । एति । प्रऽदिशा । विऽचक्षणः । रुद्रेभिः । योषा । तनुते । पृथु । ज्रयः । इन्द्रम् । मनीषा । अभि । अर्चति । श्रुतम् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ७ ॥

અ૦—સૂર્ય-સ્વરૂપે પ્રકાશમાન ઇન્દ્ર, પ્રાણ-સ્વરૂપે (અધ્યાત્મપૂર્વક) મનુષ્યોને પ્રાણો અર્પણ કરતો, અંતરિક્ષ વિષે પ્રયાણ કરે છે. (અધિભૌતિક-સ્વરૂપે હોનાર) મરુતોના યોગે માધ્યમિકા વાણી, વિસ્તીર્ણ વેગને વિસ્તારે છે (જે સૂર્ય-સ્વરૂપે) પ્રસિદ્ધ ઇન્દ્રની, માનવી વાણી સ્તુતિ કરે છે તે મરુદ્‌ગણયુક્ત ઇન્દ્રને, અમે સખાપણા અર્થે આહ્વાન કરીએ છીએ. ૭

यद्वामरुत्वःपरमेसधस्थेयद्वावमेवृजनेमादयासे ।
अतआयाह्यध्वरंनोअच्छात्वायाहविश्चकृमासत्यराधः ॥८॥

प०— यत् । वा । मरुत्वः । परमे । सधऽस्थे । यत् । वा । अवमे । वृजने । मादयासे । अतः । आ । याहि ।

* योसौतपन्नुदेतिससर्वेषांभूतानांप्राणानादायोदेति । तै० आ० प्रथमप्रपाठके ।

अध्वरम् । नः । अच्छ । त्वाऽया । हविः । चकृम । सत्यऽराधः ॥ ८ ॥

अ०—હે મરુદ્યુક્ત ઇન્દ્ર !, તું ઉત્કૃષ્ટ ગૃહ વિષે, યધ્વા અર્વાચીન નિકૃષ્ટ ગૃહવિષે (સોમરસ વડે) તૃપ્ત થઇ રહેતો હોય, ત્યાંથી અમારા યજ્ઞ સન્મુખ પ્રયાણ કર હે સત્યધન !, ત્હારી કામનાને લઇ, અમે હવિ તૈયાર કર્યો છે ८

त्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चकृमा ब्रह्मवाहः ।
अथा नियुत्वः सगणो मरुद्भिरस्मिन्यज्ञे बर्हिषि मादयस्व ॥९॥

प०— त्वाऽया । इन्द्र । सोमम् । सुसुम । सुऽदक्ष । त्वाऽया । हविः । चकृम । ब्रह्मऽवाहः । अथ । नियुत्वः । सऽगणः । मरुत्ऽभिः । अस्मिन् । यज्ञे । बर्हिषि । मादयस्व ॥ ९ ॥

अ०—હે રૂડા બળવાળા ઇન્દ્ર !, ત્હારી કામનાને લઇ, અમે સોમ પીલ્યો છે હે સ્તોત્રપ્રાપ્ય !, ત્હારી કામનાને લઇ, અમે હવિ તૈયાર કર્યો છે હે અશ્વયુક્ત ઇન્દ્ર !, હવે તૂ મરુદ્ગણસહિત આ યજ્ઞવિષે, દર્ભાસન ઉપર બેસી તૃપ્ત હો. ९

मादयस्व हरिभिर्ये त इन्द्र वि ष्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने ।
आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तूशन्हव्यानि प्रति नो जुषस्व ॥१०॥

प०— मादयस्व । हरिऽभिः । ये । ते । इन्द्र । वि । स्यस्व । शिप्रे इति । वि । सृजस्व । धेने इति । आ । त्वा । सुऽशिप्र । हरयः । वहन्तु । उशन् । हव्यानि । प्रति । नः । — — ॥ १० ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તું ત્હારા અશ્વોસહ તૃપ્ત હો જે ત્હારા (ભક્તો) હોય તેના અર્થે, તું (સોમપાન કરવા) હનુ (હોઠ) ઉઘાડ, અને જીભ બ્હાર કાઢ. હે રૂડા હનૂવાળા ઇન્દ્ર !, અશ્વો તને (અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે) લઈ આવો. અમારી કામના કરતો, તું અમારા પ્રત્યેક હવિને સ્વીકાર. ૧૦

मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वाजम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १३

प०— मरुत्ऽस्तोत्रस्य । वृजनस्य । गोपाः । वयम् । इन्द्रेण । सनुयाम । वाजम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ११ ॥ १३ ॥

અ૦—મરૂતો મહ જેની સ્તુતિ કરાય છે તે શત્રુના નાશ કરનાર ઇન્દ્ર વડે રક્ષણ થવાને યોગ્ય એવા અમે, તે ઇન્દ્ર વડે અન્નસંપત્તિ પામીએ મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૧૧

ઇતિ તેરમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १०१.

१ मन्दिने = સ્તુત્ય
२ पितुमत् = હવિસંપન્ન.
३ व्यंसम् = विगतभुजम् = ભુજારહિત
४ जाहृषाणेन = પ્રહૃષ્ટ. (हृषधातो).
५ न्यवृणक् = न्यवर्जयत = ઠાર કર્યો. (वृजी वर्जने).

६ अशुषं = शोषकरहित.
७ आरितः = स्तुतिभिः प्रस्तुतः = स्तुतिप्राप्य.
८ अधरान् = निकृष्टान् = रसातल सरसा.
९ अवातिरत् = हण्या (तिरतिर्वधकर्मा).
१० हव्यः = आह्वान करवा योग्य.
११ जिग्युभिः = पात्रजयैः = विजयीवडे.
१२ प्रदिशा = प्रदेशनेन प्रदानेन = अर्पण करी (दिश अतिसर्जने).
१३ योषा = माध्यमिका वाणी
१४ जयः = वेग. (जिज्रिअभिभवे).
१५ सधस्थे = सहस्थाने = गृह विषे.
१६ अवमे = अर्वाचीने = निकृष्ट.
१७ वृजने = वृज्यतेरिक्तोक्रियतेऽस्मिनधनमितिवृजन=गृह
१८ त्वाया = त्वत्कामनया = त्हारी कामनावडे.
१९ ब्रह्मवाहः = ब्रह्मणामंत्ररूपेणस्तोत्रेणोह्यमानप्राप्यमाण. = स्तोत्रप्राप्य.
२० विष्वस्य = विघृतकुर = डेवाड.
२१ धेने = पानसाधनभूते जिह्वे = जीह्वा.
२२ वृजनस्य = शत्रूणांक्षेप्तुः = शत्रुनो नाश करनार. (वृजी-वर्जने).
२३ गोपाः = गोपनीयाः = रक्षणीय.

सूक्त १०२.

ઋષિઃ—આંગિરસ કુત્સ; દેવતાઃ—અગ્નિ. છંદઃ—૧-૧૦ જગતી, ૧૧ ત્રિષ્ટુભ્.

इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे ।
तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु ॥१॥

प०— इमाम् । ते । धियम् । प्र । भरे । महः । महीम् । अस्य । स्तोत्रे । धिषणा । यत् । ते । आनजे । तम् । उत्ऽसवे । च । प्रऽसवे । च । ससहिम् । इन्द्रम् । देवासः । शवसा । अमदन् । अनु ॥ १ ॥

અ૦—મહાન એવા તું તેના અર્થે, અમે આ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્ર પ્રકર્ષપણે સંપાદન કરીએ છીએ. કારણ કે ત્હારી બુદ્ધિ, આ (સ્તોતાના) સ્તોત્ર પ્રત્યે ચોંટેલી છે. શત્રુના પરાભવ કરનાર તે ઇન્દ્રને, ઋત્વિજો અભિવૃદ્ધિ તથા ધન અથવા, વૃષ્ટિજળની ઉત્પત્તિના અર્થે, સ્તુતિ-બળવડે અનુક્રમે હર્ષ પમાડે છે ૧

अस्य श्रवो नद्यः सप्त बिभ्रति द्यावाक्षामा पृथिवी दर्शतं वपुः ।
अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्षे श्रद्धे कमिन्द्र चरतो वितर्तुरम् ॥२॥

प०— अस्य । श्रवः । नद्यः । सप्त । बिभ्रति । द्यावाक्षामा । पृथिवी । दर्शतम् । वपुः । अस्मे इति । सूर्याचन्द्रमसा । अभिऽचक्षे । श्रद्धे । कम् । इन्द्र । चरतः । विऽतर्तुरम् ॥२॥

અ૦—આ (ઇન્દ્ર)ની કીર્તિને, સાત નદીઓ ધારણ કરે છે દ્યાવા-

પૃથિવી અને અંતરિક્ષ, (આ સૂર્ય-સ્વરૂપે હોનાર ઇન્દ્રના) પ્રકાશાત્મક સ્વરૂપને ધારણ કરે છે. હે ઇન્દ્ર !, (દ્રષ્ટવ્ય પદાર્થો) અમને પ્રગટ દીસે અને શ્રદ્ધા બેસે તે માટે સૂર્ય તથા ચંદ્રમા, પરસ્પર ભેટો થયા વિના સંચાર કરે છે. (અર્થાત્ તૂં, તે સ્વરૂપે આવજા કરે છે). ૨

तंस्मारथंमघवन्प्रावसातयेजैत्रंयंतेअनुमदामसंगमे ।
आजानइन्द्रमनसापुरुष्टुतत्वायद्भ्योमघवञ्छर्मयच्छनः ॥३॥

प०— तम् । स्म । रथम् । मघऽवन् । प्र । अव । सातये । जैत्रम् । यम् । ते । अनुऽमदाम । सम्ऽगमे । आजा । नः । इन्द्र । मनसा । पुरुऽस्तुत । त्वायत्ऽभ्यः । मघऽवन् । शर्म । यच्छ । नः ॥ ३ ॥

अ०—હે ધનવંતા, હે અમારા મનઃપૂર્વક બહુસ્તુત (ઇન્દ્ર) !, સંગ્રામવિષે (શત્રુ સાથે) ભેટો થતાં, ત્હારા જે વિજયી રથની અમે અનુક્રમે સ્તુતિ કરીએ છીએ તેજ રથને, તૂં અમને ધનપ્રાપ્તિ થાય તે અર્થે પ્રવર્તાવ. હે ધનવંતા !, ત્હારી કામના કરનાર એવા અમને તૂં સુખ દે. ૩

वयंजयेमत्वयायुजावृतमस्माकमंशमुदवाभरेभरे ।
अस्मभ्यमिन्द्रवरिवःसुगंकृधिप्रशत्रूणांमघवन्वृष्ण्यारुज ॥४॥

प०— वयम् । जयेम । त्वया । युजा । वृतम् । अस्माकम् । अंशम् । उत् । अव । भरेऽभरे । अस्मभ्यम् । इन्द्र । वरिवः । सुऽगम् । कृधि । प्र । शत्रूणाम् । मघऽवन् । वृष्ण्या । रुज ॥ ४ ॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, અમે ત્હારી સહાયવડે આવરણ કરનાર શત્રુનો પરાભવ કરીએ છીએ. પ્રત્યેક સંગ્રામ વિષે, અમારા ભાગનું છેક રક્ષણ કર. તું અમને ધનપ્રાપ્તિ સુગમ કર. હે ધનવંતા !, શત્રુના બળનો નાશ કર. ૪

नाना हि त्वा हवमाना जना इमे धनानां धर्तरवसा विपन्यवः ।
अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मनस्तव ॥५॥१४॥

प०— नाना । हि । त्वा । हवमानाः । जनाः । इमे । धनानाम् । धर्तः । अवसा । विपन्यवः । अस्माकम् । स्म । रथम् । आ । तिष्ठ । सातये । जैत्रम् । हि । इन्द्र । निऽभृतम् । मनः । तव ॥ ५ ॥ १४ ॥

अ०—હે ધનધર્તા !, આ સ્તોતાજનો, રક્ષણાર્થ ત્હારૂં આહ્વાન કરે છે. માત્ર અમને ધનપ્રાપ્તિ થાય તે અર્થે, તું રથારૂઢ હો. હે ઇન્દ્ર !, ત્હારૂં અવ્યાકુળ મન જયશાલી હો. ૫

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

गोजिता बाहू अमितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मञ्छतमूतिः खजंकरः ।
अकल्प इन्द्रः प्रतिमानमोजसाथा जना वि ह्वयन्ते सिषासवः ॥६॥

प०— गोऽजिता । बाहू इति । अमितऽक्रतुः । सिमः । कर्मन्ऽकर्मन् । शतम्ऽऊतिः । खजम्ऽकरः । अकल्पः । इन्द्रः । प्रतिऽमानम् । ओजसा । अथ । जनाः । वि । ह्वयन्ते । सिसासवः ॥ ६ ॥

अ०—ત્હારા હસ્તો ગોધન જીતનારા છે. અ-પરિચ્છિન્ન જ્ઞાનવાળો,

શ્રેષ્ઠ, અથવા શત્રુનાશક, (સ્તોતાના) પ્રત્યેક કાર્ય વિષે એ કેટલી રીતે રક્ષણહાર, સંગ્રામનિપુણ, સ્વતંત્ર એવો ઇન્દ્ર, સામર્થ્ય વડે ઉપમેય રૂપ છે. એથી ધનેચ્છુ લોકો, તેને વિવિધ રીતે આહ્વાન કરે છે. ૬

उतेशतान्मघवन्नुच्चभूयसउत्सहस्राद्रिरिचेकृष्टिषुश्रवः ।
अमात्रंत्वाधिषणातित्विषेमह्यधावृत्राणिजिघ्नसेपुरन्दर ॥७॥

प०–उत् । ते । शतात् । मघवन् । उत । च । भूयसः । उत् । सहस्रात् । रिरिचे । कृष्टिषु । श्रवः । अमात्रम् । त्वा । धिषणा । तित्विषे । मही । अध । वृत्राणि । जिघ्नसे । पुरम्दर ॥ ७ ॥

अ०—હે ધનવંતા !, મનુષ્યો મધ્યે તે દીધેલ અન્ન-સંપત્તિ, સેંકડો ગણી તેથી પણ અધિક સહસ્રગણી થાય છે. શ્રેષ્ઠ સ્તુતિ, અગણિત ગુણવાળો એવો તું તેના ગુણોને પ્રગટ કરે છે તે પછી હે (શત્રુના) નગરભેદનાર !, તું શત્રુને હાર કરે છે ૭

त्रिविष्टिधातुप्रतिमानमोजसस्तिस्रोभूमीर्नृपतेत्रीणिरोचना ।
अतीदंविश्वंभुवनंववक्षिथाशत्रुरिन्द्रजनुषासनादसि ॥८॥

प०– त्रिविष्टिधातु । प्रतिमानम् । ओजसः । तिस्रः । भूमीः । नृऽपते । त्रीणि । रोचना । अति । इदम् । विश्वम् । भुवनम् । ववक्षिथ । अशत्रुः । इन्द्र । जनुषा । सनात् । असि ॥ ८ ॥

अ०—હે માનવીઓના પાલણહાર !, તું (સર્વ પ્રાણિઓના) સામર્થ્યનો ત્રિપટ રજ્જુ જેવો ઉપમેય રૂપ છે ત્રણ લોક, ત્રણ

(આદિત્ય, વૈદ્યુતાગ્નિ તથા આર્હ્વનીય અગ્નિરૂપી) જ્યોતિ, તથા અખિલ પ્રાણિમાત્રનો છેક નિર્વાહક છે. હે ઇન્દ્ર !, તું લાંબા કાળથી જન્મથી માંડી શત્રુરહિત છે. ૮

त्वांदेवेषुप्रथमंहवामहेत्वंबभूथपृतनासुसासहिः ।
सेमन्नःकारुमुपमन्युमुद्भिदमिन्द्रःकृणोतुप्रसवेरथंपुरः ॥९॥

प०–त्वाम् । देवेषु । प्रथमम् । हवामहे । त्वम् । बभूथ । पृतनासु । ससहिः । सः । इमम् । नः । कारुम् । उपमन्युम् । उत्ऽभिदम् । इन्द्रः । कृणोतु । प्रऽसवे । रथम् । पुरः ॥९॥

अ०—અમે, દેવો મધ્યે શ્રેષ્ઠ એવા તૂને આહ્વાન કરીએ છીએ. સંગ્રામો વિષે, તું શત્રુનો પરાભવ કરનારો છે. તે ઇન્દ્ર, અમને સ્તુતિનિપુણ, સર્વજ્ઞ, (શત્રુનો) ભેદનાર એવો પુત્ર સપાદન કરો. તે યુદ્ધવિષે, અમારો રથ મોખરે કરો. અથવા, તે ઇન્દ્ર, યુદ્ધ કરનાર, ક્રોધસંપન્ન (વૃક્ષોને) ભેદનાર એવા અમારા રથને મોખરે કરો ૯

त्वंजिगेथनधनारुरोधिथार्भेष्वाजामघवन्महत्सुच ।
त्वामुग्रमवसेसंशिशीमस्यथानइन्द्रहवनेषुचोदय ॥१०॥

प०– त्वम् । जिगेथ । न । धना । रुरोधिथ । अर्भेषु । आजा । मघऽवन् । महत्ऽसु । च । त्वाम् । उग्रम् । अवसे । सम् । शिशीमसि । अथ । नः । इन्द्र । हवनेषु । चोदय ॥१०॥

अ०—તું શત્રુને જીતે છે. તેમનાં (શત્રુનાં) ધન તું રૂંધી રાખતો નથી. (સ્તોતાઓને દે છે). હે ધનવંતા !, નાના તથા મોટા સંગ્રામો વિષે અમે, અધિક બળવાળો એવો તું તેને રક્ષણાર્થે,

(સ્તોત્રવડે) ઉત્તેજિત કરીએ છીએ. તે પછી હે ઇન્દ્ર!, (યુદ્ધાર્થે) તને હાક મારીયે ત્યારે તું અમને પ્રેરિત કર ૧૦

विश्वाहेन्द्रोअधिवक्तानोअस्त्वपरिह्वृताःसनुयामवाजम् ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ११॥१५

प०— विश्वाहा । इन्द्रः । अधिवक्ता । नः । अस्तु । अपरिह्वृताः । सनुयाम । वाजम् । तत् । नः । मित्रः । वरुण । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥११॥१५

अ०—ઇન્દ્ર, સદાસર્વદા અમારી બાજુએ બોલનાર હો. શત્રુરહિત થઈ, અમે હવિ સંપાદન કરીએ. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષો ૧૧

ઇતિ બારમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०२.

१ दस्सयै = અભિષ્ટદ્રવ્યાર્થે.
२ प्रसवे = ધન વા વૃષ્ટિજળની ઉત્પત્તિ અર્થે
३ ससहिम = શત્રુનો પરાભવ કરનાર.
४ अभिचक्षे = દિવ્ય પદાર્થોના પ્રકાશનાર્થે.
५ जैत्र = વિજયી
६ त्वायद्भ्यः = તારી કામના કરનારને.
७ वृतम् = આવરણ કરનાર શત્રુને
८ धरिय = ધન
९ विपन्यवः = સ્તોતાઓ.
१० निभृतं = અવ્યાકુળ.

११ अमितक्रतुः = અપરિચ્છિન્ન જ્ઞાનવાળો, અથવા, શત્રુમર્ધક
१२ खजकर. = खजतिमथ्नातिपुरुषा नितिखजः संग्रामः तस्यकर्ता = સંગ્રામનિપુણ. (खजमंथे).
१३ अकल्पः = સ્વતંત્ર
१४ सिषासवः = ધનેચ્છુ લોકો (धनसंभक्तौ).
१५ अमात्रप = અગણિત.
१६ त्रिविष्टिधातु = त्रिगुणिता रज्जु. = ત્રિપટ રજ્જુ.
१७ कारुम = સ્તુતિનો કર્તા; યદ્વા યુદ્ધકર્તા.
१८ उपमंश्युम = સર્વજ્ઞ, અથવા ક્રોધાવિષ્ટ
१९ प्रसवे = युद्धोत्पत्तौ = યુદ્ધ પ્રસંગે.
२० अर्भेषु = અલ્પ.

सूक्त १०३.

ઋષિ–આંગિરસકુત્સ, દેવતા–ઇન્દ્ર, છન્દ–ત્રિષ્ટુભ.

*तत्तइन्द्रियंपरमंपराचैरधारयन्तकवयःपुरेदम् ।
क्षमेदमन्यद्दिव्यन्यदस्यसमीपृच्यतेसमनेवकेतुः ॥ १ ॥

प०— तत् । ते । इन्द्रियम् । परमम् । पराचैः । अधारयन्त । कवयः । पुरा । इदम् । क्षमा । इदम् । अन्यत् । दिवि । अन्यत् । अस्य । सम् । ईमिति । पृच्यते । समनाइवेव । केतुः ॥ १ ॥

---

* १ तस्मादग्निर्दूरात्सन्दहृश्ये । तै० ब्रा० २-१-२. ।
२ तस्मादूमधमामेदिवाददृशे । तै० ब्रा० २-१-२. ।

अ०—પુરાતન કાળથી સ્તોતાઓ, ત્હારા તે સામર્થ્યને પરાઙ્મુખ અથવા, યુદ્ધાભિમુખ ધારણ કરે છે. આ (ઇન્દ્ર)નું આ એક (અગ્નિ નામનું જ્યોતિ) ભૂમિ વિષે, બીજું (સૂર્ય નામનું) ધુલોક વિષે, એમ યુદ્ધ મધ્યે ધ્વજાની પેઠે, પરસ્પર ભેટે છે. १

सधारयत्पृथिवीपुप्रथच्चवज्रेणहुत्वानिरपःससर्ज ।
अहन्नहिमभिनद्रौहिणंव्यहन्व्यंसंमघवाशचीभिः ॥ २ ॥

प०— सः । धारयत् । पृथिवीम् । पप्रथत् । च । वज्रेण । हत्वा । निः । अपः । ससर्ज । अहन् । अहिम् । अभिनत् । रौहिणम् । वि । अहन् । विऽअंसम् । मघऽवा । शचीभिः ॥२॥

अ०—તેણે (અસુરો વડે પીડાતી) ભૂમિને ધારણ–પીડારહિત–કરી, (તે પછી) વિસ્તીર્ણ કરી, અને વજ્ર વડે (વૃત્રાદીકને) હણી, ઉદકને (મેઘની બ્હાર) વેહેવડાવ્યાં. તેણે અહિ–મેઘ–ને હણ્યો, **રૌહિણાસુરને** ભેદ્યો. તે ધનવતાએ, પોતાના સામર્થ્ય વડે, ભુજારહિત કરી વૃત્રાસુરને હણ્યો. २

सजातूभर्माश्रद्दधानओजःपुरोविभिन्दन्नचरद्विदासीः ।
विद्वान्वज्रिन्दस्यवेहेतिमस्यार्यंसहोवर्धयाद्युम्नमिन्द्र ॥ ३ ॥

प०— सः । जातूऽभर्मा । श्रत्ऽदधानः । ओजः । पुरः । विऽभिन्दन् । अचरत् । वि । दासीः । विद्वान् । वज्रिन् । दस्यवे । हेतिम् । अस्य । आर्यम् । सहः । वर्धय । द्युम्नम् । इन्द्र ॥३॥

अ०—વજ્રધારી, અથવા પ્રજાનો પાલણહાર, પોતાના બળ ઉપર શ્રદ્ધા રાખનાર એવો તે (ઇન્દ્ર), શત્રુના નગરોને ભેદતો વિવિધરીતે પ્રયાણ કરે છે. હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, સ્તુતિઓની કદર કરી તું,

આ (સ્તોતા)ના શત્રુ પ્રત્યે વજ્ર (ફેંક). અને વિદ્વાન સ્તોતાઓના બળ તથા યશને વધાર. ૩

तदूचुषे मानुषेमा युगानि कीर्तेन्यं मघवा नाम बिभ्रत् ।
उपप्रयन्दस्युहत्याय वज्री यद्ध सूनुः श्रवसे नाम दधे ॥४॥

प०— तत् । ऊचुषे । मानुषा । इमा । युगानि । कीर्तेन्यम् । मघवा । नाम । बिभ्रत् । उपऽप्रयन् । दस्युऽहत्याय । वज्री । यत् । ह । सूनुः । श्रवसे । नाम । दधे ॥ ४ ॥

अ०—જે ધનવંત (ઇન્દ્ર), સ્તુત્ય, શત્રુને નમાવનાર એવું તે સુપ્રસિદ્ધ સામર્થ્ય ધારણ કરી, સ્તુતિ કરનાર યજમાનના અર્થે, (સત્ય-ત્રેતાદિક) માનવી યુગોને (સૂર્યસ્વરૂપે સંપાદન કરે છે). તેજ શત્રુનાશક બળને, વજ્રસંપન્ન, શત્રુનો પ્રેરયિતા એવો ઇન્દ્ર, નિશ્ચે વિજયયશના અર્થે ધારણ કરે છે ૪

तदस्येदं पश्यता भूरि पुष्टं श्रदिन्द्रस्य धत्तन वीर्याय ।
स गा अविन्दत्सो अविन्ददश्वान्त्स ओषधीः सो अपः स वनानि ॥५॥१६॥

प०— तत् । अस्य । इदम् । पश्यत । भूरि । पुष्टम् । श्रत् । इन्द्रस्य । धत्तन । वीर्याय । सः । गाः । अविन्दत् । सः । अविन्दत् । अश्वान् । सः । ओषधीः । सः । अपः । सः । वनानि ॥ ५ ॥ १६ ॥

अ०—(હે ઋત્વિજ તથા યજમાનો)!, આ ઇન્દ્રના તે આ વિસ્તીર્ણ મોટા બળને જુઓ, અને તેના ઉપર શ્રદ્ધા રાખો.

તેણે (ચોરાયલી) ગાયો મેળવી, તેણે અશ્વો મેળવ્યા, તેણે સર્વ ભૂમિ મેળવી, (વૃત્રે રૂંધેલાં) ઉદક મેળવ્યાં, તથા પ્રષ્ટ સંપત્તિ મેળવી. ૫

ઇતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત.

भूरिकर्मणे वृषभाय वृष्णे सत्यशुष्माय सुनवाम सोमम् ।
य आदृत्या परिपन्थीव शूरोऽयज्वनो विभजन्नेति वेदः ॥६॥

प०— भूरिऽकर्मणे । वृषभाय । वृष्णे । सत्यऽशुष्माय । सुनवाम । सोमम् । यः । आऽदृत्य । परिपन्थीऽइव । शूरः । अयज्वनः । विऽभजन् । एति । वेदः ॥ ६ ॥

અ૦—અનેક પરાક્રમોવાળા, (સર્વ દેવો મધ્યે) શ્રેષ્ઠ, સામર્થ્યશાળી, સત્યબળવાળા ઇન્દ્રાર્થે, ચાલો આપણે સોમરસ કાઢીએ. જે શૂરો (ઇન્દ્ર), (ધન મેળવવાને) આતુર થઇ, ધાડપાડુની પેઠે અભક્તનું ધન પડાવી ચાલ્યો જાય છે. ૬

तदिन्द्र प्रेव वीर्यं चकर्थ यत्ससन्तं वज्रेणाबोधयोऽहिम् ।
अनु त्वा पत्नीर्हृषितं वयश्च विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ॥७॥

प०— तत् । इन्द्र । प्रेऽइव । वीर्यम् । चकर्थ । यत् । ससन्तम् । वज्रेण । अबोधयः । अहिम् । अनु । त्वा । पत्नीः । हृषितम् । वयः । च । विश्वे । देवासः । अमदन् । अनु । त्वा ॥७॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, સૂતેલ (મદોન્મત્ત) વૃત્રને વજ્રવડે તેં જે જગાડ્યો તે ત્હારૂં પરાક્રમ, સુપ્રસિદ્ધ જેવું થયું. (તેવા વૃત્રનો વધ કરવાથી) તૂને હર્ષ પામેલો જોઇ, ત્હારી પાછળ દેવપત્નીઓ, વેગવાળા મરૂતો, તથા સર્વ દેવો હર્ષને પામ્યા. ૭

शुष्णं॑ पिप्रुं॒ कुय॑वं वृ॒त्रमि॑न्द्र य॒दाव॑धी॒र्वि पुर॒: शम्ब॑रस्य ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑ति॒: सिन्धु॑: पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥८॥१७

प०– शुष्ण॑म् । पिप्रु॑म् । कुय॑वम् । वृ॒त्रम् । इ॒न्द्र॒ । य॒दा । अव॑धीः । वि । पुर॑: । शम्ब॑रस्य । तत् । नः॒ । मि॒त्रः । वरु॑णः । म॒म॒हन्ता॒म् । अदि॑तिः । सिन्धु॑: । पृ॒थि॒वी । उ॒त । द्यौः ॥८॥१७

અ૦—હે ઇન્દ્ર[1], તેં જ્યારે શુષ્ણ, પિપ્રુ, કુયવ અને વૃત્રને હણ્યા, ત્યારે શંબરનાં નગરો ફોડ્યાં. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૮ (૧૭)

ઇતિ સત્તરમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १०३.

१ जातूभर्मा = जातु = અશનિ, વજ્રધારી, અથવા, જન્મેલ પ્રજાનો પાલણહાર (जनीप्रादुर्भावे, भर्म = આયુધ).
२ हेतिम् = આયુધ.
३ सह = બળ.
४ ऊचुषे = उक्तवते स्तुवते यजमानाय = સ્તુતિ કરનાર યજમાનાર્થ.
५ कीर्तेन्यं = कीर्तनीयं = સ્તુત્ય
६ नाम = नामक = નમાવનાર.
७ सूनुः = શત્રુનો પ્રેરયિતા.
८ वमानि = वननीयानि संभजनीयानि धनानि = ઇષ્ટ સંપત્તિ.
९ वेदः = ધન.

१० परिपन्थी = ધાડપાડુ ચોર.
११ प्रेव = પ્રખ્યાત = સુપ્રસિદ્ધ જેવું.
१२ ससन्तम् = स्वपन्तम् मदोन्मत्तम् = સૂતેલ = મદોન્મત્ત (षसस्वप्ने).
१३ वयः = ગમનશીલ મરૂતો

सूक्त १०४.

ऋषि:-આંગિરસ કુત્સ, દેવતા-ઇન્દ્ર; છન્દ:-ત્રિષ્ટુભ્

योनिष्टइन्द्रनिषदेअकारितमानिषीदस्वानोनार्वा ।
विमुच्यावयोवसायाश्वान्दोषावस्तोर्वहीयसःप्रपित्वे ॥१॥

प०- योनिः । ते । इन्द्र । निऽसदे । अकारि । तम् । आ । नि । सीद । स्वानः । न । अर्वा । विऽमुच्य । वयः । अवऽसाय । अश्वान् । दोषा । वस्तोः । वहीयसः । प्रऽपित्वे ॥ १ ॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, ત્હારી બેઠક માટે આ (વેદિનામનું) સ્થાન તૈયાર કર્યું છે. ત્યાં તું, હણહણતા અશ્વની પેઠે જલ્દી આવી બેસ. યાગસમય પ્રાપ્ત થયો છે તેથી, તને દિવસ રાત અત્યંત આદરપૂર્વક વહી જનાર અશ્વોને, દોરડું છોડી મોકળા છોડ. १

ओत्येनरइन्द्रमूतयेगुर्नूचित्तान्सद्योअध्वनोजगम्यात् ।
देवासोमन्युंदासस्यश्चम्नन्तेनआवक्षन्सुवितायवर्णम् ॥२॥

प०- ओ इति । त्ये । नरः । इन्द्रम् । ऊतये । गुः । नु । चित् ।

तान् । सद्यः । अध्वनः । जगम्यात् । देवासः । मन्युम् । दासस्य । श्रम्नन् । ते । नः । आ । वक्षन् । सुविताय । वर्णम् ॥ २ ॥

अ०—જે યજમાનો, રક્ષણાર્થે ઇન્દ્રની સમીપમાં જાય છે તેને તે, તત્ક્ષણેજ અનુકૂલ માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવો. સર્વ દેવો, અસુરના ક્રોધનો નાશ કરો. તે (દેવો), અમારા યજ્ઞાર્થે, અનિષ્ટ નિવારક (ઇન્દ્ર)ને આણી લાવો. २

अवत्मनाभरतेकेतवेदाअवत्मनाभरतेफेनमुदन् ।
क्षीरेणस्नातःकुयवस्ययोषेहतेतेस्यातांप्रवणेशिफायाः ॥३॥

प०— अवं । त्मना । भरते । केतऽवेदाः । अवं । त्मना । भरते । फेनम् । उदन् । क्षीरेणं । स्नातः । कुयवस्य । योषेइति । हतेइति । ते इति । स्याताम् । प्रवणे । शिफायाः ॥३॥

अ०—(પારકાં) ધનને જાણનાર (કુયવ) પોતેજ, (પારકા ધનનું) હરણ કરે છે. ઉદક વિષે રહી, પોતેજ ફીણવાળા ઉદકનું હરણ કરે છે. કુયવાસુરની બન્ને સ્ત્રીઓ, તે ઉદકવડે સ્નાન કરે છે. તે સ્ત્રીઓ, શિફા નદીના અગાધ પ્રદેશ વિષે નષ્ટ હો. (અર્થાત્ હે ઇન્દ્ર !, તે કુયવ તથા તેની સ્ત્રીનો વધ કર). ૩

युयोपनाभिरुपरस्यायोःप्रपूर्वाभिस्तिरतेराष्टिशूरः ।
अञ्जसीकुलिशीवीरपत्नीपयोहिन्वानाउदभिर्भरन्ते ॥४॥

प०— युयोप । नाभिः । उपरस्य । आयोः । प्र । पूर्वाभिः । तिरते । राष्टि । शूरः । अञ्जसी । कुलिशी । वीरऽपत्नी पयः । हिन्वानाः । उदऽभिः । भरन्ते ॥ ४ ॥

અ૦—ઉદક મધ્યે લપી રહેનાર, તથા (બીજાઓને ઉપદ્રવ કરવા) પ્રતઉત કરનાર કુયવાસુરનું નિવાસસ્થાન ગૂઢ હતું. પોતે હરણ કરેલ જળવડે તે (અસુર), વૃદ્ધિને પામે છે. તે શૂરો સુશોભિત છે. અ઼ઞ્જસી, કુલિશી અને વીરપત્ની નામની નદીઓ, પોતાના જળવડે પ્રસન્ન કરતી, ઉદકવડે તેને ધારણ કરે છે. ૪

प्रतियत्स्यानीथादर्शिदस्योरोकोनाच्छासदंनंजानतीगांत् । अधस्मानोमघवञ्चर्कृतादिन्मानोंमुघेवंनिष्षपीपरादाः ॥५॥१८॥

प० — प्रति । यत् । स्या । नीथा । अदर्शि । दस्योः । ओकः । न । अच्छ । सदनम् । जानती । गात् । अध । स्म । नः । मघऽवन् । चर्कृतात् । इत् । मा । नः । मघाऽइव । निःऽसपी । परा । दाः ॥ ५ ॥ १८ ॥

અ૦—પોતાના વત્સને ઓળખતી ગાય, જેમ પોતાને વાડે સીધી ચાલી જાય તેમ આ માર્ગ, કુયવાસુરના ઘરની સન્મુખ સીધો જતો દેખાય છે. હવે હે ધનવંતા !, તેણે કરેલા (ઉપદ્રવો)થી, અવશ્ય (અમારું રક્ષણ કર). જેમ કોઇ યથેષ્ટચારી લંપટપુરુષ, ધનનો (અસ્થાને) પરિત્યાગ કરે તેમ, તું અમને કરીશ નહીં ૫

ઇતિ અઢારમો વર્ગ સમાપ્ત

सत्वंनइन्द्रसूर्येसोअप्स्वंनागास्त्वआभंजजीवशंसे । मान्तरांभुजमारीरिषोनःश्रद्धितंतेमहतइन्द्रियाय ॥६॥

प०— सः । त्वम् । नः । इन्द्र । सूर्ये । सः । अप्ऽसु । अनागाःऽत्वे । आ । भज । जीवऽशंसे । मा । अन्तराम् । भुजम् । आ । रिरिषः । नः । श्रद्धितम् । ते । महते । इन्द्रियाय ॥६

अ०—હે ઇન્દ્ર !, તે તૂં અમને સૂર્યલોક, જળદેવતાલોક તથા પ્રાણિઓને ઇષ્ટ એવું પાપરહિતપણું, રૂડીરીતે પ્રાપ્ત કરાવ્ય, તૂં, અમારી ગર્ભસ્વરૂપે અંદર રહેલી પ્રજાનો છેક વધ મ કરીશ. ત્હારા મહાન સામર્થ્ય ઉપર અમને શ્રદ્ધા છે. ૬

अधामन्येश्रत्तेअस्माअधायिवृषाचोदस्वमहतेधनाय ।
मानोअकृतेपुरुहूतयोनाविन्द्रक्षुध्यद्भ्योवयआसुतिंदाः ॥७॥

प०— अध । मन्ये । श्रत । ते । अस्मै । अधायि । वृषा । चोदस्व । महते । धनाय । मा । नः । अकृते । पुरुऽहूत । योनौ । इन्द्र । क्षुध्यत्ऽभ्यः । वयः । आऽसुतिम् । दाः ॥७॥

अ०—હે ઈન્દ્ર !, હવે હું તને મનપૂર્વક જાણું છું. ત્હારા આ સામર્થ્ય ઉપર અમને શ્રદ્ધા છે. કામનાનો વરસાવનાર એવો તૂં, અમને શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ પ્રત્યે પ્રેરિત કર. હે બહુસ્તુત ઇન્દ્ર !, તૂં અમને ધનશૂન્ય ગૃહવિષે મ સ્થાપિત કર. તૂં, ભૂખ્યા (સ્તોતાઓ)ને અન્ન તથા ક્ષીરાદિક દે. ૭

मानोवधीरिन्द्रमापरादामानःप्रियाभोजनानिप्रमोषीः ।
आण्डामानोमघवञ्छक्रनिर्भेन्मानःपात्राभेत्सहजानुषाणि ॥८॥

प०— मा । नः । वधीः । इन्द्र । मा । परा । दाः । मा । नः । प्रिया । भोजनानि । प्र । मोषीः । आण्डा । मा । नः ।

मघऽवन् । शक्र । नि । मेत् । मा । नः । पैत्री । मेत् । मह्हऽजानुऽपौणि ॥ ८ ॥

अ०—હે ઇન્દ્ર !, તૂ અમારો વધ મ કરીશ. તૂ, અમારો પરિત્યાગ મ કરીશ. તૂ, અમારી પ્રિય ઉપભોગ્ય મ પત્તિનુ હરણ મ કરીશ. હે ધનવતા સર્વ ખર્વશક્ત (ઇન્દ્ર)[1], તૂ, અમારા ગર્ભસ્વરૂપે રહેલા શિશુઓનો નાશ મ કર. અમારા હીંડે તેવડા તથા ઘુંટણીયાભર રીખે તેના શિશુઓનો નાશ મ કર. (૨) અથવા, અમારા સ્થાપિત યજ્ઞ પાત્રોને મ ફોડીશ. ૮

अर्वाङेहिसोमकामंत्वाहुरयंसुतस्तस्यपिबामदाय ।
उरुव्यचाजठरआवृषस्वपितेवनःशृणुहिहूयमानः ॥९॥१९॥

प०— अर्वाङ् । आ । इहि । सोमऽकामम् । त्वा । आहुः । अयम् । सुतः । तस्य । पिब । मदाय । उरुऽव्यचाः । जठरे । आ । वृषस्व । पिताऽइव । नः । शृणुहि । हूयमानः ॥९॥१९

अ०—તૂ, અમારી પાસે આવ. તૂને સોમકામી કહે છે. આ સોમ તૈયાર કર્યો છે. તૂ, હર્ષાર્થ તેનુ પાન કર. પોહોળો થઇ, ત્હારા પેટમા સોમરસ ચોમેર રેડ. તૂને હાંક મારતાં, પિતાની પેઠે અમારી સ્તુતિ સાંભળ. ૯

ઇતિ ઓગણીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०४.

१ निसदे = निसदनायोपवेशनाय = બેઠક માટે
२ स्वान = शेपाशब्दकुर्वन् = હણહણનો (स्वनशब्दे)
३ वयः = દોરડું. (बीजसी)

२ अवसाय = विमुच्य = છોડી.
५ वहीयसः = वोढून् = અત્યંત આદરપૂર્વક વહી જનાર. (वहप्रापणे).
६ प्रपित्वे = यागकाले प्राप्ते = યજ્ઞસમય પ્રાપ્ત થતાં.
७ दोषा = રાત્રિ.
८ वस्तोः = દિવસ.
९ श्नथन् = मक्षयन्तु = નાશ કરો. (चमुअदने).
१० वर्णम् = અનિષ્ટ-નિવારક. (वृञ्वरणे).
११ सुमिताय = सुष्ठु प्राप्तव्याय यज्ञाय = યથાર્થ.
१२ केतवेदाः = केतज्ञानं वेदः परेषां धनं येन सः = પર-ધનને જાણનાર.
१३ त्मना = आत्मना = પોતેજ.
१४ उदन् = उदके = ઉદક વિષે.
१५ प्रवणे = निम्ने अगाधप्रदेशे = અગાધ પ્રદેશ વિષે.
१६ उपरस्य = उदकस्य मध्ये सुप्तस्य = ઉદક મધ્યે સૂઈ રહેનારના.
१७ आयोः = ધતઉત કરનારના.
१८ युयोप = गूढमासीत = ગૂઢ હતું. (युपविमोहने).
१९ हिन्वानाः = प्रीणयन्त्यः = પ્રસન્ન કરતી.
२० नीथा = नयनहेतुभूतासापदवी = માર્ગ. (णीञ् प्रापणे).
२१ गात् = गता प्राप्ता = પ્રાપ્ત થાય.
२२ चकृतात् = कृतात् = કરેલ.
२३ मघा = ધન.
२४ निष्वपी = निर्गतपणोविनिर्गतदोषो यथेष्टचारी दासीपतिः = યથેષ્ટચારી લંપટ પુરુષ (निर्गतो स्वपःशेपोयस्यसः).

२५ जीषशंसे = जीवैः शंसनीये = પ્રાણિઓ વડે કામના કરવા યોગ્ય, ઇષ્ટ
२६ प्रजम् = पालयित्रीं प्रजां = પ્રજાને
२७ आसुति = ક્ષીરાદિક.
२८ वय = અન્ન
२९ अकृते = अनिष्पादिते धनशून्ये = ધનશૂન્ય
३० पराद्धा: = પરિત્યાગ કર.
३१ भोजनानि = ઉપભોગ્ય ધન
३२ आण्डा = ગર્ભ-સ્વરૂપે રહેલ શિશુઓ
३३ पात्रा = पतनसमर्थ = હીંડે તેવડા
३४ सद्धजानुषाणि = ઘુંટણ ભરે રીખે તેવડા (जानुभ्या यान्ति भूमिं सनन्ति गच्छन्ति).
३५ उरुव्यचाः = પોહોળો (उरुव्यचो व्यापनं यस्य स)

सूक्त १०५.

ऋषि–त्रित આપ્ત્ય, અથવા કુત્સ, દેવતા:–વિશ્વેદેવ, છન્દ–૮ યવમધ્યા બૃહતી, ૧૯ ત્રિષ્ટુભ્, અવશિષ્ટ પંક્તિ.

*चन्द्रमाअप्स्वन्तरासुपर्णोधावतेदिवि ।
नवोहिरण्यनेमयःपदंविन्दन्तिविद्युतोवित्तमेअस्यरोदसी ॥१॥

---

* १ त्रित कूपेपतितः । ऋ० सं० १–७–२३. ।
२ कार्तेनियाद्धॠविरहतवतयइति । ऋ० सं० १–७–२४ ।
३ ततएवतालायतस्द्वितीयमभ्यपातयत्ततोत्रितोजा-

प०— चन्द्रमाः। अप्ऽसु। अन्तः। आ। सुऽपर्णः। धावते। दिवि।
न। वः। हिरण्यऽनेमयः। पदम्। विन्दन्ति। विद्युतः।
वित्तम्। मे। अस्य। रोदसीइति॥ १॥

अ०—ઉદકમંડળની અંદર રહી ગતિવાળો, યદ્વા સુષુમ્ના નામના સૂર્યરશ્મિ વડે યુક્ત એવો ચંદ્રમા, દ્યુલોક વિષે એકજ પ્રકારે દોડે છે હે (ચંદ્રમાના) કલ્યાણ સોનેરી કિનાર!, યદ્વા કલ્યાણકારક અને સુંદર કિનાર!, પ્રકાશમાન રશ્મિઓ, તમારા અગ્ર ભાગને પ્રાપ્ત થતાં નથી (અર્થાત્ મારી ઇંદ્રિયો કૂવા વડે આવૃત હોવાથી, તે અગ્રભાગને પામતા નથી તેથી, મને કુવાની બ્હાર કાઢો) હે દ્યાવાપૃથિવી!, મ્હારૂ આ (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો અથવા, (હુ કૂવામાં પડેલો છુ તે) તમે મારૂં આ દુખ જાણો

अर्थमिद्वा उ अर्थिन आ जाया युवते पतिम्।
तुञ्जाते वृष्ण्यं पयः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी ॥२॥

यतस्तृतीयमभ्यपातयत्ततस्त्रितोजायत यदध्योजायन्तत-
द्वाप्यानामाप्यत्वमिति। तै० ब्रा० ३-२-८।

टीप:—એકત, દ્વિત અને ત્રિત નામના ત્રણ ઋષિ તૃષાતુર થતા, ત્રિતે એક કુવામાંથી પોતે પાણી પીને બીજાને પાન કરાવ્યું તે બન્નેએ, જળપાન કરી તે ત્રિતનું ધન હરણ કરી લઇ, તેને કુવામાં નાખ્યો, અને તે કુવા ઉપર રથનું પૈડું ઢાંક્યુ તે વખતે ત્રિતે, દેવોની આ સૂક્ત વડે પ્રાર્થના કરી.

प०– अर्थम् । इत् । वै । ऊम् इति । अर्थिनः । आ । जाया । युवते । पतिम् । तुञ्जाते इति । वृष्ण्यम् । पयः । परिदाय । रसम् । दुहे । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ २ ॥

अ०—ધનની અપેક્ષાવાળા પુરૂષો, નિશ્ચે ધનને પ્રાપ્ત કરે છે ભાર્યા, પોતાના પતિને પ્રાપ્ત કરે છે (મારી સ્ત્રી મારા વિરહથી મરી જશે) તે સ્ત્રીપુરૂષ, (પરસ્પર મૈથુન કરી) વીર્યરૂપી ઉદકને પ્રેરે છે. (તે પછી) તે વીર્યને ગર્ભસ્વરૂપે ધારણ કરી, પુત્રોત્પાદન કરે છે. (મને તો પુત્રોત્પાદન થશે નહીં) હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે મ્હારૂ આ દુઃખ જાણો. ૨

*मोषुदेवाअदःस्वरवपादिदिवस्परि ।
मासोम्यस्यशंभुवःशूनेभूमकदाचनवित्तंमेअस्यरोदसी ॥३॥

प०– मो इति । सु । देवाः । अदः । स्वः । अव । पादि । दिवः । परि । मा । सोम्यस्य । शम्ऽभुवः । शूने । भूम । कदा । चन । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ३ ॥

अ०—હે દેવો !, સ્વર્ગ વિષે હોનાર, અને દ્યુલોકના ઉપર હોનાર અમારા પિતૃઓ–આદિને, નિશ્ચે ભ્રષ્ટ મ કર. અમે, સોમપાન કરવાને યોગ્ય પિતૃગણને સુખ આપનાર (પુત્ર)થી શૂન્ય મ હોઇએ. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારૂ (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો. ૩

---

* नापुत्रस्यलोकोस्ति । ऐ० ब्रा० ७-१३. ।

*यज्ञंपृच्छाम्यव॒मंसतद्दूतोविवोचति ।
क्वऋ॒तंपूर्व्यंगतंकस्तद्बिभर्तिनूतनोवित्तंमेअ॒स्यरोदसी ॥४॥

प०— यज्ञम् । पृच्छामि । अवमम् । सः । तत् । दूतः । वि । वोचति । क्व । ऋतम् । पूर्व्यम् । गतम् । कः । तत् । बिभर्ति । नूतनः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥४॥

અ૦—પૂજ્ય, દેવોના-આદિભૂત-(અગ્નિ)ને હું પૂછું છઉં તે, દેવદૂત એવો તે, મને વિવેક કરી કહે તે પૂર્વે (સ્તોતાઓ અર્થે), શ્રેયસ કરેલું તે કયાં ગયું ? બીજો કયો નવતર (દેવ), તે શ્રેયસને ધારણ કરે છે ? હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે મારૂં આ (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો ૪

अ॒मीयेदे॑वा॒स्थन॑त्रि॒ष्वारो॑च॒नेदि॒वः ।
कद्व॑ऋ॒तंकदनृ॑तंक्व॑प्र॒त्नाव॒आहु॑ति॒र्वि॒त्तंमे॑अ॒स्यरो॑दसी ॥५॥२०॥

प०— अमी इति । ये । देवाः । स्थन । त्रिषु । आ । रोचने । दिवः । कत् । वः । ऋतम् । कत् । अनृतम् । क्व । प्रत्ना । वः । आऽहुतिः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥५।२०

અ૦—હે દેવો !, સૂર્યપ્રકાશ્ય ત્રણે સ્થાન વિષે જે તમે રહો છો તે તમારૂં (સ્તોતાવિષયક) સત્ય કયાં છે ?, (શત્રુવિષયક) અસત્ય કયાં છે ? તમને અર્પણ કરેલ પુરાતન આહુતિ કયાં છે ? હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે મારૂં આ (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો ५

ઇતિ વીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

---

* १ अग्निर्मुखंप्रथमोदेवतानाम् । ऐ० ब्रा० १-४. ।
२ अग्निर्वैदेवानामवमम् । तै० ब्रा० १-१ ।

कद्वऋतस्यधर्णसिकद्वरुणस्यचक्षणम् ।
कदर्यम्णोमहस्पथातिक्रामेमदूढ्योवित्तंमेअस्यरोदसी ॥६॥

प०— कत् । वः । ऋतस्य । धर्णसि । कत् । वरुणस्य । चक्षणम् ।
कत् । अर्यम्णः । महः । पथा । अति । क्रामेम । दुःऽध्यः ।
वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ६ ॥

અ૦—(હે દેવો)!, તમારું (ઇષ્ટફલપ્રાપ્તિ રૂપી) સત્યનું ધારણ ક્યાં ગયું ?. વરૂણની અનુગ્રહ દૃષ્ટિ ક્યાં ગઇ ?. (અરિઓના નિયન્તા એવા) મહાન **અર્યમાનો** (ઇષ્ટસ્થાન પમાડનાર) માર્ગ ક્યાં ગયો ?. અમે દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા શત્રુનું ઉલ્લંઘન કરીએ. હે **દ્યાવાપૃથિવી** !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૬

अहंसोअस्मियःपुरासुतेवदामिकानिचित् ।
तंमाव्यन्त्याध्योवृकोनतृष्णजंमृगंवित्तंमेअस्यरोदसी ॥७॥

प०— अहम् । सः । अस्मि । यः । पुरा । सुते । वदामि । कानि ।
चित् । तम् । मा । व्यन्ति । आऽध्यः । वृकः । न ।
तृष्णऽजम् । मृगम् । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥७॥

અ૦—(હે દેવો)!, જ્યારે પૂર્વે સોમરસ કાઢી કેટલાંક સ્તોત્રો ગાયેલાં તેજ હું છઉં, (તો મારો પરિત્યાગ કેમ કરો છો)?. ઉદક પ્રત્યે જનાર તૃષાર્ત મૃગને જેમ વરૂ ભક્ષણ કરી જાય તેમ, (પુત્રાદિની અપ્રાપ્તિને લઇ) માનસિક વ્યથા, મને ભક્ષણ કરે છે. હે **દ્યાવાપૃથિવી** !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો ૭

मंमातपन्त्यभितःसपत्नीरिवपर्शवः ।
मूषोनशिश्नाव्यदन्तिमाध्यःस्तोतारंतेशतक्रतोवित्तंमेअस्यरोदसी ॥ ८

प०— सम् । मा । तपन्ति । अभितः । सपत्नीः इव । पर्शवः । मूषः । न । शिश्ना । वि । अदन्ति । मा । आऽध्यः । स्तोतारम् । ते । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ८ ॥

अ०— (હે ઇન્દ્ર !), શોકયોની પેઠે, પર્શુસ્થાનીય–પાસળારૂપ–કૂવાની ભીંતો મને ચોમેર સતાપે છે. હે સેંકડો પરાક્રમવાળા, વા બહુવિધ પ્રજ્ઞાવાળા (ઇન્દ્ર) !, ઉંદર, જેમ અન્નરસ વડે લીંપાએલ સૂત્રોને, યથવા પોતાની ધીથી લીપાએલ પુછડીને ચાટે, તેમ તારા–સ્તોતા–હુ તેને, આધિઓ ખાઇ જાય છે હે દ્યાવાપૃથિવી !, આ મારૂં (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો. ૮

अमीयेसप्तरश्मयस्तत्रामेनाभिरातता ।
त्रितस्तद्वेदाप्त्यःसजामित्वायरेभतिवित्तंमेअस्यरोदसी ॥९॥

प०— अमी इति । ये । सप्त । रश्मयः । तत्र । मे । नाभिः । आऽतता । त्रितः । तत् । वेद । आप्त्यः । सः । जामिऽत्वाय । रेभति । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ९ ॥

अ०— જે આ સાત (સૂર્યના) કિરણો છે તે વિષે, (સાત પ્રાણ–સ્વરૂપે) મારી નાભિ બાંધેલી છે **ત્રિત આપ્ત્ય ઋષિ**, તે (પૂર્વોક્ત વૃત્તાંત) જાણે છે તે કુવામાંથી બ્હાર નીકળવા

તે કિરણોની સ્તુતિ કરે છે. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારૂં (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૯

*अमीयेपंचोक्षणोमध्येतस्थुर्महोदिवः ।
देवत्रानुप्रवाच्यंसध्रीचीनानिवावृतुर्वित्तंमेअस्यरोदसी ।।१०।।२१

प०— अमी इति । ये । पंच । उक्षणः । मध्ये । तस्थुः । महः । दिवः । देवत्रा । नु । प्रऽवाच्यम् । सध्रीचीनाः । नि । ववृतुः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ।।१०।।२१।।

अ०—આ જે પાંચ કામનાના વરસાવનાર (દેવો), વિસ્તીર્ણ દ્યુલોક મધ્યે રહેલા છે તેઓ, દેવો મધ્યે છેક પ્રશંસનીય એવા મારા સ્તોત્ર પ્રત્યે, એકદમ આગમન કરે છે, (અને તે પછી તૃપ્ત થઈ), નિવૃત્ત થાય છે. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારૂં (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૦

ઇતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सुपर्णाएतआसतेमध्यआरोधनेदिवः ।
तेसेधन्तिपथोवृकंतरन्तंयह्वतीरपोवित्तंमेअस्यरोदसी ।।११।।

प०— सुऽपर्णाः । एते । आसते । मध्ये । आऽरोधने । दिवः । ते । सेधन्ति । पथः । वृकम् । तरन्तम् । यह्वतीः । अपः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ।। ११ ।।

अ०—આ સૂર્યના કિરણો, સર્વવ્યાપક દ્યુલોક મધ્યે રહેલા છે તે, (ત્રિતનું ભક્ષણ કરવા) અગાધ જળને તરનાર વરૂને માર્ગમાંથી નિવૃત્ત કરે છે હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારૂં (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૧

नव्युतदुक्थ्यँहितंदेवासःसुप्रवाचनम् ।
ऋतमर्षन्तिसिन्धवःसत्यंतातानसूर्योवित्तंमेअस्यरोदसी ॥१२॥

प०— नव्यम् । तत् । उक्थ्यम् । हितम् । देवांस । सुप्रवाचनम् । ऋतम् । अर्षन्ति । सिन्धवः । सत्यम् । ततान । सूर्यः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १२ ॥

अ०—हे देवो !, नदीओ (सर्वदा अविच्छिन्न) उदक वहेवडावे छे, अने सूर्य पोताना सर्वदा विद्यमान तेजने विस्तारे छे ते नवतर प्रशंसनीय अने स्तुत्य वर्णनीय सामर्थ्य, तमो विषे रहेलुं छे हे द्यावापृथिवी !, तमे आ मारुं (स्तोत्र) लक्षमां ल्यो १२

अग्नेतवत्यदुक्थ्यँदेवेष्वस्त्याप्यम् ।
सनःसत्तोमनुष्वदादेवान्यक्षिविदुष्टरोवित्तंमेअस्यरोदसी॥१३॥

प०— अग्ने । तव । त्यत् । उक्थ्यम् । देवेषु । अस्ति । आप्यम् । सः । नः । सत्तः । मनुष्वत् । आ । देवान् । यक्षि । विदुःऽतरः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १३ ॥

अ०—हे अग्ने !, देवो मध्ये त्हारुं ते प्रशंसनीय बांधवपणुं, श्रुति प्रसिद्ध छे (तेथी) असत विद्वान एवो तुं, मनुना यज्ञनी पेठे अमारा यज्ञ विषे बेसी देवोनुं शास्त्रमर्यादा-पूर्वक यजन कर हे द्यावापृथिवी !, तमे आ मारुं (स्तोत्र) लक्षमां ल्यो १३

सत्तोहोतामनुष्वदादेवाँअच्छाविदुष्टरः ।
अग्निर्हव्यासुषूदतिदेवोदेवेषुमेधिरोवित्तंमेअस्यरोदसी ॥१४॥

प०— सत्तः । होता । मनुष्वत् । आ । देवान् । अच्छ । विदुः-
ऽतरः । अग्निः । हव्या । सुसूदति । देवः । देवेषु । मेधिरः ।
वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १४ ॥

અ૦—મનુના યજ્ઞની પેઠે અમારા યજ્ઞમાં બેસનાર, દેવોનું આહ્વાન કરનાર, અત્યંત વિદ્વાન, નાનાદિ-ગુણયુક્ત, સર્વ દેવો મધ્યે બુદ્ધિમાન એવો અગ્નિ, અમારા હવિને શાસ્ત્રમર્યાદાપૂર્વક દેવાભિમુખ પ્રેરો. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૪

ब्रह्माकृणोतिवरुणोगातुविदंतमीमहे ।
व्यूर्णोतिहृदामतिंनव्योजायतामृतंवित्तंमेअस्यरोदसी ।१५॥२२

प०— ब्रह्म । कृणोति । वरुणः । गातुऽविदम् । तम् । ईमहे । वि ।
ऊर्णोति । हृदा । मतिम् । नव्यः । जायताम् । ऋतम् । वि-
त्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १५ ॥ २२ ॥

અ૦—જે સંપત્તિનું રક્ષણ કરે છે તે દુઃખનિવારક માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવનાર વરૂણ પાસે અમે, ઇષ્ટફળની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (આ અમારો સ્તોતા), હૃદયપૂર્વક તેની મનનીય સ્તુતિ પ્રગટ કરે છે. તે સ્તુત્ય (વરૂણ), અમને સત્ય-સિદ્ધ હો. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૫

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*असौयःपन्थाआदित्योदिविप्रवाच्यंकृतः ।
नसदेवाअतिक्रमेतंमर्तासोनपश्यथवित्तंमेअस्यरोदसी ॥१६॥

---

* सूर्यद्वारेणतेविरजाःप्रयान्ति इति ॥.

प०— असौ । यः । पन्थाः । आदित्यः । दिवि । प्रऽवाच्यम् । कृतः । न । सः । देवाः । अतिऽक्रमे । तम् । मर्तासः । न । पश्यथ । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १६ ॥

અ૦—સતતગામી, પંથા (અંતરીક્ષ પ્રત્યે પ્રયાણ કરનાર ઉપાસ-કોનો) માર્ગભૂત એવો જે આદિત્ય, દ્યુલોક મધ્યે પ્રકૃષ્ટ રીતે સ્થાપિત કરેલો છે તેનું અતિક્રમણ કરવાને હે દેવો !, તમે શક્તિમાન નથી. હે (પાપી) મનુષ્યો !, (એકત તથા દ્વિત), તમે તે સૂર્યને જોતા નથી. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૬

त्रितः कूपेऽवहितो देवान्हवत ऊतये ।
तच्छुश्राव बृहस्पतिः कृण्वन्नंहूरणादुरु वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१७॥

प०— त्रितः । कूपे । अवऽहितः । देवान् । हवते । ऊतये । तत् । शुश्राव । बृहस्पतिः । कृण्वन् । अंहूरणात् । उरु । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १७ ॥

અ૦—કુવામાં પાડેલ ત્રિતે, રક્ષણાર્થ દેવોની સ્તુતિ કરી તે બૃહ-સ્પતિએ સાંભળી, અને તેણે તેને સંકટમાંથી ઓધારી વિશાળ કલ્યાણ કર્યું. હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમાં લ્યો. ૧૭

अरुणो मा सकृद्वृकः पथा यन्तं ददर्श हि ।
उज्जिहीते निचाय्या तष्टेव पृष्ट्यामयी वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१८॥

प०— अरुणः । मा । सकृत् । वृकः । पथा । यन्तम् । ददर्श ।

हि । रत् । जिह्वाति । निःचाय्यं । तष्टाइव । पृष्टिऽअ-
मयी । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १८ ॥

अ०—લોહિતવર્ણના વરૂએ, મને એકવાર માર્ગે જતા જોયો અને મને જોઇને, (પરિશ્રમથી) પીઠ ભરાઇ જતા સુતાર ઉભો થાય તેમ (ખાઇ જવા) ઉભો થયો અથવા, (૨) માસાદિકનો મપાદક એવો ચંદ્રમા, આકાશમાર્ગે જનારું નક્ષત્ર ગણને જોઇ તેને ભેટે છે, પણ તે મારી સમીપમા આવતો નથી હે દ્યાવાપૃથિવી !, તમે આ મારૂ (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો ૧૮

एनाङ्गूषेण वयमिन्द्रवन्तोऽभि ष्याम वृजने सर्ववीराः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥१९॥२३॥

प०— एना । आङ्गूषेण । वयम् । इन्द्रवन्त । अभि । स्याम । वृजने । सर्वऽवीरा । तत् । न । मित्र । वरुण । ममह-न्ताम् । अदिति । सिन्धु । पृथिवी । उत । द्यौ ॥१९॥२३

अ०—આ ગાનાયોગ્ય સ્તોત્ર વડે ઇન્દ્રનો અનુગ્રહ મેળવી, પુત્ર-પૌત્રાદિક વડે યુક્ત થઇ, અમે સંગ્રામ વિષે શત્રુનો પરાભવ કરીએ મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના) ને પોષો ૧૯

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १०५.

१ विद्युत = विद्योतमाना रश्मय = પ્રકાશમાન રશ્મિઓ.
२ तुञ्जाते ~ પ્રેરે છે
३ मोषु = मैव = નહીંજ.

४ स्थ = સ્વર્ગે હોનાર

५ अवपादि = अवपन्न विपन्न प्रभ्रष्ट = ભ્રષ્ટ

६ शूने = अपगमने = શૂન્ય (टुओश्विगतिवृद्धौ)

७ अवमम = આદિભૂત

८ वरुण = અનિષ્ટ–નિવારક દેવ

९ धर्णसि = ધારણ (धृञ् धारणे)

१० अर्यमा = अरीणां नियन्ता = શત્રુનો નિયન્તા દેવ.

११ व्यन्ति = ભક્ષણ કરે છે. (वीगत्यादौ)

१२ पर्शान = પર્શુસ્થાનીય એવી કુવાની ભીંતિ

१३ शिक्षा = અન્નરસ નિપ્ત સૂત્રો, અથવા, કૃતલિપ્ત પુરુષ.
(शणाशौचे)

१४ जामित्वाय = कूपान्निर्गन्तव्याय = કુવાની બહાર નીકળવા.
समतिगच्छतीतिजामि)

१५ रेभति = સ્તુતિ કરે છે (रेभृ शब्दे)

१६ त्रित = तीर्णतमस्तिरस्कृतोज्ञान = ત્રિત

१७ उक्षण = सेक्तार = કામનાનો વરસાવનાર

१८ सध्रीचीना = सहाञ्चन्तो युगपदागच्छन्त = એકદમ
આગમન કરે છે (अञ्चु गतौ)

१९ आरोधने = सर्वस्यावरके व्याप्ते = સર્વવ્યાપક
(आध्रियतेनेनत्याराधन)

२० महती = મહાન

२१ सेधन्ति = निषेधन्ति निवारयन्ति = નિવારે છે

२२ अर्पयन्ति = પ્રેરે છે

२३ विदुष्टर = અત્યંત વિદ્વાન

२४ सत्त = निषण्ण = બેસી

२५ सुसूदति = પ્રેરે (पूदक्षरणे)

२६ गातुविदम् = માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવનાર.
२७ व्यूर्णोति = विवृणोति = પ્રગટ કરે છે.
२८ अवहितः = पातितः = પાડેલ.
२९ अंहूरणात् = अंहसः पापरूपात् अस्मात् कूपपातात् = સંકટમાંથી. (अहिगतौ).
३० निचाय्य = જોઈને. (चायृदर्शने).
३१ पृष्ट्यामयी = આમથી અર્થાત્ (પરિશ્રમ) ભરાઈ ગએલ પીઠવાળો.
३२ उदुञ्जिहीते = उद्गच्छति = ઉભો થાય. (ओहाङ्गतौ).
३३ आंगूषेण = આઘોષણ યોગ્ય સ્તોત્ર વડે.

सूक्त १०६.

ઋષિઃ—આંગિરસ કુત્સ; દેવતાઃ—વિશ્વદેવ; છન્દઃ—૧–૬ જગતી, ૭ ત્રિષ્ટુભ્.

इन्द्रंमित्रंवरुणमग्निमूतयेमारुतंशर्धोअदितिंहवामहे ।
रथंनदुर्गाद्वसवःसुदानवोविश्वस्मान्नोअंहसोनिष्पिपर्तन ॥१॥

प०— इन्द्रम् । मित्रं । वरुणम् । अग्निम् । ऊतये । मारुतम् । शर्धः । अदितिम् । हवामहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥१॥

अ०—અમે ઇન્દ્ર, મિત્ર, વરૂણ, અગ્નિ અને મરૂદ્ગણ અને અદિતિને, રક્ષણાર્થ આહ્વાન કરીએ છીએ. સંપત્તિના નિવાસરૂપ અને દાનશૂર દેવો. (સારથિયો) રથને જેમ દુર્ગમ પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી ઉગારો. ૧

तआदित्याआगतासर्वतातयेभूतदेवावृत्रतूर्येषुशंभुवः ।
रथंनदुर्गाद्वसवःसुदानवोविश्वस्मान्नोअंहसोनिष्पिपर्तन ॥२॥

प०— ते । आदित्याः । आ । गत । सर्वऽतातये । भूत । देवाः ।
वृत्रऽतूर्येषु । शम्ऽभुवः । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः ।
सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥२॥

अ०—હે દેવો !, તમે યુદ્ધ વિષે અમને સહાય્ય કરવા પધારો.
સંગ્રામ વિષે, તમે અમને સુખ દેનાર હો (સારથિયો) રથને
જેમ ઉગારે, તેમ તમે અમને સર્વ સંકટથી ઉગારો. ૨.

अवन्तुनःपितरःसुप्रवाचनाउतदेवीदेवपुत्रेऋतावृधा ।
रथंनदुर्गाद्वसवःसुदानवोविश्वस्मान्नोअंहसोनिष्पिपर्तन ॥३॥

प०— अवन्तु । नः । पितरः । सुऽप्रवाचनाः । उत । देवी इति ।
देवपुत्रेइति देवऽपुत्रे । ऋतऽवृधा । रथम् । न । दुःऽगात् ।
वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः ।
पिपर्तन ॥ ३ ॥

अ०—પુણ્યશ્લોક પિતૃઓ, અમારું રક્ષણ કરો. વળી, સત્ય વા
યજ્ઞને વૃદ્ધિંગત કરનારા દેવમાતા દ્યાવાપૃથિવી, અમારું રક્ષણ
કરો. સંપત્તિના નિવાસરૂપ, દાનશૂર દેવો, (સારથિઓ)
રથને જેમ દુર્ગમ્ય (ખાડાખડિયાવાળા) પ્રદેશમાંથી ઉગારે,
તેમ અમને સર્વસંકટથી ઉગારો. ૩

नराशंसंवाजिनंवाजयन्निहक्षयद्वीरंपूषणंसुम्नैरीमहे ।
रथंनदुर्गाद्वसवःसुदानवोविश्वस्मान्नोअंहसोनिष्पिपर्तन ॥४॥

प०— नराशंसम् । वाजिनम् । वाजयन् । इह । क्षयत्ऽवीरम् । पूषणम् । सुम्नैः । ईमहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥४॥

અ०—મનુષ્યોને સ્તુતિ કરવા યોગ્ય, અન્નસંપન્ન (અગ્નિ)ને પ્રજ્વલિત કરી, આજે (હું તેની સ્તુતિ કરૂં છું.) અત્યંત બલવાન પૂષાદેવની અમે, રૂડાં સ્તોત્રો વડે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. સંપત્તિના નિવાસરૂપ, દાનશૂર દેવો, (સારથિઓ) જેમ રથને દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી ઉગારો. ૪

बृहस्पते सदमिन्नः सुगं कृधि शंयोर्यत्ते मनुर्हितं तदीमहे ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥५॥

प०— बृहस्पते । सदम् । इत् । नः । सुऽगम् । कृधि । शम् । योः । यत् । ते । मनुःऽहितम् । तत् । ईमहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ५ ॥

અ०—હે બૃહસ્પતે !, તું અમને સદૈવ સુખ દે. બ્રહ્માએ તું વિષે સ્થાપેલ, યથ્વા મનુષ્યોને અનુકૂલ એવી જે ત્હારી રોગોપશાંતિ તથા ભયનાશ, તેની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. સંપત્તિના નિવાસરૂપ, દાનશૂર દેવો, (સારથિઓ) જેમ રથને દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વસંકટથી ઉગારો. ૫

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं काटे निबाळ्ह ऋषिरह्वदूतये ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥६॥

प०— इन्द्रम् । कुत्सः । वृत्रऽहनम् । शचीऽपतिम् । काटे । निऽबाळ्हः । ऋषिः । अह्वत् । ऊतये । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ६ ॥

अ०—કુવામાં પડેલ કુત્સ ઋષિએ, વૃત્રહન્તા તથા સર્વ કર્મના પાલણહાર, યજ્વા શચીના ભર્તા ઇન્દ્રના રક્ષણાર્થ સ્તુતિ કરી. સંપત્તિના નિવાસરૂપ, દાનશૂર દેવો, (સારથિયો) જેમ રથને દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વસંકટથી ઉગારો. ६

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥७॥२४

प०— देवैः । नः । देवी । अदितिः । नि । पातु । देवः । त्राता । त्रायताम् । अप्रऽयुच्छन् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥७॥२४

अ०—દેવો સહ દેવી અદિતિ, અમારું અત્યંત રક્ષણ કરો. દેદીપ્યમાન, સર્વરક્ષક (એવા સવિતાદેવ), પ્રમાદ કર્યા વિના અમારું પાલન કરો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ७

ઇતિ ચોવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०६.

२ सर्वं गातये = सर्वैर्वीरपुरुषैस्ततायविस्तरिताय— युद्ध विषे.

२ पृत्सुतूर्येषु = संग्राम विषे.

३ शर्धः = मरुत्समूहरूपबलं = मरुद्गण.
४ वसवः = निवासयितारः = संपत्तिनो निवासरूप.
५ शुभ्रयावानः = पुण्यश्लोक.
६ वाजयन् = वर्द्धयन् प्रज्वलयन् = प्रज्वलित करी.
७ क्षयद्वीरम् = अत्यंत बलवान.
८ सुगं = सुख.
९ योः = भयानांयावनं पृथक्करणं = भयनाश.
१० कार्टे = कुवामां.
११ निबाळ्हः = निपतितः = पडेल. (बाहृप्रयत्ने).
१२ अप्रयुच्छन् = अप्रमाद्यन् = प्रमाद कर्या विना. (युच्छ-प्रमादे).

सूक्त १०७.

ऋषिः—आंगिरस कुत्स, देवताः—विश्वदेव, छन्दः—त्रिष्टुभ्.

यज्ञो॑ दे॒वानां॒ प्रत्ये॑ति सु॒म्नमादि॑त्यासो॒ भव॑ता मृळ॒यन्तः॑ ।
आ वो॒ऽर्वाची॑ सुम॒तिर्व॑वृत्याद॒ंहोश्चि॒द्या व॑रिवो॒वित्त॒रास॑त् ॥१॥

प०— य॒ज्ञः । दे॒वाना॑म् । प्रति॑ । ए॒ति॒ । सु॒म्नम् । आदि॑त्यासः । भव॑त । मृ॒ळयन्तः॑ । आ । वः॒ । अ॒र्वाची॑ । सु॒ऽम॒तिः । व॒वृ॒त्या॒त् । अं॒होः । चि॒त् । या । व॒रि॒वो॒वित्ऽत॑रा । अस॑त् ॥१॥

अ०—यज्ञ, देवोने सुख पमाडो. हे आदित्यो !, तमे अमने सुख पमाडो. जे, दरिद्री पुरुषने पण अतिशय धन देनार होय. तेवी कृपादृष्टि, अमारी अभिमुख वळो. १

उपनोदेवाअवसागमन्त्वंगिरसांसामभिःस्तूयमानाः ।
इन्द्रइन्द्रियैर्मरुतोमरुद्भिरादित्यैर्नोअदितिःशर्मयंसत् ॥२॥

प०— उप । नः । देवाः । अवसा । आ । गमन्तु । अंगिरसाम् । सामऽभिः । स्तूयमानाः । इन्द्रः । इन्द्रियैः । मरुतः । मरुत्ऽभिः । आदित्यैः । नः । अदितिः । शर्म । यंसत् ॥ २ ॥

अ०—અંગિરસોનાં ગાયેલ મંત્રોવડે સ્તુતિ કરાતા દેવો, રક્ષણ વા અન્નસહ, અમને પ્રાપ્ત હો. ઇન્દ્ર, પોતાનાં ધન સહ, (ઓગણપચાશ) મરૂત, (પ્રાણાદિ) મરૂતો સહ, અને અદિતિ, આદિત્યો સહ અમને સુખ દ્યો. ૨

तन्नइन्द्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमातत्सविताचनोधात् ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥३॥२८

प०— तत् । नः । इन्द्रः । तत् । वरुणः । तत् । अग्निः । तत् । अर्यमा । तत् । सविता । चनः । धात् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ३ ॥ २९ ॥

अ०—ઇન્દ્ર, અમને તે અન્ન દ્યો. વરૂણ, અગ્નિ, અર્યમા, સવિતા, અમને તે અન્ન દ્યો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૩

ઇતિ પચીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०७.

१ अहोश्चित् = दारिद्र्यमपिप्राप्तस्यपुरुषस्य = દરિદ્રીને પણ.

२ वरिवोवित्तरा = અતિશય ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર (विद्लृलाभे)
३ अर्वाची = અભિમુખ
४ इन्द्रियै = ધન મહ
५ धनः = અન્ન. (धायतेरन्ने)

सूक्त १०८.

ઋષિ—આંગિરસ કુત્સ, દેવતા—ઈન્દ્રાગ્ની, છન્દ—ત્રિષ્ટુભ્

य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वामभि विश्वानि भुवनानि चष्टे ।
तेना यातं सरथं तस्थिवांसाथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥१॥

प०— यः । इन्द्राग्नी इति । चित्रऽतमः । रथः । वाम् । अभि । विश्वानि । भुवनानि । चष्टे । तेन । आ । यातम् । सऽरथम् । तस्थिऽवांसा । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥१॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે તમારો જે અતિશય સુદર રથ, સર્વ ભુવનોને સન્મુખ જુવે છે તે એક રથવિષે એકઠા બેસી આવો, અને તે પછી અમે કાઢેલ સોમરસનુ પાન કરો ૧

यावदिदं भुवनं विश्वमस्त्युरुव्यचा वरिमता गभीरम् ।
तावाँ अयं पातवे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी मनसे युवभ्याम् ॥२॥

प०— यावत् । इदम् । भुवनम् । विश्वम् । अस्ति । उरुऽव्यचा । वरिमता । गभीरम् । तावान् । अयम् । पातवे । सोमः । अस्तु । अरम् । इन्द्राग्नी इति । मनसे । युवऽभ्याम् ॥२॥

અ०—આ સર્વ જગત્, પ્રમાણમાં જેટલું સર્વવ્યાપક તથા પોતાના ગૌરવવડે ગંભીર છે, તેટલો હે ઇન્દ્રાગ્નિ !, આ સોમરસ, તમને પાન કરવા, તથા અંતઃકરણને આનંદ આપવા પર્યાપ્ત હો. २

चक्राथे हि सध्र्यङ्नाम भद्रं सध्रीचीना वृत्रहणा उत स्थः ।
ताविन्द्राग्नी सध्र्यञ्चा निषद्या वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् ॥३॥

प०— चक्राथे इति । हि । सध्र्यक् । नाम । भद्रम् । सध्रीचीना । वृत्रहनौ । उत । स्थः । तौ । इन्द्राग्नी इति । सध्र्यञ्चा । निऽसद्य । वृष्णः । सोमस्य । वृषणा । आ । वृषेथाम् ॥३॥

अ०—તમે, (" ઇન્દ્રાગ્ની " એવું) મળીને કલ્યાણકારક નામ સંપાદન કર્યું છે વળી, હે શત્રુનાશક (ઇન્દ્રાગ્ની) !, તમે એકઠા મળીને જનાર છો હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે મળીનેજ એવી વીર્યશાળી સોમરસ (પેટમાં) રેડો. ३

समिद्धेष्वग्निष्वानजाना यतस्रुचा बर्हिरु तिस्तिराणा ।
तीव्रैः सोमैः परिषिक्तेभिरर्वागेन्द्राग्नी सौमनसाय यातम् ॥४॥

प०— सम्ऽइद्धेषु । अग्निषु । आनजाना । यतऽस्रुचा । बर्हिः । ऊं इति । तिस्तिराणा । तीव्रैः । सोमैः । परिऽसिक्तेभिः । अर्वाक् । आ । इन्द्राग्नी इति । सौमनसाय । यातम् ॥४॥

अ०—અગ્નિ પ્રદીપ્ત થતાં, (અધ્વર્યુ આદિએ હવિને) ઘૃતયુક્ત કર્યું છે, પળી ગ્રહણ કરી છે, તથા દર્ભાસન પાથરેલું છે. હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તાજાતોજ મદ ઉત્પન્ન કરનાર સોમરસ ચોમેર રેડેલો છે તો તમે અનુગ્રહ કરવા, અમારી અભિમુખ પધારો ४

यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्ण्यानि ।
या वां प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥५॥२६॥

प०— यानि । इन्द्राग्नी इति । चक्रथुः । वीर्याणि । यानि । रूपाणि । उत । वृष्ण्यानि । या । वाम् । प्रत्नानि । सख्या । शिवानि । तेभिः । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥५॥२६॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની ', તમે જે વીરકર્મો કેના, જે નિરૂપમાણ સૃષ્ટિ રચેલી, વળી વૃષ્ટિ-પ્રદાનાદિક જે કાર્યો કરેલાં, તથા તમારું જે પુરાતન કલ્યાણકારક મખાપણ છે તે સર્વ સમેત, તમે આ સિદ્ધ કરેલ સોમરસનુ પ્રાશન કરો ५

ઇતિ છવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

यदब्रवं प्रथमं वां वृणानोऽयं सोमो असुरैर्नो विहव्यः ।
तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥६॥

प०— यत् । अब्रवम् । प्रथमम् । वाम् । वृणानः । अयम् । सोमः । असुरैः । नः । विहव्यः । ताम् । सत्याम् । श्रद्धाम् । अभि । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ६

अ०—યજ્ઞારંભમાં જ તમારૂ સેવન કરતા, (' સોમવડે હુ તમને પ્રસન્ન કરીશ ' એમ) મે જે યથાર્થ ઉક્તિ, અત્યંત આદરપૂર્વક કરેલી તેને ઉદ્દેશી તમે આવો, અને સિદ્ધ કરેલ સોમરસનુ પ્રાશન કરો આમ થવાથી, અમારો આ સોમરસ, ઋત્વિજો વડે અર્પણ કરવાને વધૂ યોગ્ય થશે ६

यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद्ब्रह्मणि राजनि वा यजत्रा ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥७॥

प०— यत् । इन्द्राग्नी इति । मदथः । स्वे । दुरोणे । यत् । ब्रह्मणि । राजनि । वा । यजत्रा । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥७

अ०—हे पूजनीय इन्द्राग्नी !, જો તમે પોતાને ઘેર આનંદ કરતા હો, જો તમે બ્રાહ્મણ (યજમાન) ને ત્યાં (હવિ સ્વીકારવા) અથવા, ક્ષત્રિયને ત્યાં (યુદ્ધ વિષે સહાય કરવા) આનંદ કરતા હો, ગમે ત્યાં હો, તે સર્વ સ્થાનેથી હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે અવશ્ય આવો, અને તે પછી સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૭

यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यद्द्रुह्युष्वनुषु पूरुषु स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥८॥

प०— यत् । इन्द्राग्नी इति । यदुषु । तुर्वशेषु । यत् । द्रुह्युषु । अनुषु । पूरुषु । स्थः । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ ८ ॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે યદુને (અહિંસક મનુષ્યોને) ત્યાં, તુર્વશ (હિંસક મનુષ્યો) ને ત્યાં, દ્રુહ્યુ (દ્રોહ કરનારને) ત્યાં, અનુ (વિદ્વાન અનુષ્ઠાતા) ને ત્યાં, કિંવા, પુરૂને (કામના વડે પૂર્ણ કરવા યોગ્ય અન્યસ્તોતાઓને) ત્યાં હો, ગમે ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે અવશ્ય આવો, અને તે પછી સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૮

प०— एव । इन्द्राग्नी इति । पपिवांसा । सुतस्य । विश्वा । अस्मभ्यम् । सम् । जयतम् । धनानि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, એ રીતે સોમરસનુ પ્રાશન કરી, તમે અમને સર્વ સંપત્તિ દ્યો મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષો ૧૩

ઇતિ સત્તાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १०८.

१ उरुव्यचा = विस्तीर्णव्यापन = સર્વવ્યાપક (व्यचव्या ओकरणे).
२ वरिमता = वरिमणा उरुत्वेन = પોતાના ગૌરવવડે
३ अरं = પર્યાપ્ત
४ सध्र्यक् = सहगत = સંયુક્ત
५ आनजाना = हवींषिआज्येनाञ्जन्तौ = હવિને ઘૃતયુક્ત કરનાર. (अंजू व्यक्तौ).
६ यतस्रुचा = गृहीतस्रुचौ = પાળી ગ્રહણ કરનાર.
७ तिस्तिराणा = आस्तीर्णकृतवन्तौ = પાથરનાર. (स्तृञ आच्छादने).
८ रूपाणि = નિરૂપ્યમાણ ગાય-અશ્વાદિક ભૂતપ્રાણિઓ.
९ प्रत्नानि = પુરાતન
१० असुरैः = हविषांप्रक्षेपकै, = ઋત્વિજોવડે (असुक्षेपणे).
११ अवमस्यां = सन्निकृष्टायां = સન્નિકૃષ્ટ, સમીપવર્તિ.

सूक्त १०९.

ऋषि:-आंगिरस कुत्सः देवताः-इन्द्राग्नी; छन्दः-त्रिष्टुभ्.

विह्यख्यंमनंसावस्यंइच्छन्निन्द्राग्नीज्ञासउतवासजातान् ।
नान्यायुवत्प्रमंतिरस्तिमह्यंसवांधियंवाजयन्तीमतक्षम् ॥१॥

प०— वि । हि । अख्यंम् । मनंसा । वस्यंः । इच्छन् । इन्द्राग्नी इतिं । ज्ञासः । उत । वा । सऽजातान् । न । अन्या । युवत् । प्रऽमंतिः । अस्ति । मह्यंम् । सः । वाम् । धियंम् । वाजऽयन्तीम् । अतक्षम् ॥ १ ॥

अ०—हे ईन्द्राग्नी !, प्रशंसनीय धन मेळववानी इच्छा थतां, हुं मनथी तमनेज खास नातिजन तथा बांधवस्वरूपे समजुं छउं. तमारा विना बीजा कोइए, मने आ श्रेष्ठ बुद्धि आपेली नथी. तेवी बुद्धिवाळा में, धननी इच्छा करी आ स्तोत्र रचेलुं छे. १

अश्रवंहिभूरिदावत्तरावांविजामातुरुतवाघास्यालात् ।
अथासोमस्यप्रयंतीयुवभ्यामिन्द्राग्नीस्तोमंजनयामिनव्यम् ॥२॥

प०— अश्रवम् । हि । भूरिदावत्ऽतरा । वाम् । विऽजांमातुः । उत । वा । घ । स्यालात् । अथं । सोमंस्य । प्रऽयंती । युवऽभ्याम् । इन्द्राग्नी इतिं । स्तोमंम् । जनयामि । नव्यम् ॥२

अ०—हे इन्द्राग्नी !, कोइ गुणहीन जमाता (जेम कन्यावाळाने पुष्कळ धन अर्पण करे तेना)थी, तथा कोइ कन्याभ्राता

*यदिन्द्राग्नी अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यामुत स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥९॥

प०— यत् । इन्द्राग्नी इति । अवमस्याम् । पृथिव्याम् । मध्यमस्याम् । परमस्याम् । उत । स्थः । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥९

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે સન્નિકૃષ્ટ એવી આ ભૂમિ વિષે હો, અન્તરિક્ષ લોક વિષે હો, કિંવા દૂરવર્તિ એવા દ્યુલોક વિષે હો, ગમે ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે આવો, અને સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ९

यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यामवमस्यामुत स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥१०॥

प०— यत् । इन्द्राग्नी इति । परमस्याम् । पृथिव्याम् । मध्यमस्याम् । अवमस्याम् । उत । स्थ । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ १० ॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્નિ !, જો તમે દૂરવર્તિ દ્યુલોકવિષે હો, અન્તરિક્ષ લોકવિષે હો, કિંવા સન્નિકૃષ્ટ (સમીપવર્તિ) એવી ભૂમિવિષે હો, ગમે ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે આવો, અને સોમરસનું પ્રાશન કરો. १०

---

* यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्यायुषान्नाद्येनेति॥ तै० सं० १-२-१२ ।

यदिन्द्राग्नी दिवि ष्ठो यत्पृथिव्यां यत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥११॥

प०— यत् । इन्द्राग्नी इति । दिवि । स्थः । यत् । पृथिव्याम् । यत् । पर्वतेषु । ओषधीषु । अप्ऽसु । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ ११ ॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે દ્યુલોકવિષે હો, અને પૃથિવી વિષે હો, જો પર્વત, ઔષધી વા જળ વિષે હો, ગમે ત્યા હો તે સર્વસ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે આવો, અને સિદ્ધ કરેલ સોમરસનુ પ્રાશન કરો. ૧૧

यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये दिवः स्वधया मादयेथे ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥१२॥

प०— यत् । इन्द्राग्नी इति । उत्ऽइता । सूर्यस्य । मध्ये । दिवः । स्वधया । मादयेथे इति । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ १२ ॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે ઉદય પામેલ આદિત્યના પ્રકાશમાન-અંતરિક્ષના મધ્ય ભાગ વિષે, પોતાના તેજ અથવા અન્ન વડે, સંતુષ્ટ રહો છો તેથી હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે ગમે ત્યા હો તે સર્વ અંતરિક્ષ-ભાગમાથી આવો, અને સિદ્ધ કરેલ સોમરસનુ પ્રાશન કરો ૧૨

एवेन्द्राग्नी पपिवांसा सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥१३॥२७॥

१०– एव । इन्द्राग्नी इति । पुपिवांसा । सुतस्यं । विश्वा । अस्मभ्यम् । सम् । जयतम् । धनानि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

अ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, એ રીતે સોમરસનું પ્રાશન કરી, તમે અમને સર્વ સંપત્તિ દ્યો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષો. १३

ઇતિ સત્તાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०८.

१ उरुव्यचा = विस्तीर्णव्यापनं = સર્વવ્યાપક. (व्यच व्याजीकरणे).
२ वरिमता = वरिमणा उरुत्वेन = પોતાના ગૌરવવડે.
३ अरं = પર્યાપ્ત.
४ सध्यक् = सहगतं = સંયુક્ત.
५ आनजाना = हवींषिआज्येनाञ्जन्तौ = હવિને ઘૃતયુક્ત કરનાર. (अंजूव्यक्तौ).
६ यतस्रुचा = गृहीतस्रुचौ = પાળી ગૃહણ કરનાર.
७ तिस्तिराणा = आस्तीर्णकृतवंतौ = પાથરનાર. (स्तृञ आच्छादने).
८ रूपाणि = નિરૂપ્યમાણ ગાય–અશ્વાદિક ભૂતપ્રાણિઓ.
९ प्रत्नानि = પુરાતન.
१० असुरैः = हविषांप्रक्षेपकैः = ઋત્વિજોવડે. (असुक्षेपणे).
११ अवमस्यां = नष्टिकृष्टायां = સન્નિકૃષ્ટ; સમીપવર્તિ.

सूक्त १०९.

ઋષિ:-આંગિરસ કુત્સ. દેવતા-ઇંદ્રાગ્ની; છન્દ:-ત્રિષ્ટુભ્

विह्यख्यंमनसावस्यइच्छन्निन्द्राग्नीज्ञासउतवासजातान् ।
नान्यायुवत्प्रमतिरस्तिमह्यंसवांधियंवाजयन्तीमतक्षम् ॥१॥

प०— वि । हि । अख्यम् । मनसा । वस्यः । इच्छन् । इन्द्राग्नी इति । ज्ञासः । उत । वा । सजातान् । न । अन्या । युवत् । प्रमतिः । अस्ति । मह्यम् । सः । वाम् । धियम् । वाजयन्तीम् । अतक्षम् ॥ १ ॥

અ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, પ્રશંસનીય ધન મેળવવાની ઇચ્છા થતાં, હું મનથી તમનેજ ખાસ જ્ઞાતિજન તથા બાંધવસ્વરૂપે સમજું છઉં. તમારા વિના બીજા કોઇએ, મને આ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ આપેલી નથી. તેવી બુદ્ધિવાળા મે, ધનની ઇચ્છા કરી આ સ્તોત્ર રચેલું છે. ૧

अश्रवंहिभूरिदावत्तरावांविजामातुरुतवाघास्यालात् ।
अथासोमस्यप्रयतीयुवभ्यामिन्द्राग्नीस्तोमंजनयामिनव्यम् ॥२॥

प०— अश्रवम् । हि । भूरिदावत्तरा । वाम् । विजामातुः । उत । वा । घ । स्यालात् । अथ । सोमस्य । प्रयती । युवभ्याम् । इन्द्राग्नी इति । स्तोमम् । जनयामि । नव्यम् ॥२

અ०—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, કોઇ ગુણહીન જમાતા (જેમ કન્યાવાળાને પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના)થી, તથા કોઇ કન્યાભ્રાતા

(પોતાની ભગિનીની પ્રીત્યર્થ પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના) થી, પણ તમે અતિશય દાતાર છો એમ મે અવશ્ય સાભ-ળ્યુ છે તેથી, તમને સોમરસ અર્પણ કરવાની સાથે હું નનતર સ્તોત્ર રચુ છુ ૨

माच्छेद्म रश्मीँरिति नाधमानाः पितृणां शक्तीरनुयच्छमानाः ।
इन्द्राग्निभ्यां कं वृषणो मदन्ति ता ह्यद्री धिषणाया उपस्थे ॥३॥

प०— मा । छेद्म । रश्मीन् । इति । नाधमानाः । पितृणाम् । शक्तीः । अनुऽयच्छमानाः । इन्द्राग्निऽभ्याम् । कम् । वृषणः । मद-न्ति । ता । हि । अद्री इति । धिषणायाः । उपऽस्थे ॥३॥

अ०—દોરીની પેઠે, વંશદોરી અવિચ્છિન્ન રહે અને વિચ્છિન્ન ન થાય તેવી પ્રાર્થના કરનાર, પિતૃઓની શક્તિ (વંશ)ને અનુ ક્રમે નિયત–અખંડિત–રાખવાની ઇચ્છાવાળા પુત્ર ઉત્પાદન કરવાને સમર્થ (એવા ઉપાસકો), ઇન્દ્રાગ્ની તરફથી સુખ પ્રાપ્ત થાય તે પ્રકારે તેમને આનંદિત કરે છે (કેમકે) તે શત્રુનાશક બન્ને દેવ, તે સ્તુતિની સમીપમા હોય છે અથવા, જ્યારે પાષાણવડે ચામડાની ઉપર (સોમરસ કાઢે છે) ત્યારે ઉપાસકો, તેમની સ્તુતિ કરે છે ૩

युवाभ्यां देवी धिषणा मदायेन्द्राग्नी सोममुशती सुनोति ।
तावश्विना भद्रहस्ता सुपाणी आ धावतं मधुना पृङ्क्तमप्सु ॥४॥

प०— युवाभ्याम् । देवी । धिषणा । मदाय । इन्द्राग्नी इति । सो-मम् । उशती । सुनोति । तौ । अश्विना । भद्रऽहस्ता । सु-

पा॒णी इति॑ सु॒ऽपा॒णी । आ । या॒त॒म् । मधु॑ना । पृ॒ङ्क्त॒म् । अ॒पऽसु ॥ ४ ॥

अ०—हे इन्द्राग्नी !, तमने आनंद आपवा, द्योतमान तथा तमारी इच्छा करनार धिषणा (मंत्रवाणी), सोमरस तैयार करे छे. यथवा, दिव्य चमं सोमरस तैयार करे छे. अश्वसंपन्न, सुंदर दोर्दंड-संपन्न, सुहस्त एवा हे इन्द्राग्नी !, तमे जल्दी आवो. अने (सोममां) जळनो मधुर पदार्थ भेळवो. ४

यु॒वामि॑न्द्राग्नी॒ वसु॑नो विभा॒गे त॒वस्त॑मा शुश्रव वृत्र॒हत्ये॑ ।
तावा॒सद्या॑ ब॒र्हिषि॑ य॒ज्ञे अ॒स्मिन्प्र च॑र्षणी मादयेथां सु॒तस्य॑ ॥५॥२८॥

प०— यु॒वाम् । इ॒न्द्रा॒ग्नी॒ इति॑ । वसु॑नः । वि॒ऽभा॒गे । तवः॑ऽतमा । शु॒श्र॒व॒ । वृ॒त्र॒ऽहत्ये॑ । तौ । आ॒ऽसद्य॑ । ब॒र्हिषि॑ । य॒ज्ञे । अ॒स्मिन् । प्र । च॒र्ष॒णी॒ इति॑ । मा॒द॒ये॒था॒म् । सु॒तस्य॑ ॥५॥२८॥

अ०—हे इन्द्राग्नी !, तमे संपत्ति मेळववामा अने शत्रुनो नाश करवामा अत्यंत बळवान छो एम मे साभळेलु छे. हे सर्वद्रष्टा इन्द्राग्नी !, तमे आ यज्ञविषे दर्भासन उपर बेसी, सोमरसनु पान करी, छेक तृप्त हो ५

इति अठ्ठावीशमो वर्ग समाप्त

प्र च॑र्षणिभ्यः पृतना॒हवे॑षु॒ प्र पृ॑थि॒व्या रि॑रिचाथे दि॒वश्च॑ ।
प्र सिन्धु॑भ्यः॒ प्र गि॒रिभ्यो॑ महि॒त्वा प्रेन्द्रा॑ग्नी॒ विश्वा॒ भुव॒नात्य॒न्या ॥६॥

प०— प्र । च॒र्ष॒णिऽभ्यः॑ । पृ॒त॒ना॒ऽहवे॑षु । प्र । पृ॒थि॒व्याः । रि॒रि॒-

चाथे इति । दिव । नु । प्र । सिन्धुभ्यः । प्र । गिरिभ्यः । मुहिऽत्वा । प्र । इन्द्राग्नी इति । विश्वा । भुवना । अति । अन्या ॥ ६ ॥

अ०—સંગ્રામો વિષે આહ્વાન કરતાં હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે સર્વ મનુષ્યો, પૃથ્વી, દ્યુલોક, સમુદ્ર, પર્વત, તેમજ અન્ય સર્વ ભૂતપ્રાણિઓથી અધિક સામર્થ્યવાન છો. ६

*आभरतंशिक्षतंवज्रबाहूअस्माँइन्द्राग्नीअवतंशचीभिः ।
इमेनुतेरश्मयःसूर्यस्ययेभिःसपित्वंपितरोनआसंन् ॥७॥

प०— आ । भरतम् । शिक्षतम् । वज्रबाहू इति वज्रऽबाहू । अस्मान् । इन्द्राग्नी इति । अवतम् । शचीभिः । इमे । नु । ते । रश्मयः । सूर्यस्य । येभिः । सऽपित्वम् । पितरः । नः । आसन् ॥ ७ ॥

अ०—હે વજ્રહસ્ત ઇન્દ્રાગ્ની !, અમારા માટે ધન સંપત્તિ આણો અને અમને દ્યો અને પોતાના પરાક્રમ વડે અમારૂ રક્ષણ કરો. જે (અર્ચિ–આદિ–માગ) વડે, અમારા પિતૃઓ બ્રહ્મ લોકને પામ્યા તે આ રશ્મિઓ, તૂ સૂર્યના છે ७

पुरंदराशिक्षतंवज्रहस्तास्माँइन्द्राग्नीअवतंभरेषु ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिः सिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥८॥२९

* १ तेर्चिषमभिसंभवन्त्यर्चिषोह । छान्दोग्योपनिषदि ।
२ अग्निर्वाआदित्य सायंप्रविशतितस्मादग्निर्दूरान्नक्तं ददृशे । तै० ब्रा० २-१-२ ।

प०— पुरंऽदरा । शिक्षतम् । वज्रऽहस्ता । अस्मान् । इन्द्राग्नी
इति । अवतम् । भरेषु । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । मम-
हन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥८॥२९

અ०—હે વજ્રધારી, હે નગરભેત્તા ઇન્દ્રાગ્ની!, તમે અમને સંપત્તિ
દ્યો. સંગ્રામો વિષે, અમારૂં રક્ષણ કરો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ,
સમુદ્ર, પૃથિવી, અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના), ને
પોષો. ૮

ઇતિ ઓગણત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त १०९.

१ वस्यः = પ્રશંસનીય ધન.
२ ज्ञासः = ज्ञातीन् = જ્ઞાતિબંધુ. (सुखदुःखादिकं साम्येन
जानन्ति इति).
३ प्रमतिः = શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ.
४ सजातान् = સજાતીય બાંધવો
५ भूरिदावत्तरा = પુષ્કળ ધન દેનાર.
६ प्रयती = प्रदानेन सह= અર્પણ કરવા સાથે.
७ नाधमानाः = याचमाना = પ્રાર્થના કરનાર. (नाधृ-
याञ्चायां)
८ अनुयच्छमानाः = अनुक्रमेण नियतान् कुर्वन्तः = અ-
નુક્રમે, અખંડિત રાખવાની ઇચ્છા કરનાર
९ धिषणायाः = સ્તુતિની, અથવા, સોમરસ કાઢવાના ચર્મની.
१० अद्री = शत्रूनावृणन्तौ हिंसन्तौ = શત્રુનાશક; યદ્વા,
પાષાણ.

११ तवस्तमा = અતિશય બલવાન.
१२ चर्षणी = સર્વદ્રષ્ટા.
१३ पृतनाहवेषु = સંગ્રામ વિષે આહ્વાન થતાં.
१४ शिक्षतं = દ્યો. (शिक्षतिर्दानकर्मा).
१५ सधिस्थं = सहप्रातस्थ स्थानं = બ્રહ્મલોક. (आपृच्छ्यातौ).
१६ भरतम् = आहरतम् = આણો. (हृ).

सूक्त ११०.

ઋષિ:–આંગિરસ કુત્સ, દેવતા:–ઋભુ; છન્દઃ–૫-૯ ત્રિષ્ટુપ્, અવશિષ્ટ–જગતી.

ततं॑मे॒ अप॒स्तदु॑तायते॒ पुनः॒ स्वादि॑ष्ठा धी॒तिरु॒चथा॑य शस्यते ।
अ॒यं स॑मु॒द्र इ॒ह वि॒श्वदे॑व्यः॒ स्वाहा॑कृतस्य॒ समु॑ तृप्णुत ऋभवः ॥१॥

प०— त॒तम् । मे॒ । अपः॑ । तत् । ऊम् इति॑ । ता॒य॒ते॒ । पुनः॒ इति॑ । स्वादि॑ष्ठा । धी॒तिः । उ॒चथा॑य । श॒स्य॒ते॒ । अ॒यम् । स॒मु॒द्रः । इ॒ह । वि॒श्वऽदे॑व्यः । स्वाहा॑ऽकृतस्य । सम् । ऊम् इति॑ । तृ॒प्णु॒त॒ । ऋ॒भ॒वः॒ ॥ १ ॥

अ०— હે ઋભુઓ !, મે (પૂર્વે અગ્નિષ્ટોમાદિક) કર્મ બહુ કર્યાં. તેજ કર્મો, હુ પુન: કરૂં છું. તેમાં, અત્યંત મધુર સ્તોત્ર, સ્તુત્ય (દેવ અર્થે) ગવાય છે. આ યાગ વિષે, સર્વ દેવોના અર્થે, આ સોમસાગર (ભરપૂર ભર્યો છે) તે સ્વાહા–અર્પણ–કરેલ (સોમરસ)નું પાન કરી, તમે છેક તૃપ્ત હો ૧

*आभोगयं प्र यदिच्छन्त ऐतनापाकाः प्राञ्चो मम के चिदापयः ।
सौधन्वनासश्चरितस्य भूमनागच्छत सवितुर्दाशुषो गृहम् ॥२॥

प०— आऽभोगर्यम् । प्र । यत् । इच्छन्तः । ऐतन । अपाकाः ।
प्राञ्चः । मम । के । चित् । आपयः । सौधन्वनाः । चरि-
तस्य । भूमना । अगच्छत । सवितुः । दाशुषः । गृहम् ॥२

अ०—પરિપક્વજ્ઞાનવાળા, પ્રાચીન આપ્તબંધુ એવા જે કોઇ તમે, ઉપભોગ્ય સોમની ઇચ્છા કરી, જ્યારે (તપશ્ચર્યા કરવા અરણ્યમાં) ગયા ત્યારે હે સુધન્વાના પુત્રો !, તમે, આચરેલ (તપ)ની અધિકતાને લઈ હવીરન્ન અર્પણ કરનાર સોમરસ કાઢનાર (યજમાન)ને ઘેર ગયા હતા, સોમપાન દેનાર એવા સવિતાના (તૃતીય સવનાખ્ય) નિવાસસ્થાનને પામ્યા २

तत्सविता वोऽमृतत्वमासुवदगोह्यं यच्छ्रवयन्त ऐतन ।
त्यं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणमेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम् ॥३॥

प०— तत् । सविता । वः । अमृतऽत्वम् । आ । असुवत् । अगो-
ह्यम् । यत् । श्रवयन्तः । ऐतन । त्यम् । चित् । चमसम् ।
असुरस्य । भक्षणम् । एकम् । सन्तम् । अकृणुत । चतुःऽ-
वयम् ॥ ३ ॥

अ०—(હે ઋભુઓ)!, જ્યારે તમે ગૂઢ કરવાને અશક્ય-સર્વ કોઇને દેખાતા-એવા સવિતાને સોમપાનની વિજ્ઞાપના કરતા આવો છો, ત્યારે તે (સવિતા), તમને અભિમુખ થઇ દેવપણું

* आर्भवशंसति । ऐ० ब्रा० ३-३० ।

પ્રેરે છે, (અર્પણ કરે છે). (કેમકે) તમે, ત્વષ્ટાએ નિર્માણ કરેલા સોમલક્ષણ કરવાના એક ચમસના ચાર ભાગ કર્યા. ૩

*विष्ट्वी शमी तरणित्वेन वाघतो मर्तासः सन्तो अमृतत्वमानशुः ।
सौधन्वना ऋभवः सूरचक्षसः संवत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः ॥४॥

प०— विष्ट्वी । शमी । तरणिऽत्वेन । वाघतः । मर्तासः । सन्तः । अमृतऽत्वम् । आनशुः । सौधन्वनाः । ऋभवः । सूरऽचक्षसः । संवत्सरे । सम् । अपृच्यन्त । धीतिऽभिः ॥ ४ ॥

अ०—ઉપાસક એવા (ઋભુઓ), (યાગદાનાદિક) કર્મ જલ્દી કરીને, મર્ત્ય સતા દેવપણાને પામ્યા. સૂર્ય સમાન પ્રકાશ, વા જ્ઞાનવાળા એવા તે સુધન્વાના પુત્ર ઋભુઓ, વસતાદિકાળે કરાતા (અગ્નિષ્ટોમાદિક) કર્મેવિડે સયુક્ત થયા. (અર્થાત હવિર્ભાગને યોગ્ય થયા). ૪

क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेनँ एकं पात्रमृभवो जेहमानम् ।
उपस्तुता उपमं नाधमाना अमर्त्येषु श्रव इच्छमानाः ॥५॥३०॥

प०— क्षेत्रम् । इव । वि । ममुः । तेजनेन । एकम् । पात्रम् । ऋभवः । जेहमानम् । उपऽस्तुताः । उपऽमम् । नाधमानाः । अमर्त्येषु । श्रवः । इच्छमानाः ॥ ५ ॥ ३० ॥

अ०—સમીપસ્થ ઋષિઓ વડે સ્તુતિ કરાતા, સર્વોપમાલાયક (સોમ) ની યાચના કરનાર, દેવોમધ્યે હવિરન્નની ઇચ્છા કરનાર

* एकं चमसं चतुरः कृणोतन । ऋ० सं० १-३-४. ।

ઋભુઓએ, હોમમાં વપરાતા એક ચમસની, ક્ષેત્રની પેઠે, તીક્ષ્ણ શસ્ત્રવડે, (ચાર વિભાગ કરવા) માજણી કરી. ५

ઇતિ ત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*आमंनीषामन्तरिक्षस्यनृभ्यःस्रुचेवघृतंजुंहवामविद्मनां । तरणित्वायेपितुरस्यसश्चिरऋभवोवाजमरुहन्दिवोरजः ॥६॥

प०— आ । मनीषाम् । अन्तरिक्षस्य । नृऽभ्यः । स्रुचाऽइव । घृतम् । जुहवाम । विद्मना । तरणिऽत्वा । ये । पितुः । अस्य । सश्चिरे । ऋभवः । वाजम् । अरुहन् । दिवः । रजः ॥ ६ ॥

अ०—અંતરિક્ષલોકના પ્રણેતા (ઋભુઓ)ને, સ્રુચા (પળી) વડે ઘૃત હોમીએ તે પ્રમાણેજ, જ્ઞાનપૂર્વક સ્તોત્ર અર્પણ કરીએ. જેઓ સર્વજગતપાલક એવા આ સૂર્યના સામર્થ્યને પામ્યા તે ઋભુઓ, સ્વર્ગલોકના (સોમલક્ષણ) અન્નને પામ્યા. ६

*ऋभुर्नइन्द्रःशवसानवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुर्वसुर्दुदिः । युष्माकंदेवाअवसाहनिप्रियेऽभितिष्ठेमपृत्सुतीरसुंन्वताम् ॥७॥

प०— ऋभुः । नः । इन्द्रः । शवसा । नवीयान् । ऋभुः । वाजेभिः । वसुऽभिः । वसुः । दुदिः । युष्माकम् । देवाः । अवसा । अहनि । प्रिये । अभि । तिष्ठेम । पृत्सुतीः । असुन्वताम् ॥७

---

* आदित्यरश्मयोप्यृभवउच्यन्ते । नि० ११-१६ ।

* સુધન્વાને ઋભુ, વિભ્વા અને વાજ એ નામના ત્રણ પુત્રો હતા.

અ૦—ઋભુ, પોતાના સામર્થ્યના યોગે, અમારો અત્યંત પ્રશંસનીય રક્ષક છે, ઋભુ, અન્ન તથા ધનના યોગે, સંપત્તિના ભંડારરૂપ છે. અમને તે, ધન તથા સંપત્તિનો દેનાર હો હે ઋભુ આદિ દેવો !, તમારા રક્ષણના બળે, શુભ દિવસે અમે શત્રુઓની સેનાને ટક્કર દઈ જીતીયે ૭

निश्चर्मण ऋभवो गामपिंशत सं वत्सेनासृजता मातरं पुनः ।
सौधन्वनासः स्वपस्यया नरो जिव्री युवाना पितराकृणोतन ॥८॥

प०— निः । चर्मणः । ऋभवः । गाम् । अपिंशत । सम् । वत्सेन । असृजत । मातरम् । पुनरिति । सौधन्वनासः । सुऽअपस्यया । नरः । जिव्री इति । युवाना । पितरा । अकृणोतन ॥८॥

અ૦—હે ઋભુઓ !, તમે ચામડા વડે ગાયને એક (જીવતી) બનાવી, અને તે ગાયને વાછડા સાથે ભેટો કરાવ્યો. સુધન્વાના હે યત્નનેતા પુત્રો !, તમે રૂડા કર્માચરણના યોગે, જીર્ણ માતપિતાને પુન તરૂણ બનાવ્યા ૮

वाजेभिर्नो वाजसातावविड्ढ्यृभुमाँ इन्द्र चित्रमा दर्षि राधः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥९॥२१

प०— वाजेभिः । नः । वाजऽसातौ । अविड्ढि । ऋभुऽमान् । इन्द्र । चित्रम् । आ । दर्षि । राधः । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ९ ॥ २१ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ઋભુઆદિ સહ તૂ, સંગ્રામવિષે અશ્વો વડે અમારૂં રક્ષણ કર, અથવા, અન્ન–પ્રાપ્તિ પ્રસંગે અમને

અન્નસંપન્ન કર. અમને, આદરપૂર્વક સુંદર ધન અર્પણ કર. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૯

ઇતિ એકત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११०.

१ उचथाय = स्तुत्याय = સ્તુત્યાર્થ.
२ तायते = વિસ્તરાય છે.
३ आभोगयं = ઉપભોગ્ય.
४ अपाकाः = પરિપક્વ જ્ઞાનવાળા.
५ आपयः = प्रापयितारः = જ્ઞાતિબંધુ.
६ भूमना = भूम्नाबहुत्वेन = અધિકતાને લઇ.
७ अगोह्यम् = गूहितुमशक्यं = સર્વદૃશ્યમાન.
८ असुरस्य = त्वष्टुः = ત્વષ્ટાએ નિર્માણ કરેલ.
९ वाघतः = ऋत्विग्भिरुपेताः = ઋત્વિજો-વડે-સંપન્ન
१० तरणित्वेन = જલ્દી.
११ विष्ट्वी = व्याप्यकृत्वा = વ્યાપ્ત કરીને. (विष्लृव्याप्तौ).
१२ शमी = કર્મ.
१३ तेजनेन = તીક્ષ્ણ શસ્ત્રવડે.
१४ जेहमानम् = होमक्रियांप्रतिप्रयतमान = હોમક્રિયામાં વપરાતા. (जेहृप्रयत्ने).
१५ नाधमानाः = याचमानाः = યાચના કરનાર
१६ तरणित्वा = क्षिप्रत्वेन = જલ્દી.
१७ ददिः = દાતા.
१८ पृत्सुतीः = સેના.

१९ निरपिशन = निःशेषेणाश्लिष्टा संयुक्तम् = संयुक्त करी. (पिश अवयवे)
२० जिव्री = जीर्ण, वृद्ध (जृष्वयोहानौ)
२१ अपिव्रन् = व्याप्नुहि = व्याप्त कर (विच्छ व्याप्तौ)

सूक्त १११.

ऋषि – आंगिरस कुत्स, देवता – ऋभु छं–६–५ त्रिष्टुभ, अवशिष्ट जगती

तक्षन्रथंसुवृतंविद्मनापसस्तक्षन्हरीइन्द्रवाहावृषण्वसू ।
तक्षन्पितृभ्यामृभवोयुवद्वयस्तक्षन्वत्सायमातरंसचाभुवम् ॥१॥

प० – तक्षन् । रथम् । सुवृतम् । विद्मनाऽअपसः । तक्षन् । हरी इति । इन्द्रवाहा । वृषण्वसू इति वृषण्ऽवसू । तक्षन् । पितृभ्याम् । ऋभवः । युवत् । वयः । तक्षन् । वत्साय । मातरम् । सचाऽभुवम् ॥ १ ॥

अ० — उत्कृष्ट–ज्ञानपूर्वक, कौशल्यपूर्वक काम करनार ऋभुओए, रूडो फरनार वा रूडा चक्रवाळो रथ, तथा इन्द्रना वाहनभूत तथा बळ वा संपत्तिमान हरी नामना अश्वो निर्माण कर्या तेओए पोतानां वृद्ध मातपिताने तरुण वय प्राप्त कराव्युं तथा वाछडा अर्थे, तेनी साथे होनार गायने निर्माण करी १

आनोयज्ञायतक्षतऋभुमद्वयःक्रत्वेदक्षायसुप्रजावतीमिषम् ।
यथाक्षयामसर्ववीरयाविशातन्नःशर्धायधासथास्विन्द्रियम् ॥२॥

प०— आ । नः । यज्ञायं । तक्षत । ऋभुऽमत् । वयः । क्रत्वे । दक्षाय । सुऽप्रजावतीम् । इषम् । यथा । क्षयाम । सर्वऽवीरया । विशा । तत् । नः । शर्धाय । धासथ । सु । इन्द्रियम् ॥ २ ॥

अ०—(હે ઋભુઓ !,) અથવા યજ્ઞાર્થ, અત્યંત ઉજ્જ્વળ દીવ્ય અન્ન ચોમેર નિર્માણ કરો. અમે કર્મ તથા બળસંપન્ન થઇએ તે માટે તમે, અમારા અર્થ રૂડા પુત્રપૌત્રાદિ વડે યુક્ત એવી સંપત્તિ (નિર્માણ કરો). પુત્રપૌત્રાદિક સર્વ પ્રજાસહ(સુખે) રહીએ તથા બળ-સંપન્ન થઇએ તે પ્રકારનું ધન અમને રૂડી રીતે દ્યો ૨

आ तक्षत सातिमस्मभ्यमृभवः सातिं रथाय सातिमर्वते नरः ।
सातिं नो जैत्रीं सं महेत विश्वहा जामिमजामिं पृतनासु सक्षणिम् ॥ ३॥

प०— आ । तक्षत । सातिम् । अस्मभ्यम् । ऋभवः । सातिम् । रथाय । सातिम् । अर्वते । नरः । सातिम् । नः । जैत्रीम् । सम् । महेत । विश्वहा । जामिम् । अजामिम् । पृतनासु । सक्षणिम् ॥ ३ ॥

अ०—હે યજ્ઞનેતા ઋભુઓ !, અમને ચોમેરથી ધન આણી આપો. અમારા પુત્રાદિકને ધન આણી આપો તથા અમને અશ્વયોગ્ય ધન આણી આપો સદા સર્વદા (સર્વ યજુષ્યો) રૂડી રીતે પૂજે તેવી સર્વોત્કૃષ્ટ સંપત્તિ અમને દ્યો. અમે સંગ્રામ વિષે અમારા અભિભવ કરનાર, સમાન વા અધિક વયના શત્રુનો અથવા મિત્ર વા શત્રુનો (તમારી કૃપાથી) પરાભવ કરીએ. ૩

ऋभुक्षणमिन्द्रमाहुवऊतयऋभून्वाजान्मुरुतःसोमपीतये ।
उभामित्रावरुणानूनमश्विनातेनोहिन्वन्तुसातयेधियेजिषे ॥ ४ ॥

प०— ऋभुक्षणम् । इन्द्रम । आ । हुवे । ऊतये । ऋभून् । वाजान् । मुरुतः । सोमपीतये । उभा । मित्रावरुणा । नूनम् । अश्विना । ते । नः । हिन्वन्तु । सातये । धिये । जिषे ॥ ४ ॥

अ० - मारा रक्षाणार्थं तथा सोमपानार्थं हुं, महान इन्द्र, ऋभुओ, विश्वा अने वाजने, तथा मरुतोने आह्वान करुं छु. मित्रावरुण तथा अश्विन ने अवश्य आह्वान करुं छु. ते अमने धन, कर्म तथा जयार्थं प्रेरो. ४

ऋभुर्भरायसंशिशातुसातिंसमर्यजिद्वाजोअस्माँअविष्टु ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः॥५॥३२

प०— ऋभुः । भराय । सम । शिशातु । सातिम् । समर्यजित् । वाजः । अस्मान् । अविष्टु । तत । नः । मित्रः । वरुण । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः । ॥ ५ ॥ ३२ ॥

अ०—ऋभु, अमने संग्रामार्थं अमने धन जल्दी प्रेरो. शत्रुजित् वाज, अमारुं रक्षण करो मित्र, वरुण, अदिति, समुद्र, पृथिवी, अने द्युलोक, अमारी ते (प्रार्थना) ने पोषो ५

इति बत्रीशमो वर्ग समाप्त.

सूक्त १११.

१ विद्मनापसः उत्कृष्टेनज्ञानेनविद्याय कर्माणोलाभयन्कर्माणो वा = જ્ઞાનપૂર્વક વા કૌશલ્યપૂર્વક કામ કરનાર.
२ सधामुधम् = सहमुध सहवर्तमाना = સાથે હોનાર.
३ धासत = धत्त = ધા
४ जैत्रां = जयशीलां = સર્વાધિક
५ सक्षणिम्= अभिभवन्तम् = પરાભવ કરનાર (सहअभिभवे).
६ जाति = सहजात = સમાન વયનો વા બન્ધુ
७ जिये = જયાર્થ.
८ ऋभुक्षणम = મહાન.
९ मराय = સંગ્રામાર્થ.
१० शिशातु = तिक्ष्णीकरोतु = જલ્દી પ્રેરે-પ્રાપ્ત કરાવે.
११ समर्यजित् = શત્રુજિત્ (मर्या. मनुष्या ते. सहवर्तते इति संग्रामः तत्र जेता)

सुक्त ११२.

ઋષિ –આંગિરસ કુત્સ, દેવતા–પહેલી ઋચા પહેલું ચરણ દ્યાવા પૃથિવી, બીજું ચરણ અગ્નિ, અવશિષ્ટ સૂક્તના અશ્વિન્; ૭-૬ –૨૪, ૨૫ ત્રિષ્ટુભ્, અવશિષ્ટ જગતી

ईळे॒ द्यावा॑पृथि॒वी पू॒र्वचि॑त्तये॒ऽग्निं घ॒र्मं सु॒रुचं॒ याम॑न्नि॒ष्टये॑ ।
याभि॒र्भरे॑ का॒रमंशा॑य॒ जिन्व॑थ॒स्ताभि॑रू॒ षु ऊ॒तिभि॑रश्वि॒ना ग॑तम् ॥१॥

प०— ईळे । द्यावापृथिवी इति । पूर्वहूतये । अग्निम् । घर्मम् । सुरुचम् । यामन् । इष्टये । याभिः । भरे । कारम् । अंशाय । जिन्वथः । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १ ॥

अ०—હે દ્યાવાપૃથિવી !, પેહેલેથીજ (અશ્વિનોને) ચેતવવા હુ તમારી સ્તુતિ કરૂ છુ અથવા, અમારા સ્તોત્રની (બીજા સ્તોત્રની) પૂર્વેજ કદર થાય તે અર્થે, હુ દ્યાવાપૃથિવીની સ્તુતિ કરૂ છુ (અશ્વિનોનુ) આગમન થતા, હુ ઉષ્ણુ તથા રૂડી કાંતિવાળા (આહ્વનીય) અગ્નિની યાગાર્થ સ્તુતિ કરૂ છુ હે અશ્વિન !, સંગ્રામવિષે તમારા ભાગ અર્થે (જય પ્રાપ્ત્યર્થ) તમારા જે સરક્ષણ સહિત (આગમન કરી) શખનાદ કરો છો તે સરક્ષણથી યુક્ત થઇ, તમે (અમારા પ્રત્યે આગમન કરો) १

युवोर्दानाय सुभरा असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे ।
याभिर्धियोऽवथः कर्मन्निष्टये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२॥

प०— युवोः । दानाय । सुभराः । असश्चतः । रथम् । आ । तस्थुः । वचसम् । न । मन्तवे । याभिः । धियः । अवथः । कर्मन् । इष्टये । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ २ ॥

अ०—સ્તોતાઓ જેમ સ્તોત્રાર્થ સમજવા વાગ્નિપુણ વિદ્વાન પુરૂષ પાસે એકઠા થાય, તેમ રૂડાં સ્તોત્ર અર્પણ કરનાર અન્યત્ર અનાસક્ત એવા સ્તોતાઓ હે અશ્વિન ! તમારા રથ પાસે ધન-લાભાર્થ એકઠા થાય છે જેના યોગે તમે (યાગ) કર્મ

પ્રગત વિદ્વાન પુરૂષોને પાવન કરો છો તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨

*युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अमृतस्य मज्मना ।
याभिर्धेनुमस्वं पिन्वथो नरा ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥३॥

प०— युवम् । तासाम् । दिव्यस्य । प्रऽशासने । विशाम् । क्षयथः । अमृतस्य । मज्मना । याभिः । धेनुम् । अस्वम् । पिन्वथः । नरा । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ३ ॥

અ૦—હે પરાક્રમી અશ્વિન્ દેવો !, તમે દિવ્ય સોમના બળવડે, તે (ત્રણે લોકની) પ્રજાનું પ્રશાસન કરવાને અથવા, વૃષ્ટિજળ વરસાવવાને સમર્થ થાવ છો. જેના યોગે તમે શયુ (ઋષિના) અર્થે, વાંઝણી ગાયને દુઝણી કરી તે કૃપા સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૩

*याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति ।
याभिस्त्रिमन्तुरभवद्विचक्षणस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ।४।

प०— याभिः । परिऽज्मा । तनयस्य । मज्मना । द्विऽमाता । तूर्षु । तरणिः । विऽभूषति । याभिः । त्रिऽमन्तुः । अभवत् । विऽचक्षणः । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ४ ॥

---

* જુઓ મંત્ર ૧૬ મો.

* वायोरग्निरिति । तै० आ० अष्टमप्रपाठके ।
त्रिमन्तु અને કક્ષીવાન એક.

અ૦—જેના યોગેં ચોમેર ભ્રમણ કરનાર, ઉભયલોકનો નિર્માતા વાયુ, અથવા બે અરણિઓથી ઉત્પન્ન હોનાર પુત્રરૂપ અગ્નિના બળવડે વાયુ, શીઘ્રગામી મધ્યે અત્યંત શીઘ્રગામી રૂપે વ્યાપ્ત થાય છે, અથવા સર્વ પદાર્થને વિભૂષિત કરે છે, જેના યોગેં ત્રિવિધ યજ્ઞવિષે કુશળ એવો કક્ષીવાન વિદ્વાન થયો, તે (સર્વોપ) સંરક્ષણ સહ હે અશ્વિનદેવો !, તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૪

*याभी॑रे॒भं निवृ॑तं सि॒तम॒द्भ्य उद्वन्द॑न॒मैर॑यतं॒ स्व॑र्दृ॒शे ।
याभि॒ः कण्वं॒ प्र सिषा॑सन्त॒माव॑तं॒ ताभि॑रू॒ षु ऊ॒तिभि॑रश्वि॒ना ग॑तम् ॥५॥३३॥

प०— याभि॑ः । रे॒भम् । निऽवृ॑तम् । सि॒तम् । अ॒त्ऽभ्यः । उत् । वन्द॑नम् । ऐर॑यतम् । स्व॑ः । दृ॒शे । याभि॑ः । कण्व॑म् । प्र । सिसा॑सन्तम् । आव॑तम् । ताभि॑ः । ऊ॒म् इति॑ । सु । ऊ॒तिऽभि॑ः । अ॒श्वि॒ना । आ । ग॒तम् ॥ ५ ॥ ३२ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, જેના યોગેં તમે કુવામાં (જળ વિષે) ફેંકેલા પાશબદ્ધ રેભ તથા વન્દનને જળ બહાર કાઢી સૂર્યપ્રકાશ દાખવ્યો, જેના યોગેં (અંધકારમાં ફેંકેલા) પ્રકાશેચ્છુ કણ્વનું રક્ષણ કરેલું તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૫

ઇતિ તેત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

---

* ૧ રેભના ઉલ્લેખ માટે જુઓ. ૧૦–૩૯–૯, ૧–૧૧૭–૪, ૧–૧૧૬–૨૪.

૨ વંદનના ઉલ્લેખ માટે જુઓ. ૧–૧૧૬–૬, ૧–૧૧૮–૬, ૧–૧૧૯–૭, ૧–૧૧૬–૧૧; ૧૨૭.૫. ।

*याभिरन्तकं जसमानमारणे भुज्युं याभिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः ।
याभिः कर्कन्धुं वय्यं च जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥६॥

प०— याभिः । अन्तकम् । जसमानम् । आऽअरणे । भुज्युम् । याभिः । अव्यथिऽभिः । जिजिन्वथुः । याभिः । कर्कन्धुम् । वय्यम् । च । जिन्वथः । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ६ ॥

अ०—જેના યોગે તમે અગાધ કૂપવિષે (અસુરોએ) ફેંકેલ, ખૂટી મરતા અન્તક (શત્રુઓનો અંત લેનાર રાજર્ષિ)ને ઉગાર્યો, જે અવ્યંત (નૌકા)ના યોગે (સમુદ્રનિમગ્ન સર્વપાલક તુગ્ર પુત્ર) ભુજ્યુને ઉગાર્યો, જેના યોગે કર્કન્ધુ તથા વય્યને તૃપ્ત કર્યો, હે અશ્વિનદેવો !, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૬

*याभिः शुचन्तिं धनसां सुषंसदं तप्तं घर्ममोम्यावन्तमत्रये ।
याभिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥७॥

प०— याभिः । शुचन्तिम् । धनऽसाम् । सुऽसंसदम् । तप्तम् । घर्मम् । ओम्याऽवन्तम् । अत्रये । याभिः । पृश्निऽगुम् । पुरुऽकुत्सम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ७ ॥

---

* १ तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघ. । ऋ० सं० १-८-८. ।
२ वय्यना ઉલ્લેખ માટે જુઓ १-५४-६; २-१३-१२; ४-१९-६. ।
* અત્રિને છોડાવેલા તે સંબંધમાં જુઓ ११७-३.

अ०—જેના યોગે તમે, ધનસંપન્ન શુચન્તિને સુંદર ઘર અર્પણ કર્યું, જેના યોગે અત્રિના દાહક તાપને સુખરૂપ-શાંત કર્યો, જેના યોગે પૃશ્નિગુ તથા પુરૂકુત્સ ઉગાર્યા, હે અશ્વિનૂદેવો !, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ७

*याभिः शचीभिर्वृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षस एतवे कृथः ।
याभिर्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥८॥

प०— याभिः । शचीभिः । वृषणा । पराऽवृजम् । प्र । अन्धम् । श्रोणम् । चक्षसे । एतवे । कृथः । याभिः । वर्तिकाम् । ग्रसिताम् । अमुञ्चतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ८ ॥

अ०—હે કામનાના વરસાવનાર અશ્વિન્ (દેવો)', જે પરાક્રમ વા પ્રજ્ઞાના યોગે, (પાંગળા) પરાવૃજને (ચાલવાને સમર્થ કર્યો), જેના યોગે, આંધળા ઋજ્રાશ્વને રૂડો દેખતો કર્યો, જેના યોગે, વિગુણ ઘુંટણવાળા ઋષિને રૂડી રીતે હીંડવાને સમર્થ કર્યો, જેના યોગે, (વૃક) ગળેલ વર્તિકા પક્ષીને, અથવા સૂર્યઅસ્ત ઉષાને છોડાવી, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ८

याभिः सिन्धुं मधुमन्तमसश्चतं वसिष्ठं याभिरजरावजिन्वतम् ।
याभिः कुत्सं श्रुतर्यं नर्यमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥९॥

प०— याभिः । सिन्धुम् । मधुऽमन्तम् । असश्चतम् । वसिष्ठम् । याभिः । अजरौ । अजिन्वतम् । याभिः । कुत्सम् । श्रुत-

* પરાવૃજ સંબંધમાં જુઓ ૨-૧૩-૧૨; ૨-૧૯-૭ ।

र्थ॑म् । नर्य॑म् । आव॑तम् । ताभिः॑ । ऊम् इति॑ । सु । ऊति-
ऽभिः॑ । अ॒श्विना॒ । आ । ग॒त॒म् ॥ ९ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે જેના યોગે, મધુર નદીને વહે-
વડાવો છો, હે જરારહિત દેવો!, જેના યોગે તમે વસિષ્ઠને
પ્રસન્ન કરેલા, જેના યોગે તમે કુત્સ, શ્રુતર્ય અને નર્ય
(ઋષિ)નું રક્ષણ કરેલું, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે)
આગમન કરો. ९

*याभि॑र्वि॒श्पलां॑ धन॒साम॑थ॒र्व्यं॑ स॒हस्र॑मीळ्ह आ॒जावजि॑न्वतम् ।
याभि॒र्वश॑म॒श्व्यं प्रे॒णिमाव॑तं॒ ताभि॑रू॒षु ऊ॒तिभि॑रश्वि॒ना ग॑तम् १०॥२४

प०— याभिः॑ । वि॒श्पला॑म् । ध॒न॒ऽसाम् । अ॒थ॒र्व्य॑म् । स॒हस्र॑ऽमीळ्हे ।
आ॒जौ । अजि॑न्वतम् । याभिः॑ । वश॑म् । अ॒श्व्यम् । प्रे॒णिम् ।
आव॑तम् । ताभिः॑ । ऊम् इति॑ । सु । ऊ॒तिऽभिः॑ । अ॒श्वि॒ना ।
आ । ग॒त॒म् ॥ १० ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, જેના યોગે તમે ધનસંપન્ન, (જાંઘો
છેદાઇ જવાથી) હીંડવાને અસમર્થ, એવી (અગસ્ત્યના પુરો-
હિત ખેલની સંબંધિની) વિશ્પલાને હીંડવાને સમર્થ કરી,
જેના યોગે તમે સ્તુતિના પ્રેરક અશ્વાખ્યના પુત્ર વશ(ઋષિ)નું
રક્ષણ કરેલું, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન
કરો. १०

(ઇતિ ચોત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત).

---

* १ येरिवाच्छेदिपर्णम । ऋ० सं० १-८-१०.।
२ વિશ્પલા સંબંધમાં જુઓ १-११६-१५.
३ અશ્વાખ્ય સંબંધમાં જુઓ ८-४६-२१; १-११६-२१;
१०-४०-७.

याभिः सुदानूऔशिजाय वणिजे दीर्घश्रवसे मधुकोशो अक्षरत् ।
कक्षीवन्तं स्तोतारं याभिरावतं ताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् ॥११

प०— याभिः । सुदानू इति सुऽदानू । औशिजाय । वणिजे । दीर्घऽश्रवसे । मधु । कोशः । अक्षरत् । कक्षीवन्तम् । स्तोतारम् । याभिः । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ११ ॥

अ०—हे रुडा दानवाळा अश्विन् (देवो)!, जेना योगे तमे, उशिक्पुत्र दीर्घश्रवा नामना वणिक् (ऋषि)ना अर्थे मधुर वृष्टिजळ सिच्युं, तथा जेना योगे स्तोत्रकर्ता (उशिक्पुत्र) कक्षीवाननुं रक्षण करेलुं, ते (सर्वेय) अ रक्षण सह तमे (अमारा प्रत्ये) आगमन करो ११

याभी रसां क्षोदसोद्नः पिपिन्वथुरनश्वं याभी रथमावतं जिषे ।
याभिस्त्रिशोक उस्रिया उदाजत ताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् १२

प०— याभिः । रसाम् । क्षोदसा । उद्नः । पिपिन्वथुः । अनश्वम् । याभिः । रथम् । आवतम् । जिषे । याभिः । त्रिऽशोकः । उस्रियाः । उतऽआजत । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १२ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)!, जेना योगे (अनावृष्टिने लइ) जळ रहित नदीने कांठापूर जळवडे भरपूर करी, जेना योगे जय मेळववा अश्वरहित रथनुं रक्षण कर्युं, जेना योगे (कण्वपुत्र) त्रिशोके (हरायली) गायोने मेळवी, ते (सर्वेय) संरक्षण सह तमे (अमारा प्रत्ये) आगमन करो. १२

याभिः सूर्यं परियाथः परावति मन्धातारं क्षैत्रपत्येष्वावतम् ।
याभिर्विप्रं प्र भरद्वाजमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१३॥

प०— याभिः । सूर्यम् । परिऽयाथः । पराऽवति । मन्धातारम् । क्षैत्रऽपत्येषु । आवतम् । याभिः । विप्रम् । प्र । भरत्ऽवाजम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १३ ॥

अ०—હે અશ્વિન (દેવો)!, જેના યોગે તમે, દૂરવર્તી સૂર્યની પાસે (તેને અંધકારથી મુક્ત કરવા) ચોમેર ભમો છો, જેના યોગે તમે ક્ષેત્રપતિપણાના કામમા મન્ધાતા (ઋષિ)નું રક્ષણ કરેલું, જેના યોગે તમે વિદ્વાન ભારદ્વાજ (ઋષિ)નું (અન્નપ્રદાન વડે) રક્ષણ કરેલું, તે (સર્વેય) સરક્ષણ સહ તમે, (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૩

याभिर्महामतिथिग्वं कशोजुवं दिवोदासं शम्बरहत्य आवतम् ।
याभिः पूर्भिद्ये त्रसदस्युमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१४॥

प०— याभिः । महाम् । अतिथिऽग्वम् । कशःऽजुवम् । दिवःऽदासम् । शम्बरऽहत्ये । आवतम । याभिः । पूःऽभिद्ये । त्रसदस्युम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १४ ॥

अ०—હે અશ્વિન (દેવો)!, જેના યોગે તમે, શંબરાસુરનો વધ કરતી વેળાયે, મહાન્ અતિથિપ્રિય, (તથા અસુરના ભયથી) જળપ્રવેશ કરવા જનાર, દિવોદાસ (રાજર્ષિ)નું રક્ષણ કર્યું,

જેના યોગે સંગ્રામવિષે, તમે (પુરકુત્સ પુત્ર) ત્રસદસ્યુ (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે, (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. १४

याभिर्वम्रं विपिपानमुपस्तुतं कलिं याभिर्वित्तजानिं दुवस्यथः ।
याभिर्व्यश्वमुत पृथिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् १५॥३५

प०— याभिः । वम्रम् । विऽपिपानम् । उपऽस्तुतम् । कलिम् । याभिः । वित्तऽजानिम् । दुवस्यथः । याभिः । विऽअश्वम् । उत । पृथिम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १५ ॥ ३५ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો)!, જેના યોગે તમે, સમીપસ્થ(મનુષ્યો) વડે સ્તુતિ કરાતા, સોમરસનું વિશેષ પાન કરનાર (વિખનસ પુત્ર) વમ્ર (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે, ભાર્યાને મેળવનાર કલિ(ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે અશ્વ ખોનાર પૃથિ (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. १५

ઇતિ પાંત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*याभिर्नरा शयवे याभिरत्रये याभिः पुरा मनवे गातुमीषथुः ।
याभिः शारीराजतं स्यूमरश्मये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१६

* १ शयवे चिन्नासत्या शचीभिः । ऋ० सं० १-८-१२ ।
२ हिमेनाग्निं घ्रंसमवारयेथाम् । ऋ० सं० १-८-९. ।
३ यथं वृकेणाश्विना वपन्त । ऋ० सं० १-८-१७. ।
ટીપ—સેંકડો દ્વારવાળા યંત્રગૃહ વિષે અસુરોએ અત્રિને

प०— याभिः । नरा । शयवे । याभिः । अत्रये । याभिः । पुरा । मनवे । गातुम् । ईषथुः । याभिः । शारीः । आजतम् । स्यूमरश्मये । ताभिः । ऊँ इति । सु । ऊतिभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १६ ॥

अ०—हे नरा अश्विन् (देवो) !, जेना योगे तमे पूर्वे शयु(ऋषि)ना अर्थे दुःखनिर्गमनमार्ग संपादन कर्यो, जेना योगे अत्रि(ऋषि)ना अर्थे, जेना योगे मनुना अर्थे दुःखनिर्गमनमार्ग संपादन कर्यो, जेना योगे तमे स्यूमरश्मिना अर्थे बाणो प्रेर्यां, ते (अवेंय) संरक्षण सह तमे (अमारा प्रत्ये) आगमन करो. १६

याभिःपठर्वाजठरस्यमज्मनाग्निर्नादीदेच्चितइद्धोअज्मन्ना ।
याभिःशर्यातमवथोमहाधनेताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् ॥१७॥

प०— याभिः । पठर्वा । जठरस्य । मज्मना । अग्निः । न । अदीदेत् । चितः । इद्धः । अज्मन् । आ । याभिः । शर्यातम् । अवथः । महाधने । ताभिः । ऊँ इति । सु । ऊतिभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १७ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)', जेना योगे काष्ठवडे प्रदीप्त अग्निनी पेठे, पठर्वा (ऋषि) शरीरबळ वडे युक्तस तो संग्राम विषे चोमेर देदीप्यमान थयो, जेना योगे तमे संग्रामविषे (इन्द्र

नाख्येला ते अग्निदाहमांथी शीतळ जळ वडे तेने दुःख मुक्त कर्या.
दारिद्रयथी पीडाता मनुने धान्यप्राप्ति वडे दुःखमुक्त कर्या.

સાથે સ્પર્ધા કરનાર) શર્યાતનુ રક્ષણ કરેનુ તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૧૭

याभिरंगिरोमनसानिरण्यथोग्रमच्छथोविवरेगोअर्णसः ।
याभिर्मनुंशूरमिषासमावतंताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् ॥१८॥

૫૦— यामिं । अगिर । मनसा । निःरण्यथं । अग्रम् । गच्छंथ । विऽवरे । गोऽअर्णस । यामिं । मनुम् । शूरम् । इषा । समऽआवतम् । तामिं । ऊम्ऽइति । सु । ऊतिमिं । अश्विना । आ । गतम् ॥ १८ ॥

અ૦—હે અંગિરસ !, (તુ અશ્વિનની સ્તુતિ કર) હે અશ્વિન (દેવો) !, મનનીય સ્તોત્રવડે પ્રસન્ન સતા, યદ્વા મનપૂર્વક જેના યોગે તમે (સ્તોતાઓને) છેક સંતુષ્ટ કરો છો, જેના યોગે (પણિએ ગુહાવિષે સંતાડેલ) ગોધન પ્રકટ કરતી વેળા તમે (સર્વ દેવોના) મોખરે જાઓ છો, જેના યોગે શૂરા મનુનુ અન્ન વડે રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૧૮

याभिःपत्नीर्विमदायन्यूहथुरार्घवायाभिररुणीरशिक्षतम् ।
याभिःसुदासऊहथुःसुदेव्यं१ताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् ॥१९॥

૫૦— यामिं । पत्नीं विऽमदायं । निऽऊहथुं । आ । घ । वा । यामिं । अरुणी । अशिक्षितम् । यामिं । सुऽदासे । ऊहथुं । सुऽदेव्यम् । तामिं । ऊम् इति । सु । ऊतिऽमिं । अश्विना । आ । गतम् ॥ १९ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો)!, જેના યોગે તમે વિમદને પત્ની (પુરૂમિત્રની પુત્રી) એક પ્રાપ્ત કરાવી, જેના યોગે તેને અરૂણ વર્ણની ગાયો અર્પણ કરી, જેના યોગે (પિજવનપુત્ર) સુદાસને પ્રશસ્ત ધન પ્રાપ્ત કરાવ્યું, તે (સર્વે) સંરક્ષણ (પ્રસાદ)સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૯

*याभिः शन्ताती भवथो ददाशुषे भुज्युं याभिरवथो याभिरध्रिगुम् ।
ओम्यावतीं सुभरामृतस्तुभं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्

॥२०॥३६॥

प०— याभिः । शंताती इति शम्ऽताती । भवथः । ददाशुषे । भुज्युम् । याभिः । अवथः । याभिः । अध्रिऽगुम् । ओम्याऽवतीम् । सुऽभराम् । ऋतऽस्तुभम् । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ २० ॥३६॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો)!, જેના યોગે તમે (હવિ) દેનારને સુખકર્તા થાઓ છો, જેના યોગે (તુગ્રપુત્ર) ભુજ્યુનું તથા અધ્રિગુનું રક્ષણ કરો છો, જેના યોગે ઋતસ્તુભને સુખયુક્ત અન્ન પ્રાપ્ત કરાવો છો, તે (સર્વે) સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨૦

ઇતિ છત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

---

* अध्रिगुश्चापापश्चोभौ देवानां शमितारौ। ऐ० ब्रा० २-७।

ટીપઃ—ભુજ્યુ સંબંધમાં જુઓ ૧-૧૧૨-૬.

*याभिः॑कृ॒शानु॒मस॑ने दुव॒स्यथो॑ ज॒वे याभि॒र्यूनो॒ अर्व॑न्त॒मावत॑म् ।
मधु॑ प्रि॒यं भ॑रथो॒ यत्स॒रड्भ्य॒स्ताभि॑रू॒ षु ऊ॒तिभि॑रश्विना ग॑तम् ॥२१॥

प०— याभिः॑ । कृ॒शानु॑म् । अस॑ने । दु॒व॒स्यथः॑ । ज॒वे । याभिः॑ । यू॒नः । अर्व॑न्तम् । आव॑तम् । मधु॑ । प्रि॒यम् । भ॒रथः॑ । यत् । स॒रट्ऽभ्यः॑ । ताभिः॑ । ऊम् इति॑ । सु । ऊ॒तिऽभिः॑ । अ॒श्वि॒ना । आ । ग॒तम् ॥ २१ ॥

अ०—જેના યોગે સગ્રામ વિષે, હે અશ્વિન્ (દેવા), તમે (સોમપાલક) કૃશાનુનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તરુણ (પુરૂકુત્સ) ના વેગવત અશ્વનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે, જે રૂડું મધ મધમાખીને અર્થે સપાદન કરો છો, તે (સર્વે) સરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨૧

याभि॒र्नरं॑ गो॒षु॒युधं॑ नृ॒षाह्ये॒ क्षेत्र॑स्य सा॒ता तन॑यस्य॒ जिन्व॑थः ।
याभी॒ रथाँ॒ अव॑थो॒ याभि॒रर्व॑त॒स्ताभि॑रू॒ षु ऊ॒तिभि॑रश्विना ग॑तम् ॥२२॥

प०— याभिः॑ । नर॑म् । गो॒षु॒ऽयुध॑म् । नृ॒ऽसह्ये॑ । क्षेत्र॑स्य । सा॒ता । तन॑यस्य । जिन्व॑थः । याभिः॑ । रथा॑न् । अव॑थः । याभिः॑ । अर्व॑तः । ताभिः॑ । ऊम् इति॑ । सु । ऊ॒तिऽभिः॑ । अ॒श्वि॒ना । आ । ग॒तम् ॥ २२ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવા), જેના યોગે તમે ગોવિષયક યુદ્ધ કરનાર યજ્ઞનેતા (યજમાન) નુ સગ્રામ વિષે રક્ષણ કરો છો, જેના યોગે ગૃહાદરૂપ ધન પ્રાપ્ત્યર્થ (યજમાનનું) રક્ષણ કરો છો,

* हस्तसुहस्तकृशानवेतेवःसोमक्रयणाः। तै० सं० १-२ ७

જેના યોગે તેના રથો તથા અશ્વોનુ રક્ષણ કરો છો, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૨૨

*याभिःकुत्समार्जुनेयंशतक्रतूप्रतुर्वीतिंप्रचदभीतिमावतम् ।
याभिर्ध्वसन्तिंपुरुषन्तिमावतंताभिरूषुऊतिभिरश्विनागतम् ॥२३

प०— याभिः । कुत्सम् । आर्जुनेयम् । शतक्रतू इति शतऽक्रतू ।
प्र । तुर्वीतिम् । प्र । च । दभीतिम् । आवतम् । याभिः ।
ध्वसन्तिम् । पुरुऽसन्तिम् । आवतम् । ताभिः । उम् इति ।
सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ २३ ॥

અ૦—હે સેંકડો પરાક્રમ કરનાર અશ્વિન (દેવો) !, જેના યોગે તમે ઇન્દ્રપુત્ર કુત્સનુ, તુર્વીતિનુ અને દભીતિનુ રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે ધ્વસન્તિનુ તથા પુરુસન્તિનુ રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૨૩

अप्नस्वतीमश्विनावाचमस्मेकृतंनोदस्रावृषणामनीषाम् ।
अद्यूत्येवसेनिह्वयेवावृधेचनोभवतंवाजसातौ ॥ २४ ॥

प०— अप्नस्वतीम् । अश्विना । वाचम् । अस्मे इति । कृतम् ।
नः । दस्रा । वृषणा । मनीषाम् । अद्यूत्ये । अवसे । नि ।
ह्वये । वाम् । वृधे । च । नः । भवतम् । वाजऽसातौ ॥२४॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે અમારી વાણીને વિહિતકર્મ-

---

* वाजसनेयक–पतद्वाइन्द्रस्यगुह्यंनामयदर्जुनइति ।
અર્થઃ—' અર્જુન ' એ ઇન્દ્રનુ ગુહ્ય નામ છે

સંપન્ન કરો. કામનાના વરસાવનાર, શત્રુના વિધ્વંસ કરનાર હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે અમારી બુદ્ધિને વેદાર્થજ્ઞાનકુશળ કરો. રાત્રિના પાછલે પહોરે, હું રક્ષણાર્થ તમને છેક આહ્વાન કરૂં છું. તમે સંગ્રામ વિષે યથા અન્નપ્રાપ્તિ પ્રસંગે, અમારી વૃદ્ધિ કરનાર હો. ૨૪

द्युभिरुक्तुभिःपरिंपातमुस्मानरिष्टेभिरश्विनासौभंगेभिः ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः२५।३७

प०— द्युऽभिः । अक्तुऽभिः । परि । पातम् । अस्मान् । अरिष्टेभिः । अश्विना । सौभगेभिः । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥२५।३७

અ०—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે અમારૂં રાતદિવસ ચોમેર રક્ષણ કરો. અખૂટ સૌભાગ્યદાયક ધનવડે, અમારૂં રક્ષણ કરો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો ૨૫

ઇતિ સાડત્રીશમો વર્ગ સમાપ્ત

ઇતિ પ્રથમ અષ્ટક મધ્યે સાતમો અધ્યાય સમાપ્ત.

सूक्त ११२.

१ पूर्वचित्तये = પહેલેથીજ ચેતવવા, અથવા પૂર્વેજ કદર થાય તે અર્થે. (चित्तीसंज्ञाने)
२ यामन् = આગમન થતાં.
३ भरे = સંગ્રામ વિષે.
४ कारं = शब्दकारिण शंखं = શંખનાદ

५ अंशाय = ભાગ અર્થે.
६ सुभराः = રૂડાં સ્તોત્ર અર્પણ કરનાર.
७ असश्चतः = અન્યત્ર અનાસક્ત.
८ वचसम् = यथान्यायोपेतेनवचसावाक्येनयुक्तंविपश्चितं = વાગ્નિપુણ વિદ્વાન પુરૂષ.
९ मन्तवे = बुभुत्सितार्थ प्रतिपत्तये = સ્તોત્રાર્થ સમજવા.
१० अश्वं = વાઝણી.
११ परिज्मा = ચોમેર ભ્રમણ કરનાર.
१२ तूर्षु = त्वरीतृषुधावत्तुमध्ये = શીઘ્રગામી મધ્યે.
१३ त्रिमन्तुः = त्रयाणांमन्ता = પાકયજ્ઞ, હવિર્યજ્ઞ, તથા સોમયજ્ઞ વિષે કુશળ એવો કક્ષીવાન.
१४ सितं = પાશબદ્ધ.
१५ निवृतं = निवारितं = કેદ કેલા. (वृञ्वरणे).
१६ सिसासन्तम् = પ્રકાશેચ્છુ. (वनसणसंभक्तौ).
१७ जसमान = हिंस्यमानं = બૂડી મરતા.
१८ आरणे = અગાધ કૂપ વિષે
१९ धनसाम् = धनस्य संभक्तारम् = ધનસંપન્ન.
२० सुसंसदम = सुपंसदम् = સુંદર ઘર.
२१ ओम्यावन्तम = સુખરૂપ, શાંત. (अव्)
२२ शचीभिः = પરાક્રમ વડે.
२३ श्रोणं = विगुणजानुकं = વિગુણ ઘુંટણવાળા.
२४ एतवे = गन्तुं = હીંડવાને સમર્થ.
२५ अथर्व्यां = अगच्छन्तीं = હીંડવાને અસમર્થ.
२६ प्रेणिम् = સ્તુતિના પ્રેરક.
२७ क्षोदसा = कूलानि = કાંઠાપૂર (क्षुदिर्संपेषणे).
२८ कशः शुवम् = कशांस्युदकानिजुवतइतिकशोजूः = જળ પ્રવેશ કરવા જનાર. (जुगतौ).

२९ वित्तजानिं = लब्धभार्यं = ભાર્યાને મેળવનાર.
३० दुवस्यथः = રક્ષણ કરો છે.
३१ गातुं = દુઃખનિર્ગમન માર્ગ.
३२ ईषथुः = इच्छतुः = સંપાદન કર્યો. (इषइच्छायां).
३३ शारीः = બાણ.
३४ आजतम् = પ્રેર્યાં.
३५ अज्मन् = સંગ્રામ વિષે.
३६ निरण्यथः = नितरांरमयथ = છેક પ્રસન્ન કરો છે.
३७ गोअर्णसः = गोरूपस्य अरणीयस्य धनस्य = ગોધનના.
३८ विधरे = विधरणे = પ્રગટ કરતી વેળા.
३९ अभिक्षतम् = अदत्तम = અર્પણ કરી.
४० सुदेव्यम् = પ્રશસ્ત ધન.
४१ शंताती = સુખકર્તા.
४२ असने = સંગ્રામ વિષે.
४३ जवे = વેગવત.
४४ सरड्भ्यः = મધમાખોને.
४५ नृषाह्ये = સંગ્રામ વિષે
४६ साता = संभजनार्थं = પ્રાપ્ત્યર્થ.
४७ अप्नस्वतीम् = વિહિતકર્મસંપન્ન
४८ अपूर्व्ये = घोतनरहितेरात्रे पश्चिमयामे = રાત્રિને પાછલે પહોરે.
४९ अरिष्टेभिः = अहिंसितैः = અખૂટ.
५० अक्तुभिः = રાત્રિ.



અધ્યાય ૮ મો.

यस्यनिःश्वसितंवेदायोवेदेभ्योखिलंजगत् ।
निर्ममेतमहंवन्देविद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥

અ૦—વેદો જેના પ્રાણ છે, જેણે વેદમાંથી અખિલ જગત્ નિર્માણ કર્યું, તે (મારા ગુરૂ) વિદ્યાતીર્થ મહેશ્વરને હું વંદન કરૂં છું.

सूक्त ११३.

ઋષિઃ–આંગિરસ કુત્સ. દેવતાઃ–પહેલી ઋચાનો ઉત્તરાર્ધ રાત્રિ, અવશિષ્ટ સૂક્તની દેવતા ઉષા; છન્દ–ત્રિષ્ટુભ્

ओमिदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योतिरागाच्चित्रःप्रकेतोअजनिष्टविभ्वा ।
यथाप्रसूतासवितुःसवायँएवारात्र्युषसेयोनिमारैक ॥१॥

प०– इदम् । श्रेष्ठम् । ज्योतिषाम् । ज्योतिः । आ । अगात् । चित्रः । प्रकेतः । अजनिष्ट । विभ्वा । यथा । प्रसूता । सवितुः । सवाय । एव । रात्री । उषसे । योनिम् । अरैक् ॥१

અ૦—(ગ્રહનક્ષત્રાદિક) જ્યોતિઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ (ઉષા)નામનું જ્યોતિ–તેજ, (પૂર્વ દિશાવિષે) આ ઉગ્યું. સુંદર, સર્વ પદાર્થ-

પ્રકાશક, વ્યાપક પ્રકાશ (આ) પ્રગટ થયો. જેમ રાત્રિ, સૂર્ય-પ્રકાશાત્ ઉત્પન્ન થઇ (અર્થાત્ સૂર્ય અસ્ત થતા રાત્રિ ઉત્પન્ન થાય છે) તેમજ રાત્રિએ, ઉષાની ઉત્પત્તિ અર્થે પોતાનુ સ્થાન ખાલી કર્યું. યદ્વા, રાત્રિપ્રકાશાત્ ઉત્પન્ન થયલ ઉષા સૂર્યને પ્રસવનારી થાય તેમ રાત્રિએ, ઉષાના પ્રસવ અર્થે સ્થાન ખાલી કર્યું. ૧

रुशद्वत्सारुशतीश्वेत्यागादारैगुकृष्णासदनान्यस्याः ।
समानबन्धूअमृतेअनूचीद्यावावर्णंचरतआमिनाने ॥२॥

प०— रुशत्ऽवत्सा । रुशती । श्वेत्या । आ । अगात् । अरैक् । ऊं इति । कृष्णा । सदनानि । अस्याः । समानबन्धू इति समानऽबन्धू । अमृते इति । अनूची इति । द्यावा । वर्णम् । चरतः । आमिनाने इत्याऽमिनाने ॥ २ ॥

अ०—દેદીપ્યમાન (સૂર્યરૂપી) વત્સવાળી, દેદીપ્યમાન શ્વેતવર્ણવાળી ઉષા, આ આવી તેના માટે કૃષ્ણવર્ણની રાત્રિએ, (પોતાના અર્ધયામ લક્ષણ) સ્થાનો મોકળાં કર્યાં. (સૂર્યની) સમાન સખીઓ, અમર, એકબીજાની પાછળ અનુક્રમે જનાર, (રાત્રિ તથા ઉષા), પ્રાણિઓના અથવા પરસ્પર રૂપને બદલતી, અથવા અન્તરિક્ષ માર્ગે પ્રકાશતી, પ્રતિદિવસ પ્રયાણ કરેછે. ૨

समानोअध्वास्वस्रोरनन्तस्तमन्यान्याचरतोदेवशिष्टे ।
नमेथेतेनतस्थतुःसुमेकेनक्तोषासासमनसाविरूपे ॥३॥

प०— समानः । अध्वा । स्वस्रोः । अनन्तः । तम् । अन्याऽअन्या । चरतः । देवशिष्टे इति देवऽशिष्टे । न । मेथेते इति । न ।

तस्थतुः । सुमेके इति सुऽमेके । नक्तोषसा । सऽमनसा ।
विरूपे इति विऽरूपे ॥ ३ ॥

અ૦—તે બન્ને ભગિનીઓ (રાત્રિ તથા ઉષા)નો માર્ગ, એકજ તથા અવસાનરહિત છે. સૂર્યના શાસન અનુસાર તે બન્ને, તે માર્ગે વારાફરતી સંચરે છે તે સુંદર રાત્રિ તથા ઉષા, ભિન્ન સ્વરૂપ છતાં એકત્રમને ચાલતા, પરસ્પર પ્રતિબંધ કરતી નથી, કિંવા (કવચિત્ પણ) થોભતી નથી. ૩

भास्वतीनेत्रीसूनृतानामचेतिचित्राविदुरोनआवः ।
प्रार्प्याजगद्व्युनोरायोअख्यदुषाअजीगर्भुवनानिविश्वा ॥४॥

प०— भास्वती । नेत्री । सूनृतानाम् । अचेति । चित्रा । वि । दुरः । नः । आवरित्यावः । प्रऽअर्प्य । जगत् । वि । ऊम् इति । नः । रायः । अख्यत् । उषाः । अजीगः । भुवनानि । विश्वा ॥ ४ ॥

અ૦—તેજસ્વી, વાણીની ઉત્પાદક એવી ઉષા, આ દીસવા લાગી. તે સુંદર ઉષાએ, અમારાં ગૃહદ્વારોને છેક પ્રકાશિત કર્યા. સર્વ ભુવનને પ્રકાશિત કરી તેણે, અમારી ધનસંપત્તિને છેક પ્રગટ કરી ઉષા, સર્વ ભુવનોને (પોતાના મુખમાંથી) બહાર કાઢતી હોય તેમ દીસે છે. ૪

जिह्मश्येचरितवेमघोन्याभोगयइष्टयेरायउत्वम् ।
दभ्रंपश्यद्भ्यउर्वियाविचक्षउषाअजीगर्भुवनानिविश्वा ।५॥१॥

प०— जिह्मऽश्ये । चरितवे । मघोनी । आऽभोगये । इष्टये । राये ।

ऊम् इति । त्वम् । दुभ्रम् । पश्यत्ऽभ्यः । उर्विया । विऽचक्षे । उषाः । अजीगः । भुवनानि । विश्वा ॥ ५ ॥ १ ॥

અ૦—કોઇને ભોગાર્થ, કોઇને યાગાર્થ, કોઇને ધનાર્થ, સૂતેલાને, પ્રવૃત્ત કરવા, તથા ઓછું દેખનારને દૂર દેખાડવા તૂ, છેક પ્રકાશી રહી છે વિશાળધનવતી ઉષા, સર્વ ભુવનોને (પોતાના મુખમાંથી) બહાર કાઢતી હોય તેમ દીસે છે ૫

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત.

क्षत्राय त्वं श्रवसे त्वं महीया इष्टये त्वमर्थमिव त्वमित्यै ।
विसदृशा जीविताभिप्रचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥६॥

प०— क्षत्राय । त्वम् । श्रवसे । त्वम् । महीयै । इष्टये । त्वम् । अर्थम्ऽइव । त्वम् । इत्यै । विऽसदृशा । जीविता । अभिऽप्रचक्षे । उषाः । अजीगः । भुवनानि । विश्वा ॥ ६ ॥

અ૦—તૂ પ્રગટ થઈ કોઇને ધનાર્થ, કોઇને અન્નાર્થ, કોઇને મહત્તાઅર્થ, કોઇને યજ્ઞાર્થ, કોઇને ઇષ્ટસિદ્ધ્યર્થ પ્રવૃત્ત થવા પ્રેરે છે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના ઉદ્યોગ પરત્વે અભિમુખ કરવા ઉષા, સર્વ ભુવનોને (પોતાના મુખની બહાર) કાઢતી–ઉત્પન્ન કરતી–હોય તેમ દીસે છે ૬

एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि व्युच्छन्ती युवतिः शुक्रवासाः ।
विश्वस्येशाना पार्थिवस्य वस्व उषो अद्येह सुभगे व्युच्छ ॥७॥

प०— एषा । दिवः । दुहिता । प्रति । अदर्शि । विऽउच्छन्ती । युवतिः । शुक्रऽवासाः । विश्वस्य । ईशाना । पार्थिवस्य । वस्वः । उषः । अद्य । इह । सुऽभगे । वि । उच्छ ॥ ७ ॥

અ૦—પુરૂષોને ફળપ્રાપ્ત કરાવનાર અથવા નિત્યતરૂણુ, શ્વેત વસ્ર ધારણુ કરનાર અથવા નિર્મળ કાંતિવાળી, સર્વ પાર્થિવ સંપત્તિની સ્વામિની એવી આ સુકન્યા (ઉષા), અંધકારને દૂર કરતી, સર્વ કોઇને આ દેખાઇ. હે મંગળ સંપત્તિવાળી ઉષે !, તું આજે આ દેવયજ્ઞ વિષે પ્રકાશ્. ૭

परायतीनामन्वेतिपाथआयतीनांप्रथमाशश्वतीनाम् ।
व्युच्छन्तीजीवमुदीरयन्त्युषामृतंकंचनबोधयन्ती ॥८॥

प०— पराऽयतीनाम् । अनु । एति । पाथः । आऽयतीनाम् । प्रथमा । शश्वतीनाम् । विऽउच्छन्ती । जीवम् । उत्ऽईरयन्ती । उषाः । मृतम । कम् । चन । बोधयन्ती ॥ ८ ॥

અ૦—આ ઉષા, આગળ વ્યતીત થયેલ ઉષાઓના માર્ગોને અનુસરે છે. તે, હવે પછી આવનાર અનેક ઉષાઓ મધ્યે પહેલી છે. અંધકારને દૂર કરતી, પ્રાણિઓના જીવાત્માને જાગૃતિપરાયણુ કરતી ઉષા, હરકોઇ મૃતવત્ સૂતેલ પુરૂષને જગાડનારી થાય છે. ૮

उषोयदग्निंसमिधेचकर्थवियदावश्चक्षसासूर्यस्य ।
यन्मानुषान्यक्ष्यमाणाँअजीगस्तद्देवेषुचकृषेभद्रमप्नः ॥९॥

प०— उषः । यत् । अग्निम् । सम्ऽइधे । चकर्थ । वि । यत् । आवः । चक्षसा । सूर्यस्य । यत् । मानुषान् । यक्ष्यमाणान् । अजीगरिति । तत् । देवेषु । चकृषे । भद्रम् । अप्नः ॥९॥

અ૦—હે ઉષે !, તે જે અગ્નિને પ્રજ્વલિત થવા તૈયાર કર્યો, (અન્ધકાર વડે તિરોહિત જગતને) તેં જે સૂર્યના પ્રકાશ

વડે અંધકારરહિત કર્યું, તે જે યજ્ઞકરનાર મનુષ્યોને (પ્રકાશ વડે) પ્રગટ કર્યા, એવું દેવોને સેવન કરવાયોગ્ય તે (ત્રિવિધ) કર્મ તેજ કર્યું. ૯

कियात्यापत्समयाभवातियाव्युषुर्याश्चनूनंव्युच्छान् ।
अनुपूर्वाःकृपतेवावशानाप्रदीध्यानाजोषमन्याभिरेति ॥१०॥२॥

प०— कियंति । आ । यत् । सम॑या । भवाति । याः । विऽऊषुः । याः । च । नूनम् । विऽउच्छान् । अनु । पूर्वाः । कृपते । वावशाना । प्रऽदीध्याना । जोष॑म् । अन्याभिः । एति ॥१०

અ૦—આ ઉષા, આપણી સમીપમાં કેટલી વેળા રહે છે ? (અર્થાત્ તે અનન્ત છે) જે પૂર્વે પ્રકાશી ગઇ અને જે હવે પછી અવશ્ય પ્રકાશનાર છે તે, કેટલી વેળા રહી અને રહેનાર છે ? કામના કરાતી એવી આ ઉષા, પહેલાંની ઉષાઓની પેઠે પ્રકાશ કરે છે આ અત્યંત તેજસ્વી ઉષા, હવે પછીની ઉષા સાથે એકત્ર થાય છે (અર્થાત્ આગામિ ઉષાઓ, પણ આજ પ્રકાશનું અનુકરણ કરે છે.) ૧૦

ઇતિ બીજો વર્ગ સમાપ્ત.

ईयुष्टेयेपूर्वतरामपश्यन्व्युच्छन्तीमुषसंमर्त्यासः ।
अस्माभिरूनुप्रतिचक्ष्याभूदोतेयन्तियेअपरीषुपश्यान् ॥११॥

प०— ईयुः । ते । ये । पूर्वऽतराम् । अप॑श्यन् । विऽउच्छन्तीम् । उषसम् । मर्त्यासः । अस्माभिः । ऊम् इति॑ । नु । प्रतिऽचक्ष्या । अभूत् । ओ इति॑ । ते । यन्ति । ये । अपरीषु । पश्यान् ॥ ११ ॥

અ૦—જે મનુષ્યોએ, પ્રકાશ પામતી પ્રાચીન ઉષાને જોએલી તે ચાલ્યા ગયા. અમને પણ હાલ તે ઉષા દેખાય છે. હવે પછીની રાત્રિ વિષે, આ ઉષાને જોનારા પણ થશે. (અર્થાત્ ત્રણે કાળ વિષે ઉષા વ્યાપી રહે છે.) ૧૧

यावयद्द्वेषा ऋतपा ऋतेजाः सुम्नावरी सूनृता ईरयन्ती ।
सुमंगलीर्बिभ्रती देववीतिमिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ ॥१२॥

प०— यवयत्ऽद्वेषाः । ऋतऽपाः । ऋतेऽजाः । सुम्नऽवरी । सूनृताः । ईरयन्ती । सुऽमंगलीः । बिभ्रती । देवऽवीतिम् । इह । अद्य । उषः । श्रेष्ठऽतमा । वि । उच्छ ॥ १२ ॥

અ૦—(રાક્ષસાદિક) દ્વેષીઓને દૂર કરનારી, સત્ય વા યજ્ઞની પાલણહારી, સુખસંપન્ના, (પશુપક્ષિઆદિની) મધુર વાણી ઉત્પાદન કરનાર, સુમંગલા, દેવોને પ્રિય એવા હવિને ધારણ કરનારી અતિશ્રેષ્ઠ એવી હે ઉષે !, તૂ આજ યજ્ઞ વિષે પ્રકાશ્ ૧૨

शश्वत्पुरोषा व्युवास देव्यथो अद्येदं व्यावो मघोनी ।
अथो व्युच्छादुत्तराँ अनु द्यूनजरामृता चरति स्वधाभिः ॥१३॥

प०— शश्वत् । पुरा । उषाः । वि । उवास । देवी । अथो इति । अद्य । इदम् । वि । आवः । मघोनी । अथो इति । वि । उच्छात् । उतऽतरान् । अनु । द्यून् । अजरा । अमृता । चरति । स्वधाभिः ॥ १३ ॥

અ૦—આ દેદીપ્યમાન ઉષા, પ્રાચીનકાળથી સતત પ્રકાશતી રહી છે. તે પછી તે ધનવતી ઉષાએ, આજે આ જગતને પ્રકા-

શિત કર્યું છે. વળી, હવે પછીના દિવસો વિષે પણ તે પ્રકાશિત રહેશે. 'અજરા તથા અમરા એવી તે, પોતાના પ્રકાશવડે ભ્રમણ કરતી રહે છે. ૧૩

व्य१ञ्जिभिर्दिव आतास्वद्यौदप कृष्णां निर्णिजं देव्यावः ।
प्रबोधयन्त्यरुणेभिरश्वैरोषा याति सुयुजा रथेन ॥१४॥

प०— वि । अञ्जिऽभिः । दिवः । आताऽसु । अद्यौत् । अप । कृष्णाम् । निःऽनिजम् । देवी । आवरित्यावः । प्रऽबोधयन्ती । अरुणेभिः । अश्वैः । आ । उषाः । याति । सुऽयुजा । रथेन १४

અ०—તે ઉષા, પોતાના પ્રકાશક તેજ સહ દ્યુલોકના વિશાળ પ્રાંત ભાગ વિષે ઝળહળી રહે છે. તે દેદીપ્યમાન ઉષાએ, રાત્રિકૃત-કૃષ્ણસ્વરૂપનો નાશ કર્યો. તે ઉષા, લોહિતવર્ણના અશ્વો વા વ્યાપક કિરણોથી રૂડીરીતે યુક્ત એવા રથ વડે, (સૂતેલ પ્રાણિઓને) જાગૃત કરતી, આગમન કરે છે. ૧૪

आवहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना ।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनां विभातीनां प्रथमोषा व्यश्वैत् ॥१५॥३॥

प०— आऽवहन्ती । पोष्या । वार्याणि । चित्रम् । केतुम् । कृणुते । चेकिताना । ईयुषीणाम् । उपऽमा । शश्वतीनाम् । विऽभातीनाम् । प्रथमा । उषाः । वि । अश्वैत् ॥ १५ ॥

અ०—અમારા માટે પુષ્ટિકર ધન આણનારી, સર્વસાક્ષી ઉષા, અદ્ભુત પ્રકાશ પાડે છે. પહેલાંની અનેક ઉષાઓની ઉપમાન-ભૂતા, અથવા તે મધ્યે છેલ્લી, તથા હવે પછી પ્રકાશમાન

હોનારી અનેક ઉષાઓ મધ્યે પેહેલી ઉષા, છેક જળહળી રહી છે. ૧૫

ઇતિ ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત.

उदीर्ध्वंजीवोअसुर्नआगादपप्रागात्तमआज्योतिरेति ।
आरैक्पन्थांयातवेसूर्यायागन्मयत्रप्रतिरन्तआयुः ॥१६॥

प०— उत् । ईर्ध्वम् । जीवः । असुः । नः । आ । अगात् । अप । प्र । अगात् । तमः । आ । ज्योतिः । एति । अरैक् । पन्थाम् । यातवे । सूर्याय । अगन्म । यत्र । प्रऽतिरन्ते । आयुः ॥ १६ ॥

अ०—હે મનુષ્યો! ઉઠો, અને પ્રવૃત્ત હો. આપણા શરીરનો પ્રેરક જીવાત્મા આવ્યો છે. અંધકાર દૂર પલાયન કરી ગયો છે, અને તેજ આવે છે. સૂર્યને પ્રયાણ કરવા ઉષા, તેનો માર્ગ મોકળો કરી આપે છે જ્યાં અન્નસંપત્તિ સમૃદ્ધ હોય ત્યાં આપણ જઇએ. ૧૬

स्यूमनावाचउदियर्तिवह्निस्तवानोरेभउषसोविभातीः ।
अद्यातदुच्छगृणतेमघोन्यस्मेआयुर्निदिदीहिप्रजावत् ॥१७॥

प०— स्यूमना । वाचा । उत् । इयर्ति । वह्निः । स्तवानः । रेभः । उषसः । विऽभातीः । अद्य । तत् । उच्छ । गृणते । मघोनि । अस्मे इति । आयुः । नि । दिदीहि । प्रजाऽवत् ॥ १७

अ०—સ્તોત્ર વહેનાર-અર્પણ કરનાર-સ્તોતા, તેજસ્વી ઉષાની સ્તુતિ કરતો, સંતત-તૈયાર કરેલ વેદસ્તોત્રો ઉચ્ચારે છે. એથી હે

धनसंपन्न ઉષઃ !, તૂં તે, સ્તોતાઅર્થે પ્રકાસ્ય્ અને અમને પુત્રપોત્રાદિક તથા અન્નવડે યુકત કરતી છેક પ્રકાસ્ય્. ૧૭

या गोमतीरुषसः सर्ववीरा व्युच्छन्ति दाशुषे मर्त्याय ।
वायोरिव सूनृतानामुदर्के ता अश्वदा अश्नवत्सोमसुत्वा ॥१८॥

प०— याः । गोऽमतीः । उषसः । सर्वऽवीराः । विऽउच्छन्ति । दाशुषे । मर्त्याय । वायोःऽइव । सूनृतानाम् । उत्ऽअर्के । ताः । अश्वऽदाः । अश्नवत् । सोमऽसुत्वा ॥ १८ ॥

अ०—જે ગોસંપન્ન તથા વીરયુકત ઉષાઓ, હવિ દેનાર યજમાન અર્થે પ્રકાશે છે તે અશ્વ દેનારી ઉષાઓ, વાયુવેગી સ્તોત્રોની સમાપ્તિ વેળા, સોમયાગ કરનાર યજમાનને પ્રાપ્ત હો. ૧૮

माता देवानामदितेरनीकं यज्ञस्य केतुर्बृहती वि भाहि ।
प्रशस्तिकृद्ब्रह्मणे नो व्युच्छा नो जने जनय विश्ववारे ॥१९॥

प०— माता । देवानाम् । अदितेः । अनीकम् । यज्ञस्य । केतुः । बृहती । वि । भाहि । प्रशस्तिऽकृत् । ब्रह्मणे । नः । वि । उच्छ । आ । नः । जने । जनय । विश्वऽवारे ॥ १९ ॥

अ०—હે ઉષે !, દેવોની માતા, અદિતિની શોકય, અથવા રશ્મિઓની ઉત્પાદક, ભૂમિનું મુખ, યજ્ઞની પ્રકાશક એવી તૂં, વિશાળ સ્વરૂપે પ્રકાસ્ય્. અમારાં સ્તોત્રો સાંભળી, પ્રશંસા કરતી પ્રકાસ્ય્. હે સર્વપ્રિયે ઉષે !, તૂં અમને જગદાભિમુખ પ્રગટ કર. ૧૯

यच्चित्रमप्न उषसो वहन्तीजानाय शशमानाय भद्रम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः २०॥४

प०— यत् । चित्रम् । अप्नः । उषसः । वहन्ति । ईजानाय ।
शशमानाय । भद्रम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । मम-
हन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥२०॥४

અ०—ઉષા, જે સુંદર તથા ઇષ્ટ ધનમપત્તિને, યાગ કરનાર સ્તોત્ર-
કર્તાના અર્થે વહી આણે છે તે કલ્યાણકારક હોય છે. મિત્ર,
વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા દ્યુલોક અમારી તે
(પ્રાર્થના)ને પોષો ૨૦

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त ११३.

१ अरेक् = आरेचयती कल्पितवती = ખાલી કર્યું. (रिच्-विरेचने).
२ अनूची = अन्वञ्चन्त्यौ = એકબીજાની પાછળ અનુક્રમે જનાર. (अञ्चुगतौ)
३ आमिनाने = क्षपयन्त्यौ = બદલતી (मीञ्हिंसायां)
४ यामा = द्योतमानेयानमंतरिक्षमार्गेण = પ્રકાશતી અ-થવા અન્તરિક્ષ માર્ગે.
५ देवशिष्टे = द्योतमानेनसूर्येणानुशिष्टे = સૂર્યના શાસ-નાનુસાર.
६ सुमेके = शोभनमेहनेनवंपांउत्पादकत्यात् शोभनप्रज-नने = સુંદર (मिहसेचने)
७ मेथेते = हिंस्त પ્રતિબંધ કરે છે. (मेथृमेधृहिंसनयोः)
८ अचेति = अज्ञायि = દીસવા લાગી (चितीसंज्ञाने).
९ दुर = દ્વાર
१० प्रार्प्य = प्रकाशंगमयित्वा = પ્રકાશિત કરી

११ अजीगः = उद्गिरति = પોતાના મુખની બ્હાર કાઢે છે. (गृनिगरणे).

१२ व्यावः = व्यावृणोत् = પ્રકાશિત કર્યો. (वृञ्वरणे).

१३ जिह्मश्ये = સૂતેલાને. (शीङ्स्वप्ने)

१४ चरितवे = चरितुं = પ્રવૃત્ત થવા.

१५ आभोगये = आभोगाय = ભોગાર્થ.

१६ दभ्र = અલ્પ

१७ उर्विया = उर्वी = વિશાળ

१८ क्षत्राय = ધનાર્થ.

१९ इत्यै = પ્રવૃત્ત થવા

२० जीविता = जीवितानि = જીવનનાં ઉપાયભૂત કૃષિ તથા વાણિજ્યાદિક.

२१ वस्वः = સંપત્તિની.

२२ व्युच्छ = तमांसिविवासयवर्जय = પ્રકાશ્યુ. (उच्छीविवासे).

२३ आयतीनाम् = आगच्छन्तीनां = હવે પછી આવનાર

२४ समया = समीपस्था = સમીપમા રહેનાર.

२५ कृपते = कल्पते = સમર્થ થાય છે. (कृपूसामर्थ्ये).

२६ वावशाना = कामयमाना = કામના કરાતી.

२७ प्रदीध्याना = प्रकर्षेणदीप्यमाना = અત્યંત તેજસ્વી. (दीधीङ्दीप्तौ)

२८ जोषं = મહ.

२९ अपरीषु = भाविनीषु = હવે પછીની રાત્રિ વિષે.

३० यावयद्द्वेषाः = यावयन्ति अस्मत्तः पृथक्कृतानिद्वेषांसि-ययासा = રાક્ષસાદિક દ્વેષ્ટાઓને દૂર કરનારી (युमिश्रणे).

३१ सुम्नवरी = સુખસંપન્ન.

३२ देववीतिम = देवप्रिय हविने. (देवैर्वीयतेकाम्यतेइतिदेववीतितम्)

३३ आतासु = आततासुविस्तीर्णासुदिक्षु = विशाळ प्रान भाग विषे

३४ निर्णिज = ३५.

३५ पोष्या = पोषणसमर्थानि = पुष्टिकर

३६ ईयुषीणाम् = गमनवतीना = पूर्वे थइ गयेला

३७ अश्वैत् = प्रवृद्धामूत् = जळहळी रही छे (टुओश्वि-गतिवृद्धया)

३८ असुः = शरीरस्यप्रेरयिता = शरीरनो प्रेरक

३९ प्रतिरन्ते = प्रवर्धयन्ति = समृद्ध (तिरतिर्वर्धनार्थ)

४० वह्नि = स्तोत्र वहेनार (अर्पण करनार)

४१ स्यूमना = स्यूमानि अनुस्यूतानि सततानि = सतत तैयार करेल. (षिवुतन्तुसन्ताने)

४२ रेभ = स्तोता

४३ उदर्के = समाप्तौ = समाप्ति वेळाये

४४ सोमसुत्वा = सोमानामभिषोता = सोमयाग करनार यजमान

४५ अनीक = प्रत्यनीक प्रतिस्पर्धित्व = शोकपणु.

४६ विश्ववारे = सर्वैर्वरणीये = सर्वप्रिय

४७ ईजानाय = याग करनार

४८ शशमानाय = स्तुतिभि सभजमाय = स्तोत्रकर्ता (शश प्लुतगतौ)

सूक्त ११४.

ऋषि–આંગિરસ કુત્સ, દેવતા:–રુદ્ર, છન્દઃ–૧–૯ જગતી, ૧૦–૧૧ ત્રિષ્ટુભ્,

*इमारुद्रायंतवसेंकपर्दिनेंक्षयद्वीरायप्रभरामहेमतीः ।
यथाशमसंद्विपदेचतुंष्पदेविश्वंपुष्टंग्रामेंअस्मिन्ननातुरम् ॥१॥

प०– इमा । रुद्राय । तवसे । कपर्दिने । क्षयत्ऽवीराय । प्र ।
भरामहे । मतीः । यथा । शम् । असंत् । द्विऽपदे । चतुःऽ-
पदे । विश्वम् । पुष्टम् । ग्रामे । अस्मिन् । अनातुरम् ॥१॥

अ०—અમે, પ્રવૃદ્ધ, જટિલ ઐશ્વર્ય–સંપન્ન મરુત્પુત્રો વડે યુક્ત અથવા વીરોના નાશ કરનાર રુદ્રની, જેના યોગે અમારા મનુષ્યવર્ગને તથા ગવાશ્વાદિક પ્રાણિઓને રોગોપશાંતિ થાય, તથા અમારા ગામવિષે સર્વભૂત પ્રાણિઓ, પુષ્ટ તથા નિરોગી થાય, તે પ્રકારે ઉત્કૃષ્ટ સ્તુતિઓ પ્રકર્ષપણે કરીએ છીએ ૧

मृळानोंरुद्रोतनोमयंस्कृधिक्षयद्वीरायनमंसाविधेमते ।
यच्छंचयोश्चमनुरायेजेपितातदंश्यामतवंरुद्रप्रणीतिषु ॥२॥

प०– मृळ । नः । रुद्र । उत । नः । मयः । कृधि । क्षयत्ऽ-
वीराय । नमंसा । विधेम । ते । यत् । शम् । च । मनुः ।
आऽयेजे । पिता । तत् । अश्याम । तव । रुद्र । प्रऽनी-
तिषु ॥ २ ॥

---

* सोरोदीयद्रोदीत्तद्रुद्रस्यरुद्रत्वमिति । तै० सं० १-५-१ ।

અ૦—હે રૂદ્ર !, તું અમને સુખ દેનાર હો. વળી, તું અમને સુખ સંપાદન કર. ઐશ્વર્યસંપન્ન મરૂતો વડે યુક્ત એવા તને, અમે હવિરન્ન વા નમસ્કારવડે સેવીએ છીએ. મનુ પિતાએ, (યજ્ઞ કરી દેવો પાસેથી મેળવી) જે રોગોપશાંતિ તથા ભયરહિતપણું (પોતાની પ્રજાને) અર્પણ કર્યું તે, તારા માર્ગદર્શકત્વ તળેજ અમને પ્રાપ્ત હો. ૨

अश्याम ते सुमतिं देवयज्यया क्षयद्वीरस्य तव रुद्र मीढ्वः ।
सुम्नायन्निद्विशो अस्माकमा चरारिष्टवीरा जुहवाम ते हविः ॥३॥

प०— अश्याम । ते । सुऽमतिम् । देवऽयज्यया । क्षयत्ऽवीरस्य । तव । रुद्र । मीढ्वः । सुम्नऽयन् । इत् । विशः । अस्माकम् । आ । चर । अरिष्टऽवीराः । जुहवाम । ते । हविः ॥३

અ૦—હે કામનાના વરસાવનાર વા નિત્યતરૂણ રૂદ્ર !, અમને દેવયાગવડે વીરપુત્રયુક્ત એવો તું તેનો મંગળ અનુગ્રહ સિદ્ધ હો. તું, અમારી પ્રજાને સુખ દેતો આવ. અબાધિત પુત્રો વડે યુક્ત સતા અમે તુંને હવિ અર્પણ કરીએ. ૩

*त्वेषं वयं रुद्रं यज्ञसाधं वङ्कुं कविमवसे नि ह्वयामहे ।
आरे अस्मद्दैव्यं हेळो अस्यतु सुमतिमिद्वयमस्या वृणीमहे ॥४॥

प०— त्वेषम् । वयम् । रुद्रम् । यज्ञऽसाधम् । वङ्कुम् । कविम् । अवसे । नि । ह्वयामहे । आरे । अस्मत् । दैव्यम् ।

---

* स्विष्टंवनरदमविष्यतियद्विमैँराधयिष्याम इति तत्स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्त्वमिति । तै० सं० २-६-८. ।

हेळः । अस्मत् । सुऽमतिम् । इत् । वयम् । अस्य । आ । वृणीमहे ॥ ४ ॥

अ०—દેદીપ્યમાન યજ્ઞને સિદ્ધ કરનાર, વાંકા ચાલનાર, બુદ્ધિમાન એવા રુદ્રને, અમે સંરક્ષણાર્થ છેક નિરંતર આહ્વાન કરીએ છીએ. તે, દૈવી કોપને અમારાથી દૂર પ્રેરે. અમે, કેવળ તેના અનુગ્રહની ઇચ્છા કરીએ છીએ. ४

दिवोवराहमरुषंकपर्दिनंत्वेषंरूपंनमसानिह्वयामहे । हस्तेबिभ्रद्भेषजावार्याणिशर्मवर्मच्छर्दिरस्मभ्यंयंसत् ॥५॥५॥

प०— दिवः । वराहम् । अरुषम् । कपर्दिनम् । त्वेषम् । रूपम् । नमसा । नि । ह्वयामहे । हस्ते । बिभ्रत् । भेषजा । वार्याणि । शर्म । वर्म । छर्दिः । अस्मभ्यम् । यंसत् ॥५॥५

अ०—ઉત્કૃષ્ટ-ભોજન અથવા, વરાહ જેવા દૃઢ અંગવાળા, દેદીપ્યમાન, જટિલ, તેજસ્વી, નિરૂપણીય-વેદાંતાધિગમ્ય-(એવા રુદ્ર)ને, અમે હવિરન્નવડે વા નમસ્કારપૂર્વક નિરંતર આહ્વાન કરીએ છીએ પોતાના બાહુઓ વિષે શ્રેષ્ઠ ઔષધ ધારણ કરતો તે, અમને આરોગ્ય, કવચ, તથા ગૃહ દ્યો. ५

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત.

इदंपित्रेमरुतामुच्यतेवचःस्वादोःस्वादीयोरुद्रायवर्धनम् । रास्वाचनोअमृतमर्तभोजनंत्मनेतोकायतनयायमृळ ॥६॥

प०— इदम् । पित्रे । मरुताम् । उच्यते । वचः । स्वादोः । स्वादीयः

रुद्राय । वर्धनम् । रास्व । च । नः । अमृत । मर्तऽभोजनम् । त्मने । तोकाय । तनयाय । मृळ ॥ ६ ॥

અ૦—આ મધુરમા મધુર, ઉત્સાહિત કરનાર સ્તોત્ર, (એગણુપચાર્શ) મરૂતોના પિતા રૂદ્રની પ્રીત્યર્થ ગવાય છે હે અમર(દેવ)!, તૂ માનવોને ભોગપર્યાપ્ત એવુ અન્ન, અમને દે અને તથા મારા પુત્ર પૌત્રાદિકને સુખી કર ૬

मानोमहान्तमुतमानोअर्भकमानउक्षन्तमुतमानउक्षितम् ।
मानोवधीःपितरंमोतमातरंमानःप्रियास्तन्वोरुद्ररीरिषः ॥७॥

प०—मा । नः । महान्तम् । उत । मा । नः । अर्भकम् । मा । नः । उक्षन्तम् । उत । मा । नः । उक्षितम् । मा । नः । वधीः । पितरम् । मा । उत । मातरम् । मा । नः । प्रियाः । तन्वः । रुद्र । रिरिषः ॥ ७ ॥

અ૦—હે રૂદ્ર!, તૂ અમારા મધ્યે જે વૃદ્ધ તથા બાળક હોય જે યુવાન હોય, તથા જે ગર્ભસ્થ હોય, તેમને મારીશ નહીં અમારા પિતા તથા માતાને તૂ મારીશ નહીં તૂ, અમારાં પ્રિય શરીરોને વા પ્રજાને દુખ દઈશ નહીં ૭

मानस्तोकेतनयेमानआयौमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरिषः ।
वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मन्तःसदमित्त्वाहवामहे ॥८॥

प०—मा । नः । तोके । तनये । मा । नः । आयौ । मा । नः । गोषु । मा । नः । अश्वेषु । रिरिषः । वीरान् । मा । नः ।

रुद्र । भामितः । वधीः । हविष्मन्तः । सदम् । इत् । त्वा । हवामहे ॥ ८ ॥

अ०—હે રુદ્ર!, તું અમારા પુત્રોને, પૌત્રોને, અમારા નોકરચાકરને, અમારી ગાયોને, અમારા અશ્વોને મારીશ નહીં. ક્રોધાવિષ્ટ થઈ તું, અમારા વીર પુરુષોને મારીશ નહીં. હવિવડે યુક્ત સતા અમે, સદૈવ તારું આહ્વાન કરીએ છીએ. ८

उपतेस्तोमान्पशुपाइवाकरंरास्वापितर्मरुतांसुम्नमस्मे ।
भद्राहितेसुमतिर्मृळयत्तमाथावयमवइत्तेवृणीमहे ॥ ९ ॥

प०— उप । ते । स्तोमान् । पशुपाःऽइव । आ । अकरम् । रास्व । पितः । मरुताम । सुम्नम् । अस्मे इति । भद्रा । हि । ते । सुऽमतिः । मृळयत्ऽतमा । अथ । वयम् । अवः । इत् । ते । वृणीमहे ॥ ९ ॥

अ०—(હે રુદ્ર)!, ગોવાળોની પેઠે હું, (અર્થાત્ પ્રાતઃકાળે સંભાળેલાં ઢોર જેમ સાંજરે તેના ધણીને પાછાં સોંપે તેમ તારી પાસેથી મળેલાં) સ્તુતિમંત્રો તને સમર્પિત કરું છું. હે મરુતોના પિતા!, તું અમને સુખ અર્પણ કર. ત્હારી કૃપા અત્યંત સુખ દેનારી તથા આશ્રય કરવા યોગ્ય છે. તેથીજ અમે, ત્હારા સંરક્ષણની રૂડી યાચના કરીએ છીએ. ९

आरेतेगोघ्नमुतपूरुषघ्नंक्षयद्वीरसुम्नमस्मेतेअस्तु ।
मृळाचनोअधिचब्रूहिदेवाधाचनःशर्मयच्छद्विबर्हाः ॥ १० ॥

प०— आरे । ते । गोऽघ्नम् । उत । पुरुषऽघ्नम् । क्षयत्ऽवीर ।

सुम्नम् । अस्मे इति । ते । अस्तु । मृळ । च । नः । अधि । च । ब्रूहि । देव । अधं । च । नः । शर्मं । यच्छ । द्विबर्हाः ॥ १० ॥

अ०—હે સર્વશત્રુના વિધ્વંસક (રૂદ્ર)!, ત્હારૂં ગાયને હણનાર તથા માણસને હણનાર આયુધ, અમારાથી દૂર હો. ત્હારો સુખ-વૈભવ, અમને (સિદ્ધ) હો. તું, અમને સુખસિદ્ધયર્થે પ્રસન્ન હો. હે દેદીપ્યમાન (રૂદ્ર)!, અમારો પક્ષ ધરી, (બ્રાહ્મણો મનુષ્ય) અમારી પ્રશંસા કર. અને તે પછી દ્યાવાપૃથિવી મધ્યે હોનાર અથવા, દક્ષિણોત્તર માર્ગનો અથવા જ્ઞાનકર્મનો સ્વામી એવો તું, અમને સુખ દે. ૧૦

अवोचाम नमो अस्मा अवस्यवः शृणोतु नो हवं रुद्रो मरुत्वान् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ ६

प०— अवोचाम । नमः । अस्मै । अवस्यवः । शृणोतु । नः । हवम् । रुद्रः । मरुत्वान् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । मामहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ११ ॥ ६ ॥

अ०—અન્ન વા સંરક્ષણની ઇચ્છા કરીને અમે, (આ સ્તોત્ર) ગાયું. આ (રૂદ્ર)ને નમસ્કાર હો. મરૂદ્યુક્ત એવો રૂદ્ર, અમારી પ્રાર્થનાને સ્વીકારો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૧૧

ઇતિ છઠ્ઠો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्तं ११४.

१ रुद्र = રુદ્રદેવ. (रोदयति सर्वमन्तकालेइति, (२) यद्वा रुत्संसाराख्यदुःखंतद्द्रावयतिइति, (३) यद्वा रुतः शब्दरूपाउपनिषद् ताभिर्द्रूयते गम्यते प्रतिपाद्यत इति, (४) यद्वा रुत्शब्दात्मिकावाणीतत्प्रतिपाद्यात्मविद्या वा तामुपासकेभ्यो रातिददातीति, (५) यद्वा रुणद्धि आवृणोतीतिरुत् अंधकारादि तद्दृणातिविदारयतीति, (६) यद्वा कदाचिद्देवा सुरसंग्रामे अग्न्यात्मको रुद्र देवैर्निक्षिप्तंधनमपहृत्य निरगात् असुराञ्जित्वा देवा-एनमन्विष्यदृष्ट्वाधनमहरन् तदानीमरुदत् तस्माद्रुद्रः ॥

२ तवसे = પ્રવૃદ્ધ. (तवतिर्वृद्ध्यर्थे)

३ कपर्दिने = જટિલ

४ क्षयद्वीराय = ઐશ્વર્યસંપન્ન, મરૂત્પુત્રોવડે યુક્ત, અથવા, વીરોના નાશ કરનાર

५ अनातुरम् = નિરોગી

६ नमसा = હવિરન્નવડે

७ योः = भयानां यावन = ભયરહિતપણું.

८ प्रणीतिषु = प्रकृष्टनयनेषु सत्सु = માર્ગદર્શકત્વ તળેજ.

९ देवयज्यया = દેવયાગવડે

१० मीढ्व = કામનાના વરસાવનાર (मिहसेचने)

११ हेळः = ક્રોધ.

१२ वराहम् = ઉત્કૃષ્ટ-ભોજન, અથવા વરાહ જેવા દૃઢ અંગવાળા.

१३ शर्म = કવચ.

१४ छर्दिः = ગૃહ (छृदतेर्दीप्यतेसुवर्णादिभिर्धनैः इति छर्दिः)

१५ यमत = प्रयच्छतु = द्यो. (यमउपरमे).
१६ रमते = आरमते = મને.
१७ तोकाय = પુત્રને.
१८ रास्व = प्रयच्छ = દે. (रादाने).
१९ तनयाय = પુત્રાનને.
२० उक्षितम् = ગર્ભસ્થને.
२१ आयो = નોકરચાકરને. (इणगतौ).
२२ भामित. = ક્રોધાવિષ્ટ થઇ. (भामक्रोधे).
२३ आरे = દૂર.
२४ द्विबर्हाः = द्वयोःस्थानयोःपरिवृढः = દ્યાવાપૃથિવી મધ્યે હોનાર, અથવા દક્ષિણોત્તર માર્ગનો અથવા જ્ઞાનકર્મનો સ્વામી. (बर्हते = वर्धते).
२५ अयस्यवः = અન્નેચ્છુ અથવા સંરક્ષણેચ્છુ

सूक्त ११५.

ઋષિઃ-આંગિરસ કુત્સ, દેવતા-સૂર્ય; છન્દઃ-ત્રિષ્ટુભ્

*चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ।
आप्राद्यावापृथिवीअन्तरिक्षंसूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च ॥१॥

प०- चित्रम् । देवानाम् । उत । अगात् । अनीकम् । चक्षुः ।

---

* योसौतपन्नुदेतिससर्वेषांभूतानांप्राणानादायोदेति । तै० आ० प्रथमाध्याये ।

मित्रस्यं । वरुणस्य । अग्नेः । आ । अप्राः । द्यावापृथिवी इति । अन्तरिक्षम् । सूर्यः । आत्मा । जगतः । तस्थुषः । च ॥ १ ॥

अ०—રશ્મિઓના અથવા દેવોના તેજ સમૂહરૂપ, મિત્ર, વરુણ તથા અગ્નિલોકના ચક્ષુરૂપ સુંદર સૂર્યમંડળ, (આ) ઉગ્યુ. તે દ્યાવા-પૃથિવી અને અન્તરિક્ષને (પોતાના તેજવડે) ચોમેર વ્યાપ્ત કરેછે. સૂર્ય, સર્વ જંગમ તથા સ્થાવર પદાર્થનો આત્મા-જીવાત્મા-છે. ૧

सूर्यो॑देवीमुषसं॒रोच॑मानां॒मर्यो॒नयोषा॑म॒भ्ये॑तिप॒श्चात् ।
यत्रा॒नरो॑देव॒यन्तो॑यु॒गानि॑वित॒न्वते॒प्रति॑भ॒द्राय॑भ॒द्रम् ॥२॥

प०— सूर्यः । देवीम् । उषसम् । रोचमानाम् । मर्यः । न । योषाम् । अभि । एति । पश्चात् । यत्र । नरः । देवऽयन्तः । युगानि । विऽतन्वते । प्रति । भद्राय । भद्रम् ॥ २ ॥

अ०—કોઇ મનુષ્ય, જેમ સુંદર સ્ત્રીની પુંઠે જાય તેમ સૂર્ય, દાનાદિ-ગુણયુક્ત, દેદીપ્યમાન ઉષાની પુંઠે જાય છે જે ઉષાનો ઉદય થતાં, સૂર્યોપાસક યતનેતાઓ, પોતાના હળો પ્રસારે છે અને, મંગળરૂપ અર્થે તે મંગળદેવ (સૂર્ય)ની (સ્તુતિ કરીએ છીએ) અથવા, દેવકામનાવાળા ઉપાસક દંપતી ઉષાના પ્રત્યેક ઉદય સમયે, કલ્યાર્થ (અગ્નિહોત્રાદિક) મંગળકર્મ કરવાને પ્રવૃત્ત થાય છે ૨

भ॒द्रा अश्वा॑ह॒रितः॒सूर्य॑स्य चि॒त्रा एत॑ग्वा अनु॒मा॒द्या॑सः ।
न॒म॒स्यन्तो॑दि॒व आ पृ॒ष्ठम॑स्थुः॒ परि॒द्यावा॑पृथि॒वीय॑न्ति स॒द्यः ॥३॥

प०— भुद्राः । अश्वाः । हृरितः । सूर्यस्य । चित्राः । एतऽग्वाः ।
अनुऽमाद्यासः । नमस्यन्तः । दिवः । आ । पृष्ठम् । अस्थुः ।
परि । द्यावापृथिवी इति । यन्ति । सद्यः ॥ ३ ॥

अ०—કલ્યાણકારક, હરીજનાર, અથવા રસ હરીજનાર, વિચિત્ર અંગવાળા, વ્યાપક, શબલ વા નીલવર્ણના, અનુક્રમે સ્તુતિવડે પ્રસન્ન થનાર, વન્દનીય એવા સૂર્યના અશ્વો, અથવા રશ્મિઓ, દ્યુલોકના પૃષ્ઠભાગને પ્રાપ્ત થાય છે અને એકજ દિવસમાં દ્યાવાપૃથિવીની પ્રદક્ષિણા કરે છે ૩

तत्सूर्यस्यदेवत्वंतन्महित्वंमध्याकर्तोर्विततंसंजभार ।
यदेदयुक्तहरितःसधस्थादाद्रात्रीवासस्तनुतेसिमस्मै ॥४॥

प०— तत् । सूर्यस्य । देवऽत्वम् । तत् । महिऽत्वम् । मध्या ।
कर्तोः । विऽततम् । सम् । जभार । यदा । इत् । अयुक्त ।
हरितः । सधऽस्थात् । आत् । रात्री । वासः । तनुते ।
सिमस्मै ॥ ४ ॥

अ०—તે, સૂર્યનું ઐશ્વર્ય તથા માહાત્મ્ય છે કે તે, (કૃષિ–આદિ) કર્મ અધુરાં હોય તે દરમ્યાન, પોતાના વિસ્તારને પામેલા રશ્મિઓનો પોતાના વિષે ઉપસંહાર કરી લે છે. તે પોતાના હરિદ્વર્ણના અશ્વોને, કિંવા રસ હરીજનાર રશ્મિઓને, રથમાંથી અથવા આ પૃથિવીલોકમાંથી જે કાળે છોડી અથવા ખેંચી લઇ અન્યત્ર સંયુક્ત કરે છે ત્યારે રાત્રિ, એકદમ સર્વલોક વિષે ઘોર અન્ધકાર ફેલાવે છે અથવા, સર્વ વિશ્વમાંથી દિવસને ખેંચી લઇ, અન્ધકાર ફેલાવે છે. ૪

तन्मित्रस्यवरुणस्याभिचक्षेसूर्योरूपंकृणुतेद्योरुपस्थे ।
अनन्तमन्यद्रुशदस्यपाजःकृष्णमन्यद्धरितःसंभरन्ति ॥५॥

प०— तत् । मित्रस्य । वरुणस्य । अभिऽचक्षे । सूर्यः । रूपम् । कृणुते । द्योः । उपऽस्थे । अनन्तम् । अन्यत् । रुशत् । अस्य । पाजः । कृष्णम् । अन्यत् । हरितः । सम् । भरन्ति ॥ ५ ॥

અ૦—ઉદય સમયે, મિત્ર તથા વરૂણલોકને (અર્થાત્ સર્વ જગતને) દર્શન થવા તે, નભના મધ્યપ્રદેશ વિષે પોતાના તેજને પ્રગટ કરે છે. તેના હરિદ્વર્ણના અશ્વો અથવા રશ્મિઓ, એક કાળે અનન્ત, દેદીપ્યમાન શ્વેતવર્ણના બળને, (દિવસને) અને બીજે કાળે, કૃષ્ણવર્ણના બળને (રાત્રિને) ધારણ કરે છે. ૫

अद्यादेवाउदितासूर्यस्यनिरंहसःपिपृतानिरवद्यात् ।
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥६॥७

प०— अद्य । देवाः । उत्ऽइता । सूर्यस्य । निः । अंहसः । पिपृत । निः । अवद्यात् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ६ ॥ ७ ॥

અ૦—હે દેદીપ્યમાન સૂર્યરશ્મિઓ !, આ સૂર્યોદય સમયે ઘતઉત પ્રસરતાં એવાં તમે, અમને પાપ તથા સંકટથી છેક ઉગારો. મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા દ્યુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૬

ઇતિ સાતમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११५.

१ अनीकं = તેજઃ સમૂહ.
२ मर्यः = મનુષ્ય.
३ युगानि = અગ્નિહોત્રાદિક કર્મો; હળો; દંપતી.
४ एतग्वा॰ = અશ્વો. (एतव्यगन्तव्यंमार्गंगन्तारः).
५ अनुमाद्याः = અનુક્રમે સ્તુતિવડે પ્રસન્ન થનાર.
६ कर्तोः = કર્મની.
७ सिमस्मै = सर्वस्मिन् = સર્વ મધ્યે
८ सधस्थात् = सहतिष्ठन्त्यस्मिन्निति सधस्थोरथः = રથ, અથવા પાર્થિવ લોકમાંથી.
९ वासः = ઘોર અંધકાર અથવા, દિવસ. (आच्छादयितृ तमः यद्वा वासरमहः वासः).
१० उपस्थे = उपस्थाने मध्ये = મધ્ય પ્રદેશ વિષે
११ पाजः = બળ. (पातिरक्षतीति पाजः)

सूक्त ११६.

ઋષિ—કક્ષીવાન્, દેવતા—અશ્વિન્; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્.

*नासत्याभ्यांबर्हिरिवप्रवृञ्जेस्तोमाँइयर्म्यभ्रियेववातः ।
यावर्भगायविमदायंजायांसेनाजुवान्यूहतूरथेन ॥१॥

---

* ટીપઃ—વિમદ સંબંધમાં જુવો ११२-१९.

प० — नासत्योभ्याम् । बर्हिःऽइव । प्र । वृञ्जे । स्तोमान् । इयर्मि । अभ्रियाऽइव । वातः । यौ । अर्भगाय । विऽमदाय । जायाम् । सेनाऽजुवा । निऽऊहतुः । रथेन ॥ १ ॥

अ० — (જેમ કોઇ યજમાન, યજ્ઞાર્થ) પૂરવ દર્ભાસન છેદી તૈયાર કરે તેમ હુ, અશ્વિનૂદેવો માટે સ્તોત્ર તૈયાર કરુ છુ વાયુ, જેમ મેઘજળને ખૂબ પ્રેરે તેમ હુ, જે અશ્વિનોએ વિમદ નામના બાળઋષિની (સ્વયવરમા મેળવેલી) સ્ત્રીને, (શત્રુનો નાશ કરી) વેગવાળા રથવડે ઘેર પહોચાડેલી તેના માટે ખૂબ સ્તોત્ર ગાઉ છું ૧

*वीळुपत्मभिराशुहेमभिर्वा देवानां वा जूतिभिःशाशदाना ।
तद्रासभो नासत्या सहस्रमाजा यमस्य प्रधने जिगाय ॥२॥

प० — वीळुपत्मऽभिः । आशुहेमऽभिः । वा । देवानाम् । वा । जूतिऽभिः । शाशदाना । तत् । रासभः । नासत्या । सहस्रम् । आजा । यमस्य । प्रऽधने । जिगाय ॥ २ ॥

अ० — જોસભેર ઉડનાર, તથા શીઘ્રગતિવાળા અશ્વોના યોગે, તથા (ઇન્દ્રાદિક) દેવોની પ્રેરણાના યોગે અત્યર્થ પ્રેરાનાર એવા (પ્રજાપતિએ અર્પણ કરેલ) તમારા (વાહનરૂપ) રાસભે, હે અશ્વિન (દેવો) ! , વૈવસ્વતના પ્રિય, અત્યત ધનોપેત સગ્રામવિષે, હજારો શત્રુને જીત્યા વા, સહસ્રહજાર મેળવ્યા. ૨

---

* प्रजापतिर्वै सोमाय राज्ञे दुहितरं प्रायच्छत् । ऐ० ब्रा० ४-७ ।

*तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघे रयिं न कश्चिन्ममृवाँ अवाहाः ।
तमूहथुर्नौभिरात्मन्वतीभिरन्तरिक्षप्रुद्भिरपोदकाभिः ॥३॥

प०— तुग्रः । ह । भुज्युम् । अश्विना । उदऽमेघे । रयिम् । न । कः । चित् । ममृऽवान् । अव । अहाः । तम् । ऊहथुः । नौभिः । आत्मन्ऽवतीभिः । अन्तरिक्षप्रुत्ऽभिः । अपऽउदकाभिः ॥ ३ ॥

भ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, મરણોન્મુખ (ધનલોભી) મનુષ્ય, જેમ ધનની આશા છોડી દે તેમ ખરેખર તુગ્રે, (પોતાના પુત્ર) ભુજ્યુને સમુદ્રમાં છોડી દીધો. તમે, તેને જળની ઉપર ચાલનાર, જળ પ્રવેશે નહીં તેવી તમારી પોતાની અથવા દૃઢ નાવ વડે ઘેર પોહોંચાડેલો. ૩

तिस्रः क्षपस्त्रिरहातिव्रजद्भिर्नासत्या भुज्युमूहथुः पतंगैः ।
समुद्रस्य धन्वन्नार्द्रस्य पारे त्रिभी रथैः शतपद्भिः षळश्वैः ॥४॥

प०— तिस्रः । क्षपः । त्रिः । अहा । अतिव्रजत्ऽभिः । नासत्या । भुज्युम् । ऊहथुः । पतंगैः । समुद्रस्य । धन्वन् । आर्द्रस्य । पारे । त्रिऽभिः । रथैः । शतपत्ऽभिः । षट्ऽअश्वैः ॥ ४ ॥

भ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે ત્રણ રાત્રિ અને ત્રણ દિવસ પર્યંત દોડનાર (ચક્રરૂપી) સેંકડો પાદવાળા છ અશ્વો

---

* ભુજ્યુ માટે ૧૧૨-૬ નીચે ટીપ જુઓ.

જોડેલા એના ત્રણ રથોના યોગે, ભુજ્યુને જળમય સમુદ્રની પાર જલવર્જિત પ્રદેશવિષે લઇ આવ્યો. ૪

अनारम्भणे तदवीरयेथामनास्थाने अग्रभणे समुद्रे ।
यदश्विना ऊहथुर्भुज्युमस्तं शतारित्रां नावमातस्थिवांसम् ॥५॥८॥

प०— अनारम्भणे । तत् । अवीरयेथाम् । अनास्थाने । अग्रभणे । समुद्रे । यत् । अश्विनौ । ऊहथुः । भुज्युम् । अस्तम् । शतऽअरित्राम् । नावम् । आतस्थिवांसम् ॥ ५ ॥ ८ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો)!, આલંબનરહિત, જે વિષે ટકી ન શકાય તેવા, હાથેથી પકડાય તેવા આધારભૂત પદાર્થ વિનાના સમુદ્રવિષે, તમે સેંકડો હલેસાંવાળી નાવમાં ભુજ્યુને બેસાડીને, જે (તેના પિતા તુમને) ઘેર પહોંચાડ્યો તે, તમારૂં મોટું પરાક્રમ છે. ૫

ઇતિ આઠમો વર્ગ સમાપ્ત

*यमश्विना ददथुः श्वेतमश्वमघाश्वाय शश्वदित्स्वस्ति ।
तद्वां दात्रं महि कीर्तेन्यं भूत्पैद्वो वाजी सदमिद्धव्यो अर्यः ॥६॥

प०— यम् । अश्विना । ददथुः । श्वेतम् । अश्वम् । अघऽअश्वाय । शश्वत् । इत् । स्वस्ति । तत् । वाम् । दात्रम् । महि । कीर्तेन्यम् । भूत् । पैद्वः । वाजी । सदम् । इत् । हव्यः । अर्यः ॥ ६ ॥

* આ આખ્યાયિકા સંબંધમાં જુઓ ૧-૧૧૭-૯, ૧-૧૧૮-૯; ૧-૧૧૯-૧૦

અ०—હે અશ્વિન (દેવો)[1], તમે પેદુને જે શ્વેતવર્ણનો અશ્વ અર્પણ કર્યો તે તેને સદૈવ જયમંગળ પમાડતો. તમારું તે દાન, અતિ ગંભીર તથા પ્રશંસનીય હતું. (તેથી) પેદુનો વા શીઘ્ર ગામી, શત્રુનો પ્રેરયિતા, અથવા યુદ્ધવિષે પ્રેરવા યોગ્ય, વેગવાન એવો તે અશ્વ, અમોને પણ સદૈવ આહ્વાન કરવા યોગ્ય છે. ૬

युवंनंरास्तुवतेपंज्रियायंकक्षीवंतेअरदतंपुरन्धिम् ।
कारोतराच्छफादश्वस्यवृष्णःशतंकुंभाँअसिंचतंसुरायाः ॥७॥

प०— युवम् । नरा । स्तुवते । पज्रियाय । कक्षीवते । अरदतम् । पुरमऽधिम । कारोतरात । शफात । अश्वस्य । वृष्णः । शतम् । कुम्भान् । असिचतम् । सुरायाः ॥ ७ ॥

અ०—હે શૂરા અશ્વિન (દેવો)[1], તમે તમારી સ્તુતિ કરનાર પજ્જ્ય કક્ષીવાનને વિપુલ બુદ્ધિ અર્પણ કરી દારૂના પીપની પેઠે, તમારા સમર્થ અશ્વોની ખરીઓમાથી તમે દારૂના સેંકડો ઘડા ભર્યા. ૭

*हिमेनाग्निंघ्रंसमवारयेथांपितुमतीमूर्जमस्माअधत्तम् ।
ऋबीसेअत्रिमश्विनावनीतमुन्निन्यथुःसर्वगणंस्वस्ति ॥८॥

प०— हिमेन । अग्निम् । घ्रंसम् । अवारयेथाम् । पितुऽमतीम् । ऊर्जम् । अस्मै । अधत्तम् । ऋबीसे । अत्रिम् । अश्विना । अवऽनीतम् । उत । निः । ऊनयथुः । सर्वऽगणम् । स्वस्ति ॥८॥

* અગ્નિ સંબંધમાં ૧૧૨–૭ નીચે ટીપ જુઓ.

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે શીતોદક વડે બળબળતા અગ્નિને નિવાર્યો. આ (અગ્નિ)ને બલપ્રદ અન્ન અર્પણ કર્યું. અંધારા પીડાસંત્રગૃહ વિષે અવળે મુખે નાંખેલા અત્રિને બ્હાર કાઢી, સાંગોપાંગ અથવા તેના પુત્રગણસમેત, તેને ઘર સહીસલામત આણ્યો. અથવા (૨) વૃષ્ટિજળવડે, અગ્નિવત્ જળહળતા નિદાઘકાળના દિવસની તીક્ષ્ણતાને નિવારી. આ અગ્નિને, (પુરોડાશાદિક) અન્નયુક્ત, બલકારક ઘૃત અર્પણ કર્યું. પૃથિવીના પદાર્થો નિસ્તેજ થતાં ઔષધિઓ ઉત્પન્ન કરવા, હવિ વા ઔષધિના ભક્ષક (પાર્થિવ) અગ્નિને, વ્રીહિ-આદિ ઔષધિ સમેત તમે બ્હાર આણ્યો. (અર્થાત્, કારણાત્મક પાર્થિવાગ્નિ વિષે રહેલાં સર્વ ઔષધિઓને, તમે વૃષ્ટ્યુદક વડે વ્યક્ત કર્યાં.) ૮

परावतंनासत्यानुदेथामुच्चाबुध्नंचक्रथुर्जिह्मबारम् ।
क्षरन्नापोनपायनायरायेसहस्रायतृष्यतेगोतमस्य ॥ ९ ॥

प०— परा । अवतम् । नासत्या । अनुदेथाम् । उच्चाऽबुध्नम् । चक्रथुः । जिह्मऽबारम् । क्षरन् । आपः । न । पायनाय । राये । सहस्राय । तृष्यते । गोतमस्य ॥ ९ ॥

અ૦—સત્ય-સ્વભાવવાળા, વા સત્યનેતા, વા નાસિકાથી ઉત્પન્ન હોનાર હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે કૂપ દૂર હતો તેમે સમીપમાં આણ્યો. ગળું ફેરવી ઉપર આણી તેનું મુખ વાંકું વાળ્યું. તેમાંથી હવિ અર્પણ કરનાર, સહનશીલ, તૃષાર્ત ગોતમને પાન કરવા અર્થે, જળ વેહેવા લાગ્યું. અથવા, તેથી ગોતમને અસંખ્ય સંપત્તિ મળી. ૯

जुजुरुषो नासत्योत वव्रिं प्रामुञ्चतं द्रापिमिव च्यवानात् ।
प्रातिरतं जहितस्यायुर्दस्रादित्पतिमकृणुतं कनीनाम् ॥१०॥

प०— जुजुरुषः । नासत्या । उत । वव्रिम् । प्र । अमुञ्चतम् । द्रापिम्ऽइव । च्यवानात् । प्र । अतिरतम् । जहितस्य । आयुः । दस्रा । आत् । इत् । पतिम् । अकृणुतम् । कनीनाम् ॥ १० ॥ ९ ॥

अ०—हे અશ્વિન્ (દેવો)! તમે, જીર્ણ ચ્યવનના શરીર ઉપરથી, કવચની પ્રમાણે જરાવસ્થાને છેક ઉખેડી નાંખી. હે દસ્રા, અથવા સુંદર (દેવો)!, તમે (પુત્રાદિઓએ) છાંડેલ (ચ્યવન) ઋષિનું આયુષ્ય વધાર્યું, અને તે પછી તેને તરુણ કન્યાઓનો પતિ કર્યો. १०

ઇતિ નવમો વર્ગ સમાપ્ત.

*तद्वां नरा शंस्यं राध्यं चाभिष्टिमन्नासत्या वरूथम् ।
यद्विद्वांसा निधिमिवापगूळ्हमुद्दर्शतादूपथुर्वन्दनाय ॥११॥

प०— तत् । वाम् । नरा । शंस्यम् । राध्यम् । च । अभिष्टिऽमत् । नासत्या । वरूथम् । यत् । विद्वांसा । निधिम्ऽइव । अपऽगूळ्हम् । उत् । दर्शतात् । ऊपथुः । वन्दनाय ॥ ११ ॥

अ०—હે આરોગ્યનેતા અશ્વિન્ (દેવો)!, વિદ્વાન એવા તમે, નિધિની પેઠે સંતાડેલા વન્દનને કૂવાની બ્હાર કાઢેલો તે તમારું કૃત્ય, પ્રશંસનીય, આરાધનીય, અભિમુખે પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય તથા કામના કરવા યોગ્ય છે. ११

* ટીપ—વંદન સંબંધમાં ११२-५ નીચેની ટીપ જુઓ.

*तद्वांनरासनयेदंसउग्रमाविष्कृणोमितन्यतुर्नवृष्टिम् ।
दध्यङ्हयन्मध्वाथर्वणोवामश्वस्यशीर्ष्णाप्रयदीमुवाच ॥१२॥

प०— तत् । वाम् । नरा । सनये । दंसः । उग्रम् । आविः । कृणोमि । तन्यतुः । न । वृष्टिम् । दध्यङ् । ह । यत् । मधु । आथर्वणः । वाम् । अश्वस्य । शीर्ष्णा । प्र । यत् । ईम् । उवाच ॥ १२ ॥

અ०—હે શૂરા દેવો !, અથર્વના પુત્ર દધ્યઙે અશ્વનું શિર ધારણ કરી, તમને જે મધુવિદ્યા કહી સંભળાવી તે તમારા દુઃશક્ય પરાક્રમને, ગર્જના જેમ વૃષ્ટિને પ્રગટ કરે તેમ હું પ્રગટ કરું છું. ૧૨

अजोहवीन्नासत्याकरावांमहेयामन्पुरुभुजापुरंन्धिः ।
श्रुतंतच्छासुरिवबध्रिमत्याहिरण्यहस्तमश्विनावदत्तम ॥१३॥

प०— अजोहवीत् । नासत्या । करा । वाम् । महे । यामन् । पुरुऽभुजा । पुरम्ऽधिः । श्रुतम् । तत् । शासुःऽइव । वध्रिऽमत्याः । हिरण्यऽहस्तम् । अश्विनौ । अदत्तम् ॥ १३ ॥

---

* ઇંદ્રે દધ્યઙ્ ઋષિને પ્રવર્ગ્ય વિદ્યા અને મધુવિદ્યા શીખવેલી અને તેને કહેલું કે તે બીજા કોઇને શીખવવી નહી જો શીખવીશ તો તારો શિરચ્છેદ કરીશ. અશ્વિનદેવોએ દધ્યઙનું શિર તોડી, ત્યાં અશ્વનું શિર જોડી દીધું. તે પછી, અશ્વિનને તેણે બન્ને વિદ્યા શિખવી. ઇન્દ્રે તેનું શિર કાપી લીધું તેની જગાએ, અશ્વિનદેવે મૂળ મસ્તક જોડી દીધું.

અ૦—હે બહુપાલક વા, બહુહસ્તવાળા અશ્વિન (દેવો)! મહાબુદ્ધિમાન વધ્રીમતીએ, અભિમત ફલ સંપાદન કરતાર એવા તમો તેની, મહાન સ્તોત્ર વડે (વારંવાર) પ્રાર્થના કરી. ગુરૂના વચનની પેઠે, તમે તે (એક ચિત્તે)-સાંભળી. તમોએ, તેને હિરણ્યહસ્ત નામનો પુત્ર અર્પણ કર્યો ૧૩

आस्नोवृकस्यवर्तिकामभीकेयुवंनरानासत्यामुमुक्तम् ।
उतोकविंपुरुभुजायुवंहकृपमाणमकृणुतंविचक्षे ॥१४॥

प०— आस्नः । वृकस्य । वर्तिकाम् । अभीके । युवम् । नरा । नासत्या । अमुमुक्तम् । उतो इति । कविम् । पुरुऽभुजा । युवम् । ह । कृपमाणम् । अकृणुतम् । विऽचक्षे ॥ १४ ॥

અ૦—હે શૂરા અશ્વિન (દેવો)!, વૃક (શ્વાન) તથા વર્તિકા (ચીમણી)નું યુદ્ધ પ્રાપ્ત થતાં તમે, વર્તિકાને વૃકના મુખમાંથી છોડાવી. હે બહુપાલક (દેવો)!, તમેજ સ્તુતિ કરતા, કવિ (ઋષિ)ને દૃષ્ટિદાન કર્યું. ૧૪

चरित्रंहिवेरिवाच्छेदिपर्णमाजाखेलस्यपरितक्म्यायाम् ।
सद्योजंघामायसींविश्पलायैधनेहितेसर्तवेप्रत्यधत्तम् ॥१५॥१०॥

प०— चरित्रम् । हि । वेःऽइव । अच्छेदि । पर्णम् । आजा । खेलस्य । परिऽतक्म्यायाम् । सद्यः । जंघाम् । आयसीम् । विश्पलायै । धने । हिते । सर्तवे । प्रति । अधत्तम् १५।१०

અ૦—સંગ્રામ વિષે, ખેલ રાજાની સ્ત્રી વિશ્પલાનો ચરણ, પક્ષિની પાંખની પેઠે છેદાઇ ગયેલો (તેના પુરોહિત અગસ્ત્યે તમારી સ્તુતિ કરતા), હે અશ્વિન (દેવો)! તમે, યુદ્ધ વિષે

સ્થાપિત ધનસંપત્તિ જીતવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં, તેમાં જવા રાત્રિ વિષે આવી, એકદમ લોખંડી જાંઘ બેસાડી. ૧૫

ઇતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*शतंमेषान्वृक्येचक्षदानमृज्राश्वंतंपितान्धंचकार ।
तस्माअक्षीनासत्याविचक्षआधत्तंदस्राभिषजावनर्वन् ॥१६॥

प०— शतम् । मेषान् । वृक्ये । चक्षदानम् । ऋज्रऽअश्वम् । तम् । पिता । अन्धम् । चकार । तस्मै । अक्षी इति । नासत्या । विऽचक्षे । आ । अधत्तम् । दस्रा । भिषजौ । अनर्वन् १६

અ૦—ઋજ્રાશ્વે, (અશ્વિનનો રાસભ) વૃકીસ્વરૂપે તેની પાસે આવેલો તેને એકસો મેંઢાં કાપી ખવડાવ્યાં તેને, તેના પિતા (વૃષાગિર) એ, (ડોળા ફોડી) આંધળો કર્યો. તેને; હે રૂડા દેવવૈદ અશ્વિન (દેવો)', તમે જોવાને અસમર્થ એવી આંખોને દેખતી કરી. ૧૬

*आवांरथंदुहितासूर्यस्यकार्ष्मेवातिष्ठदर्वताजयन्ती ।
विश्वेदेवाअन्वमन्यन्तहृद्भिःसमुश्रियानासत्यासचेथे ॥१७॥

---

* १ ऋज्राश्वः शतमेकं मेषान् । ऋ० मं० १-८-१६. ।
२ अश्विनौ वै देवानां भिषजौ । तै० सं० २-३-११. ।

આ સંબંધમાં, વળી જુઓ ૧૧૭-૧૭-૧૮.

* १ प्रजापतिर्वै सावित्रीं दुहितरं सोमाय प्रायच्छत् । ऐ० ब्रा० ४-७ ।
२ सत्येनोत्तभिता भूमिः । ऋ० मं० ८-३-१०. ।

ટીપ—સવિતાદેવને પોતાની કન્યા સૂર્યાને સોમરાજાને દેવાની

प०— आ । वाम् । रथम् । दुहिता । सूर्यस्य । कार्ष्मऽइव । अतिष्ठत् । अर्वता । जयन्ती । विश्वे । देवाः । अनु । अमन्यन्त । हृत्ऽभिः । सम् । ऊँ इति । श्रिया । नासत्या । सचेथे । इति ॥ १७ ॥

अ०—હે અશ્વિન (દેવો)!, તમારા અશ્વવડે જીતેલી સૂર્યકન્યા, શરતનાં કાષ્ઠની પ્રમાણે, તમારા રથ ઉપર આરૂઢ થઇ. તેને, સર્વ ઇતર દેવોએ, હૃદયપૂર્વક અનુમોદન આપ્યું ત્યારે તમે, રૂડીરીતે શોભવા લાગ્યા. ૧૭

यदयातं दिवोदासाय वर्तिर्भरद्वाजायाश्विना हयन्ता ।
रेवदुवाह सचनो रथो वां वृषभश्च शिंशुमारश्च युक्ता ॥१८॥

प०— यत् । अयातम् । दिवःऽदासाय । वर्तिः । भरत्ऽवाजाय । अश्विना । हयन्ता । रेवत् । उवाह । सचनः । रथः । वाम् । वृषभः । च । शिंशुमारः । च । युक्ता ॥ १८ ॥

अ०—હે અશ્વિન (દેવો)!, સ્તોત્રવડે તમારું આહ્વાન થતાં તમે, હવિ ધારણ કરનાર દિવોદાસને ઘેર ગયા ત્યારે તમારો કૃપાવંત રથ, ધનયુક્ત અન્ન વહી આવેલો. તે રથે, બેલ તથા ઝૂડ (ગ્રાહ) જોડેલા. ૧૮

रयिं सुक्षत्रं स्वपत्यमायुः सुवीर्यं नासत्या वहन्ता ।
आ जह्नावीं समनसोप वाजैस्त्रिरह्नो भागं दधतीमयातम् ॥१९॥

મુચ્છા હતી. સર્વ દેવોએ, શરત કરી કે સૌની આગળ જે દોડી જાય તેને સૂર્યા વરે. અશ્વિનદેવો તેમાં જીતેલા હોઇ, સૂર્યા તેમના રથ ઉપર આરૂઢ થઇ.

प०— र॒यिम् । सु॒ऽक्ष॒त्रम् । सु॒ऽअ॒प॒त्यम् । आयुः॑ । सु॒ऽवीर्य॑म् । नास॑त्या । वह॑न्ता । आ । ज॒ह्नावी॑म् । सऽम॑नसा । उप॑ । वाजैः॑ । त्रिः । अह्नः॑ । भा॒गम् । दध॑तीम् । अ॒या॒त॒म् ॥ १९

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો) ¹, દિવસમાં ત્રણવાર હવિર્ભાગની આહુતિ દેનાર, હવિસંપન્ન એવા જન્હુ ઋષિના વંશજોની અભિમુખ, તમે એકત્ર મનવાળા થઈ સંપત્તિ, રૂડું બળ, રૂડી સંતતિ તથા રૂડું વીર્યસંપન્ન અન્ન લેતા આવોછો. ૧૯

*परि॑विष्टंजाहु॒षंवि॒श्वतः॑सीं॒सु॒गेभि॒र्नक्त॑मूहथू॒रजो॑भिः ।
वि॒भि॒न्दुना॑नासत्या॒रथे॑न॒विपर्व॑ताँअजर॒यूअ॑यातम् ॥२०॥११॥

प०— परि॑ऽविष्टम् । जा॒हु॒षम् । वि॒श्वतः॑ । सी॒म् । सु॒ऽगेभिः॑ । नक्त॑म् । ऊ॒ह॒थुः॒ । रजः॑ऽभिः । वि॒भि॒न्दुना॑ । ना॒स॒त्या॒ । रथे॑न । वि । पर्व॑तान् । अ॒ज॒र॒यू॒ इति॑ । अ॒या॒त॒म् ॥ २० ॥ ११ ॥

अ०—હે નિત્યતરુણ અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે ચોમેર (શત્રુઓ વડે) વીંટળાયલ જાહુષ(રાજા)ને, સર્વભેદક રથ વડે રાત્રિની વેળાયે સુગમ, રજક માર્ગે બ્હાર આણ્યો, અને અનેક પર્વતો ઓળંગ્યા. ૨૦

ઇતિ અગીયારમો વર્ગ સમાપ્ત.

*एक॑स्या॒वस्तो॑रावतं॒रणा॑य॒वश॑मश्विना॒सन॑ये॒सहस्रा॑ ।
निर॑हतंदु॒च्छुना॒इन्द्र॑वन्तापृथु॒श्रव॑सोवृषणा॒वरा॑तीः ॥२१॥

---

* ' જાહુષ " સંબંધમાં જુઓ ૭-૭૧-૫

¹ * ' વશ ' સંબંધમાં જુઓ ૧૧૨-૧૦ નીચેની ટીપ

प०— एकस्याः । वस्तोः । आवतम् । रणाय । वशम् । अश्विना । सनये । सहस्रा । निः । अहतम् । दुच्छुनाः । इन्द्रऽवन्ता । पृथुऽश्रवसः । वृषणौ । अरातीः ॥ २१ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો) ! તમે, પ્રત્યેક દિવસ અસંખ્ય સુંદર સંપત્તિ મળે તે રીત્યે, વશ (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું. હે કામનાના વરસાવનારાઓ !, તમે ઇન્દ્રની સહાય્ય વડે યુક્ત થઇ, પૃથુશ્રવાના ઉપદ્રવકારક શત્રુઓનો એક નાશ કર્યો. ૨૧

शरस्यंचिदार्चत्कस्यावतादानीचादुच्चाचक्रथुःपातवेवाः ।
शयवेचिन्नासत्याशचीभिर्जसुरयेस्तर्यंपिप्यथुर्गाम् ॥२२॥

प०— शरस्य । चित् । आर्चत्ऽकस्य । अवतात् । आ । नीचात् । उच्चा । चक्रथुः । पातवे । वारिति वाः । शयवे । चित् । नासत्या । शचीभिः । जसुरये । स्तर्यम् । पिप्यथुः । गाम् ॥ २२ ॥

अ०—ઋચત્કના પુત્ર શરને પીવા તમે, ઉંડા કુવામાથી પાણી ઉપર કાઢ્યું. હે અશ્વિન્ (દેવો)', તમે શ્રાત (દમીયન) શયુ (ઋષિ) અર્થે તમારા પરાક્રમ વડે, વાંઝણી ગાયને દુઝણી કરી ૨૨

*अवस्यतेस्तुवतेकृष्णियायऋजूयतेनासत्याशचीभिः ।
पशुंननष्टमिवदर्शनायविष्णाप्वंददथुर्विश्वकाय ॥२३॥

प०— अवस्यते । स्तुवते । कृष्णियाय । ऋजुऽयते । नासत्या । शचीभिः । पशुम् । न । नष्टम्ऽइव । दर्शनाय । विष्णाप्वम् । ददथुः । विश्वकाय ॥ २३ ॥

---

* ' શયુ ' સંબંધમાં ૧૧૩-૧૬ જુઓ.

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, પોતાનું સંરક્ષણ ઇચ્છનાર, સ્તુતિ કરનાર, અને સન્માર્ગે જનાર કૃષ્ણપુત્ર વિશ્વકને, ખોવાયેલ પશુની પ્રમાણે, તમે તમારા પરાક્રમ વડે, વિષ્ણાપ્વ નામના (ખોવાયેલ) પુત્રને નજરે કર્યો. ૨૩

*दशरात्रीरशिवेनानवद्यूनवनद्धंश्रथितमप्स्वन्तः ।
।वप्रुतंरेभमुदनिप्रवृक्तमुन्निन्यथुःसोममिवस्रुवेण ॥२४॥

प०— दश । रात्रीः । अशिवेन । नव । द्यून् । अवऽनद्धम् । श्नथितम् । अप्ऽसु । अन्तरिति । विऽप्रुतम् । रेभम् । उदनि । प्रऽवृक्तम् । उत् । निन्यथुः । सोमम्ऽइव । स्रुवेण ॥२४॥

અ૦—ઘાતક દોરડા વડે બાંધી, દશ રાત્રિ અને નવ દિવસ જળમાં બુડાડી, અત્યંત પીડિત તથા સંતપ્ત એવા રેભને, તમે પળી વડે, સોમરસને ઉપર કાઢે તેમ બ્હાર કાઢ્યો ૨૪

प्रवांदंसांस्यश्विनाववोचमस्यपतिःस्यांसुगवःसुवीरः ।
उतपश्यन्नश्नुवन्दीर्घमायुरस्तमिवेज्जरिमाणंजगम्याम् ॥२५॥१२

प०— प्र । वाम् । दंसांसि । अश्विनौ । अवोचम् । अस्य । पतिः । स्याम् । सुऽगवः । सुऽवीरः । उत । पश्यन् । अश्नुवन् । दीर्घम् । आयुः । अस्तम्ऽइव । इत् । जरिमाणम् । जगम्याम् ॥ २५ ॥ १२ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, મેં આ પ્રકારે તમારા પરાક્રમોનું વર્ણન કર્યું. હું રૂડી ગાયો તથા વીર પુરૂષો વડે યુક્ત થઈ, આ (રાષ્ટ્ર)નો સ્વામી થાઉં. વળી, ચક્ષુ આદિ યાવત્

* 'રેભ' સબંધમાં જુઓ ૧૧૧-૫.

ઇન્દ્રિયોના સામર્થ્ય વડે સંપન્ન થઇ દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત કરી, જેમ કોઇ, (ગૃહપતિ નિષ્કંટકપણે) પોતાના ગૃહ વિષે પ્રવેશ કરે તેમ, હું વૃદ્ધાવસ્થાને પામું. ૨૫

ઇતિ બારમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११६.

१ प्रवृंजे = છેદી તૈયાર કરે. (वृजीवर्जने).
२ अभ्रियानि = મેઘસ્થ જળને.
३ अर्भगाय = બાળને.
४ सेनाजुवा = શત્રુ પકડી ન શકે તેવા વેગવાળા. (जुगतौ).
५ नासत्याभ्यां = सत्सुभवौ सत्यौ न सत्यौ असत्यौ न असत्यौ नासत्यौ ताभ्यां = સત્યસ્વરૂપ અશ્વિનૌદેવો અર્થે.
६ वीळुपत्मभिः = बलमदुत्पतैः = જોરભર ઉડનારઃ
७ आशुहेमभिः = શીઘ્ર ગતિવાળા. (आशु हिन्वन्ति गच्छन्तीत्याशुहेमानः तैः).
८ जूतिभि. = प्रेरणैः = પ્રેરણાના યોગે.
९ शाशदाना = शाशद्यमानयोः अत्यर्थं प्रेर्यमाणयोः = અત્યર્થ પ્રેરાનાર. (शदूलृशातने).
१० समुद्रमेघे = સમુદ્ર વિષે. (मिहसेचने).
११ ममृवान् = म्रियमाणः = મરણોન્મુખ.
१२ अवाहाः = पर्यत्याक्षीत् = છોડી દીધો. (ओहाक् त्यागे).
१३ अंतरिक्षप्रुद्भिः = જળની ઉપરજ ચાલનાર. (प्रुङ्गतौ).
१४ धन्वन् = धन्वनि = જળવર્જિત પ્રદેશ વિષે. (धविर्गत्यर्थः)
१५ अनारंभणे = આલંબનરહિત.

१६ अग्रभणे = अग्रहणे = હાથેથી પકડાય તેવા આધારભૂત પદાર્થો વિનાના

१७ शतारिंशा = સે કડો હનેસાવાળી (જગતી)

१८ अस्त = ગૃહ

१९ अघाश्वाय = अहन्तव्यायाश्वायपेदुनाम्ने राजर्षये = પેદુને

२० अर्यः = શત્રુને પ્રેરયિતા અથવા, યુદ્ધ વિષે પ્રેરવા યોગ્ય

२१ पुरंधिम = વિપુલ બુદ્ધિ

२२ कारोतरात् = દારૂના પીપમાથી

२३ वृष्ण = સમર્થ

२४ अरदतम् = व्यलिखतम् = અર્પણ કરી

२५ द्युम = दीप्यमान = ઝળઝળતા

२६ पितुमतीम् - અન્નયુક્ત

२७ ऋबीसे = अपगततेजस्के पृथिवीद्रव्ये = નિસ્તેજ, સુકાઇ ગયેલા પદાર્થો વિષે અથવા અધારા પીડાયત્ર ગૃહ વિષે.

२८ अयतम् = अवस्तात्तत कूप = કુવો.

२९ जिह्मवार = વાંકા મુખવાળો (जिह्मवक्र वार द्वार यस्य स तम)

३० जुजुरुष = जीर्णात् = જીર્ણ.

३१ वव्रिम = कृत्स्न शरीरमावृत्यावस्थिता जरा = જરાવસ્થાને (वृञ्वरणे)

३२ द्रापिम् = કવચ

३३ कनीना = કન્યાઓના

३४ अभिष्टिमत् = અભિમુખ પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય

३५ वरूथ = वरणीय कामयितव्य = કામના કરવા યોગ્ય.

३६ दर्शतात् = अध्वगै विपासुभि द्रष्टव्यात् कूपात् = કુવાની બ્હાર.
३७ ऊपथु = अहार्षं = બ્હાર કાઢ્યો (दुवप् बीजतन्तु सताने)
३८ दस = કર્મ
३९ सनये = धनप्रभार्थ
४० तन्यतु = ગર્જના
४१ करा = અભિમત કૃતના કર્તા
४२ मह्े = મહનીય = પૂજનીય
४३ यामन् = यामनि याति गच्छतीति याम = સ્તોત્ર
४४ शासु = આચાર્ય (ગુરૂ)ના
४५ आस्न = आस्यात् = મુખમાંથી.
४६ अमीके = अभिगते = પ્રાપ્ત
४७ कृपमाणम = સ્તુતિ કરતી.
४८ चरित्र = ચરણ
४९ वे = પક્ષિના
५० आजा = आजौ = સંગ્રામ વિષે
५१ परितक्म्यायाम = રાત્રિ વિષે. (परित यना (सूर्य) तकतीति (नि ११–२६.)
५२ सर्तवे = જવા
५३ चक्षदान = કાપી ખવડાવનારને (क्षदतिरत्तिकर्मा)
५४ अनर्वन् = द्रष्टव्य प्रति गमनरहिते = જોવાને અસમર્થ (ऋगतो)
५५ काष्मं = શરતનુ કાષ્ઠ
५६ वर्ति = ઘર.
५७ हय ता = स्तुतिभिराहूयमानौ = સ્તોત્રવડે આહ્વાન થતા

५८ सघनः = सेचतः = કૃપાવંત.

५९ शिशुमारः = ग्राहः = મગર.

६० विभिन्दुना = विशेषेण सर्वस्य भेदकेन = સર્વભેદક. (भिदिर् विदारणे).

६१ अजरयू = જરારહિત.

६२ वस्तोः = પ્રત્યેક દિવસ.

६३ रणाय = रमणीयाय = સુંદર.

६४ दुच्छुनाः = दुष्टसुखान्दुःखस्यकर्तॄन् = ઉપદ્રવકારક. (शुन= सुख).

६५ वाः = ઉદક.

६६ पातवे = પાનાર્થે.

६७ जसुरये = શ્રાન્ત. (जसुहिंसायां).

६८ स्तर्यम् = निवृत्तप्रसवां = વાંઝણી.

६९ अवस्यते = સંરક્ષણ ઇચ્છનારને.

७० अवनद्धं = બદ્ધ. = (णह बन्धने).

७१ श्रथितम् = हिंसितम् = અત્યંત પીડિત. (श्रथ हिंसायां)

७२ उदनि = ઉદક વિષે.

७३ विप्रुतं = विप्लुतं व्याक्षिप्त सर्वांगं= ભુંડેલ. (पुङ्गतौ).

७४ प्रवृक्तं = प्रवृञ्जनेन संतप्तं = સંતપ્ત.

७५ अस्तं = ઘર.

७६ जरिमाणं = વૃદ્ધાવસ્થા.

सूक्त ११७.

ઋષિઃ—કક્ષીવાન્; દેવતાઃ—અશ્વિન્; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્.

मध्वःसोमस्याश्विनामदायप्रत्नोहोताविवासतेवाम् ।
बर्हिष्मतीरातिर्विश्रितागीरिषायातंनासत्योपवाजैः ॥१॥

प०— मध्वः । सोमस्य । अश्विना । मदाय । प्रत्नः । होता । आ ।
विवासते । वाम् । बर्हिष्मती । रातिः । विऽश्रिता । गीः ।
इषा । यातम् । नासत्या । उप । वाजैः ॥ १ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, મધુર સોમરસ વડે તમને આનંદ પમાડવા આ પુરાતન હોતા, (હોમ કરનાર યજમાન) તમારી પરિચર્યા કરે છે. તમારા માટે હવિ દર્ભ ઉપર મૂકેલું છે, તથા સ્તોત્રો તૈયાર કરેલાં છે. હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે અન્ન તથા બળ લઇને અમારી પાસે આવો. ૧

योवामश्विनामनसोजवीयान्रथःस्वश्वोविशआजिगाति ।
येनगच्छथःसुकृतोदुरोणंतेननरावर्तिरस्मभ्यंयातम् ॥२॥

प०— यः । वाम् । अश्विना । मनसः । जवीयान् । रथः । सुऽअश्वः ।
विशः । आऽजिगाति । येन । गच्छथः । सुऽकृतः । दुरोणम् ।
तेन । नरा । वर्तिः । अस्मभ्यम् । यातम् ॥ २ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમારો મનથી પણ અતિશય વેગવાળો, રૂડા અશ્વોવાળો રથ, લોકાભિમુખ પ્રયાણ કરે છે. જે રથવડે, રૂડા યાગ કરનારના યજ્ઞગૃહ પ્રતિ પ્રયાણ કરો છો તે વડે હે શૂરા (દેવો)!, તમે અમારે ઘેર આવો. ૨

*ऋषिंनरावंहंसःपांचंजन्यमृबीसादत्रिंमुंचथोगणेनं ।
मिनन्तादस्योरशिवस्यमायाअनुपूर्वंवृषणाचोदयंन्ता ॥३॥

प०— ऋषिम् । नरौ । अंहसः । पांचऽजन्यम । ऋबीसांत । अ-त्रिम् । मुंचथः । गणेनं । मिनन्तां । दस्योः । अशिवस्य । मायाः । अनुऽपूर्वम् । वृषणा । चोदयन्ता ॥ ३ ॥

अ०—હે શરા કામનાના વરસાવનાર અશ્વિન (દેવો)!, તમે દુષ્ટ અસુરની કપટજાળને અનુક્રમે નિવારણ કરી, પાપરૂપી અગ્નિકુંડમાંથી લોકપ્રિય અત્રિઋષિને, અગ્નિશુદ્ધ વા પરિવારસહ મુક્ત કર્યો. (પંચજનો મધ્યે હોનાર રાહુગ્રસ્ત સૂર્યને મુક્ત કર્યો) ૩

*अश्वंनगूळ्हमंश्विनादुरेवैर्ऋषिंनरावृषणारेभमप्सु ।
सन्तंरिणीथोविप्रुंतंदंसोंभिर्नवांजुर्यन्तिपूर्व्याकृतानि ॥४॥

प०— अश्वम् । न । गूळ्हम् । अश्विना । दुःऽएवैः । ऋषिम् । नरा । वृषणा । रेभम् । अप्ऽसु । सम् । तम् । रिणीथः । विऽप्रुतम् । दंसःऽभिः । न । वाम् । जुर्यन्ति । पूर्व्या । कृतानि ॥ ४ ॥

अ०—હે શરા, કામનાના વરસાવનાર અશ્વિન (દેવો)! તમે, વિશ્લિષ્ટ અવયવવાળા (વ્યાધિત) અશ્વની પેઠે, દુષ્ટો (અસુરો) એ અશ્વની પેઠે જળ વિષે બુડાડેલ, વિશ્લિષ્ટ અવયવવાળા રેભઋષિને, (બ્હાર કાઢી) તમારા પરાક્રમ વડે,

---

* ' अत्रि ' સંબંધમાં જુઓ ११२–७ નીચેની ટીપ.
* 'रेभ' સંબંધમાં ११२–५; ११६–२४ નીચેની ટીપ જુઓ.

રૂડી રીતે સમો કર્યો તમારાં પૂર્વ-પરાક્રમો, જીર્ણ થતાં નથીજ. ૪

*सुषुप्वांसंननिर्ऋतेरुपस्थेसूर्यंनदंस्रातमसिक्षियन्तम् ।
शुभेरुक्मंनदर्शतंनिखातमुदूपथुरश्विनावन्दनाय ॥५॥१३॥

પ૦— सुषुप्वांसम् । न । निःऋतेः । उपस्थे । सूर्यम् । न । दस्रा । तमसि । क्षियन्तम् । शुभे । रुक्मम् । न । दर्शतम् । निखातम् । उत् । ऊपथुः । अश्विना । वन्दनाय ॥५॥१३॥

અ૦—પૃથ્વીના ખોળા વિષે સૂતેલ પુરૂષની પેઠે (કૂવા વિષે) પડેલ, (કૂપાંતર્ગત) અંધકાર વિષે નિવાસ કરનાર સૂર્ય જેવા (તેજસ્વી), શોભાર્થ (ઘડેલ) સુવર્ણમય આભરણ જેવા દર્શનીય, એવા (કૂવા વિષે) દે ડેલા વન્દનઋષિને, હે સુંદર અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે બ્હાર કાઢયો ૫

ઇતિ તેરમો વર્ગ સમાપ્ત

तद्वांनराशस्यंपज्रियेणकक्षीवतानासत्यापरिज्मन् ।
शफादश्वस्यवाजिनोजनायशतंकुम्भाँअसिञ्चतंमधूनाम् ॥६॥

પ૦— तत् । वाम् । नरा । शस्यम् । पज्रियेण । कक्षीवता । नासत्या । परिज्मन् । शफात् । अश्वस्य । वाजिनः । जनाय । शतम् । कुम्भान् । असिञ्चतम् । मधूनाम् ॥ ६ ॥

અ૦—હે શૂરા અશ્વિન્ (દેવો) !, અભીષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પ્રસંગે તમે, (જે) વેગવત અશ્વની ખરીમાંથી ભક્તાર્થ, મદ્યના સો

---

* 'વન્દન' સબંધમાં ૧૧૨-૫, ૧૧૬-૧૧ નીચેની ટીપ જુઓ.

ધડા સિંચી પૂર્યા, તે (તમારૂં પરાક્રમ), હુ-પજ્રિય-કક્ષી-વાન વડે અત્યંત પ્રશંસનીય છે. ૬

*युवंनरास्तुवतेकृष्णियायविष्णाप्वंददथुर्विश्वकाय ।
घोषायैचित्पितृषदेदुरोणेपतिंजूर्यन्त्याअश्विनावदत्तम् ॥७॥

प०— युवम् । नरा । स्तुवते । कृष्णियाय । विष्णाप्वम् । ददथुः ।
विश्वकाय । घोषायै । चित् । पितृऽसदे । दुरोणे । पतिम् ।
जूर्यन्त्यै । अश्विनौ । अदत्तम् ॥ ७ ॥

અ૦—હે શૂરા (દેવો)!, તમે સ્તુતિ કરનાર કૃષ્ણપુત્ર વિશ્વકને, (તેનો ખોવાયલ પુત્ર) વિષ્ણાપ્વ મેળવી આપ્યો. હે અશ્વિન (દેવો)!, તમે પિતાને ઘેર (અવિવાહિત) રહી ઘરડી થનાર ઘોષાને પતિ મેળવી આપ્યો ૭

*युवंश्यावायरुशतीमदत्तंमहःक्षोणस्याश्विनाकण्वाय ।
प्रवाच्यंतद्वृषणाकृतंवांयन्नार्षदायश्रवोअध्यधत्तम् ॥८॥

---

* ૧ ટીપ—'વિશ્વક' સંબંધમાં ૧૧૬-૨૩ નીચે ટીપ જુઓ.

૨ કક્ષીવાનને ઘોષા નામની બ્રહ્મવાદિની દુહિતા હતી. તેને કુષ્ઠ રોગ (કોઢ) હોવાથી, વર ન મળતાં અવિવાહિત રહેલી. અશ્વિનોએ, તે રોગ મટાડી તેને, વર મેળવી આપેલો

* ટીપ—બ્રાહ્મણની પરીક્ષા કરવા કણ્વને અસુરોએ ગાઢ અંધકારમાં ફેંક્યો અને કહ્યું કે તૂ બ્રાહ્મણ હોઇશ તો ઉષાકાળ ક્યારે હોય તે ઓળખી કહેજે. અશ્વિનોએ, તે કણ્વ પાસે જઇ કહ્યું, ઉષા વેળાયે અમે વીણા વગાડીશું તે ઉપરથી તૂ, ઉષાકાળ થયો એમ જાણજે.

प०— युवम् । श्यावाय । रुशतीम् । अदत्तम् । महः । क्षोणस्य । अश्विना । कण्वाय । प्रवाच्यम् । तत् । वृषणा । कृतम् । वाम् । यत् । नार्षदाय । श्रवः । अधिऽअधत्तम् ॥ ८ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે (કુષ્ઠ રોગને લઇ શ્યામવર્ણના) શ્યાવ(ઋષિ)ને ગોરી સ્ત્રી મેળવી આપી. (અંધ હોવાથી) એકતિ વસનાર કણ્વ(ઋષિ)ને, તમે તેજસ્વી ચક્ષુ આપ્યાં. હે કામનાના વરસાવનારાઓ!, તમે નૃષદ્પુત્ર (બધિર) કણ્વને, જે કાનો આપ્યા તે તમારૂ પરાક્રમ પ્રશંસનીય છે. અથવા(૨), કણ્વાર્થ તમે વીણાનો પ્રચણ્ડ ધ્વનિ કર્યો તે તમારૂ પરાક્રમ પ્રશંસનીય છે. ૮

*पुरूवर्पांस्यश्विनादधानानिपेदवऊहथुराशुमश्वम् ।
सहस्रसांवाजिनमप्रतीतमहिहनंश्रवस्यंतरुत्रम् ॥९॥

प०— पुरु । वर्पांसि । अश्विना । दधाना । नि । पेदवे । ऊहथुः । आशुम् । अश्वम् । सहस्रऽसाम् । वाजिनम् । अप्रतिऽइतम् । अहिऽहनम् । श्रवस्यम् । तरुत्रम् ॥ ९ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, અનેક રૂપ ધારણ કરનાર એવા તમે, પેદુને હજારો સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર, બળવાન શત્રુઓ જેની સામે જઇ ન શકે તેવા શત્રુનો વધ કરનાર, સ્તુત્ય, તારક તથા શીઘ્રગામી અશ્વ અર્પણ કર્યો ૯

* 'पेदु' સંબંધમા ૧૧૬-૬ નીચેની ટીપ જુઓ

*एतानि॑वां॒श्रव॒स्या॑सुदानू॒ब्रह्मां॑गू॒षंसद॑नं॒रोद॑स्योः ।
यद्वां॑प॒ज्रासो॑अश्विना॒हव॑न्तेया॒तमि॒षाच॑वि॒दुषे॑च॒वाज॑म् ॥१०॥१४

प०— एतानि॑ । वा॒म् । श्र॒व॒स्या॑ । सु॒दा॒नू॒ इति॑सुऽदानू । ब्रह्म॑ । आ॒ङ्गू॒षम् । सद॑नम् । रोद॑स्योः । यत् । वा॒म् । प॒ज्रासः॑ । अ॒श्वि॒ना॒ । हव॑न्ते । या॒तम् । इ॒षा । च॒ । वि॒दुषे॑ । च॒ । वाज॑म् ॥ १० ॥ १४ ॥

अ०—હે દાનશૂર (દેવો)', તમારા આ (પરાક્રમો) શ્રવણીય છે ઘાવાપૃથિવી સ્વરૂપે રહેનાર એવા તમને સ્તોતાના સમીપમાં આણનાર, અથવા તમને પ્રસન્ન કરે તેવું સુંદર સ્તોત્ર રચ્યું છે હે અશ્વિન્ (દેવો)', જ્યારે પજ્રો (અંગિરસ ગોત્રના યજમાનો) તમને આહ્વાન કરે ત્યારે અન્ન સહ પધારો, અને સ્તોત્ર જાણનાર (હું) ને, અન્ન વા બળ અર્પણ કરો ૧૦

ઇતિ ચૌદમો વર્ગ સમાપ્ત

सू॒नोर्मान॑ना॒श्विना॑गृणा॒नावाजं॒विप्रा॑यभुरणा॒रद॑न्ता ।
अ॒गस्त्ये॒ब्रह्म॑णावावृधा॒नासंवि॒श्पलां॑नासत्यारिणीतम् ॥११॥

प०— सू॒नोः । मान॑न । अ॒श्विना॑ । गृ॒णा॒ना । वाज॑म् । विप्रा॑य । भु॒र॒णा॒ । रद॑न्ता । अ॒गस्त्ये॑ । ब्रह्म॑णा । व॒वृ॒धा॒ना । सम् । वि॒श्पला॑म् । ना॒स॒त्या॒ । अ॒रि॒णी॒त॒म् ॥ ११ ॥

अ०—હે પોષક અશ્વિન્ (દેવો)', (ખેલના પુરોહિત) અગસ્ત્યે

---

* इमे अश्विना संवत्सरोग्निर्वैश्वानर इति । तै० सं० ५-६-४ ।

સ્તોત્ર વડે તમારી સ્તુતિ કરતા, તમે મેધાવી (ભારદ્વાજ ઋષિ)ને અન્નસંપત્તિ અર્પણ કરી અગસ્ત્યના સ્તોત્રવડે પ્રસન્ન થઇ, તમે (ખેલની સ્ત્રી) વિશ્પલાની (સંગ્રામ વિષે કપાયલી) જાંઘને રૂડી સમી કરી ૧૧

*कुहयान्तासुष्टुतिंकाव्यस्यदिवोंनपातावृषणाशयुत्रा ।
हिरण्यस्येवकुलशंनिखातमुदूपथुर्दशमेअश्विनाहन् ॥१२॥

प०— कुहं । यान्ता । सुऽस्तुतिम् । काव्यस्यं । दिवं । नपाता ।
वृषणा । शयुऽत्रा । हिरण्यस्यऽइव । कुलशम् । निऽखातम् ।
उत् । ऊपथुः । दशमे । अश्विना । अहन् ॥ १२ ॥

અ૦—દેદીપ્યમાન સૂર્યના પુત્ર, કામનાના વરસાવનાર, શયુના પરિત્રાતા, એવા હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે કાવ્ય(ભાર્ગવ) ની રૂડી સ્તુતિ સાંભળવા, તેને કયે નિવાસસ્થાને જાઓ છો ?. ભૂમિ વિષે દાટેલ સોનાનો ભરેલ હાંડો કોઇ (નિપુણ પુરૂષ), બ્હાર કાઢે તેમ તમે, દશમે દહાડે (રેભને) બ્હાર કાઢયો અથવા, રેભને તમે બ્હાર કાઢયો તે કયું સ્થાન ?. ૧૨

*युवंच्यवानमश्विनाजरंन्तंपुनर्युवानंचक्रथुःशचीभिः ।
युवोरथंदुहितासूर्यस्यसहश्रियानासत्यावृणीत ॥१३॥

प०— युवम् । च्यवानम् । अश्विना । जरन्तम् । पुनः । युवानम् ।
चक्रथुः । शचीभिः । युवोः । रथम् । दुहिता । सूर्यस्य ।
सह । श्रिया । नासत्या । अवृणीत ॥ १३ ॥

---

* वशायाशीरक्षियेन । ऋ० सं० १-८-१२ ।
* आवांरथदुहिता । ऋ० सं० १-८-११. ।

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)', તમે વૃદ્ધ ચ્યવાનને તમારા પરાક્રમ વડે, યુવાન કર્યો હે અશ્વિન્ (દેવો)!, સૂર્યની દુહિતા, પોતાની કાંતિ સહ અથવા, ઋક્‌સહસ્ર રૂપી સંપત્તિ સહ તમારા રથ ઉપર આરૂઢ થઈ. ૧૩

*युवंतुग्रायपूर्व्येभिरेवैःपुनर्मन्यावभवतंयुवाना । युवंभुज्युमर्णसोनिःसमुद्राद्विभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः ॥१४॥

प०— युवम् । तुग्राय । पूर्व्येभिः । एवैः । पुनःऽमन्यौ । अभवतम् । युवाना । युवम् । भुज्युम् । अर्णसः । निः । समुद्रात् । विऽभिः । ऊहथुः । ऋज्रेभिः । अश्वैः ॥ १४ ॥

अ०—હે દુઃખને ટાળનાર (દેવો)', તમે તમારાં પુરાતન સ્તોત્રો વડે, (ભુજ્યુપિતા) તુગ્રયને પુનઃ સ્તવનીય થયલા, તમે ગતિમાન, વેગવાન અશ્વોના યોગે ભુજ્યુને, અગાધ સમુદ્રમાંથી મ્હાર કાઢી આપ્યો. ૧૪

अजोहवीदश्विनातौग्र्योवांप्रोह्ळःसमुद्रमव्यथिर्जगन्वान् । निष्टमूहथुःसुयुजारथेनमनोजवसावृषणास्वस्ति ॥१५॥१५॥

प०— अजोहवीत् । अश्विना । तौग्र्यः । वाम् । प्रऽऊह्ळः । समुद्रम् । अव्यथिः । जगन्वान् । निः । तम् । ऊहथुः । सुऽयुजा । रथेन । मनःऽजवसा । वृषणा । स्वस्ति ॥१५॥१५

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)', તમને પુનઃ તેના પિતાના કામે

* तुग्रोहभुज्युम । ऋ० म० १-८-८. ।

જતાં, સમુદ્ર વિષે પડી ગયેલો. તેણે, અવ્યથિત ચિત્તે તમારી સ્તુતિ કરી. હે મનના જેવા વેગવાળા, કામનાના વરસાવનાર (દેવો)!, તમે રૂડા અશ્વોવડે યુક્ત એવા રથ વડે, તેને ક્ષેમપૂર્વક બ્હાર કાઢી આણ્યો. ૧૫

ઇતિ પંદરમો વર્ગ સમાપ્ત.

*अजोहवीदश्विना वर्तिका वामास्नो यत्सीममुञ्चतं वृकस्य ।
वि जयुषा ययथुः सान्वद्रेर्जातं विष्वाचो अहतं विषेण ॥१६॥

પ૦— अजोहवीत् । अश्विना । वर्तिका । वाम् । आस्नः । यत् । सीम् । अमुंचतम् । वृकस्य । वि । जयुषा । ययथुः । सानु । अद्रेः । जातम् । विष्वाचः । अहतम् । विषेण ॥ १६ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, જ્યારે તમે શ્વાનના મુખમાંથી મુક્ત કરી ત્યારે ચીમણીએ, તમારી સ્તુતિ કરેલી. તમે, તમારા જય-શીલ રથના યોગે પર્વતની ટોચે ગયેલા. તમે વિષ્વાચના પુત્રને વિષ વડે હણ્યો. અથવા, (૨) સૂર્યમંડળમાંથી મુક્ત કરી તે સમયે, ઉષાએ તમારી સ્તુતિ કરેલી. ૧૬

*शतं मेषान्वृक्ये मामहानं तमः प्रणीतमशिवेन पित्रा ।
आक्षी ऋज्राश्वे अश्विनावधत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षे ॥१७॥

---

* १ आस्नोवृकस्य । ऋ० सं० १-८-१०. ।
२ परि यिंजाहुषम् । ऋ० सं० १-८-११. ।
* शतंमेषान्वृक्येचक्षदानम् । ऋ० सं० १-८-११. ।

प०— शतम् । मेषान् । वृक्ये । ममहानम् । तमः । प्रणीतम् । अशिवेन । पित्रा । आ । अक्षी इति । ऋज्रऽअश्वे । अश्विनौ । अधत्तम् । ज्योतिः । अन्धाय । चक्रथुः । विऽचक्षे ॥ १७ ॥

अ०—वृकीने सेंकडो मेढा समर्पण करनार ऋज्राश्वने तेना निर्दय पिताए आंधळो कर्यो तेने, हे अश्विन (देवो)! तमे, चक्षु आपी. ते आंधळाने, बधु जोई शके तेवी प्रकाशक चक्षु आपी १७

शुनमन्धाय भरमह्वयत्सा वृकीरश्विना वृषणा नरेति ।
जारः कनीन इव चक्षदान ऋज्राश्वः शतमेकं च मेषान् ॥१८॥

प०— शुनम् । अन्धाय । भरम् । अह्वयत् । सा । वृकीः । अश्विना । वृषणा । नरा । इति । जारः । कनीनःऽइव । चक्षदानः । ऋज्रऽअश्वः । शतम् । एकम् । च । मेषान् ॥१८॥

अ०—ते वृकीए, आंधळा (ऋज्राश्व)ने, (चक्षुरिन्द्रिय वडे निष्पाद्य) पोषक सुख प्राप्त थाय ते इच्छाथी प्रार्थना करी हे अश्वयुक्त, वा सर्वव्यापक, कामनाना वरसावनार शूरा अश्विन (देवो)!, तरुण कामी पुरुषनी पेठे, (ते जेम पोतानुं सर्व द्रव्य पर स्त्रीने आपी दे तेम) ऋज्राश्वे. मने एकसो ने एक मेढा कापीने आप्या छे १८

मही वामूतिरश्विना मयोभूरुत स्रामं धिष्ण्या सं रिणीथः ।
अथा युवामिदह्वयत्पुरन्धिरागच्छतं सीं वृषणाववोभिः ॥१९॥

प०— मही । वाम् । ऊतिः । अश्विना । मयःऽभूः । उत । स्रा-मम् । धिष्ण्या । सम् । रिणीथः । अथ । युवाम् । इत । अह्वयत । पुरंम्ऽधिः । आ । अगच्छतम् । सीम् । वृषणौ । अवःऽभिः ॥ १९ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો)!, તમારી સંરક્ષણ-કૃપા, મહાન તથા સુખદાયક હોય છે. હે સ્તવનીય દેવો!, ત્રુટેલ અવયવવાળા (અત્ર્યાદિક)ને તમે સમા કરો છો. વળી, અત્યંત બુદ્ધિમતી (ઘોષા અથવા વિશ્પલા)એ, તમારીજ પ્રાર્થના કરેલી ત્યારે, હે કામનાના વરસાવનાર (દેવો)!, તમે કૃપા સહ તેની પાસે ગયેલા. ૧૯

अधेनुंदस्रास्तर्यं१विषक्तामपिन्वतंशयवेअश्विनागाम् ।
युवंशचीभिर्विमदायजायांन्यूहथुःपुरुमित्रस्ययोषाम् ॥२०॥१६

प०— अधेनुम् । दस्रा । स्तर्यम् । विऽसक्ताम् । अपिन्वतम् । शयवे । अश्विना । गाम् । युवम् । शचीभिः । विऽमदाय । जायाम् । नि । ऊहथुः । पुरुऽमित्रस्य । योषाम् ॥२०॥१६

અ૦—હે દર્શનીય અશ્વિન (દેવો)!, તમે શયુ અર્થે, કૃશ-અવયવવાળી, વાંઝણી, દૂધ-ન-દેનારી ગાયને દૂઝણી કરી. તમારા પરાક્રમ વડે તમે વિમદને, પુરૂમિત્રની કન્યા, સ્ત્રી તરીકે આણી આપી. ૨૦

ઇતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત.

यवंवृकेणाश्विनावपन्तेषंदुहन्तामनुषायदस्रा ।
अभिदस्युंबकुरेणाधमन्तोरुज्योतिश्चक्रथुरार्याय ॥२१॥

प०— यवम् । वृकेण । अश्विना । वपन्ता । इषम् । दुहन्ता । मनुषाय । दस्रा । अभि । दस्युम् । बकुरेण । धमन्ता । उरु । ज्योतिः । चक्रथुः । आर्याय ॥ २१ ॥

अ०—हे दर्शनीय अश्विन् (देवो)!, तमे विद्वान मनुना अर्थे, हळवडे यवादिक धान्य वावी, वृष्टयुदक वेहेवडावी, तथा असुरादिक, वज्रवडे हणी तमारुं विशाळ माहात्म्य देखाड्युं. अथवा, तमे सूर्याख्य ज्योति निर्माण कर्युं. २१

*आथर्वणायाश्विनादधीचेऽश्व्यंशिरःप्रत्यैरयतम् ।
सवांमधुप्रवोचदृतायन्त्वाष्ट्रंयद्दस्रावपिकक्ष्यंवाम् ॥२२॥

प०— आथर्वणाय । अश्विना । दधीचे । अश्व्यम् । शिरः । प्रति । ऐरयतम् । सः । वाम् । मधु । प्र । वोचत् । ऋतऽयन् । त्वाष्ट्रम् । यत् । दस्रौ । अपिऽकक्ष्यम् । वाम् ॥ २२ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)!, अथर्वणपुत्र दध्यङने तमे अश्वनुं शिर धारण कराव्युं. तेणे, (हुं तमने प्रवर्ग्यविद्या तथा मधुविद्यानो उपदेश करीश एवी पूर्वे करेली प्रतिज्ञाने,) सत्य सिद्ध करवा, तमने इन्द्र पासेथी मेळवेली मधुविद्या कही., हे दर्शनीय (देवो)!, तेणे तमने प्रवर्ग्य विद्या (अवयव जोडवानी विद्या) कही. २२

सदाकवीसुमतिमाचकेवांविश्वाधियोअश्विनाप्रावतंमे ।
अस्मेरयिंनासत्याबृहन्तमपत्यसाचंश्रुत्यंरराथाम् ॥२३॥

प०— सदा । कवी इति । सुऽमतिम् । आ । चके । वाम् । विश्वाः ।

---

* तद्वांनरासनये । ऋ० सं० १-८-१०. ।

धियः । अश्विना । प्र । अवतम् । मे । अस्मे इति । रयिम् ।
नासत्या । बृहन्तम् । अपत्यऽसाचम् । श्रुत्यम् । रराथाम् ॥ २३ ॥

अ०—हे विद्वान अश्विन् (देवो)!, तमारी मंगळकृपानी हुं सदा प्रार्थना करुं छुं. मारां सर्वेय कर्मोनुं, तमे छेक रक्षण करो. हे अश्विन (देवो)!, अमने विपुल, पुत्रादि-संपन्न, उत्कृष्ट संपत्ति द्यो. २३

हिरण्यहस्तमश्विनारराणापुत्रंनरावध्रिमत्याअदत्तम् ।
त्रिधाहश्यावमश्विनाविकस्तमुज्जीवसऐरयतसुदानू ॥२४॥

प०— हिरण्यऽहस्तम् । अश्विना । ररांणा । पुत्रम् । नरा । वध्रिऽमत्याः । अदत्तम् । त्रिधा । ह । श्यावम् । अश्विना । विऽकस्तम् । उत् । जीवसे । ऐरयतम् । सुदानू इति सुदानू ॥ २४ ॥

अ०—रमण करनार वा उदार, शूरा हे अश्विन् (देवो)!, वध्रिमतीने तमे हिरण्यहस्त नामनो पुत्र आप्यो. हे दानशूर अश्विन् (देवो)!, त्रण ठेकाणे (असुरोए) चिरेला श्यावने समो करी तमे जीवतो उठाड्यो. २४

एतानिवामश्विनावीर्याणिप्रपूर्व्याण्यायवोवोचन ।
ब्रह्मकृण्वन्तोवृषणायुवभ्यांसुवीरासोविदथमावदेम ॥२५॥१७॥

प०— एतानि । वाम् । अश्विना । वीर्याणि । प्र । पूर्व्याणि । आयवः । अवोचन् । ब्रह्म । कृण्वन्तः । वृषणा । युवऽभ्याम् । सुऽवीरासः । विदथम् । आ । वदेम ॥ २५ ॥ १७ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમારાં આ તથા પુરાતન પરાક્રમો, મારા પિતાદિકે વર્ણવેલાં. હે કામનાના વરસાવનારાઓ !, તમારા માટે સ્તોત્ર કરનારા અમે, સુવીરપુત્રસંપન્ન થઈ, યજ્ઞોમાં સૂક્તો ગાઈએ, અથવા અતિથિને સન્માનીએ ૨૫

ઇતિ સત્તરમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११७.

१ प्रत्नः = પુરાતન.
२ रातिः = दातव्यं हविः = અર્પણ કરવાનું હવિ.
३ आजिगाति = आभिमुख्येन गच्छति = લોકાભિમુખ પ્રયાણ કરે છે.
४ दुरोण = देवयजनलक्षणं गृहं = યજ્ઞ ગૃહ.
५ ऋबीसात् = शतद्वारे यन्त्रगृहे प्रक्षिप्तात् तुषाग्नेः = અગ્નિકુંડમાંથી.
६ दुरेवैः = दुष्प्रापैः असुरैः = દુષ્ટ અસુરોએ.
७ विप्रुतं = विश्लिष्टावयववन्तं = વિશ્લિષ્ટ અવયવવાળા.
८ जूर्यन्ति = જીર્ણ થાય છે.
९ संरिणीथः = संधत्तम् = સમો કર્યો. (रीगतिरेषणयोः).
१० सुषुप्वांसं = સૂતેલ.
११ निर्ऋतेः = પૃથ્વીના.
१२ क्षियन्तं = નિવાસ કરનાર.
१३ परिज्मन् = परिगमने = અભિષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પ્રસંગે.
१४ पितृषदे = पित्रासन्ने = પિતાના. (षद्लृविशरणादिषु).
१५ जूर्यन्त्यै = जरांप्राप्नुवत्यै = ઘરડી થનાર.

१६ क्षोणस्य = क्षोणाय = એકાંતે વસનાર; (૨) વીણાનો.
१७ वर्पांसि = रूप (वृन्वरणे).
१८ सहस्रसाम् = सहस्रसंख्याकस्य धनस्य सनितारं दातारं = હજારો સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર.
१९ अप्रतीतम् = शत्रुभिरप्रतिगतम् = શત્રુ જેના સામે જઈ ન શકે તેવો
२० तरुत्रम् = तरितारं = તારક. (तृतरणे).
२१ श्रवस्या = શ્રવણીય.
२२ आगृषम् = आघोषणीयं = સુંદર.
२३ सूनोः = कुमारप्रसूतस्य अगस्त्यस्य = અગસ્ત્યના.
२४ मानेन = स्तुत्यस्य परिच्छेदकेन स्तोत्रेण = સ્તોત્ર વડે
२५ गृणाना = स्तुयमानौ = પ્રસન્ન થઈ. (गृशब्दे).
२६ भुरणा = भर्तारौ पोषकौ = પોષક.
२७ रदन्ता = विलिखन्तौ निष्पादयन्तौ = અર્પણ કરી.
२८ कुह = कुत्र = ક્યાં.
२९ नपाता = પુત્ર
३० शयुत्रा = शयोः त्रायकौ = શયુના પરિત્રાતા
३१ निबाधम् = દાટેલ.
३२ अघृणीत = समभजत = આરૂઢ થઈ. (वृञ् संभक्तौ).
३३ एषै = स्तुत्यं प्रति गन्तृभिः स्तोत्रैः = સ્તોત્રો વડે. (इण गतौ).
३४ पुन मन्यौ = પુનઃ સ્તવનીય.
३५ विभिः = गन्तृभि. = અતિમાન
३६ ऋज्रेभिः = શીઘ્રગતિવાળા (ऋजगतिस्थाने).
३७ प्रोळ्हः = पित्रा प्रापितः = પિતાના સામે જતાં.
३८ अजोहवीत् = आह्वयत् = આહ્વાન કર્યું.

३९ प्रयुषा = जयशीलेन = જયશીલ.
४० ममहानं = पूजितवन्तं = આહારાર્થે સમર્પણ કરનાર.
४१ शुनम् = સુખ
४२ भरं = પોષક.
४३ कनीनः = તરૂણકામી પુરૂષ. (कनीदीप्तौ).
४४ पक्षदानः = शकशीकुर्वन् = કાપી કટકા કરીને.
४५ स्नामं = વ્યાધિત.
४६ धिष्ण्या = સ્તવનીય.
४७ पुरंधिः = અત્યંત બુદ્ધિમતી.
४८ विपक्षाम् = विशेषेणसक्तावयवां = કૃશઅવયવવાળી; (षञ्जसंगे).
४९ अधेनुम् = अदोग्ध्रीम् = દૂધ ન દેનારી.
५० स्तर्यम् = निवृत्तप्रसवां = વાંઝણી. (स्तृञ्आच्छादने).
५१ वकुरेण = ભાસમાન વજ્રવડે.
५२ वपन्ता = वापयन्तौ = વાવીને.
५३ वृकेण = लांगलेन = હળવડે.
५४ धमन्ता = अभिघ्नन्तौ = હણીને. (धमतिर्वधकर्मा).
५५ अश्विकक्षयम् = छिन्नस्य यज्ञशिरसः कक्षप्रदेशेन पुनः सन्धानभूतं प्रवर्ग्यविद्याख्यं रहस्यम् = અવયવ જોડવાની (પ્રવર્ગ્ય) વિદ્યા.
५६ अपत्यसाचम् = अपत्यैः समवेत = પુત્રાદિસંપન્ન. (अपत्यैः सह्सेवते संगच्छते इति अपत्यसाच् मम्)
५७ ररायां = प्रयच्छतम् = આપો.
५८ आर्यमि = પ્રાર્થના કરૂં છું. (कैगेशब्दे).
५९ प्रत्यं = પ્રશંસનીય, ઉત્કૃષ્ટ.
६० रराणा = रममाणौदातारौ वा = રમણ કરનારં વા ઉદાર.

६१ विकस्तम = विच्छिन्नं = विच्छेदेला.
६२ आयवः = मनुष्यो.
६३ विदथं = यज्ञ (विदज्ञाने).

सूक्त ११८.

ऋषि—कक्षीवान्; देवता—अश्विन्; छन्दः—त्रिष्टुभ्

आवांरथोअश्विनाश्येनपत्वासुमृळीकःस्ववाँयात्वर्वाङ् ।
योमर्त्यस्यमनसोजवीयान्त्रिवन्धुरोवृषणावातरंहाः ॥१॥

प०— आ । वाम् । रथः । अश्विना । श्येनऽपत्वा । सुऽमृळीकः । स्वऽवान् । यातु । अर्वाङ् । यः । मर्त्यस्य । मनसः । जवीयान् । त्रिऽवन्धुरः । वृषणा । वातऽरंहाः ॥ १ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो) !, तमारो प्रशंसनीय गतिवाळा अश्वो वडे दोडनार, अथवा श्येन पक्षीनी पेठे शीघ्र गतिवाळो, कल्याणकारक, धनसंपन्न रथ, अमारी अभिमुख आवो. हे कामनाना वरसावनारा (देवो) !, जे (रथ), मनुष्यना मनथी अतिशय वेगवाळो, त्रण दांडावाळो, अने वायुवेगी छे. १

त्रिवन्धुरेणत्रिवृतारथेनत्रिचक्रेणसुवृतायातमर्वाक् ।
पिन्वतंगाजिन्वतमर्वतोनोवर्धयतमश्विनावीरमस्मे ॥२॥

प०— त्रिऽवन्धुरेण । त्रिऽवृता । रथेन । त्रिऽचक्रेण । सुऽवृता । आ । यातम् । अर्वाक् । पिन्वतम् । गाः । जिन्वतम् । अर्वतः । नः । वर्धयतम् । अश्विना । वीरम् । अस्मे इति ॥२॥

अ०—ત્રણ દાંડાવાળા, ત્રિકોણી, ત્રણ ચક્રવાળા, રૂડી ગતિવાળા રથ વડે, તમે અમારી અભિમુખ આવો હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે અમારી ગાયોને દૂઝણી કરો, અશ્વોને ચપળ કરો, અમારા પુત્રાદિકનો ઉત્કર્ષ કરો ૨

प्रवर्यामनासुवृतारथेनदस्राविमंशृणुतश्लोकमद्रेः ।
किमङ्गवांप्रत्यवर्तिंगमिष्ठाहुर्विप्रासोअश्विनापुराजा ॥३॥

प०— प्रवत्ऽयामना । सुऽवृता । रथेन । दस्रौ । इमम् । शृणुतम् । श्लोकम् । अद्रेः । किम् । अङ्ग । वाम् । प्रति । अवर्तिम् । गमिष्ठा । आहुः । विप्रासः । अश्विना । पुराऽजाः ॥३॥

अ०—હે દર્શનીય (દેવો)!, તમે તમારા શીઘ્રગામી, રૂડીગતિવાલા, રથ વડે (આવી) સ્તોતાઓનુ આ સ્તોત્ર સાંભળો હે અશ્વિન્ (દેવો)!, પ્રાચીન મેધાવી પુરૂષો, તમને શુ સ્તોતાઓનુ—દારિદ્ર—ટાળવા—જનાર નથી કહેતા ૩

आवांश्येनासोअश्विनावहन्तुरथेयुक्तासआशवःपतङ्गाः ।
येअप्तुरोदिव्यासोनगृध्राअभिप्रयोनासत्यावहन्ति ॥४॥

प०— आ । वाम् । श्येनासः । अश्विना । वहन्तु । रथे । युक्तासः । आशवः । पतङ्गाः । ये । अप्ऽतुरः । दिव्यासः । न । गृध्राः । अभि । प्रयः । नासत्या । वहन्ति ॥ ४ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમને હવિરન્ન પ્રત્યે આણે છે તે સમર્થ, પ્રશસનીય ગતિવાળા રથે જોડેલા અશ્વો, તમને અમારી સમીપ આણો જે જળની પેઠે વેગવાળા, અન્તરિક્ષ

विषे होनार गीधपक्षिना जेवा शीघ्रगतिवाळा अश्वो, हे अश्विन् (देवो)!, तमने हविरन्न प्रत्ये आणे छे. ४

आवां रथं युवतिस्तिष्ठदत्र जुष्ट्वी नरा दुहिता सूर्यस्य ।
परि वामश्वा वपुषः पतंगा वयो वहन्त्वरुषा अभीके ॥५॥१८॥

प०— आ । वाम् । रथम् । युवतिः । तिष्ठत् । अत्र । जुष्ट्वी । नरा । दुहिता । सूर्यस्य । परि । वाम् । अश्वाः । वपुषः । पतंगाः । वयः । वहन्तु । अरुषाः । अभीके ॥ ५ ॥ १८॥

अ०—हे शूरा (देवो)!, तरुण सूर्यकन्या प्रसन्न थइ तमारा आ रथ उपर आरूढ थइ. सुंदर अथवा पुष्ट, समर्थ उडनार, गतिवाळा, देदीप्यमान वा हिंसकरहित अश्वो, तमने छेक अमारी गृहनी समीपमा लइ आवो. ५

इति अढारमो वर्ग समाप्त.

उद्वन्दनमैरतं दंसनाभिरुद्रेभं दस्रा वृषणा शचीभिः ।
निष्टौग्र्यं पारयथः समुद्रात्पुनश्च्यवानं चक्रथुर्युवानम् ॥६॥

प०— उत । वन्दनम् । ऐरतम् । दंसनाभिः । उत । रेभम् । दस्रा । वृषणा । शचीभि । निः । तौग्र्यम् । पारयथः । समुद्रात । पुनरिति । च्यवानम् । चक्रथु । युवानम् ॥ ६ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)!, तमारा पराक्रम वडे तमे वंदनने (कूवानी) बहार काढयो हे दर्शनीय, कामनाना वरसावनार (देवो)! तमारा पराक्रम वडे, तमे रेभने (कुवानी) बहार काढयो. तमे तुग्र पुत्र भुज्युने समुद्रनी पार बहार आण्यो, अने च्यवानने तरुण कर्यो. ६

युवमत्रयेऽवनीताय तप्तमूर्जमोमानमश्विनावधत्तम् ।
युवं कण्वायापिरिप्ताय चक्षुः प्रत्यधत्तं सुष्टुतिं जुजुषाणा ॥७॥

प०— युवम् । अत्रये । अवऽनीताय । तप्तम् । ऊर्जम् । ओमानम् । अश्विनौ । अधत्तम् । युवम् । कण्वाय । अपिऽरिप्ताय । चक्षुः । प्रति । अधत्तम् । सुऽस्तुतिम् । जुजुषाणा ॥७॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે (પીડા દેવા મંત્ર ગૃહ વિષે) નીચે આણેલ અત્રિના અર્થે, (પીડાર્થ ફેંકેલા) તુષાગ્નિને (શીતોદક વડે નિવાર્યો), તથા તેને સુખકર રસસંપન્ન અન્ન અર્પણ કર્યું. સુંદર સ્તુતિને સેવનારા એવા તમે, (અંધારા ગૃહ વિષે) પ્રવેશાવેલ કણ્વના અર્થે, ઉષાપ્રકાશક વીણાનાદ કર્યો, અથવા ચક્ષુ વિનાના કણ્વને ચક્ષુ આપી. ૭

युवं धेनुं शयवे नाधितायापिन्वतमश्विना पूर्व्याय ।
अमुञ्चतं वर्तिकामंहसो निः प्रति जङ्घां विश्पलाया अधत्तम् ॥८॥

प०— युवम् । धेनुम् । शयवे । नाधिताय । अपिन्वतम् । अश्विना । पूर्व्याय । अमुञ्चतम् । वर्तिकाम् । अंहसः । निः । प्रति । जङ्घाम् । विश्पलायाः । अधत्तम् ॥ ८ ॥

अ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે યાચના કરનાર પુરાતન શયુને ગાય દૂઝણી કરી આપી. ચીમણી (ચકુનિ)ને સંકટમાથી છેક મુક્ત કરાવી. અથવા, (આદિત્યગ્રસ્ત) ઉષાને મુક્ત કરાવી. તમે વિશ્પલાને (લોખંડી) જાંઘ બેસાડી. ૮

युवंश्वेतंपेदवइन्द्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वम् ।
जोहूत्रमर्यो अभिभूतिमुग्रंसहस्रसांवृषणंवीड्वङ्गम् ॥९॥

प०— युवम् । श्वेतम् । पेदवे । इन्द्रऽजूतम् । अहिऽहनम् । अश्विना । अदत्तम् । अश्वम् । जोहूत्रम् । अर्यः । अभिऽभूतिम् । उग्रम् । सहस्रऽसाम् । वृषणम् । वीड्वऽअङ्गम् ॥९॥

अ०—हे अश्विन् (देवो)! तमे पेदुने श्वेतवर्णनो, इन्द्रे अर्पण करेल, शत्रुनाशक, (मझामयिमे) अतिशय हणहणाटी करनार, शत्रुनो पराभव करनार, वीर्यवान, असंख्य धन मेळवनार, तरुण तथा दढ अंगवाळो अश्व अर्पण कर्यो. ९

तावांनरास्ववसेसुजाताहवामहेअश्विनानाधमानाः ।
आनउपवसुमतारथेनगिरोजुषाणासुविताययातम् ॥१०॥

प०— ता । वाम् । नरा । सु । अवसे । सुऽजाता । हवामहे । अश्विना । नाधमानाः । आ । नः । उप । वसुऽमता । रथेन । गिरः । जुषाणा । सुवितायं । यातम् ॥ १० ॥

अ०—हे शूरा अने अभिजात अश्विन् (देवो)! आवा प्रकारना तमने, अमे धनेच्छुओ स्वरक्षणार्थं रूडीरीते आह्वान करीए छीए. अमारी स्तुतिनुं सेवन करीने अमने रूडुं धन अथवा सुख देवा, धनसंपन्न रथ वडे तमे अमारी समीपमा पधारो.१०

आश्येनस्यजवसानूतनेनास्मेयातंनासत्यासजोषाः ।
हवेहिवामश्विनारातहव्यःशश्वत्तमायाउषसोव्युष्टौ ॥११॥१९॥

१०— आ । श्येनस्यं । जर्वसा । नूर्तनेन । अस्मे इति॑ । यातम् । नासत्या । सहसोषाः । हवे॑ । हि । वाम् । अश्विना । रातहव्यः । शश्वत्तमायाः उषसः । विऽउष्टौ ॥ ११ ॥ १९ ॥

अ०—हे અશ્વિન્ (દેવો)! તમે અશ્વના નવતર વેગે અમારા પ્રત્યે પધારો. હે અશ્વિન (દેવો)! હવિસ્સંપન્ન થઈ હું, તમને સનાતન ઉષાના ઉદય બરોબર આહ્વાન કરું છું. ११

ઇતિ ઓગણીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११८.

१ श्येनपत्वा = शंसनीयैरश्वैः पतन् यद्वा श्येन इव शीघ्रं पतन् = પ્રશંસનીય ગતિવાળા અશ્વો વડે; અથવા, શ્યેનપક્ષી જેવો શીઘ્રગતિવાળો.

२ हवषान् = ધનસંપન્ન.

३ वातरंहाः = વાયુવેગી.

४ सुवृता = રૂડી ગતિવાળા.

५ पिन्वतं = पयसा पूरयतम् = દૂઝણી કરો.

६ क्षिन्वतम् = प्रीणयतम = ચપળ કરો.

७ प्रपद्यामना = प्रकृष्टगमनेन = શીઘ્રગામી.

८ अद्रेः = आदरं कुर्वतः स्तोतुः = સ્તોતાનું. (दृङ्आदरे).

९ अमतिम् = દારિદ્ર.

१० पुराजाः = पूर्वजाताः = પ્રાચીન.

११ गमिष्ठा = गन्तृतमौ = જનાર.

१२ अप्तुरः = आप इव त्वरोपेताः = જળની પેઠે વેગવાળો. (तुरत्वरणे).

१३ जुष्टो = प्रीता सती = પ્રસન્ન થઈ. (जुषी प्रीति सेवनयोः)
१४ अभीके = ગૃહસમીપ.
१५ यय: = गच्छन्तः = ગતિવાળા.
१६ अरुषाः = દેદીપ્યમાન; અથવા, હિંસકરહિત.
१७ दसनाभिः = કર્મો વડે.
१८ अवनीताय = अधस्तान्नीताय = નીચે આણેલ
१९ ऊर्जं = રસસંપન્ન અન્ન.
२० ओमान = સુખકર.
२१ अपिरिप्ताय = प्रवेशिताय = यद्वा अपरिलिप्ताय; પ્રવેશાવેલ, અથવા, ચક્ષુરહિત.
२२ नाधिताय = याचमानाय = યાચના કરનાર.
२३ पूर्व्याय = પુરાતન.
२४ इन्द्रजूतं = इन्द्रगमितं = ઇન્દ્રે અર્પણ કરેલ. (जुगतौ).
२५ जोहूत्रम = अतिशयेन आह्वातारम = (સગ્રામ વિષે) અતિશય હણહણાટી કરનાર.
२६ अर्यः = अरेः = શત્રુને.
२७ अभिभूतिम = અભિભાવુક; પરાભવ કરનાર.
२८ वीड्वंगम = દૃઢ અગવાળો.
२९ सुवितायं = सुष्ठु प्राप्तव्याय धनाय सुखाय वा = રૂડું ધન અથવા સુખ દેવા
३० रातहव्यः = दातव्येनह विषायुक्तः सन् = હવિસંપન્ન થઇ.
३१ शश्वत्तमायाः = નિત્ય; સનાતન.

सूक्त ११९.

ऋषिः—दीर्घतमसनापुत्र कक्षीवान्: देवता:—अश्विन्, छन्दः—जगती.

आवांरथंपुरुमायंमनोजुवंजीराश्वंयज्ञियंजीवसेहुवे ।
सहस्रकेतुंवनिनंशतद्वसुंश्रुष्टीवानंवरिवोधामभिप्रयः ॥१॥

प०— आ । वाम् । रथम् । पुरुऽमायम् । मनःऽजुवम् । जीरऽअश्वम् । यज्ञियम् । जीवसे । हुवे । सहस्रऽकेतुम् । वनिनम् । शतत्ऽवसुम् । श्रुष्टीऽवानम् । वरिवःऽधाम् । अभि । प्रयः १

अ०—हे अश्विन (देवा)! तमारा बहुविध आश्चर्यकारक अथवा अद्भुत कर्म करनार, मनना जेवी शीघ्रगतिवाळा वेगवान अश्वोवडे युक्त, यज्ञविषे आह्वान करवायोग्य, अनेक संपत्तिना मेळवनार अथवा दर्शक, उदकसंपन्न, सेंकडो संपत्तिवाळा, सुखकर अथवा जल्दी प्राप्त होनार, धनप्रद एवा रथने, मारा जीवनार्थे हविरन्न प्रत्ये आह्वान करूं छुं. १

ऊर्ध्वाधीतिःप्रत्यस्यप्रयामन्यधायिशस्मन्त्समयन्तआदिशः ।
स्वदामिघर्मंप्रतियन्त्यूतयआवामूर्जानीरथमश्विनारुहत् ॥२॥

प०— ऊर्ध्वा । धीतिः । प्रति । अस्य । प्रऽयामनि । अधायि । शस्मन् । सम् । अयन्ते । आ । दिशः । स्वदामि । घर्मम् । प्रति । यन्ति । ऊतयः । आ । वाम् । ऊर्जानी । रथम् । अश्विना । अरुहत् ॥ २ ॥

अ०—आ (रथ) प्रयाण करतां वेंतज अमारी बुद्धि, (अश्विन देवनी) स्तुति करवा तेना सामे उन्मुख थाय छे. ते स्तुतिओ

તેમને જઈ મળે છે. હું હવિને મધુર કરું છું. સહાય્યક ઋત્વિજો, તે હવિ પ્રત્યે જાય છે. હે અશ્વિન્ (દેવો)! (તે વેળાયે) સૂર્યકન્યા, તમારા રથ ઉપર આરૂઢ થઈ. ૨

संयन्मिथःपस्पृधानासोअग्मतशुभेमखाअमिताजायवोरणे ।
युवोरहप्रवणेचेकितेरथोयदश्विनावहथःसूरिमावरम् ॥३॥

प०— सम् । यत् । मिथः । पस्पृधानासः । अग्मत । शुभे । मखाः । अमिताः । जायवः । रणे । युवोः । अह । प्रवणे । चेकिते । रथः । यत् । अश्विना । वहथः । सूरिम् । आ । वरम् ॥३॥

अ०—યજ્ઞસંપન્ન, અસીમ જયશીલ મનુષ્યો, સંગ્રામવિષે ધનપ્રાપ્ત્યર્થ પરસ્પર સ્પર્ધા કરતા એકઠા થાય છે ત્યારે, હે અશ્વિન્ (દેવો)! ભૂતલ વિષે તમારો જ રથ દેખાય છે. તે રથવડે, તમે સ્તોતા પ્રત્યે શ્રેષ્ઠ ધન લઈ જાઓ છો. ૩

युवंभुज्युंभुरमाणंविभिर्गतंस्वयुक्तिभिर्निवहन्तापितृभ्यआ ।
यासिष्टंवर्तिर्वृषणाविजेन्यंदिवोदासायमहिचेतिवामवः ॥४॥

प०— युवम् । भुज्युम् । भुरमाणम् । विभिः । गतम् । स्वयुक्तिभिः । निवहन्ता । पितृभ्यः । आ । यासिष्टम् । वर्तिः । वृषणा । विजेन्यम् । दिवःदासाय । महि । चेति । वाम् । अवः ॥ ४ ॥

अ०—હે કામનાના વરસાવનાર (દેવો)! તમે અશ્વોવડે ધારણ કરી, સમુદ્રવિષે બુડાલેલ ભુજ્યુને આપોઆપ જોડાઈ જનાર (અશ્વો) વડે વહન કરી, તેના વડિલ પાસે દૂર ઘેર ગયા.

તેજ પ્રમાણે, દિવોદાસનું (શબરનો વધ કરી) મહાન સરક્ષણ કરેલું તે (અમને સુવિદિત જ-છે) ૪

युवोरश्विना वपुषे युवायुजं रथं वाणी येमतुरस्य शर्ध्यम् ।
आ वां पतित्वं सख्याय जग्मुषी योषावृणीत जेन्या युवां पती ॥५॥२०॥

प०– युवोः । अश्विना । वपुषे । युवाऽयुजम् । रथम् । वाणी इति ।
येमतुः । अस्य । शर्ध्यम् । आ । वाम् । पतिऽत्वम् ।
सख्याय । जग्मुषी । योषा । अवृणीत । जेन्या । युवाम् ।
पती इति ॥ ५ ॥ २० ॥

અ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમારા પ્રશસ્ય અશ્વોએ, તમે જોડેલા રથને (આદિત્યાખ્ય) લક્ષ્યસ્થાને પ્હોંચાડયો અને તમને શોભા આપી તે પછી હોડમા જીતાયથી સૂર્યાએ, તમારી પાસે આવી 'તમે મારા પતિ છો' એમ કહી પતિ તરીકે વરી, તમારી સાથે મખાપણું કર્યું. ૫

ઇતિ વીશમો વર્ગ સમાપ્ત

युवं रेभं परिषूतेरुरुष्यथो हिमेन घर्मं परितप्तमत्रये ।
युवं शयोरवसं पिप्यथुर्गवि प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा ॥६॥

प०– युवम् । रेभम् । परिऽसूतेः । उरुष्यथः । हिमेन । घर्मम् ।
परिऽतप्तम् । अत्रये । युवम् । शयोः । अवसम् । पिप्यथुः ।
गवि । प्र । दीर्घेण । वन्दनः । तारि । आयुषा ॥ ६ ॥

અ०—હે અશ્વિન્ (દેવો)! તમે રેભનું ચોમેર પ્રેરણા કરનાર ઉપદ્રવમાંથી રક્ષણ કર્યું. અત્રિ અર્થે ચોમેર તપાવેલ તુષા-

અિને તમે શીતોદક વડે (વાર્યો). તમે શયુની ગાય વિષે પૌષ્ટિક દૂધ વધાર્યું. વન્દનને દીર્ઘાયુષ્ય વડે પોષ્યો. ૬

युवंवन्दनंनिर्ऋतंजरण्ययारथंनदस्राकरणासमिन्वथः ।
क्षेत्रादाविप्रंजनथोविपन्ययाप्रवामत्रविधतेदंसनाभुवत् ॥७॥

પ૦— युवम् । वन्दनम् । नि-ऋतम् । जरण्यया । रथम् । न । दस्रा । करणा । सम् । इन्वथः । क्षेत्रात् । आ । विप्रम् । जनथः । विपन्यया । प्र । वाम् । अत्र । विधते । दंसना । भुवत् ॥ ७ ॥

અ૦—હે દર્શનીય (દેવો)! (જૂના) રથની પેઠે વૃદ્ધાવસ્થાને લઈ જરાવસ્થાએ છેક વ્યાપ્ત કરેલા વન્દનને, શિલ્પકુશળ એવા તમે પુનઃ તરુણ બનાવ્યો. (ગર્ભસ્થ વામદેવની) સ્તુતિ સાંભળી, તમે તે મેધાવી (ઋષિ)ને તેની માતાના ઉદરની બ્હાર કાઢ્યો. તમારું પરાક્રમ, આ યજમાનનું રક્ષણ કરવાને સમર્થ હો. ૭

अगंच्छतंकृपमाणंपरावतिपितुःस्वस्यत्यजंसानिबाधितम् ।
स्वर्वतीरितऊतीर्युवोरहचित्राअभीकेअभवन्नभिष्टयः ॥८॥

પ૦— अगच्छतम् । कृपमाणम् । पराऽवति । पितुः । स्वस्य । त्यजसा । निऽबाधितम् । स्वःऽवतीः । इतः । ऊतीः । युवोः । अह । चित्राः । अभीके । अभवन् । अभिष्टयः ॥ ८ ॥

અ૦—પોતાના પિતાએ દૂરદેશ વિષે (સમુદ્ર વિષે) ત્યાગ કરતાં પીડાતા ભુજ્યુએ તમારી સ્તુતિ કરતાં, તમે તેની પાસે ગયા

આથી તમારો જ શોભનગતિસંપન્ન, સુંદરપ્રસાદ સર્વત્ર એષણીય હોય છે. ૮

उतस्यावांमधुमन्मक्षिकारपन्मदेसोमस्यौशिजोहुवन्यति ।
युवंदधीचोमनआविवासथोथाशिरःप्रतिवामश्व्यंवदत् ॥९॥

प०— उत । स्या । वाम् । मधुऽमत् । मक्षिका । अरपत् । मदे । सोमस्य । औशिजः । हुवन्यति । युवम् । दधीचः । मनः । आ । विवासथः । अथ । शिरः । प्रति । वाम् । अश्व्यम् । वदत् ॥ ९ ॥

अ०—તે મધમાખે, મધુસંપન્ન એવા તમે તેની સ્તુતિ કરી ઉશિજનો પુત્ર કક્ષીવાન, તમને સોમપાનવડે પ્રસન્ન કરવા આહ્વાન કરે છે. (તે માખને મધુદાન કરવા મધુવિદ્યાની કામના વડે યુક્ત મતા) તમે, દધ્યઙનુ મન સંતુષ્ટ કર્યું. તે પછી તેણે, અશ્વના મસ્તક વડે (મધુવિદ્યા) કહી. ૯

युवंपेदवेपुरुवारमश्विनास्पृधांश्वेतंतरुतारंदुवस्यथः ।
शर्यैरभिद्युंपृतनासुदुष्टरंचर्कृत्यमिन्द्रमिवचर्षणीसहम् ॥१०॥२१॥

प०— युवम् । पेदवे । पुरुऽवारम् । अश्विना । स्पृधाम् । श्वेतम् । तरुतारम् । दुवस्यथः । शर्यैः । अभिऽद्युम् । पृतनासु । दुस्तरम् । चर्कृत्यम् । इन्द्रम्ऽइव । चर्षणिऽसहम् १०॥२१॥

अ०—હે અશ્વિન (દેવો)[1] તમે પેદુને બહુપ્રિય, સંગ્રામવિષે સ્પર્ધા કરનાર શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર, શ્વેતવર્ણનો, યોદ્ધાઓને સંગ્રામોવિષે અજિત, સુંદર કાંતિવાળો, કાર્યકુશલ તથા ઇન્દ્રની પેઠે શત્રુનો પરાભવ કરનાર અશ્વ અર્પણ કર્યો. ૧૦

ઇતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११९.

१ पुरुमायम् = બહુવિધ આશ્ચર્યકારક; અથવા, અદ્ભુત કર્મ કરનાર.

२ शीघाश्वम् = વેગવાન. (जुगत्यर्थः).

३ वनिनं = ઉદકસંપન્ન.

४ सुष्टोषानम् = સુખકર; અથવા, જલ્દી પ્રાપ્ત હોનાર.

५ वरिवोधाम = धनदातारम् = ધનપ્રદ.

६ धीतिः = બુદ્ધિ.

७ प्रयामनि = प्रयाणे गमने सति = પ્રયાણ કરતાં વેંતજ. (यामापणे).

८ शस्मन् = शंसने = સ્તુતિ કરવા. (शंसुस्तुतौ)

९ अयन्ते = गच्छन्ते = જઈ મળે છે. (अयगतौ).

१० स्वदामि = સ્વાદિષ્ઠ (મધુરું) કરું છું.

११ ऊर्जानी = સૂર્યકન્યા.

१२ घर्मम् = હવિ; અથવા મહાવીરસ્થ અગ્નિ.

१३ ऊतयः = अवितारोरक्षका ऋत्विजः = સહાયક ઋત્વિજો.

१४ पस्पृधानासः = અન્યોન્ય સ્પર્ધા કરનાર.

१५ मखाः = मखवंतो मखोपेताः = યજ્ઞ-સંપન્ન.

१६ जायवः = જયશીલ.

१७ शुभे = शोभनाय धनाय = ધન-પ્રાપ્ત્યર્થે.

१८ अह = एव = જ.

१९ युवोः = युवयोः = તમારા.

२० प्रवणे = प्रकर्षेण संभजनीये भूतले = ભૂતલ વિષે.

२१ चेकिते = ज्ञायते = દેખાય છે. (कितज्ञाने).

२२ सूरिम् = સ્તોતા પ્રત્યે.

२३ भृद्माणं = ध्रियमाणं = ધારણ કરાતા.

२४ स्वयुक्तिभि = આપોઆપ જોડાઈ જનાર
२५ पिप्सि. = અશ્વોવડે
२६ विजेन्यम् = દૂરસ્થ (विजनोदूरदेश)
२७ युवायुजम् = તમે જોડેલા
२८ येमतु = प्रापयामासतु = પ્હોચાડયા
२९ शर्यम् = શરત લક્ષ્યસ્થાન (शृधुप्रसहने)
३० जेन्या = હોડમાં જીતાયલી (जिजये)
३१ परिसुते = परित प्रेरकादुपव्रयात् = ચોમેર પ્રેરણા કરનાર ઉપદનથી
३२ अवसम् - रक्षक पय = પૌષ્ટિક દૂધ
३३ पिप्यथु = વધાર્યું (प्यायी वृद्धौ)
३४ प्रतारि = પ્રવૃદ્ધ કર્યો (तिरतिर्वर्धनार्थं)
३५ निर्ऋतम = निर्दोषेण प्राप्त = છેક વ્યાપ્ત કરેલ
३६ जरण्यया = જરાવસ્થા વડે (ऋगतौ)
३७ करणा = कर्मणा कर्तारौ शिल्पकुशलौ = શિલ્પકુશલ
३८ विपन्यया = સ્તુતિવડે (पनस्तुतौ)
३९ क्षेत्रात् = मातुरुदरलक्षणाज्जन्मस्थानात् = માતાના ઉદરમાથી
४० जनथ = जनयथ = બ્હાર કાઢયો (जनोप्रादुर्भावे)
४१ इष्यथ = धत्त = બનાવ્યો (इषिस्यामो)
४२ विधते = परिचरते यजमानाय = યજમાનને (विध विधाने)
४३ परावति = દૂર દેશ વિષે
४४ त्यजसा = त्यागेन = ત્યાગ કરતાં
४५ कृपमाणम् = स्तुवन्त = સ્તુતિ કરનાર. कृपति स्तुतिकर्मा)

४६ स्वयंती: = शोभनगमनयुक्ता: = શોભનગતિ-સંપન્ન.
४७ अभिष्टय: = अन्वेषणीया: = એષણીય.
४८ हुवन्यति = आह्वयति = આહ્વાન કરે છે.
४९ अरपत् = अस्तौत् = સ્તુતિ કરી. (रपव्यक्तायांवाचि).
५० पिपासत: = पर्यंचरतम् = સંતુષ્ટ કર્યું.
५१ पुरुवारम् = बहुभिर्वरणीयं = બહુપ્રિય.
५२ तरुतारम् = तारक =પરાભવ કરનાર.
५३ स्पृधाम् = स्पर्धमानानां शत्रूणाम् =સ્પર્ધા કરનાર શત્રુને.
५४ शर्यै: = યોદ્ધાઓને. (शीर्यंते इति शर्या योद्धार: तै:).
५५ अभिद्युम् = अभिगतदीप्ति = સુંદર કાંતિવાળો.
५६ चर्कृत्यम् = सर्वेषु कार्येषु पुन: पुन: प्रयोज्य = કાર્યકુશલ.
५७ चर्षणिसहम् = शत्रुजनानामभिभवितारम् = શત્રુને પરાભવ કરનાર.

सूक्त १२०.

ઋષિ:-ઉશિપુત્ર કક્ષીવાન્, દેવતા-અશ્વિન્; છન્દ:-૧ ગાયત્રી, ૨ કકુભ, ૩ કાવિરાટ, ૪ નષ્ટરૂપી, ૫ તનુશિરા, ૬ ઉષ્ણિહ્, ૭ વિષ્ટારબૃહતી, ૮ કૃતિ, ૯ વિરાજ, ૧૦-૧૨ ગાયત્રી.

*कारा॑धुद्धोत्रा॑श्विना॒वां॒को॒वां॒जोषं॑त्र॒भयो॑: ।
कु॒थावि॑धा॒त्यप्र॑चेता: ॥ १ ॥

---

* काराधद्धोत्राश्विनाथामितिनवाभात्यग्निरिति ।
काराधद्धोत्राश्विनाथामितिनवचिच्छन्दस. ।
पे० मा० १-२१. ।

प०— का । राधत् । होत्रा । अश्विना । वाम् । कः । वाम् । जोषे । उभयोः । कथा । विधाति । अप्रचेताः ॥ १ ॥

अ०—હે અશ્વિન (દેવો)! તમને કયી સ્તુતિ પ્રસન્ન કરી શકે? તમને ઉભયને કોણ સંતુષ્ટ કરી શકે? તમારું માહાત્મ્ય જાણ્યા વિના શી રીતે તમારી પરિચર્યા કરે? १

विद्वांसाविद्दुरःपृच्छेदविद्वानित्थापरोअचेताः ।
नूचिन्नुमर्तेअक्रौ ॥ २ ॥

प०— विद्वांसौ । इत् । दुरः । पृच्छेत् । अविद्वान् । इत्था । अपरः । अचेताः । नु । चित् । नु । मर्ते । अक्रौ ॥२॥

अ०—આ રીતે અજ્ઞાનીએ, સર્વજ્ઞ અશ્વિનોને જ તેમની ઉપાસના માર્ગની પૃચ્છા કરવી યોગ્ય છે કેમકે, તેમનાથી અન્ય સર્વેય બુદ્ધિહીન હોય છે. શત્રુઓ વડે અનાક્રાંત એવા તે અશ્વિનો, સ્તોતાને જલ્દી (ધનસંપત્તિ અર્પણ કરે છે). २

ताविद्वांसाहवामहेवांतानोविद्वांसामन्मवोचेतमद्य ।
प्रार्चद्दयमानोयुवाकुः ॥ ३ ॥

प०— ता । विद्वांसा । हवामहे । वाम् । ता । नः । विद्वांसा । मन्म । वोचेतम् । अद्य । प्र । आर्चत् । दयमानः । युवाकुः ॥ ३ ॥

अ०—હે અશ્વિન (દેવો)! તે સર્વજ્ઞ એવા તમને, અમે આહ્વાન કરીએ છીએ. તે અભિજ્ઞ એવા તમે, અમને આ જ સ્તોત્ર બોલો. તમારી કામના કરી અથવા, સ્તુતિ વડે તમને સંયુક્ત કરી હવિ અર્પણ કરતો, હું તમારી અત્યંત પ્રાર્થના કરું છું. ३

विपृच्छामिपाक्याईनदेवान्वषट्कृतस्याद्भुतस्यदस्रा ।
पातंचसह्यसोयुवंचरभ्यसोनः ॥ ४ ॥

प०— वि । पृच्छामि । पाक्या । न । देवान् । वषट्कृतस्य । अद्भुतस्य । दस्रा । पातम । च । सह्यसः । युवम् । च । रभ्यसः । नः ॥ ४ ॥

अ०—(હે અશ્વિન દેવો) ! હુ તમને વિશેષ પુછુ છઉં. પરિપક્વ બુદ્ધિના અન્ય દેવોને હું પુછતો નથી. હે દર્શનીય (દેવો) ! તે તમે, વષટ્કારપૂર્વક અર્પણ કરેલ, આશ્ચર્યકારક, અત્યંત બળોત્પાદક સોમરસનું પાન કરો અને અમને પ્રૌઢ ઉદ્યમશીલ કરો. ४

प्रयाघोषेभृगवाणेनशोभेययावाचायजतिपज्रियोवाम् ।
प्रैषयुर्नविद्वान् ॥ ५ ॥ २२ ॥

प०— प्र । या । घोषे । भृगवाणे । न । शोभे । यया । वाचा । यजति । पज्रियः । वाम् । प्र । इषयुः । न । विद्वान् ५॥२२

अ०—જે સ્તુતિ (ઘોષાના પુત્ર) સુહસ્ત્યને તથા ભૃગવાણને શોભેલી તેજ સ્તુતિ વડે પજ્રિય કક્ષીવાન તમારી સ્તુતિ કરે છે. અન્નેચ્છુ તથા સ્તુતિનો અભિજ્ઞાતા એવો તે (કક્ષીવાન સંપૂર્ણ કામ હો) ५

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

*श्रुतंगायत्रंतकवानस्याहंचिद्धिरिरेभाश्विनावाम् ।
आक्षीशुभस्पतीदन् ॥ ६ ॥

---

* मृगयाजस्य । ऋ० सं० १-८-२२...

प०— श्रुतम् । गायत्रम् । तक्ववानस्य । अहम् । चित् । हि । रिरेभ । अश्विना । वाम् । आ । अक्षी इति । शुभः । पती इति । दन् ॥ ६ ॥

अ०—हे अश्विन् (देवो) ! तमे अन्ध थयला (ऋज्राश्व)नुं स्तोत्र सांभळेलुं. मे तमारी तेज प्रमाणे स्तुति करी छे शोभन कर्मना पाळणहार अथवा हे जळना स्वामी ! तमे ते (ऋज्राश्व)ने चक्षु अर्पण करेली ६

युवद्यास्तंमहोरन्युवद्यायन्निरतंतसतम् ।
तानोवसूसुगोपास्यातंपातन्नोवृकादघायोः ॥७॥

प०— युवम् । हि । आस्तम् । महः । रन् । युवम् । वा । यत् । निःऽअततंसतम् । ता । नः । वसूइति । सुऽगोपा । स्यातम् । पातम् । नः । वृकात् । अघऽयोः ॥ ७ ॥

अ०—महान धनना देनार (रक्षक) तमे ज छो. धननो विनाश करनार पण तमे ज छो. हे संपत्तिना निवासरूप देवो ! तमे अमारुं रुडी रीते संरक्षण करनार हो. अमारुं अनिष्ट इच्छनार चोर (दुष्ट)थी रक्षण करो ७

मा कस्मैधातमभ्यमित्रिणेनोमाकुत्रानोगृहेभ्योधेनवोगुः ।
स्तनाभुजोअशिश्वीः ॥ ८ ॥

प०— मा । कस्मै । धातम् । अभि । अमित्रिणे । नः । मा । अकुत्र । नः । गृहेभ्यः । धेनवः । गुः । स्तनऽभुजः । अशिश्वीः ॥ ८ ॥

અ૦—તમે અમને ઉદ્યપણું શત્રુ સાથે યુદ્ધ મેળાપ કરાવશો. નદિ-દૂરણી સાથે, પોતાનાં વાછડાંને છોડી અમારા ઘરની અંદર અગમ્ય પ્રવેશ વિષે મ જાઓ. ૮

दुहीयन्मित्रधितयेयुवाकुरायेचनोमिमीतंवाजवत्यै ।
इषेचनोमिमीतंधेनुमत्यै ॥ ९ ॥

प०— दुहीयन् । मित्रऽधितये । युवाकु । राये । च । नः । मिमीतम् । वाजऽवत्यै । इषे । च । नः । मिमीतम् । धेनुऽमत्यै ९

અ૦—તમારી કામના કરનાર અથવા, સ્તુતિઓ વડે તમને સંયુક્ત કરનાર (સ્તોતાઓ), અન્ધુજનના રક્ષણ અર્થે તમારી પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરે છે (તેથી), અમને બલયુક્ત ધન તથા ગોયુક્ત અન્ન દો. ૯

अश्विनोरसनंरथमनश्वंवाजिनीवतोः ।
तेनाहंभूरिचाकन ॥ १० ॥

प०— अश्विनोः । असनम् । रथम् । अनश्वम् । वाजिनीऽवतोः । तेन । अहम् । भूरि । चाकन ॥ १० ॥

અ૦—અન્નસંપન્ન અથવા અન્નસંપન્ન અશ્વિનના અશ્વ રહિત રથની હું ઉપાસના કરું છઉં. તે રથના યોગે મને અત્યંત કલ્યાણ સિદ્ધ હો એમ હું ઇચ્છું છઉં. ૧૦

अयंसमहमातनूह्यातेजनाँअनु ।
सोमपेयंसुखोरथः ॥ ११ ॥

प०— अयम् । समह । मा । तनु । ऊह्याते । जनान् । अनु । सोमऽपेयम् । सुखऽरथः ॥ ११ ॥

અ૦—હે ધનસંપન્ન રથ ! તું (પુત્રપૌત્રાદિવડે) મને સમૃદ્ધ કર તે સુખપ્રદ રથને, સોમપાનાર્થ સ્તોતાઓ મધ્યે (અશ્વિન દેવો) લઇ જાય છે ૧૧

अधस्वप्नस्यनिर्विदेभुंजतश्चरेवतः ।
उभातावस्रिंनश्यतः ॥ १२ ॥ २३ ॥

प०— अर्ध । स्वप्नस्य । नि । विदे । अभुंजतः । च । रेवतः ।
उभा । ता । ^८ बस्त्रि । नश्यतः ॥ १२ ॥ २३ ॥

અ૦—હવે, મને સ્વપ્નના પદાર્થ પ્રત્યે તથા ધનનો ઉપભોગ (દાન) ન કરનાર પુરૂષ પ્રત્યે નિર્વેદ ઉત્પન્ન થયો છે. કારણ કે, તે ઉભય જલ્દી નાશને પ્રાપ્ત થાય છે ૧૨

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

सूक्त १२०.

१ होत्रा = वाक् = સ્તુતિ.
२ जोषे = जोषणेसेवने प्रीणनेवा = સેવન વા પ્રસન્ન કરવા.
३ कथा = केनप्रकारेण = શી રીતે.
४ अप्रचेताः = माहात्म्यमजानन् = માહાત્મ્ય જાણ્યા વિના.
५ विधाति = परिचरति = પરિચર્યા કરે. (विधविधाने).
६ दुरः = द्वाराणि स्तुतिपरिचरणोपायभूतान्मार्गान् = ઉપાસના માર્ગની
७ अक्रौ = शत्रुभिरनाक्रान्तौ = શત્રુઓ વડે અનાક્રાંત. (क्रमुपादविक्षेपे)
८ अचेताः = બુદ્ધિહીન.

९ मर्तं = मनुष्ये स्तोतरि = स्तोताने.
१० ब्रह्म = मननीय स्तोत्र
११ दयमानः = हविः प्रयच्छन् = હવિ અર્પણ કરતો.
१२ युवाकु = युवां कामयमानः स्तुत्या सयोजयन् वा = तमारी કામના કરી અથવા, સ્તુતિ વડે તમને સંયુક્ત કરી. (युवां कामयत इति युवाकुः यद्वा यु मिश्रणे).
१३ पाकया = पक्तव्यप्रज्ञानान् = પરિપક્વ મતિના.
१४ रभ्यसः = अतिशयेन रभस्विन् प्रौढोद्यमान् = પ્રૌઢ ઉદ્યમશીલ. (रभरामस्ये).
१५ सहास = अतिशयेन बलवत = બલોત્પાદક
१६ च = અને
१७ इषयुः = અન્નેચ્છુ
१८ प्र = प्रमवतु = સંપૂર્ણકામ હો
१९ तकवानस्य = स्खलितगते = સ્ખલિત ગતિવાળા અન્ધ અથવા ઋજાશ્વની (तकगतौ).
२० रिरेभ = स्तुतवान् = સ્તુતિ કરી છે. (रेभृशब्दे)
२१ मह. = महत. = મહાન (ધન)ના
२२ रन् = रातारौ दातारौ = દેનાર
२३ अवायो = पापमिच्छत. = અનિષ્ટ ઇચ્છનારથી
२४ वसु = वासयितारौ = સંપત્તિના નિવાસરૂપ
२५ निरततं सतम् = धनानि निरगमयत् = ધનનો વિનાશ કર્યો. (तनिअलंकारे)
२६ अमित्रिणे = શત્રુ સાથે
२७ स्तनाभुज = स्तनैर्वत्सान्मनुष्यांश्चपालयन्त्य = દુઝણી.
२८ अशिश्वी = शिशुनावत्सेनरहिता = વાછડા વિનાની
२९ गु = गच्छन्तु = જાઓ (रणू गतौ)

३० अकृत्र = અગમ્ય પ્રદેશ વિષે.
३१ मित्रधितये = बन्धुजनाना धारणार्थं = બંધુજનના રક્ષણાર્થ.
३२ मिमीतम् = कुरुतम् = કરો (माङ्‌माने)
३३ असनम् = समभजम = (षणसंभक्तौ).
३४ चाकन = कामये = ઈચ્છું છું. (कनीकान्तौ)
३५ समद्ध = ધનસંપન્ન
३६ तनु = विस्तारय = સમૃદ્ધ કર.
३७ उद्याते = उह्यते = લઈ જાય છે. (वहप्रापणे).
३८ यक्षि = જલદી

सूक्त १२१.

ઋષિ —કક્ષીવાન્, દેવતા —વિશ્વેદેવ કિંવા, ૩૬, છન્દઃ—ત્રિષ્ટુપ્.

कदित्थानॄँःपात्रंदेवयतांश्रवद्गिरोअंगिरसांतुरण्यन् ।
प्रयदानड्विशआहर्म्यस्योरुक्रंसतेअध्वरेयजत्रः ॥१॥

प०— कत् । इत्था । नॄन् । पात्रम् । देवयताम् । श्रवत् । गिरः । अंगिरसाम् । तुरण्यन् । प्र । यत् । आनट् । विशः । आ । हर्म्यस्य । उरु । क्रंसते । अध्वरे । यजत्र ॥ १ ॥

अ०—સ્તુતિનેતાઓનો પાલક (ઇન્દ્ર), (ગોરૂપ ધનની) પ્રેરણા કરતો, ઘોતમાન વા દાનાદિ-ગુણયુક્ત (ઇન્દ્ર)ની કામના કરનાર અંગિરસોની આ પ્રમારની સ્તુતિઓ ક્યારે સાંભળશે ! તે (ઇન્દ્ર), જ્યારે યજમાનની (ઋત્વિજાદિક) પ્રજાઓની

સન્મુખ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે પૂજનીય એવો તે, અમારા યજ્ઞ વિષે ઉત્સાહપૂર્વક આક્રમણ કરે છે. ૧

स्तंभीद्ध द्यां स धरुणं प्रुषायदृभुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः ।
अनु स्वजां महिषश्चक्षत व्रां मेनामश्वस्य परि मातरं गोः ॥२॥

प०— स्तंभीत् । ह । द्याम् । सः । धरुणम् । प्रुषायत् । ऋभुः । वाजाय । द्रविणम् । नरः । गोः । अनु । स्वऽजाम् । महिषः । चक्षत । व्राम् । मेनाम् । अश्वस्य । परि । मातरम् । गोः ॥ २ ॥

अ०—તેણે દ્યુલોક સ્થિર કર્યો. (પણિએ હરણ કરેલી) ગાયો, ઉદક, વજ્ર, વા કિરણોનો નેતા, સર્વસ્વરૂપે વિશાળ રીતે ભાસતો ઇન્દ્ર, સર્વધારક ઉદક, બલાર્થે વા અન્નાર્થે વર્ષાવે છે તે સૂર્યરૂપી મહાન્ ઇન્દ્ર, પોતાથી ઉત્પન્ન થયલ રાત્રિ અથવા ઉષાની પાછળ ઉદય પામે છે તેણે ઘોડીને ગોમાતા બનાવી. ૨

नक्षद्धवमरुणीः पूर्व्यं राट् तुरो विशामंगिरसामनु द्यून् ।
तक्षद्वज्रं नियुतं तस्तम्भद्द्यां चतुष्पदे नर्याय द्विपादे ॥३॥

प०— नक्षत् । हवम् । अरुणीः । पूर्व्यम् । राट् । तुरः । विशाम् । अंगिरसाम् । अनु । द्यून् । तक्षत् । वज्रम् । निऽयुतम् । तस्तम्भत् । द्याम् । चतुःऽपदे । नर्याय । द्विऽपादे ॥३॥

अ०—અંગિરસ લોકોનો ધનનો પ્રેરયિતા એવો સૂર્ય–સ્વરૂપ ઇન્દ્ર અરુણવર્ણની અથવા કાંતિવાળી ઉષાને પ્રકાશતો, અમારું પુરાતન સ્તોત્ર દરરોજ સાંભળો. તે ઇન્દ્રે, શત્રુઓ પ્રત્યે પ્રયોગ કરવાને તત્પર એવું વજ્ર તૈયાર કર્યું. તેણે, મનુષ્યોને ઉપ-

યોગી દ્વિપાદ તથા ચતુષ્પાદ પ્રાણિને અર્થે દ્યુલોકને સ્થિર કર્યો ૩

अस्यमदेस्वर्यंदाऋतायापीवृतमुस्रियाणामनीकम् ।
यद्धप्रसर्गेत्रिककुभ्निवर्तदपद्रुहोमानुषस्यदुरोवः ॥४॥

प०— अस्य । मदे । स्वर्यम् । दाः । ऋताय । अपिऽवृतम् । उस्रियाणाम् । अनीकम् । यत् । ह । प्रऽसर्गे । त्रिऽककुप् । निऽवर्तत् । अप । द्रुहः । मानुषस्य । दुरः । वरितिवः ॥४॥

अ०—(હે ઇન્દ્ર)[1] તેં આ (સોમપાન) વડે હરખાઈ, (પણિએ) સંતાડેલ ગાયોના સ્તુત્ય સમૂહ, યથાર્થ (અંગિરસોને) અર્પણ કર્યો. જ્યારે ત્રણેલોકવિષે શ્રેષ્ઠ (એવો ઇન્દ્ર), યુદ્ધમધ્યે છેક પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે તે, દ્રોહ કરનાર મનુષ્યના (પણિ અસુરના) દરવાજાએ ફોડી નાખે છે. ૪

तुभ्यपयोयत्पितरावनीतांराधःसुरेतस्तुरणेभुरण्य ।
शुचियत्तेरेक्णआयजन्तसबर्दुघायाःपयउस्रियायाः ॥५॥२४॥

प०— तुभ्यम् । पयः । यत् । पितरौ । अनीताम् । राधः । सुऽरेतः । तुरणे । भुरण्यू इति । शुचि । यत् । ते । रेक्णः । आ । अयजन्त । सबःऽदुघायाः । पयः । उस्रियायाः ॥५॥२४॥

अ०—(હે ઇન્દ્ર) ! કૃત્સ્ન જગતને પોષણ કરનાર માતપિતારૂપ દ્યાવાપૃથિવી, જ્યારે શીઘ્રગામી એવો તું, તેના માટે (આપો વિષે) સમૃદ્ધિકર, શોભનવીર્યકર એવુ દૂધ ધારણ કરાવે છે, જ્યારે ક્ષીરની ધાર વરસાવનાર ગાયોનું, ધનની પેઠે

અત્યંત પ્રિય અથવા પૌષ્ટિક દૂધ તૂને અર્પણ કરે છે, (ત્યારે તું દ્રોહ કરનાર મનુષ્યના દરવાજા તોડી નાખે છે). ૫

ઇતિ ચોવીસમો વર્ગ સમાપ્ત.

अधप्रजज्ञेतरणिर्ममत्तुप्ररोच्यस्याउषसोनसूरः ।
इन्दुर्येभिराष्टस्वेदुहव्यैःस्रुवेणसिञ्चञ्जरणाभिधाम ॥६॥

પ૦— अध । प्र । जज्ञे । तरणिः । ममत्तु । प्र । रोचि । अस्याः । उषसः । न । सूरः । इन्दुः । येभिः । आष्ट । स्वेदुहव्यैः । स्रुवेण । सिञ्चन् । जरणा । अभि । धाम ॥ ६ ॥

અ૦—હવે (સ્તુતિઓ વડે પ્રસન્ન થઇ આ ઇન્દ્ર) પ્રગટ થયો. શત્રુનો પરાભવ કરનાર એવો તે (અમને) આનંદિત કરો. ઉષાની સમીપમાં રહેનાર સૂર્યની પેઠે તે અત્યંત પ્રકાશે છે. (આહ્વનીય) વેદિ સ્થાન વિષે હવિઃસમૃદ્ધ એવા જે આપણ પળી વડે પ્રશંસનીય સોમરસનું પાન કરીએ છીએ (તેમને ઇન્દ્ર આનંદિત કરો). ૬

स्विध्मायद्वनधितिरपस्यात्सूरोअध्वरेपरिरोधनागोः ।
यद्धप्रभासिकृत्व्याँअनुद्यूननर्विशेपश्विषेतुराय ॥७॥

પ૦— सुइध्मा । यत् । वनधितिः । अपस्यात् । सूरः । अध्वरे । परि । रोधना । गोः । यत् । ह । प्रभासि । कृत्व्यान् । अनु । द्यून् । अनर्विशे । पशुइषे । तुराय ॥ ७ ॥

અ૦—જ્યારે રૂડી ચકચકતી કુહાડી (કાષ્ઠ કાપવાને) પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે અધ્વર્યુ, યજ્ઞવિષે પશુને થાંભલે બાંધવાને સમર્થ

થાય છે. અથવા (૨) સુંદર કિરણો વડે ચકચકતી મેઘમાળા વરસાદ વરસાવવાને પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે અંતરિક્ષ મધ્યે વર્તતો સતો પ્રેરક ઇન્દ્ર, જળનિરોધક પ્રતિબંધને નિવારે છે. (હે સૂર્યસ્વરૂપ ઇન્દ્ર) ! તું નિશ્ચે, જ્યારે રૂડા દિવસો વિષે અત્યંત પ્રકાશે છે ત્યારે કાષ્ઠાદિક લેવા અરણ્યમાં પ્રવેશ કરનારની અથવા, ગન્તવ્ય સ્થળ પ્રત્યે જવાને અશક્ત એવા પુરૂષની તથા પશુને પ્રેરનાર ત્વરાયુક્ત ગોવાળની (ઇચ્છા પરિપૂર્ણ થાય છે.) ૭

अप्रामहोदिवआदोहरीइहद्युम्नासाहमभियोधानउत्सम् ।
हरिंयत्तेमन्दिनंदुक्षन्वृधेगोरभसमद्रिभिर्वाताप्यम् ॥८॥

प०— अप्रा । महः । दिवः । आदः । हरी इति । इह । द्युम्नऽसहम् । अभि । योधानः । उत्सम् । हरिम् । यत् । ते । मन्दिनम् । धुक्षन् । वृधे । गोऽरभसम् । अद्रिऽभिः । वाताप्यम् ॥ ८ ॥

અ०—તૂને આનંદિત કરવા જ્યારે મનોહર, મદકર, વીર્યવાન તથા વાયુવેગી એવા તૂને પાન કરવા યોગ્ય એવો સોમરસ પાષાણ વડે કઢાય છે તો (હે ઇન્દ્ર) !, શ્રેષ્ઠ મદકર સોમરસના ભોક્તા એવા ત્હારા અશ્વોને તૂં સોમપાન કરાવ્ય, અને હે યુદ્ધ કરનારા (દેવ !) અમારા ધનાપહાર શત્રુનો પરાભવ કર. ૮

त्वमायसंप्रतिवर्तयोगोर्दिवोअश्मानमुपनीतमृभ्वा ।
कुत्साययत्रपुरुहूतवन्वञ्छुष्णमनन्तैःपरियासिवधैः ॥९॥

प०— त्वम् । आयसम् । प्रति । वर्तयः । गोः । दिवः । अश्मानम् । उपऽनीतम् । ऋभ्वा । कुत्साय । यत्र । पुरुऽहूत । वन्वन् । शुष्णम् । अनन्तैः । परिऽयासि । वधैः ॥ ९ ॥

અ૦—હે પુરુહૂત (દેવ)! તું જ્યારે કુત્સાર્થે શુષ્ણાસુરને અનંત આયુધો વડે વધ કરવાને ચોમેર પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે તેં, શુષ્ણાસુરના વધાર્થે, દ્યુલોકમાંથી તેજસ્વી ત્વષ્ટાએ આણેલ શીઘ્રવ્યાપી લોહમય વજ્ર ફેંક્યું. ૯

पुरा यत्सूरस्तमसो अपीतेस्तमद्रिवः फलिगं हेतिमस्य ।
शुष्णस्य चित्परिहितं यदोजो दिवस्परि सुग्रथितं तदादः ॥ १० ॥ २५

प०— पुरा । यत् । सूरः । तमसः । अपिऽइतेः । तम् । अद्रिऽवः । फलिऽगम् । हेतिम् । अस्य । शुष्णस्य । चित् । परिऽहितम् । यत् । ओजः । दिवः । परि । सुऽग्रथितम् । तत् । आ । अदरित्यदः ॥ १० ॥ २५ ॥

અ૦—પૂર્વે જ્યારે સૂર્ય, તમોરૂપી શુષ્ણાસુરના સંગ્રામમાંથી મુક્ત થયો ત્યારે હે વજ્રધારી (દેવ!) તેં તેના મેઘરૂપે આવરણ કરનાર શત્રુને હાંકી કાઢ્યો. અથવા, (૨) આ શુષ્ણાસુરના મેઘરૂપી આયુધને (ભાંગી નાખ્યું). શુષ્ણાસુરનું જે આચ્છાદન કરનાર બળ દ્યોતમાન સૂર્યની ઉપર દૃઢ વ્યાપી રહેલું તેને, તેં ફેંકી નાખ્યું. ૧૦

ઇતિ પચીશમો વર્ગ સમાપ્ત

*अनुत्वामहीपाजसीअचक्रेद्यावाक्षामामदतामिन्द्रकर्मन् ।
त्वंवृत्रमाशयानंसिरासुमहोवज्रेणसिष्वपोवराहुम् ॥११॥

प०— अनु । त्वा । मही इति । पाजसी इति । अचक्रे इति । द्यावा-क्षामा । मदताम् । इन्द्र । कर्मन् । त्वम् । वृत्रम् । आऽशयानम् । सिरासु । महः । वज्रेण । सिस्वपः । वराहुम् ११॥

अ०—(हे ઇન્દ્ર) । મહાન બળવાન સર્વવ્યાપક એવા દ્યાવા-પૃથિવી, (વૃત્રાવધાદિક) કર્મ વિષે પ્રવૃત્ત એવા તને અભિનંદન વા પ્રસન્ન કરે છે તે, ચોમેર વ્યાપ્ત વરાહાર (શ્રેષ્ઠ ભક્ષ્ય સ્વરૂપ) વૃત્રને સરતા જળવિષે મહાન વજ્રવડે (હણીને) સૂવાડયો ૧૧

त्वमिन्द्रनर्योयाँअवोनृन्तिष्ठावातस्यसुयुजोवहिष्ठान् ।
यतेकाव्यउशनामन्दिनंदाद्वृत्रहणंपार्यंततक्षवज्रम् ॥१२॥

प०— त्वम् । इन्द्र । नर्यः । यान् । अवः । नॄन् । तिष्ठ । वातस्य । सुऽयुजः । वहिष्ठान् । यम् । ते । काव्यः । उशना । मन्दिनम् । दात् । वृत्रऽहनम् । पार्यम् । ततक्ष । वज्रम् ॥१२॥

अ०—હે ઇન્દ્ર ! લોકહિતકારક એવો તૂ, જે અશ્વોનું રક્ષણ કરે છે તેવા વાયુવેગી રથવિષે રૂડીરીતે જોડાઇ જનાર અતિશય ગતિવાળા અશ્વો ઉપર આરૂઢ હો. કવિપુત્ર ઉશનાએ, તૂને જે મદકર, વૃત્રઘાતક, શત્રુને પાર મૂકનાર વજ્ર અર્પણ કરેલું તે તે ઘસી સજ્જ કર્યું છે ૧૨

---

* समाम्यामेवप्रसुप्तइन्द्रोवृत्रमहन। तै० सं० २-५ २।

*त्वंसूरोहरितोरामयोनूनंभरच्चक्रमेतशोनायमिंद्र ।
प्रास्यपारंनवतिंनाव्यानामपिकर्तमवर्तयोयज्यून् ॥१३॥

प०— त्वम् । सूरः । हरितः । रामयः । नून् । भरत् । चक्रम् ।
एतशः । न । अयम । इन्द्र । प्रहमस्य । पारम् । नवतिम् ।
नाव्यानाम् । अपि । कर्तम् । अवर्तयः । अयज्यून् ॥१३॥

अ०—हे इन्द्र ! सूर्यस्वरूपे होनार એवा तें, हरितवर्णना अश्वोने अथवा, सूर्यरश्मिओने थोभाव्यां आ એतश नामना अश्वे, रथचक्रने એची आप्युं. तें वणी, यज्ञ न करनाराने नव नदीनी पार फेंकी त्यारे कर्तव्य कर्युं. १३

*त्वंनोअस्याइन्द्रदुर्हणायाःपाहिवज्रिवोदुरितादभीके ।
प्रनोवाजान्रथ्योअश्वबुध्यानिषेयन्धिश्रवसेसूनृतायै ॥१४॥

प०— त्वम् । नः । अस्याः । इन्द्र । दुःहर्णायाः । पाहि ।
वज्रिऽवः । दुःऽइतात् । अभीके । प्र । नः । वाजान् ।
रथ्यः । अश्वऽबुध्यान् । इषे । यन्धि । श्रवसे । सूनृतायै १४

अ०—हे वज्रसंपन्न (देव)। तुं, अमने आ दुस्तर दारिद्र्यथी तथा समीपवर्ति संग्रामविषे संकटथी उगार. तुं, अमने अन्नार्थ, कीर्त्यर्थ, तथा प्रिय अने सत्य वाणीना अर्थ, रथसंपन्न तथा अश्वसंपन्न वा, अश्वप्रमुख संपत्ति अर्पण कर. १४

---

* पतद्योमसूर्योदेवतागमयतु । तै० स० १-६-४. ।

* द्वासपर्यंरयिमश्वबुध्यम । ऋ० स० १-६-२५. ।

मासातेंअस्मत्सुमतिर्विदंसद्वाजप्रमहःसमिषोंवरन्त। ।
आनोंभजमघवन्गोष्वर्योमंहिष्ठास्तेसधमादःस्याम ॥१५॥२६॥

इति प्रथमेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

प०— मा । सा । ते । अस्मत् । सुऽमति । वि । दसत् । वाजेऽप्रमहं । सम् । इषं । वरन्त । आ । न । भज । मघऽवन् । गोषु । अर्य । मंहिष्ठाः । ते । सधेऽमादः । स्याम ॥ १५ ॥ २६ ॥

अ०—हे धनसंपन्न (देव)! त्हारी कृपा, अमारा प्रत्ये म शुष्क हो. अन्नसपत्ति, अमने रुडीरीते ढांकी द्यो हे धनसंपन्न (देव)! धनपति एवो तू, अमने गोसंपन्न कर. अमे, स्तुतिओ वडे तारो महिमा अतिशय वधारता पुत्रपौत्रादिक सह आनंदमां रहीए १५

इति छवीशमो वर्ग समाप्त

वेदार्थस्यप्रकाशेनतमोहार्द निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेश्वर ॥ १ ॥

अ०—वेदनो अर्थ प्रगट करी, हृदयनो अन्धकार टाळी, (गुरु) विद्यातीर्थ महेश्वर, चारे पुरुषार्थ सिद्ध करो

इति प्रथम अष्टक समाप्त.



सूक्त १२१.

१ कत् = कदा ક્યારે.
२ पात्र = પાલક. (पारक्षणे).
३ तुरणन् = प्रेरयन् = પ્રેરણા કરતો (तुरणत्वरायां).
४ हर्म्येस्य =गृहयुक्तयजमानस्य = યજમાનની.
५ आनट् = પ્રાપ્ત કરે છે. (अशू).
६ द्रविणम् = सर्वप्राणिभिः अभिद्रवणीयम् = સર્વધારક.
७ धरुणं = ઉદક.
८ मुषायत् = मुष्णाति सिञ्चति = વર્ષાવે છે. (मुषसेचने).
९ ऋभु. = સૂર્યસ્વરૂપે વિશાળ રીતે ભાસતા.
१० महिषः = મહાન.
११ राम् = वृणोतितमसासर्वंयद्वामकारोनवृणोतीति=રાત્રિ, અથવા ઉષા
१२ मेनाम् = ઘોડી.
१३ परि = विपरीतामकरोत् = ઉલટી બનાવી
१४ नक्षत् = नक्षतुयाणोतु = સાભળો. (नक्षगतौ)
१५ हवम् = आह्वान = સ્તોત્ર.
१६ अनुद्यून् = દરરોજ.
१७ तुरः = ધનનો પ્રેરયિતા (तुरत्वरणे).
१८ राट् = राजयन् = પ્રકાશતો (राजृदीप्तौ).
१९ नियुतम् = हन्तव्येनमहनितरांयुक्तं = શત્રુઓ પ્રત્યે પ્રયોગ કરવાને તત્પર
२० नर्याय = नृभ्योहिताय = મનુષ્યોને ઉપયોગી.
२१ स्वर्यं = સ્તુત્ય. (स्वृशब्दे).
२२ अपीवृतम् = निगूढम् = સંતાડેલ.

२३ अनीक = સંઘ = સમૂહ.
२४ प्रसर्गे = યુદ્ધ વિષે. (प्रकर्षेण सृज्यन्तेस्मिन्निषवः इति).
२५ त्रिककुप् = ત્રણેલોક વિષે ઉચ્છ્રિત (શ્રેષ્ઠ).
२६ अपवः = अपवृणोति उद्घाटयति = કોડી નાખે છે.
२७ तुरणे = क्षिप्रकारिणे = શીઘ્રગામી
२८ भुरण्यु = કૃત્સ્ન જગતને પોષણ કરનાર. (भुरणपोषणे).
२९ राधः = राधकं = સમૃદ્ધિકર.
३० सबर्दुघायाः = क्षीरस्य दोग्ध्र्या = ક્ષીરની ધાર વરસાવનાર.
३१ रेवणः = ધનવત્ અત્યંત પ્રિય, અથવા, પૌષ્ટિક.
३२ अध = इदानीं = હવે.
३३ प्रजज्ञे = प्रादुर्बभूव = પ્રગટ થયો (जनीप्रादुर्भावे).
३४ तरणिः = शत्रूणांतारकः = શત્રુનો પરાભવ કરનાર
३५ सूरः = સૂર્ય.
३६ स्वेदुहव्यैः = स्वभूतसमृद्धहविर्भिः = હવિસ્સમૃદ્ધ (इदि परमैश्वर्ये) = इदूनि प्रभूतानि च तानि हव्यानि स्वभूतानि च हव्यानि येषां तैः; (२), (इन्धी दीप्तौ) = स्वायत्तानि इदूनि इद्धानि हव्यानि येषां तैः; (३), स्वभूत इदं पुरोवर्ति हव्यं हविर्येषां तैः).
३७ जरणा = जरणीयः स्तोतव्यः = પ્રશસનીય (जरति स्तुतिकर्मा).
३८ वनधितिः = वनेछेत्तव्ये वृक्षसमूहे निधातव्याशस्त्री = કુહાડી. यद्वा, वनमुदकमस्यां धीयतति वनधितिर्मेघमाला = મેઘમાળા
३९ अपस्यात् = अपः विस्तनात्मकं कर्म कर्तुमिच्छेत् = કર્મ કરવાને પ્રવૃત્ત થાય છે.
४० सूरः = પ્રેરક અધ્વર્યુ, અથવા પ્રેરક ઇન્દ્ર

४१ रोधना = रोधनाग्यावरणानि = જળનિરોધક પ્રતિબંધને. (रुधिर्‌आवरणे), (२). रोधनाय यूपेनियोजनाय = પશુને થાંભલે બાંધવા.
४२ स्विष्मा = सुदीप्ता = રૂડી ચકચકની. (शोभनंद्दष्मंदीप्तं आस्यं दीप्तिर्वायस्याः सा)
४३ प्रभासि = प्रकर्षेण दीप्यसि = અત્યંત પ્રકાશે છે.
४४ कृत्व्यान् = कर्मसुमाधुन् = રૂડા.
४५ अनविंशे = अनसाशकटेनइंधनादावरणायअरण्यं प्रविशतेयद्वागन्तव्यंस्थलप्रतिगन्तुंअशक्तायपुरुषाय= કાષ્ઠાદિક લેવા અરણ્યમાં પ્રવેશ કરનારને; અથવા, ગતવ્ય સ્થલ પ્રત્યે જવાને અશક્ત પુરૂષને. (अनसाविशति प्राप्नोतीति अनर्विट्; (२) अरगन्तव्यप्रतिविशतीति अर्विट्नअर्विट् अनर्विट्).
४६ पश्विषे = પશુને પ્રેરનાર.
४७ परि = परिभवति = સમર્થ થાય છે.
४८ तुराय = त्वरमाणायगोधनपालाय = ત્વરાયુક્ત ગોવાળની.
४९ अष्ट्रा = भोक्तारौ = ભોક્તા (अशभोजने)
५० द्विषः = મદકર સોમરસના.
५१ आदः = पायय = પાન કરાવ્યુ
५२ द्युम्नसहम् = ધનનો પરાભવ કરનાર.
५३ उत्सम् = उत्स्रावयितारम् = શત્રુને.
५४ योधान. = યોધનશીલ.
५५ वृधे = वर्धनाय = આનંદિત કરવા
५६ मन्दितम् = મદકર
५७ गोरभसम् = पयोबलंतद्वेगवन्तम् વીર્યવાન.
५८ वाताप्यम् = वातेनप्राप्तव्य = વાયુવેગી

५९ अद्रिभि. = પાષાણ વડે

६० अस्मानम् = शीघ्रशत्रोर्व्यापकम् = શીઘ્રવ્યાપી

६१ ऋभ्वा = તેજસ્વી ત્વષ્ટાએ

६२ वन्वन् = हिंसन् = વધાર્થે.

६३ वधै = આયુધો વડે

६४ अपीते = સગ્રામમાથી

६५ अद्रिव = વજ્રધારી (आद्रिणात्यनेनेत्यद्रिर्वज्र तद्वन्).

६६ फलिगम = मेघरूपेणावृण्वन्तम् = મેઘરૂપે આવરણ કરનાર.

६७ हेतिम् = हन्तारम् = શત્રુને અથવા, આયુધને

६८ अस्य = निरसितवान् = હાંકી કાઢ્યો

६९ परिहितम् = आच्छादित = દઢ વ્યાપી રહેલું.

७० आर्द = आर्दणा विश्लिष्टंकृतवान् = ફેંકી નાખ્યું (दृ विदारणे)

७१ पाजसी = बलवत्यौ = બળવાન

७२ द्यावाक्षामा = દ્યાવાપૃથિવી

७३ सिरासु = सरणशीलासुअप्सु = સરતા જળવિષે

७४ महः = महता = મહાન

७५ वराहुम् = वराहारम = શ્રેષ્ઠ ભક્ષ્યસ્વરૂપ.

७६ सिष्वप = अस्वापय. = સૂવાડ્યો

७७ नॄन् = नेतॄनश्वान् = અશ્વોને.

७८ वातस्य = વાયુના જેવા વેગવાળા

७९ पार्यम् = शत्रूणांपारणेसमर्थम् = શત્રૂને પાર મૂકનાર.

८० रमय = रामय. उपरमय॰ = થોભાવ્યા

८१ च = અને

८२ नाव्यानाम् = नावातार्याणांनदीनाम् = નાવ વડે તરાય તેવી નદીના

८३ कर्तम = કર્તવ્ય.
८४ अयज्यून् = યજ્ઞ ન કરનારાને.
८५ दुर्हणायाः = दुःखेनहन्तव्यायाः = દુસ્તર.
८६ अभीके = अभिप्राप्ते = અભીપવર્તી.
८७ यन्धि = यच्छ = અર્પણ કર.
८८ अश्वबुध्यान् = अश्वानांबोधकान् अश्वायायद्भिर्लभ्यन्ते तावत् यच्चाअश्वबुधान् अश्वमूलान् अश्वप्रमुखान् = અશ્વમય વા અશ્વપ્રમુખ.
८९ दसत = शुष्यतु = શુષ્ક હો. (दसुउपक्षये)
९० वाजप्रमहः = धनैःप्रमहनीय. = ધનસંપન્ન.
९१ संवरन्त = संवृताःकुर्वन्तु = ઢાંકી દ્યો
९२ अर्यः = ધનપતિ.
९३ मंहिष्ठाः = प्रवर्धयितारः = મહિમા વધારતા.
९४ सधमादः = सहमाद्यन्त. = સહ આનંદિત રહીએ



ऋग्वेदसंहितर्चामकारादिक्रमकोशः ।



(ઋગ્વેદસંહિતાની ઋચાઓનો અકારાદિક કોશ)

मंत्रः	अष्ट.अ वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
अकारितइंद्रुगोतंसेमिः	१-५-५	अग्नोनक्षांदाधारंपृथिवीं	१-५-१-१
अक्षन्नमीमदंतहि	१-६-२	अग्नौहवीदध्विनातौम्पो	१-८-१५
अगंच्छतंकृपमाणंपरा	१-८-२१	अग्नौहवीदध्विनावर्तिका	१-८-११
अग्निविश्वाअभिपृक्षः	१-५-१६	अग्नौहवीन्नासत्याकुरावीं	१-८-१०
अग्नीषोमाचेतितत्	१-६-२८	अतारिष्मतमसस्पारं	१-६-२५
अग्नीषोमाविपृतं	१-६-२९	अत्योनाज्मन्त्सर्गप्रनक्तः	१-५-९
अग्नीषोमायआहुतिं	१-६-२८	अत्राहगोरमन्वत	१-६-७
अग्नीषोमायोअद्यवां	१-६-२८	अयातुअंगिरस्तमः	१-५-२३
अग्नीषोमावुनेनवां	१-६ २९	अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षं	१-६-११
अग्नीषोमाविपानिनः	१-६-२९	अद्यादेवाउदितासूर्यस्य	१-८-७
अग्नीषोमाविमंसुमें	१-६-२८	अद्रौचिदस्माअंतर्दुरोणे	१-५-१४
अग्नीषोमासवेदसा	१-६-२९	अधप्रजज्ञेतरणिर्ममत्तु	१-८-२५
अग्नीषोमाहविषःप्रस्थितं	१-६-२९	अधस्वनादुतबिभ्युः	१-६-३२
अग्नेतत्त्यदुक्थ्यं	१-७-२२	अधस्वप्नस्यनिर्विदे	१-८-२३
अग्नेशर्धस्यगोमतः	१-१-२७	अधामन्येश्रतेअस्माअधा	१-७-१९

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्ग.
तदाँस्नामोमहिपाने	१-६-९
तक्वानमूर्णिर्वनो	१-५-१०
तक्षन्रथंसुवृतंविद्मनापसः	१-७-१२
ततंमेअपस्तदुतायतेपुनः	१-७-२०
तत्तेइंद्रियंपरमंपराचैः	१-७-१६
तत्तुतेदंसोयदहन्	१-५-१३
तत्तेभद्रंयत्समिद्धः	१-६-२२
तत्सवितावोमृतत्वमासुः	१-७-१०
तत्सूर्यस्यदेवत्वंतन्महित्वं	१-८-७
तदस्येदंपश्यताभूरिपुष्टं	१-७-१६
तदिद्वमेववीर्यंचकर्ययत्	१-७-१७
तदुप्रयक्षतममस्य	१-५-२
तदूचुपेमानुपेमायुगानि	१-७-१६
तद्वांनराशंस्यंपज्रियेण	१-८-१४
तद्वांनराशंस्यंराध्यंच	१-८-१०
तद्वांनरासनयेदंसउग्रं	१-८-१०
तन्नइंद्रस्तद्वरुणस्तदग्निः	१-७-२५
तन्नोवातोमयोभुवातु	१-६-१९
तन्मित्रस्यवरुणस्याभिच	१-८-७
तमप्संतशवसउत्सवेषु	१-७-९

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
तमित्सुहव्यमंगिरः	१-५-२१
तमीळतप्रथमंयज्ञसाधं	१-७-३
तमीशानंजगतः	१-६-१५
तमुत्वागोतमागिरा	१-५-२६
तमुत्वावाजसातमं	१-५-२६
तमुत्वावृत्रहंतमं	१-५-२७
तमूतयोरणयञ्छूरसातौ	१-७-९
तस्यवज्रःक्रन्दतिस्मत्स्वर्षा	१-७-१०
ताअस्यनमसासहः	१-१-७
ताअस्यपृशनायुवः	१-६-७
तान्पूर्वयानिविदाहूमहे	१-६-१५
तावांनरास्ववसेसुजाता	१-८-१९
ताविद्वांसाहवामहेवां	१-८-२२
तिस्रःक्षपस्त्रिरहातिजनं	१-८-८
तिस्रोयदग्नेशरदः	१-५-१७
तुग्रोहभुज्युमश्विनोदमेघे	१-८-८
तुभ्यंपयोयत्पितरावनीतां	१-८-२४
तेअस्मभ्यंशर्मयंसन्	१-६-१७
तेजज्ञिरेदिवऋष्वासः	१-५-६
तेरुक्मेभिर्वर्णमापिशंगैः	१-६-१४

मंत्र	अष्ट अ. वर्ग.	मंत्र	अष्ट. अ वर्ग
पृथुज्रयीचित्रामुभगो	१-६-२६	प्रनूसमर्त शवसा	१ ५-८
पुश्वानतायुंगुहा	१-५-९	प्रपूतास्तिग्मशोचिषे	१-५-२८
पितुर्नपुत्रा क्रतुं	१-५-१२	प्रमुदिनेपितुमदर्चता	१-७ १२
पितु प्रत्नस्यजन्मना	१-६-१३	प्रमन्महेशवसानाय	१-५-१
पिन्वन्त्यपोमरुतः सुदानवः	१-५-७	प्रयत्तेअग्नेसूरयो	१-७-५
पुत्रोनजातोरण्वो	१ ५-११	प्रयदग्ने महस्वत	१-७ ५
पुनः पुनर्जायमाना	१-६-२५	प्रयज्ञदिष्ठएषा	१-७ ५
पुरंदराशिक्षतंवज्रहस्ता	१-७-२९	प्रयद्वथेपृषतीरयु	१-६-५
पुरायत्सूरस्तमसोअपीते	१-८-२५	प्रयावोपेभृगवाणेनशोभे	१-८-२२
पुरुवर्पांस्यश्विनादधाना	१-८ १४	प्रयेशुंभंतेजनयो	१-६-९
पुष्टिर्नरण्वाक्षितिर्न	१ ५ ९	प्रवध्यामनासुवृतारथेन	१-८-१८
पूर्वाभिर्हिददाशिम	१-६ १२	प्रवादसांस्यश्विनाववोचं	१-८ १२
पूर्वीदेवाभवतुसु	१-६-२१	प्रवोमहेमहिनमो	१ ५-१
पृषदश्वामरुत पृश्नि	१-६-१९	प्रसुविश्वान्रक्षसो	१-५-२४
पृष्टोदिविपृष्टोअग्नि	१ ७-६	प्रियाप्रदानिपश्वो	१-५-११
प्रचर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु	१-७-२९	प्रेह्यभीहिधृष्णुहि	१-५-२९
प्रजावतावचसा	१-५-२४	प्रैषामज्मेषुपृथिवी	१-६-१३
प्रतियत्स्यानीथादर्शि	१-७-१८	बर्हिर्वायत्स्वपत्याय	१-६-४
प्रत्यर्चीरुशदस्या	१-६-२४	बृहस्पतेसदमिन्नः सुगं	१-७ २४
प्रत्नेसस प्रतवस	१-६-१४	ब्रह्माकृणोतिवरुण	१-७-२१

मंत्रः	अ.अ.वर्ग
रयिर्द्युक्षंस्वपत्यमायुः	१-८-११
राज्ञोनुतेवरुणस्य	१-६-१९
रायोबुध्नः संगमनोवसूनां	१-७-४
रुशद्वत्सारुशतीश्वेत्यागात्	१-८-१
रोदसीआवदता	१-५-७
रोहिच्छ्यावासुमदंशुर्	१-७-२१
वधैर्दुःशंसाँअप	१-६-३१
वनेमपूर्वीरर्यो	१-५-१४
वनेषुजायुर्मर्तेषु	१-५-११
वयनंयेमृत्रयायुनावृतं	१-७-१४
वर्धंतीमापंपन्वा	१-५-९
वर्धान्यंपूर्वीःक्षपो	१-५-१४
वाजेभिर्नोवाजसाता	१-७-२१
वितिवज्रासोअस्थि	१-५-२०
वित्वानरःपुरुत्रा	१-५-१४
विदतीमत्रनरो	१-५-११
विद्वाँअग्नेवयुनानि	१-५-१७
विनंपथसुविताय	१-६-१७
विप्रासोअग्नेमघवानो	१-५-१९
विपृच्छामिपाक्याईनदेवा	१-८-२२

मंत्र	अ.अ.वर्गः
वियेच्युतंत्यृतासपंत	१-५-११
वियेभ्राजंतेसुमखास	१-६-९
वियोवीरुत्सुरोधं	१-५-११
विरायऔर्णोद्दुरः	१-५-१२
विशांगोपाअस्य	१-६-३०
विशोयदह्वेनृभि	१-५-१३
विश्ववेदसोरयिभि	१-५-७
विश्वानिदेवीभुवना	१-६-२५
विश्वाहेन्द्रोअधिवक्तानो	१-७-२१
विश्वाहेन्द्रोअधिवक्ता	१-७-१५
विष्ट्वीशमीतरणित्वेनवाघ	१-७-३०
विहायस्युमनसावस्यइच्छ	१-७ २८
वीळुचिद्दृळ्हापितरो	१-५-१५
वीळुपत्मभिराशुहेमभिर्वा	१-८-८
वृष्णेशर्धायसुमखायवेध	१-६-६
वेरा अद्रीस्रोअग्निर्वि	१-५-१३
वैश्वानरतवतत्सत्यमस्तु	१-७-६
वैश्वानरस्यसुमतौस्याम	१-७-६
व्यंजिभिर्दिवआतास्व	१-८-२
व्युण्वतीदिवोअंतां	१-६-२१

प्रथम अष्टक मध्ये वर्गादिककोष्टक।

अध्याय १

वर्ग	सूक्त	ऋचा	दैव त्याग संग्रहः। (દેવતાઓને લગતા ત્યાગનો સંગ્રહ)
३७	१९	१९४	अग्नयइदंनमम ९ वायव इदं० ३ इन्द्रवायुभ्यामिदं० ३ मित्रावरुणाभ्यामिदं० ३ अश्विभ्यामिदं० ३ इंद्रायेदं० ३ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ३ सरस्वत्याइदं० ३ इंद्रायेदं० २३ मरुभ्य इदं० इंद्रमरुभ्य इदं० मरुभ्य इदं० इंद्रमरुभ्य इदं० मरुभ्य इदं० २ इंद्रायेदं० ६१ अग्नय इदं० ९ निर्मथ्याहवनीयाभ्यामग्निभ्यामिदं० अग्नय इदं० ३ इध्माय (समिद्धाय वा) ग्नय इदं० तनूनपात इदं० नराशंसायेदं० इळायेदं० बर्हिष इदं० देवीभ्योद्वार्भ्य इदं० उषानक्ताभ्यामिदं० दैवीभ्याहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं० सरस्वतीळाभारतीभ्य इदं० त्वष्ट्र इदं० वनस्पतय इदं० स्वाहाकृतिभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० १२ (अग्नय इदं० २ विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं० अग्नय इदं० ९) इंद्रायेदं० मरुभ्यइदं० त्वष्ट्र इदं० अग्नय इदं०

मिदं० २ प्रजापतये हरिश्चंद्राय (अधिपवणचर्मणे) वेदं० इंद्रायेदं० २३ अश्विभ्यामिदं० ३ अग्नय इदं० १८ इंद्रायेद० १९

अध्याय ३

वर्ग सूक्त ऋचा त्याग ।

२९ १४ १७३ इंद्रायेद० १९ अश्विभ्यामिदं० १२ अग्निमित्रावरुणरात्रिसवितृभ्य इदं० सवित्र इद० १० अग्नय इद० १२ पूषायेदं० २ अग्नय इद० १२ यूपायेद० २ अग्नय इद० ६ मरुभ्य इद० ४० ब्रह्मणस्पतय इदं० ८ वरुणमित्रार्यमभ्य इद० ३ आदित्येभ्य इद० ३ वरुणमित्रार्यम्य इदं० ३ पूष्ण इद० १० रुद्रायेदं० २ मित्रावरुणरुद्रेभ्य-इद० रुद्रायेद० १ सोमायेद० ३ आन्य-ऋभुपोभ्य इद० २ अग्नय इदं० २१ अग्निदेवेभ्य इद० अश्विभ्यामिदं० १९

अध्याय ४

वर्ग सूक्त ऋचा त्याग ।

२९ १९ १९२ अश्विभ्यामिद० १० उषस इदं० २० सूर्यायेदं० १९ इंद्रायेदं० ७२ अग्नय इदं० ९ अग्नये-वैश्वानरायेदं० ७ अग्नय इद० ९ इंद्रायेद० १९

रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० अग्निरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० ३ इंद्ररोदसीभ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० अग्निरोदसीभ्य इदं० २ वरुणरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० २ रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० ११ इंद्राग्निभ्यामिदं० २१ ऋभुभ्य इदं० १४ द्यावापृथिव्यग्न्यश्विभ्य इदं० अश्विभ्यामिदं० २४

अध्याय ८

वर्गः सूक्त ऋचा त्याग ।

२६ ९ १३९ उषोग्निभ्यामिदं० उषस इदं० १८ उषोमित्रावरुणादितिसिंधुपृथिवीद्युभ्य इदं० रुद्रायेदं० ११ सूर्यायेदं० ९ अश्विभ्यामिदं० ८३ इंद्रायेदं० १९



रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० अग्निरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० ३ इंद्ररोदसीभ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० अग्निरोदसीभ्य इदं० २ वरुणरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० २ रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० ११ इंद्राग्निभ्यामिदं० २१ ऋभुभ्य इदं० १४ द्यावापृथिव्यान्यश्विभ्य इदं० अश्विभ्यामिदं० २४

अध्याय ८

वर्ग	सूक्त	ऋचा	त्याग ।
२६	९	१३९	उषोरात्रिभ्यामिदं० उषस इदं० १८ उषोमित्रावरुणादितिसिंधुपृथिवीद्युभ्य इदं० रुद्रायेदं० ११ सूर्यायेदं० ९ अश्विभ्यामिदं० ८३ इंद्रायेदं० १९



अष्टक १ विभाग १

फोष्टक.

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१	१-१-१-२	मधुच्छंदस् विश्वामित्रपुत्र	गायत्री	अग्नि	
२	१-१-३-४	,,	,,	१-३ वायु ४-६ इंद्रवायु ७-९ मित्रावरुण	
३	१-१-५-६	,,	,,	१-३ अश्विनौ ४-६ इंद्र, ७-९ विश्वेदेव १०-१२ सरस्वती	
४	१-१-७-८	,,	,,	इंद्र	
५	१-१-९-१०	,,	,,	,,	
६	१-१-११-१२	,,	,,	१-३ इंद्र ४-९ मरुत् ५-७ इंद्र व मरुत् १० इंद्र	

सूक्त	अ. अ व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
७	१-१-१३-१४	,,	,,	इंद्र	
८	१-१-१५-१६	,,	,,	,,	
९	१-१-१७-१८	,,	,,	,,	
१०	१-१-१९-२०	,,	अनुष्टुभ्	,,	
११	१-१-२१	जैतामधुच्छंदस्पुत्र	,,	,,	
१२	१-१ २२-२३	मेधातिथिकण्वपुत्र	गायत्री	१ निर्मथ्य व आहवनीय अग्नि अवशिष्ट अग्नि	
१३	१-१ -४ २५	,,	,,	आप्रीसूक्त	
१४	१-१-२६ २७	,,	,,	विश्वेदेव	
१५	१-१-२८-२९	,,	,,	१ ऋतु २ मरुत ३ त्वष्टृ ४ अग्नि ५ इंद्र ६ मित्रावरुणौ ७-१० द्रविणोदस ११ अश्विनौ १२ अग्नि	
१६	१-१-३० ३१	,,	,,	इंद्र	

सूक्त	अ अ. व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१७	१-१-३२-३३	”	४-९ पादनिचृत अ-वशिष्ट गायत्री	इन्द्रावरुण	
१८	१-१-३४ ३५	”	गायत्री	१ ३ बृहणस्पति ४ बृहणस्पति व इंद्रसोम ५ दक्षिणा व बृहणस्पति ६-८ सदस्पति ९ सदस्पति व नराशंस	
१९	१-१-३६-३७	”	”	अग्निमारुत	
२०	१-२१-२	”	”	ऋभु	
२१	१ २-३	”	”	इंद्राग्नी	
२२	१-२ ४-७	”	”	१-४ अश्वि ५-८ सवितृ, ९-१० अग्नि, ११ देव्य, १२ इंद्राणी, वरुणानी, अग्नायी. १३-१४ द्यावापृथिवी. १५ पार्थिवी,	

सूक्त	अ अ व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
२३	१-२-८-१२	मेधातिथिकाण्व	१९ पुरउष्णिह २०-२२-२४ अनुष्टुभ् अवशिष्ट गायत्री	१६-२१ विष्णु किंवा १६ कृत्स्न्यदेवत्या १ वायु २-३ इंद्रवायु ४-६ मित्रावरुण ७-९ मरुद्गण विशिष्ट इंद्र १०-१२ विश्वेदेव (पूषन्) अवशिष्ट अप	वामनावतारचें मूळ
२४	१-२ १४-१५	शुन शेप अजीगर्तपुत्र	३-५ त्रिष्टुभ् अवशिष्ट गायत्री	१ प्रजापति २ अग्नि ३-५ सविता ५ भग अवशिष्ट वरुण	शुनःशेपसूक्त
२५	१-२-१६-१९	,,	गायत्री	वरुण	
२६	१-२-२० २१	,,	,,	अग्नि	
२७	१-२-२२-२४	,,	१-१२ गायत्री १३ त्रिष्टुभ्	१-१२ अग्नि १३ विश्वेदेव	
२८	१-२ २५-२६	,,	१-६ अनुष्टुभ् ७-९ गायत्री	१-३ इंद्र ५-६ उलूखलमुसल ९ हरिश्चंद्र	सोम- कुटण्यानी माहेती

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
				अधिषवणचर्म अथवा सोम	
२९	१ २-२७	अजीगर्तपुत्र	पंक्ति	इंद्र	
३०	१-२-२८	"	११ पादनिचृत गायत्री १ त्रिष्टुप् अवशिष्ट गायत्री	१-१६ इंद्र १७-१९ अश्वी २०-२२ उषा	
३१	१-२-२९-३२	हिरण्यस्तूप आंगिरस	८-१६-१८ त्रिष्टुम् अवशिष्ट जगती	अग्नि	
३२	१-२-३३-३६	"	त्रिष्टुम्	इंद्र	
३३	१-३-१-३	"	"	"	
३४	१-३-४-५	"	९-१२ त्रिष्टुम् अवशिष्ट जगती	अश्विनौ	
३५	१-३-६-७	"	१-९ जगती अवशिष्ट त्रिष्टुम्	१ अग्नि मित्रावरुण रात्रि व सवितृ अवशिष्ट सवितृ	सुंदर वर्णन

सूक्त	अ. अ. व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
३६	१-३ ८ ११	कण्वोपुत्र	विषम बृहतीसम सतो बृहती	१३-१४ यूप अवशिष्ट अग्नि	
३७	१-३ १२-१४	,,	गायत्री	मरुत्	
३८	१-३-१५-१७	,,	,,	,,	
३९	१-३ १८-१९	,,	विषम बृहती सम-सतोबृहती	,,	
४०	१-३ २०-२१	,,	,,	ब्रह्मणस्पति	
४१	१-३-२२-२३	,,	गायत्री	१-३,७-९ वरुण,मित्र, अर्यमा ४-६ आदित्य	
४२	१-३-२४-२५	,,	,,	पूषन्	
४३	१ ३-२६-२७	,,	९ अनुष्टुभ् अवशिष्ट गायत्री	३ मित्रावरुण ७-९ सोम अवशिष्ट रुद्र	
४४	१-३-२८-३०	प्रस्कण्वकण्वपुत्र	सम सतोबृहती वि-षय बृहती	१-२ अग्नि, उषा व अश्वी अवशिष्ट अग्नि	
४५	१-३-३१ ३२	,,	अनुष्टुभ	अग्नि, १० उत्तरार्ध अनेक देवो	

सूक्त	अ अ व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
४६	१-३-३३-३५	,,	गायत्री	अश्विनौ	
४७	१-४ १-२	,,	प्रगाथ	,,	
४८	१-४-३-५	,,	,,	उषा	
४९	१-४-६	,,	अनुष्टुभ्	,,	
५०	१-४ ७-८	,,	१-९ गायत्री १०-१३ अनुष्टुभ्	सूर्य	सूर्यनुं सुंदर वर्णन
५१	१ ४ ९-११	सव्यआंगिर· पुत्र	१-१३ जगती १४ १५ त्रिष्टुभ्	इन्द्र	आर्य अने दस्यु मध्ये भेद
५२	१-४-१२-१४	,,	१-१२-१४ जगती १३-१५ त्रिष्टुप्	,,	
५३	१-४-१५-१६	,,	१-९ जगती	,,	
५४	१-४ १७-१८	,,	१-५-७-१० जगती ६-८-९-११ त्रिष्टुभ्	,,	
५५	१-४-१९-२०	,,	जगती	,,	
५६	१ ४-२१	,,	,,	,,	
५७	१ ४-२२	,,	,,	,,	

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
५८	१-४-२३-२४	नोधागौतम कुलोत्पन्न	१-५ जगती अवशिष्ट त्रिष्टुप्	अग्नि	
५९	१-४-२५	,,	त्रिष्टुप्	वैश्वानर अग्नि	
६०	१-४-२६	,,	,,	अग्नि	
६१	१-४-२७-२९	,,	,,	इंद्र	

अष्टक १ विभाग २

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
६२	१-५-१-२	नोधागौतम कुलोत्पन्न	त्रिष्टुप्	इंद्र	
६३	१-५-४-३	,,	,,	,,	
६४	१-५-५-८	,,	१-१४ जगती १५ त्रिष्टुप्	मरुत	
६५	१-५-९	पराशर शक्तिपुत्र	द्विपदा विराज	अग्नि	
६६	१-५-१०	,,	,,	,,	
६७	१-५-११	,,	,,	,,	

सूक्त	अ. अ वर्ग	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
६८	१-५-१२	पराशर शक्ति पुत्र	द्विपदा विराज	अग्नि	
६९	१-५-१३	"	"	"	
७०	१-५-१४	"	"	"	
७१	१-५-१५-१६	"	त्रिष्टुभ्	"	
७२	१-५-१७ १८	"	"	"	
७३	१ ५-१९-२०	"	"	"	
७४	१-५-२१-२२	गोतम रहुगण पुत्र	गायत्री	"	
७५	१-५-२३	"	"	"	
७६	१ ५-२४	"	त्रिष्टुभ्	"	
७७	१-५-२५	"	"	"	
७८	१-५ २६	"	गायत्री	"	
७९	१-५-२७-२८	"	१-३ त्रिष्टुभ् ४-६ उष्णिह ७ १२ गायत्री	अग्नि	
८०	१-५-२९-३१	गोतम रहुगण पुत्र	पंक्ति	इंद्र	वृत्रवध
८१	१ ६-१-२	"	"	"	
८२	१-६-३	"	१ ५ पंक्ति, ६ जगती	"	

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
८३	१-६-४	गोतम रहूगण पुत्र	जगती	इंद्र	अथर्वा प्रथम यज्ञ करे छे अने आंगिरस प्रथम अग्नि प्रज्वलित करे छे.
८४	१-६-५-८	”	१-६ अनुष्टुभ्, ७-९ उष्णिह, १०-१२ पंक्ति, १३-१५ गायत्री, १६-१८ त्रिष्टुभ्, १९ बृहती, २० सतोबृहती	”	
८५	१-६ ९-१०	”	१-४-६-११ जगती ५-१२ त्रिष्टुभ्	मरुत	
८६	१-६-११-१२	”	गायत्री	”	
८७	१-६-१३	”	जगती	”	
८८	१-६-१४	”	१-६ प्रस्तारपंक्ति, ५ विराड्रूपा २-४ त्रिष्टुभ्	”	

सूक्त	अ अ. व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
८९	१-६ १५-१६	गोतम रहूगण पुत्र	१ ५-७ जगती ६ विराज ८-१० त्रिष्टुभ	विश्वदेव	आयुर्मर्यादा एक सैकडोनी छे 'मधुवाता ऋतायते' मंत्र
९०	१-६-१७-१८	,,	१८ गायत्री ९ अनुष्टुभ्	,	
९१	१ ६ १९-२३	,,	१ ४ १८-२३ त्रिष्टुभ् ५-१६ गायत्री १७ उष्णिह	सोम	
९२	१-६-२४-२७	,,	१ ४ जगती ५-१२ त्रि १३ १८ उष्णिह	उषा	
९३	१-६-२८ २९	,,	१-३ अनुष्टुभ्, ९-११ गायत्री ४-७ १२ त्रिष्टुभ् ८ जगती किंवा त्रिष्टुभ्	अग्नीषोमौ	
९४	१ ६ ३०-३२	कुत्सआंगिरस	१-१४ जगती १५-१६ त्रिष्टुभ्	अग्नि मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथिवी द्यु	

सूक्त	अ अ व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
९५	१-७-१-२	कुत्स आंगिरस	त्रिष्टुभ्	अग्नि अथवा औषस्य अग्नि	
९६	१-७-३-४	"	"	अग्नि किंवा द्रविणोदस	
९७	१-७-५	"	गायत्री	अग्नि शुचि किंवा अग्नि	
९८	१-७ ६	"	त्रिष्टुभ्	वैश्वानर अग्नि	
९९	१-७-७	कश्यप मरीचिपुत्र	"	जातवेद अग्नि किंवा अग्नि	
१००	१-७-८ ११	ऋज्राश्व, अम्बरीष, सहदेव भयमान सुराधस वृषागीरराजपुत्र	"	इंद्र	
१०१	१-७ १२-१३	कुत्स आंगिरस	१-७ जगती ८-११ त्रिष्टुभ् १-१० जगती ११ त्रिष्टुभ्	"	

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१०२	१-७-१४-१५	कुत्सआंगिरस	त्रिष्टुभ्	इंद्र	
१०३	१-७ १६-१७	”	”	”	
१०४	१-७-१८-१९	”	”	”	
१०५	१-७-२०-२३	त्रित आप्त्य किंवा कुत्स	१-७-९-१८ पंक्ति ८ महाबृहती ते मध्ये १९ त्रिष्टुभ्	विश्वेदेव	त्रित कुवामां पडेलो तेणे केली प्रार्थना
१०६	१-७-२४	कुत्सआंगिरस	१-६ जगती ७ त्रिष्टुभ्	”	
१०७	१-७ २५	”	त्रिष्टुभ्	”	
१०८	१-७-२६-२७	”	”	इंद्राग्नी	
१०९	१-७-२८-२९	”	”	”	
११०	१-७-३०-३१	”	५ ९ त्रिष्टुभ् अवशिष्ट जगती	ऋभु	
१११	१-७-३२	”	१-४ जगती ५ त्रिष्टुभ्	”	
११२	१-७-३३-३७	”	१-२३ जगती २४-२५ त्रिष्टुभ	द्यावापृथिवी अग्नि	अनेक आख्यायिकावाळु सूक्त

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
११३	१-८-१-४	कुत्सआंगिरस	त्रिष्टुभ्	उषा रात्रि	सृष्टिचमत्कार
११४	१-८-५-६	"	१-९ जगती १०-११ त्रिष्टुभ्	रुद्र	
११५	१-८-७	"	त्रिष्टुभ्	सूर्य	सुंदर वर्णन
११६	१-८-८-१२	कक्षीवान	"	अश्विनौ	अनेक महत्कृत्योनुं वर्णन
११७	१-८-१३-१७	"	"	"	
११८	१-८-१८-१९	"	"	"	
११९	१-८-२०-२१	"	जगती	"	
१२०	१-८-२२-२३	"	१-१०-१२ गायत्री २ ककुम् ३ काविराज ४ नष्टरूपी ५ तनुशिरा ६ उष्णिह ७ विष्टारबृहती ८ कृति ९ विराज	"	
१२१	१-८-२४-२६	"	त्रिष्टुभ्	विश्वेदेव किंवा इंद्र	